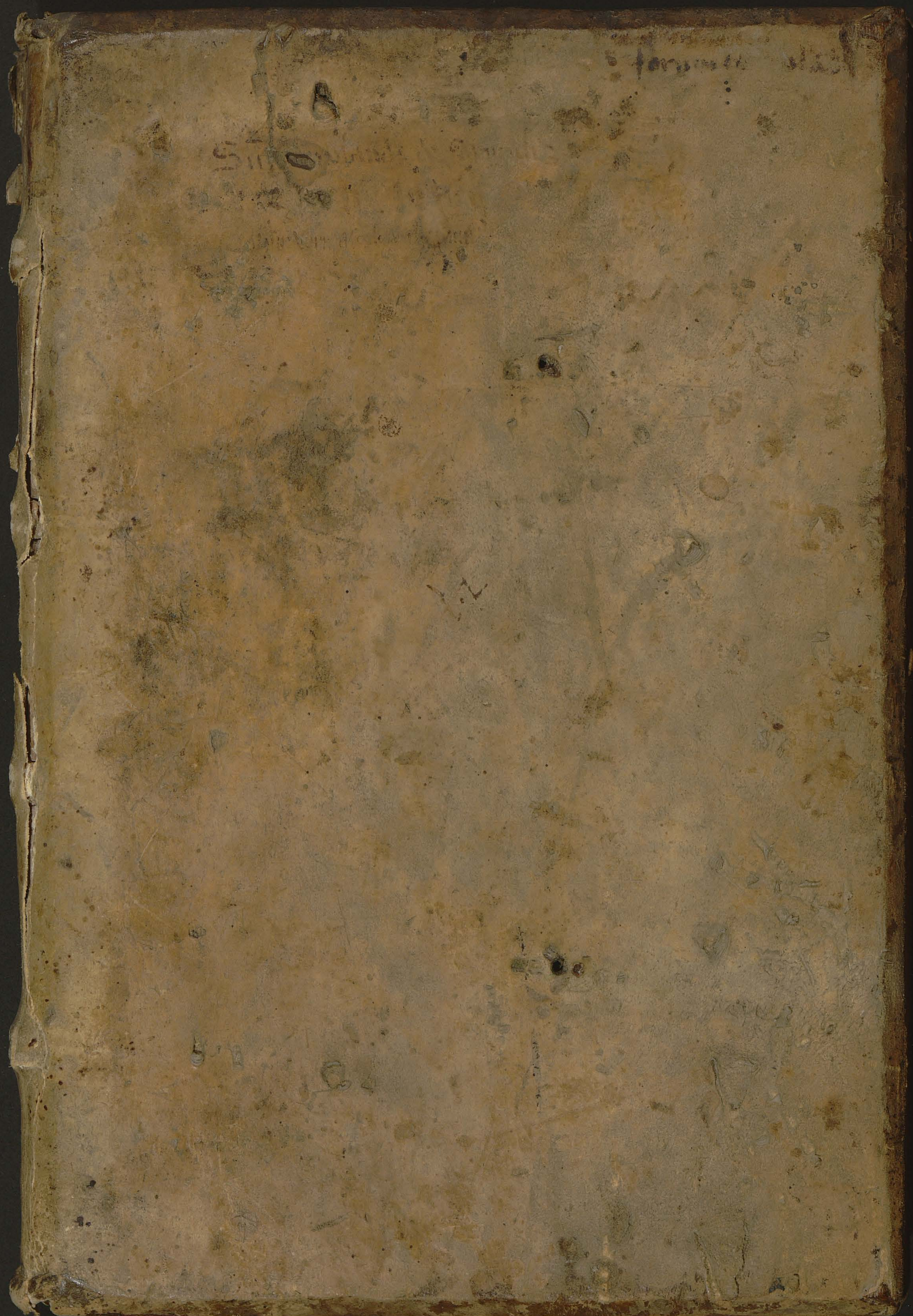

[illegible] hostia no[illegible] [illegible] integra. Ave sacrum corpus ihu xpi.
Salve [illegible] salvator [illegible] salve qui salvas quos [illegible] salvare [illegible] salve sacer sanguis ihu xpi.

I

Venerabilibus [illegible] [illegible] prioribus [illegible] ecclesiarum prelatis [illegible] laicis universis presentes litteras inspecturis frater
Jacobus divina permissione [illegible] salutem in dno. [illegible] divine [illegible] faciente mulier fidelis et pia zelo [illegible] succensa
[illegible] presentium [illegible] diabolica [illegible] submersa [illegible] verecundia corporum [illegible] publice
libidine maculabantur. [illegible] bonum [illegible] humana sollicite [illegible] ac ipsas ab errore vie sue piis exortationibus
revocare. [illegible] auxilio dei qui ad hec ipsas ut credi-
mus [illegible] offitium [illegible] quam plures [illegible] ad dnm sunt conuerse. [illegible]
[illegible] caritate [illegible] sumptuoso [illegible] opere in quo [illegible]
[illegible] conuersant. Post [illegible] autem
[illegible] fidei [illegible] possent [illegible]
[illegible] fructum
[illegible] maculate [illegible]
[illegible] dno [illegible] opere [illegible] auxilio et
fauore [illegible].

Omnibus [illegible] salutem
[illegible]
[illegible] civitatis [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] civitates [illegible]
[illegible] equidem quod nulla
[illegible] eclipsis [illegible]
[illegible] eclipsis [illegible]
[illegible]
[illegible] relinquent-
[illegible] eclipsim [illegible]
[illegible] eclipsis [illegible] valde
[illegible] per totum orbem. [illegible]
[illegible] crescet [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] philosophi [illegible]
[illegible] fabricatis [illegible] amplioris [illegible]
[illegible] experientes [illegible].

Formularium Rolandi

formularium Rolandi

458

N. Inv. 458.

In xpi nomine amen. Anno
Ihesus sacri ventris fructus. domini
Pie matris prece ductus. millesimo
Sit via dux et conductus. CC.n.
Liber in hoc opere meo.

Antiquis temporibus super contractuum et instrumentorum formas et ordines fuerunt per quosdam viros prudentes ignaros fortassis ex conscientie puritate sagacitatum subtilium modernorum quedam compilationes et summe iuxta tunc viventium mores et consuetudines adinvente. Sed cum venerit quo minor eorum perspicatior etas nostra novos et subtiliores colores sicut in multis aliis ita in contractuum ordine secum fecisse oportuit: ut antiquis omissis interdum non tantum quin quos inertia aut vel iudicemus erraticos aut minus ydoneos sed ut quodam modo alienos et in paucis vel nullis congruentes subtilitatibus modernorum novellam quandam ad medium que in certis facimus ita in certa certium dispositionibus et mediis nostri c formam temporis innitemur et nunc utamur etatis moribus et iure observantie reformemur. Igitur cum forma hec nisi per longa exercitia sciri nequaquam potuerit vel haberi eo quod non dum sit hucusque de modernis quisquam ipsam in compilationem et memoriam redegisse repertus suggessit multorum fraterna caritas magnis et continuis instantiam precibus hanc collectionem contrahentium non pote pertimui ipsam cogitatam exercitium deducentem iuxta nostri temporis observantias compilari. Verum quia in nichil ex omni parte in humanis inventionibus adeo est perfectum quod si ad perspicacitatis correctionis regulam deducatur multa non egeat tonsione supplico quatenus suscipientes unus quisque correctionis gratiam huius operis huius rubiginem constitutionis debite lima purget. cavens sollicite ne sibi intret livoris aculeus qui subsequentium se solet ostentatione prudentie palliare. Sed moneat purus et simplex caritatis affectus per eruditionem legentium et perfectum. Ceterum opusculum hoc per decem inpartitum capitula ab incipientibus et simplicibus quorum est principaliter causa factum affectare oportet suscipi vehementi debet tamen a provectioribus non contempni. quia et si pro decem simplicioribus possit exercitatis tamen plenium quod potest non obesse. Incipit primum capitulum.

In dei nomine amen. Anno eiusdem millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto indictione tertia decima die .x. intrante decembri. Instrumentum arrarum.

Antonius filius quondam Boetii promisit per se et suos heredes sine aliqua exceptione iuris vel facti se obligando Corrado filio quondam Titii per se et suis heredibus stipulanti dare vendere et tradere sibi iure proprio in perpetuum et etiam venditionis et traditionis eidem facere cum bonis et ydoneis fideiussoris principaliter qui ad eiusdem sapientis sensum se principaliter et in solidum obligabit promittet et renuntiabit quandam petiam terre aratorie positam in pertinentiis sancti Rophilli in loco qui dicitur ... quam esse dixit et convenit .v. tornaturas et eidem tales esse confines ab uno latere possidet .p. ab alio .m. a tertio et a quarto sunt vie publice pro pretio .xx. librarum pro quibus

tornat. hic ad. xv. dies primos. Item
q' faciet et curabit ita q' tpre dicte uendi
tois dna Berta ei uxor et dns Jacobus pa
ter ipius uxoris ei et quelibet alia psona
que ius hnt in dicta re uendita pro
ut pdco sapienti ipius emptoris ui
debitur osentiet dicte uenditioni et renu
tiabunt iuri suo si qd hnt in dca re q
uendita et remissionem et obligationem
et pmissionem et in omnibus cartam ratta
bilem ei facient ad dictus sapientis sen
sum. Et hec pmisit et fecit dcs antonius
quia item coradus psentialiter coram
me notario et testibus infrascriptis dedit
et soluit ipi antonio arrar noie pcii ue
ditionis et pro parte solonis pcii eiusdem rei
xx. lib. bon. put ipse antonius ofess
fuit tantam esse quantitatem. et quia
ipse coradus pmisit et ouenit dco anto
nio p se et suis hrdibus stipulanti solue
et dare eidem ipa uenditione fca ul dco
e residuum dci pcii put in summa asce
det ad rationem decem lib. p qualibet
tornat. Que omnia et singla supscp
ta pmiserunt uicissim scilicet un alti
adinuicem sollempnibus stiplonibus
hic in interuenientibus firma et rata
hre et tenere obsuare et adimple et no
otra facere ul uenire p se ul alios aliq ca
ul ingenio de iure ul de facto sb pena
C. lib bon. adinuicem inter ipos stip p
missa qua soluta ul non p dicta oia
et singula firma pdurent. Item reficere
et restituere unus alteri adinuicem inter ipos
omnia et singula dampna et expensas
ac interesse q ul quas unus eorum alteri
sine culpa otra p dicta facientis fecit
ul sustinuit in iuditio siue extra. p
quibus omnibus et singulis firmit obsuan
dis obligauit un alteri adinuicem oia
sua bona. Actum bon in domo p dci anto
nii psentibus. pe. Ja. o. et andrea testibus
ad hoc uocatis et rogatis. Quod uero
dictum e supra de fideiussore dando u
in cap cum bon et y de ei fideiussoris prestatione
et c. Intelligas ponendum ee in instro q
si expssim interptes agetur. nam ali
as uenditor de fideiussore pstan n tenet.

Antonius dedit. Instrumentum
uendidit et tradidit uenditionis.
iure pprio in ppetuum corado p se et sui
hrdibus recipienti et ementi petiam una
terre aratorie positam in ptinentiis scti io
philli in loco qui dr nuuisquam ee di
xit et ouenit decem tornat. et eidem tale
ee dixit confines. etc. a d ba. te. p. et qcq
sibi et suis hrdibus deinceps placuit p
petuo faciendum. cum oibus et singlis
q infra p dictos otinentur ofines ul a
lios si qui forent accessibus et egssibus suis usq
in uiam publicam et cum oibus et singu
lis que hnt sup se seu infra seu intra se i
integrum oiq iure et actione usu seu req
sitione sibi ex ea ul p ea re aut ipi rei m o a
liquo ptinente. p pcio. xx. librar bon
p qualibet tornat. q capit in summa.
C. lib. bon. q pcium dictus uenditor
ofessus et otentus fuit se ab ipo empto
re habuisse et recepisse ac sibi integ da
tum solutum et numeratum ee. exceptoni
sibi n dati et non soluti et non numerati
pcii oio renuntit. Quam rem item ue
ditor se dci emptoris nomine ostituit
possidere donec ipius rei possessionem accepe
rit corpalem quam accipiendi ppria auc
toritate et retinendi deinceps ei licentiam
omnimodam dedit. Pmittens p se suosq
hredes dco emptori p se suisq hrdibus sti
p litem ul controuersiam ei ul suis hrdi
de dca re seu parte aliqua ullo tpr non
inferre nec inferenti osentire. Sz ipam
rem tam in ppietate quam in possessione ei et

suis h(er)edi(bus) ab o(mn)i homine et uniu(er)sitate
legittime defendere auct(orizare) (et) disbrigare.
(et) p(re)dictam uenditionem (et) o(mn)ia (et) singula
sup(ra)scripta p(er)petuo firma (et) rata h(abe)re et
tenere obs(er)uare (et) adimple(re) (et) non contra
facere u(e)l uenire aliqua ratione u(e)l iure
p(er) se u(e)l alium aliqua causa u(e)l ingenio d(e)
iure u(e)l de facto sub pena dupli extima
tionis d(i)c(t)e rei h(ab)ita ratione melioratio
nis que p(ro) tempore fuerit. stip(ulatione) p(ro)missa
q(ua) soluta u(e)l non rata maneant o(mn)ia et
singula sup(ra)scripta. Item reficere (et)
restituere sibi o(mn)ia (et) singula da(m)na et
expensas ac interesse litis (et) extra p(ro) quib(us)
omnib(us) (et) singulis firmit(er) obs(er)uandi(s)
obligauit eidem o(mn)ia sua bona. Instrum(entum)

ANtonius p(ro)curator uenditor (et)
(et) bracius fr(atr)es (et) p(ro)curator emptor
filii q(uon)dam boetii dederunt. rex diuiso in
ue(ndi)c(ion)e (et) tra(ditione). iure p(ro)prio in p(er)p(etuum) re uendi
um. Co. (et) fr(atr)ib(us) filiis q(uon)dam tar(...).
titi p(ro) se (et) eor(um) h(er)edib(us) recipientib(us) (et)
ementib(us) domum unam positam in
uinario cui domus tales esse dixerunt c(on)
fines. (et)c. Item unam petiam terre bus
chiue positam in p(er)tinentiis in esaca
m in loco qui dicitur uall. si p(ro)p(r)ium
in p(er)petuum si c(on)cessum ut t(ame)n un(de) perti
nuit saluo iure d(omi)ni impensi (et) reno
uatione. quam petiam esse dixerunt (et) c(on)ue
nerunt. xx. tornat. (et) eiusdem tales esse
c(on)fines. Item dederunt (et) ue(ndiderunt) p(re)dictis
emptorib(us) ut dictum est recipientib(us) petiam
unam terre uineate positam in p(er)tinenti
is barbiani in loco qui d(icitu)r podius iure
emphiteotice c(on)ditionis pensionis (et) re
nouationis debende suis t(em)p(or)ib(us) eccle
s(an)c(t)i stephi. quam petiam esse dixerunt (et)
c(on)uenerunt quatuor tornat. (et) eidem
tales esse c(on)fines. (et)c. ad ha(bendum) te(nendum) po(ssidendum) (et) q(uo)c(um)q(ue) d(e)
eis (et) eor(um) h(er)edib(us) deinceps placuerit p(ro)p(ri)e

tuo faciendum cum o(mn)ib(us) (et) singulis q(ue)
infra p(re)d(ic)tos (et) cuilibet p(re)d(ic)tar(um) rer(um) uendi
tar(um) c(on)fines c(on)tinentur u(e)l alios si q(ui) fo
rent accessib(us) (et) egressib(us) cuilibet ear(um) usq(ue)
in uias publicas. (et) cum o(mn)ib(us) (et) singulis
q(ue) quelibet ipar(um) rer(um) c(on)fines c(on)tinentur
h(ab)et sup(ra) se u(e)l infra seu intra se in integru(m)
o(mn)iq(ue) iure (et) actione usu seu requisitione
sibi ex eis nomine d(i)c(t)ar(um) rer(um) aut dictis
reb(us) modo aliquo p(er)tinente p(ro) p(re)tio. C.
lib(ras) bon(orum) ipsam domum. (et) p(ro) p(re)tio. v. lib(ras)
bon(orum) p(ro) qualibet tornat. dicte petie terre
buscaue. (et) p(ro) p(re)tio. xx. lib(ras) bon(orum). p(ro) quali
bet tornat. dicte petie terre uineate q(ue)
p(re)tia sunt in summa. CClxxx. lib(ras) bon(orum).
quam pecunie summam dicti uendito
res c(on)fessi (et) contenti fuerunt se ab ip(s)is (em)
ptorib(us) habuisse (et) recepisse ac sibi in
tegre datam solutam (et) numeratam esse. ex
ceptioni sibi non date (et) non solute (et) n(on) nu(mer)a
te pecunie siue p(re)tii in summam o(mn)ino re(n)
nuntiantes. Quas res p(re)dictas uendita
rum uenditores se ipsor(um) emptor(um) no(m)i(n)e co(n)
stituerunt possidere. usq(ue) quo d(i)c(t)i emptores
d(i)c(t)ar(um) rer(um) possessionem acceperint corporalem q(uam)
accipiendi sua auct(oritat)e (et) retinendi dedicep
eis lic(enti)am et iam omnimodam c(on)tulerunt.
P(ro)mittentes p(er) stip(u)l(ati)onem un(us) quisq(ue) eor(um)
principalit(er) (et) in solidum sine aliq(ua) ex
ceptione iuris u(e)l facti se obligando d(i)c(t)is ep
torib(us) p(ro) se (et) eor(um) h(er)edib(us) stip(ulantibus). litem u(e)l c(on)
trouersiam eis u(e)l eor(um) h(er)edib(us) de dictis reb(us)
aut aliqua u(e)l p(ar)te ipar(um) ullo t(em)p(o)r(e) non in
ferre nec inferenti c(on)sentire. s(ed) ipsas res
(et) q(ua)libet ear(um) tam in p(ro)prietate q(ua)m in po(sse)
ne eis (et) eor(um) h(er)edib(us) ab omni ho(m)i(n)e (et) uniu(er)
sitate legittime defendere auctorizare (et)
disbrigare. (et) p(re)dictam uenditionem (et) o(mn)ia
(et) singula supra scripta p(er)petuo firma (et) ra
ta h(abe)re (et) tenere (et) non c(on)tra facere u(e)l uenire p(er) se
u(e)l alios aliqua ca(usa) u(e)l ingenio de iure u(e)l

tes facto sub pena dupli extimationis rei ut pro
tempore plus ualuerint. stipulatione promissa quod soluta
uel non rata maneant omnia ⁊ singula su
prascripta. Item reficere ⁊ restituere eis
omnia ⁊ singula damna ⁊ expensas ac inter
esse litis ⁊ extra pro quibus omnibus ⁊ singulis
firmiter obseruandis obligauerunt eis
omnia eorum bona. renuntiantes noue con
stitutionum ⁊ epistole diui adriani beneficio ex
ceptioni doli conditioni sine causa in factum actioni
⁊ omni alii auxilio. Et nota quod in ista
re uendita iure emphiteotico conditionis
omittitur istud uerbum tradendo quia cum
tradere sit proprietatem rei in alterum trans
ferre hic autem rei proprietas in alterum trans
ferri non potest nisi a uero domino. In
Antonii strumentum uenditionis facte emptori
Accedit. uere. emitti ipse uice ⁊ nomine ali
etia. iure proprio eorum fratrum eius dare ex
in perpetuum corado fructibus cum deben
ciunti ⁊ recipienti ipse ⁊ tur decime. pro
suis heredibus ⁊ uice ⁊ nomine ccccccccccc.
iohannis ⁊ petri fratrum eius ⁊ eorum heredum petiam
unam terre aratorie ⁊ uineate positam
in pertinentiis sancti prophili in loco qui dicitur
niuusquam esse dixit ⁊ conuenit. xx. tor
naturas ⁊ dimidiam. ⁊ xx. tablas. ⁊ ei tales
tales esse confines. ⁊c. ad habendum te(nendum)
possidendum ⁊ quicquid sibi ⁊ dictis eius fratribus ⁊ eorum he
redibus deinceps placuerit proprio faciend.
⁊ cum omnibus ⁊ singulis que infra predictos
continentur confines uel alios si qui forent ⁊
accessibus ⁊ egressibus suis usque in uiam publi
cam ⁊ cum omnibus ⁊ singulis que habent
super se uel infra seu intra se in integrum
omnique iure ⁊ actione usu seu requisitione sibi ex
ea uel per eam aut ipsi rei modo aliquo pertinen
te. salua tamen conditione cum subiecta est dicta res.
scilicet quod ex fructibus ipsius rei singulis annis
debentur decime domino tali siue tali ecclesie
ad quam ius ipsarum pertinet decimarum pro parte tali

quod tamen caput in summa quod pretium dictus uendi
tor contentus ⁊ confessus fuit se ab ipso emptore
dante ⁊ soluente pro se ⁊ uice et nomine dictorum
fratrum eius habuisse ⁊c. exceptioni sibi non
dati ⁊ non soluti pretii omnino renuntians. Quam
rem idem uenditor se ipsius emptoris ⁊ dicto
rum fratrum eius nomine constituit possidere
donec ipsius rei possessionem acceperit corpora
lem quam accipiendi sua auctoritate eorum ⁊ re
tinendi deinceps eis licentiam omnimodam
dedit. promittens pro se ⁊ suos heredes dicto empto
ri pro se ⁊ suis heredibus stipulanti ⁊ recipienti
⁊ uice ⁊ nomine dictorum fratrum eius ⁊ suorum heredum. li
tem uel controuersiam eis uel eorum heredibus de dicta par
te seu parte ipsius ullo tempore non inferre nec
inferenti consentire. sed ipsam rem dicto empto
ri ⁊ dictis eius fratribus ⁊ eorum heredibus ab omni homine
⁊ uniuersitate legitime defendere ⁊c. ut supra
in primo contractu uenditionis. Instrum uendi
Antonii. ⁊c. tionis facte a minore fidei
uice. ⁊ta. iure sororem prestante de rebus
proprio in perpetuum. eo. Futuri item pres
pro se ⁊ suis heredibus recipienti tantibus.
⁊ emitti dominum unam petiam presenti.
in parochia sancte agathe. cui tales dicuntur
confines. ab uno latere possidet dicta ecclesia.
ab alio petri zolus ab aliis duobus lateribus
sunt uie publice. Item petiam unam terre
aratorie positam in pertinentiis barbiani
in loco qui dicitur inigoro quam esse dixit ⁊ con
uenit quinque tornaturas. ⁊ ei tamen tales esse con
fines ab uno latere possidet epitius bononiensis. ab
alio bonaimiche. a tertio ⁊ a quarto tomax. ad
ha. te. possidendum ⁊ quicquid sibi ⁊ suis heredibus deinceps
placuerit proprio faciendo. cum omnibus ⁊ singulis
que infra predictos cuilibet dictarum rerum confines
continentur. uel alios si qui forent accessibus ⁊
egressibus suis usque in uias publicas. ⁊ cum omnibus
⁊ singulis que quelibet dictarum rerum habet super se uel
infra seu intra se in integrum omnique iure et
actione usu seu requisitione sibi ex eis uel per eis

rebus meo aliquo pertinente. Salvis tamen conditionibus et servitutibus quibus subiecte sunt dicte res que tales sunt. videlicet quod dicta domus altius quam modo sit extolli non potest. nec domus ecclesie sancte agathe iuxta quam posita est luminibus offuscatur. cuius parte dicte domus vendite altitudo est et esse potest. xx. pedibus et non ultra. dicte vero petie terre conditio talis est quod per ipsam petiam terre debet esse liber actus aditus iter et reditus omni persone plaustris asinis et equis dicto capitulo bon. et nuntiis eius ad terram ipsius capituli iuxta quam hec petia terre posita est. pro pretio. C. lib. bon. in summa quod pretium dictus venditor confessus fuit et contentus se ab ipso emptore habuisse et recepisse ac sibi integre datum solutum et numeratum esse. exceptioni sibi non dati et non soluti et non numerati pretii doli et in factum omnino renuntiavit. quas res item venditor se dicti emptoris nomine constituit possidere donec ipsarum possessionem accepit corporalem quam accipiendi sua auctoritate et retinendi deinceps ei licentiam omnimodam dedit. et promittens per se et suos heredes dicto emptori pro se et suis heredibus stipulanti litem vel controversiam ei vel suis heredibus de dictis rebus seu aliqua vel parte ipsarum ullo tempore non inferre nec inferenti consentire. Sed ipsas res et quamlibet ipsarum ei et suis heredibus ab omni homine et universitate legitime defendere auctorizare et disbrigare. et nullam restitutionem impetrare contra predicta vel aliquid predictorum vel infrascriptorum ratione minoris etatis vel minoris pretii aut pretii non sibi soluti vel inutilitatem suam non conversi vel non durantis aut alia quacumque ratione vel causa. et dictam venditionem et omnia et singula suprascripta perpetuo firma et rata habere et tenere et non contrafacere vel venire per se vel alium aliqua causa vel ingenio de iure vel de facto sub pena. et c. ut supra in primo contractu venditoris. Insuper dictus Antonius quia minor erat. xxv. annis. maior tamen .xiiii. Iuravit corporaliter ad sancta dei evangelia predicta omnia et singula perpetuo firma et rata habere et tenere. et non contrafacere vel venire aliqua ratione vel causa. Preterea Filippus dicti Antonii precibus et mandatis se principalem constituens principaliter et in solidum sine aliqua exceptione iuris vel facti se obligando promisit dicto Corrado per se et suis heredibus stipulanti. predictas res ab ipso Antonio venditas ipsi Co. et suis heredibus et se facturum et curaturum omni exceptione remota quod dictus Antonius predictam venditionem pretii solutionem et omnia et singula suprascripta perpetuo firma et rata habebit et tenebit et observabit (et adimplebit) et non contraveniet aliqua ratione vel causa de iure vel de facto. Item quod non dicet vel opponet ipse Philippus quod pro minori fuit obligatus certificatus et sciens ipsum Antonium esse minorem et nullam aliam contrariam exceptionem vel defensionem seu negationem iuris vel facti specialem vel generalem contra predicta vel aliquid predictorum in aliquo faciet vel opponet sub pena. C. lib. stipulata promissa et reficere dampna et expensas litis et extra et obligatione omnium suorum bonorum et pena soluta vel non predicta omnia et singula firma permaneant. renuntiando nove constitutioni de fideiussoribus exceptioni doli condicti sine causa in factum actioni et omni alii legum auxilio.

Antoni. de. **Instrumentum venditionis rei sue**
...uit. et tradidit iure **rerum venditarum cum ali**
proprio in perpetuum **quibus adiacentibus si**
Co. per se et suis heredibus recipienti. **ve pertinentibus**
domum unam positam **ad ipsas. Rec.**
in strata castilionis in tali parrochia cuius tales dicuntur confines. et c. cum medietate androne posite vel posita inter ipsam domum venditam et domum dicti Rolandi et ipsam medietatem eiusdem androne sive murum. Item unam aliam domum positam in contrata sancti Dominici cum orto curia et vin

ab omni homine et universitate legitime defendere auctorizare et disbrigare.

dano et quam domuncula parua posita
post ipsam domum et ipsum ortum curiam et
uiridarium et domunculam positam uel
positi post ipsam domum quorum omnium ta
les esse dixit confines. etc. ponendo confines
qui circumstant non solum ipsi domui sed
etiam omnibus que post eam posita sunt. quibus
omnibus confinibus positis subsequenter dicens
ad habendum. tenendum. possidendum. etc. prout prefatorum instrumentorum
doctrina superior exprimit. Instrumentum uenditionis.

AN. Domini. etc. rei et cessionis iuris ad
uen. et tra. siue proprium ipsam rem spectantem
in perpetuum si conditionis tis cui debetur
uel pertinuerit. saluo iure conditio et seruitutis
domini impensis et renouatione. coram etc.
presens et suis heredibus recipienti et ementi domum
unam positam in tali contrata iuxta tales con
fines. etc. cum omni iure et actione seruitu
tis conditionis. et cum omni conditione et seruitute.
que ipsi domui debentur. in domo et ad usus
domum dicti. p. posita iuxta hanc domum
uenditam quam seruitutem et ius tale dixit
conuenit esse. uidelicet quod ipsa domus dicti
tenuci extolli uel eleuari non potest. ne dicta
domus uendita luminibus effitiatur. ad ha
bendum. p. et quicquid sibi et suis heredibus deinceps
placuerit perpetuo faciendum. cum omnibus
et singulis que infra dictos continentur confines
uel alios si qui forent accessibus et egressibus suis
usque in uias publicas. et cum omnibus et singulis
que habet supra se uel infra seu intra se in integrum.
et cum omni alio iure et actione usu seu requi
sitione sibi ex ea uel pro ea re aut ipsi rei modo a
liquo pertinente. et insuper idem uenditor
de. ue. tra. et cessit eidem emptori dictam ser
uitutem et in ea et omne aliud ius et actionem re
alem et personalem utilem et directam que
uel quam habet uel habere poterat in dicta et ad
usus dictam domum ipsius. p. sui ipsius
p. et quem libet possessorem eiusdem domus. et quam
libet aliam personam nomine et occasione dicte
seruitutis et conditionis. constituens eum procura
torem tamquam in rem suam et ponens eum
in locum suum. ita quod a modo suo nomine
actionibus utilibus et directis possit pro dicta
occasione ad usus quoscumque agere experiri
excipere et replicare consequi et se tueri et omnia et
singula facere quemadmodum ipse poterat.
pro pretio. C. lib. bon. quod pretium dictus emptor
presentia testium dedit et soluit ipsi uenditori
prout idem uenditor confessus fuit tantam
esse quantitatem. Quam rem dictus uendi
tor se nomine eiusdem emptoris constituit pre
caro possidere usque quo ipsius rei possessionem acceperit cor
poralem quam accipiendi sua auctoritate et re
tinendi deinceps ei licentiam omnimodam
dedit. promittens prefatus uenditor per se suosque heredes. dicto emp
tori presenti et suis heredibus stipulanti litem uel controuersi
am ei uel suis heredibus de dicta re seu parte
ipsius ullo tempore non inferre nec inferenti
consentire. sed ipsam rem seruitutem et ius
ei et suis heredibus ab omni persona et uniuersita
te legittime defendere auctorizare et dis
brigare. et predictam uenditionem cessionem
et omnia et singula suprascripta perpetuo firma
et rata habere et tenere. etc. ut supra in primo
instrumento uenditionis. Instrumentum uenditionis

AN. Domini. etc. partis pro indiuiso alicui
ue. et tra. iure proprio in perpetuum rei. etc.
coram. presens et suis heredibus. recipienti et ementi. medieta
tem pro indiuiso unius petie terre prature
posite in contrata talis uille in tali loco cuius
tales sunt petie terre tales confines. etc. quam
petiam possidebat pro indiuiso cum iacobo
ad ha. te. p. et quicquid sibi et suis heredibus de
inceps placuerit perpetuo faciendum cum
omnibus et singulis que infra predictos continentur
confines uel alios si qui forent. accessibus et egressibus
suis usque in uiam publicam quatenus
ad ipsam medietatem pro indiuiso spec
tat et cum omnibus et singulis que per ipsam me
dietatem pro indiuiso habet supra se uel infra seu

intiase inintegr. oi q; iure 7 actoe usu
seu requisitoe sibi erca ul' pea pte ueu
dita mo aliquo ptinete pptio qnqgi
ta lib bon. q' ptium idem uenditor co
fessus 7 otent' fuit se ab ipo eptore. ha.
7 re. except sibi non dati 7 n soluti ptii
oio renunt. quam rem p dca pte uedita
idem uenditor se dci emptoris noie co
st. poss. donec ipius rei pea dem pte po
s. accepit corpalem. Quam accipien
di sua aucte 7 retinendi deinceps ei li
ceriam omnimodam dedit. Pmitten
pse suos hrdo dicto emptori pse 7 suis
hrdo stip. litem ul' otrouiam ei ul' sui
hrdo. de dicta re seu parte ipius ullo tpr
non inferre nec inferenti ocentire. Set
ipam rem ei 7 suis hrdo ab oi homine
7 uniusitate legittime defendere auct.
ut s in primo istro uendit. Justin
ANTonius. uenditionis ptis p
de. ue. 7 tra. iure diuiso alicui rei.
pprio inppetuum corado pse 7 suis he
redibus reci. 7 enenti tiam ptem cuida
domus site in uiuiano cui total' domi
tales dicuntur ofines a mane. p. iaco
bini amendie tal' a sero tal' a setetrioe
e uia publica. s. dictam tiam ptem
ipius domus a latere mane iusta p
dictum iacobinum, p ut tmini ina
tiori 7 posteriori muro poiti diffiniut
7 designat. que tertia e in antiori facie
latitudinis quinq; pedum 7 ptiori
totidem siue trium pedum 7. iiii. un
tiar. ad ha. te. p. 7 quicqd sibi 7 suis hr.
deinceps placuit ppetuo faciendum c
oib; 7 singulis q infra ofines c tmios
p dce ptis uendite otinentur. access.
7 egss. suis usq; in uiam publicam 7
cum oib; 7 singulis que ipa ps uedi
ta ht sup se. ul' infra seu intra se inin
tegrum oi q; iure 7 actoe usu seu reqsi

toe sibi p ipa re aut ipi rei uendite pti modo aliquo
nete pptio. 7c. ut supra in primo istro
uendit. pomia. Justin. ue. fce a pura
ANToni paurator tore dere cui pse
filippi ostitut ab pprie ptis ; dic
ipo s paut. ad infra scripta tiia q' ucht
facienda rei uendit. 7 oia partes exp
7 singula infrascripta faci mini con
enda ut patet in instro scrip tracui. re
to manu tal' not. pauratorio camm.
noie ipius filippi. de. ue. 7 tra. co. pse
7 suis hrdo reci. 7 emti petiam unam tre
uineate poitam in barbiano in loco
qui dicitur uall' qm ee dixit 7 ou enit
x. tornat. saluatone pluris minoris
ue. 7 eidem tales ee ofines. 7c. a mane
p sitet iacobinus amendie pasauate
a sero 7 a setentrione sut uie publice.
s. tres tornat ex dicta uinea usus ma
ne iusta dcm iacobinum iure emphi
teotice oditionis pensiois 7 renouatio
nis debente eccie sci pauli redduum
uo dre uinee iure pprio in ppetuum.
ad ha. te. p. 7 quicqd sibi 7 suis hrdib;
deinceps placuit ppetuo faciendum. ç
cum oib; 7 singulis que infra p dcos 9
tinentur ofines ul' alios si qui forent ac
cess. 7 egss. suis usq; in uiam publica
7 cum oib; 7 singulis que ht sup se l'
infra seu intra se. in integrum oi q; iu
re 7 actoe usu seu requisitoe ipi rei mo
aliquo ptinente. pptio. xx. lib bon.
p qualibet tornat. q' capit in summa
CC. lib. bon. q' ptium otentus 7 ofess
fuit dcs paurator paurato rio noie dci ç
philippi se ab ipo corado. ha. 7 re. 7 excep
tori sibi non dati 7 non soluti ptii oio. re
Quam rem ipe antoni paurato rio no
mine dci filippi se p ipo corado 7 ei noie
ostituit possidere. donec ipe corad ipius
rei po. accepit corpalem quam accipiedi

Actum procuratoris procuratorio
nomine ipsius filippi.

ac sua auctoritate retinendi deinceps ei li
centiam omnimodam dedit, promittens
nomine procuratorio dicti filippi se ab ipso co.
procuratore et suis heredibus stip. litem vel controversi
am etc. ut supra in primo instrumento venditionis.
usque ad bonorum obligationem. et tunc ita dices. pro qui
bus omnibus et singulis firmiter observandis
obligavit dicto emptori omnia bona ipsius
filippi. ¶ Et nota quod si partes non dixerint
expresse quod specificetur in contractu que pars sit
propria et que condictitia tunc pro maiori bre
vitate dices. etc. ut venditionis etc. quod proprium imp
petuum quod condictitium unde pertinuit
salvo iure domini in pensione et renovati
one. **Instrumentum venditionis edificii domus super**

a ANTONIUS ipse ab aliquo procuratore et in
vice et nomine de et nomine alicuius
filippi et michaelis eius fratrum. etc. vel aliquis ab
venditione etc. Corado procuratori titii ad factum procuratorio
hanc emptionem pretii solutionem nomine alicuius
et omnia et singula infrascripta faciendum procuratorio
da et recipienda specialiter constituto ut nomine e
patet instrumento scripto manu talis notarii. titii.
procuratorio nomine pro ipso ementi et recipi
enti. Edificium unius domus situm super
terreno ecclesie sancti iohannis in monte in paro
chia sancte lucie in contrata que dicitur ca
puscani edificii et soli super quod situm est. quod
edificium tales esse dixit confines ab u
no latere possessio talis a secundo talis a tertio
et a quarto talis. ad habendum etc. ut supra et quicquid dicto ti
tio et suis heredibus deinceps placuerit facie
ndum cum omnibus et singulis ad ipsum edifi
cium spectantibus et cum omni iure et actione
sibi pro ipso edificio pertinente. Salvo tamen
iure dicte ecclesie sancti iohannis in ipso edificio
et terreno et pensione ex ipso terreno debenda
que est et esse debet singulis annis. x. s. bon.
pro pretio. xxx. lib. bon. quod pretium dictus ven
ditor confessus et contentus fuit se ab ipso co
rado procuratori nomine dicti titii solvente

habuisse et recepisse. exceptioni sibi non dati et
non soluti pretii omnino. etc. quod edificium idem ven
ditor se nomine ipsius coradi procuratoris
dicti titii constituit possidere. donec ipsi rei
idem coradus pro ipso titio aut idem titius
possessionem acceperit corporalem quam ac
cipiendi sua auctoritate et retinendi deinceps
ei licentiam omnimodam dedit. promit
tens pro se et suos heredes dicto corado procurato
rio nomine ipsius titii stipulanti litem
vel controversiam dicto titio aut eius heredibus de
dicta re ullo tempore non inferre nec in
ferenti consentire. sed ipsam rem dicto titio et
eius heredibus ab omni homine et universita
te legittime defendere auctorizare et dis
brigare. et predictam venditionem et omnia et sin
gula suprascripta etc. ut supra in primo
instrumento venditionis. **Rubrica notule que intuende**

¶ Quia hec circa ven**debent in venditione**
ditionem rei pupillaris **facta a tutore dete**
consideranda sunt. et notandum **pupillari.**
diligenter attendendum est quod res pupilli
vendi debet ob es alienum aut ob evi
dentem utilitatem pupilli causa cognita
quod ita sit. et quod non sint res mobiles in he
reditate commode vendende. et subhastetur le
gittime residentem publice preconicetur in
palatio communis aut in contrata ubi sita est
res sive in qua ubi habitat pupillus ut
plus offerenti detur. et quod pupillus presens
sit et creditor qui recepturus est pecuniam
pretii si venditur quia ob es alienum aut quod
causa quare venditur assignetur et quod ipsa
venditio fiat coram pretore vel iudice de
certum et auctoritatem interponente. **Instrumentum ven**

Quod heringitt' **ditionis facte a tutore**
pupillus filius **dete pupilli. etc.**
et heredibus dominam petri tenetur hereditario debi
to. C. lib. bon. domine iacobine matri
(ex instrumento manu talis notarii confecto)
sue pro dotibus suis. Item in decem lib. bo.
ipsius matri sue a dicto ei patre iure legati

in eius testamento relictis scripto manu talis notarii
et urgente ipsi creditum esse creditum sibi
solui oportet pro ipso debito persoluendo ali
quam ex dicti pupilli possessionibus uendi eo quod
in ipsius hereditate alique res mobiles co
mode uendende ad ipsius debiti satisfa
ctionem non erant. et infrascriptam rem uen
dere potius quam aliam ex possessionibus dicti pu
pilli tam ratione pretii quam ratione usus fruc
tus utilius sit eidem. atque infrascripta
re legittime subastata non apparuit quis
quam alius preter infrascriptum emptorem qui
plus infrascripto pretio offerret uel dare
uellet ut de ipsa subastatione patet publi
ca scriptura scripta manu talis notarii. de hi
is omnibus et singulis ea ita uera esse domino
scalcauello iudici et assessori domini R. de
uilla potestatis bon. tam per inuentarii ostensio
nem quam alias plenissima fide facta.
Ideo dictus antonius tutor dicti pupilli ut patet
eum tutorem esse tam ex dicto testamento quam
instrumento super decreto eiusdem tutele scripto
manu talis notarii ante ipsius iudicis presen
tiam constitutus. tutorio nomine ipsius pupilli
dedit uendidit et tradidit iure proprio in perpetuum conce
dit pro se et suis heredibus recipienti et ementi.
petiam unam terre uineate positam in per
tinentiis sca ropbilli in loco qui dicitur
sic. quam idem tutor esse dixit et conuenit. x.
tornaturas. ita tamen quod si plus fuerit cedat in hanc
uenditionem emptore pretium addente pro
rata. Si uero minus pro rata pretium adima
tur si fuit persolutum. et eidem tales esse
dixit confines ab uno latere possessio talis. ab ali
is tribus lateribus sunt uie publice. ad ha
te. p. et quicquid dicto emptori et suis heredibus de
inceps placuerit perpetuo faciendum cum
omnibus et singulis que infra predictos continentur
confines uel alios si qui forent accessibus et egres
sibus suis usque in uias publicas et cum omnibus
et singulis que habet intra se uel infra seu intra se

in integrum omnique iure et actione usu seu
requisitione ipsi pupillo ex dicta re siue ipsi
rei modo aliquo pertinente. pro pretio. xii. librarum
bon. pro qualibet tornatura. quod capit in summa
Cxx. lib. bon. de quo pretio dictus emptor
mandato predicti tutoris ibidem et in pre
senti dedit et soluit dicte domine Jacobine.
Cx. lib. bon. in satisfactionem eius quod de do
te et legato predictis a dicto pupillo habere de
bebat. prout ipsa domina iacobina confessa
et contenta fuit tantam esse quantitatem. dicto
instrumento totum ab ea dicto tutori restituto
ibidem quod exnunc esse uoluit inefficax et
cancellatum residuum uero dicti pretii. Item
emptor dicto tutori persoluit in utilitatem
dicti pupilli specialiter conuertendum. prout idem
tutor confessus fuit tantam esse quantitatem.
Quam rem idem tutor tutorio nomine ip
sius pupilli se pro ipso emptore et eius nomine
constituit possidere usque quo ipsi rei possessionem
acceperit corporalem quam accipiendi sua
auctoritate et retinendi deinceps ei licentiam
plenam dedit. promittens tutor tutorio nomine
ipsius pupilli dicto emptori pro se et suis
heredibus stipulanti et cetera. ut supra in primo instrumento
uenditionis. usque ad bonorum obligationem
et tunc dices. pro quibus omnibus et singulis con
firmiter obseruandis obligauit iterum tu
tor dicto emptori omnia bona dicti pupil
li. Ceterum ad robur omnium predictorum dictus
iudex predicte uenditioni sol'om et omnibus
et singulis suprascriptis suam et communis bon.
auctoritatem interposuit et decretum.
Item nota quod si contigerit curatorem surdi
muti furiosi uel mentecapti rem hui
modi personarum uendere cum hoc sit quod talis
curator habet facere inuentarium et rati
onem administrationis sue reddere ad
boni pretoris sollertiam et cautelam specta
bit quod hee eedem sollempnitates in ipsa
uenditione rei pupillaris. Et quod et ita fiat

ht eptor z pmaiori sui securitate hec si
en ptaitate. Ver z quia bini ech ii actitore
detario otingunt hi infra p ordinem
series omittitur q z si otigit potis illd
eligere mutatis psonis satis leuit ex
p dco. Instrm uenditi fce a comissariis

C

Um antoni auctem z licentia
in el testo. C. lib. a testatore ha
bon p ipius anima relicqst bonis ac
distribuenda sput dispouit z legauit
p manus iacobini z filippi quos suos
ad h exequend ee comissarios statuit
z relinquid. dans eis plenam z liberam
potestatem licentiam z auctatem uen
dendi z alienandi z obligandi de bonis
ipius testatoris de quibus uoluint sin
e dicti hedis ul alterius psone p ipius
legatis soluendis ut h patent. p ite m
ei testm scriptum manu tal not. ide
comissarii iacob z phy. ipius testato
ris uoluntatem fidelit adimple. z ip
sius animam z seipos de hmoi com
misso fidei uel ecit exhoerare uolentes.
cum paliam comodiorem ul ueloto
rem uiam de bonis ipius testatoris p et
cuniam p ipis legatis soluendis pare
ne quant ul hre ex potate licentia et
auctate eis ab eodem testatore tradita
ut supi otinetur comissario nomie
z ut comissarii olim antoni supdci
dederit. ue. z tra. corado domum unam
ex bonis seu hedi dicti antoni positam
in tali loco infra tales ofines. z c. ut s
in primo instro uenditois usq z ad p
tium z emptio dices ptio. C. lib. bo.
q ptium dci comissarii ofessi z ote
ti fuerit se ab ipo emptore habuisse z
recepisse dandum z soluendum in sat
factoem z solonem legator aie atonii
supra dci z c. ut supra in instro uendi
tois fce a procuratore solo noie offitii e

mutato. Instrm pmutatois rei ppe

A

NTONI. pre condictitia. z c. a. 6
de. tra. z pmutauit iure pprio ip
petuum. co. p se z suis hedibus recipienti
domum unam positam in tali loco cui
hii dicuntur ofines z c. ad ha. de. p. z ge
qd sibi z suis hedo deinceps placuit ppe
tuo faciendum cum oibus z singulis q
infra p dcos otinentur ofines ul alios
si qui forent. accessi z egssi. suis usq z uiam
publicam. z cum omibus z singul hiti
sup se ul infra seu intra se in integrum
oiq z iure z actoe usu seu requisitoe sibi
ex re aut ipi rei mo aliquo ptinente.
Et h noiatim p una petia terre in ea
de posita in tali loco cui tales dicuntur
ofines. z c. Quam dcs coradus dedit z
pmutauit iure emphyteotice oditoi
pensionis z renouatiois debente tali e
ecclie ipi antonio in cambium. ad ha.
te. p. z quicqd sibi z suis hedibus deinceps
placuit ppetuo faciendum cum oibus
z singulis q infra p dictos otinentur
ofines ul alios si qui forent. accessi. z egssi.
suis usq z in uiam publicam. z cu oibus
z singul q h t sup se ul infra seu int se
in integrum oiq z iure z actoe usu seu re
quisitoe sibi ex ipa re aut ipi rei modo
aliquo ptinente. Eum p dci antonius
z corad. s. uni quisq z eor uicissim alteri
noie rem a se pmutatam z datam al
terius nomine ostituit psidere usq z q
uni quisq eor rei sibi pmutate z date
posessionem accepit corpalem q m accipie
di ppria aucte z retinendi deinceps uni
alti ad inuicem licentiam omimodam
dedit. Pmittentes. s. uni alti ad inuicem
sollempnibus stipioibus hinc in inter
uenientibus litem ul controusiam de re
a se pmutata alti ul ei hedibus ullo tpr
non inferre nec inferenti osentire. Dz

6

uni qsq; rem a se pmutatam alti 7 eis he
dib; adinuicem ab oi hoie 7 uniusita
te legittime defende aucto(r)içare 7 dis
brigare. 7 pdcam pmutatoem 7 dat(i)o(n)e(m)
7 oia 7 singula supscripta ppetuo firma
7 rata hre 7 tenere 7 non otra face ul' ue
nire p se ul' alios aliq ratione ul' ca de
iure ul' de facto sub pea. C. lib. boni. stip
adinuicem in t ipsos pmissa q soluta
ul' n rata maneant onia 7 singla su
pdca. Item reficere 7 restitue uni alteri
adinuicem oia 7 singula dana 7 expen
sas ac int(er)ee litis 7 extra. p quib; oib; et
singulis firmit obsuandis obligauit
uni alti adinuicem oia sua bona. Instro

A N Toni. rei ptim pmutate 7 pti
te. ue. tradidit 7 tum uendite.
pmutauit 7 ue. p parte uidelicet per
mutatis 7 p pte uentes iure ppio in
ppetuum corado p se 7 suis hedib; re
cipienti petiam unam tre pratiue poi
tam in tali loco q m ee dixit 7 ouenit
xx. tornat. 7 eidem tales ee ofines 7c.
adha. te. p. 7 qui eqo sibi 7 suis hedib;
deinceps placuit ppetuo facien dum c
oib; 7 singul' que infra pdcos otinet
ofines ul' alios si qui foret accessib; 7 egs
s. suis usq; in uiam publicam 7 cum
oib; 7 singulis q ht sup se ul' infra se
u inta se in integrum oiq; iure 7 ac
tde usu seu requisitde sibi ex ea re aut
ipi rei mo aliquo ptinente. Et hec no
minatim p una domo sita in tali ot
ta cui hi sunt ofines 7c. 7 p xx. lib bo
nomine additois siue melioramti
qs xx. lib dcs antonius otentus 7 o
fessus fuit se ab ipo corado habuisse 7
recepisse exceptoi sibi date 7 no solute
pdce quantitatis oio renuntias q m
pdcam domum dcs corad dedit 7 tra.
7 pmutauit iure ppio in ppetuum

eodem mo in cambium dco antonio
p se 7 suis hedi recipienti. adha. te. 7 p. 7
qeqo sibi 7 suis hedib; deinceps placu
erit ppetuo facien dum cum oib; 7 si
glis q infra pdcos otinentur ofines l'
alios si qui foret accessib; 7 egss. suis usq;
in uiam publicam 7 cu oib; 7 siglis
q ht sup se ul' infra seu intra se in intg.
oiq; iure 7 actoe usu seu reqsitde sibi ex
ea re aut ipi rei mo aliquo ptinete. q
pdicti antonius 7 corad. 7c. ut sup per
oia in pxime dicto instro. R notula.

Et nota diligent p uitendo pmittere
in hmodi instris item que pmutat
7 uenditur 7 illam pt pone q solum
mo pmutatur eo q pcede debet rei p
tium 7 q etiam mag ornate 7 ordina
te pcedet tubi series instri. Instrume

A N Toni. te. 7 tra. tum datois i so
in solutum iure ppio lutum. R
in ppetuum corado p se 7 suis hedo reci
pienti domum unam poitam in tali
ota cui tales dicuntur ofines 7c. adha.
te. p. 7 qui eqd sibi 7 suis hedib; deinceps
placuit ppetuo fatiendum cum oib;
7 singulis q infra pdictos otinentur
ofines ul' alios si qui foret accessib; 7 egss.
suis usq; in uiam publicam 7 cu oib;
7 singul' que ht sup se ul' infra seu int
se in integrum oiq; iure 7 actde usu se
u requisitde sibi ex ea re aut ipi rei mo
aliquo ptinente. 7 hp. C. lib. bon. quas
dcs antonius pdco corado ex ca mutui
dare 7 solue tenebatur. ut patet instro
scripto man talis not. q instrm dict
corad restituit pdco antonio ibi tem
7 in psenti uoles 7 madans illd ex nuc
ee nullius ualoris atq; momti 7 ha
bitum in efficax 7 cacellatum. quam
domum pdcs antonius se noie dci cora
di ostituit possidre usq; quo. 7c. ut sup

6

b

in primo instrumento venditionis nominando semper
istos contrahentes proprijs nominibus. Instrumentum
Antonius. te. venditionis solutis
ue. et tia. co. pse dominij et proprietatis.
et suis heredibus recipienti domum pretio.
et proprietatem unius domus site in tali lo
co. que talesque confines et cetera. quam dominus conrad
habebat a dicto antonio in solutum in
feudum ad ha. te. p. et cetera. ut supra ponitur
in primo instrumento venditionis mutato so
lummodo capitulo de pone in quo ita di
dices cuius rei possessionem. quam idem conradus ha
bebat. ipse antonius ei confirmavit. ut de
in ceps suo nomine possideat. sicut verus
proprietarius dominus et possessor. Instrumentum. venditionis rei
Antonius. te. ad cuius defensionem in casibus
ue. et tia. iure se obligat venditor. et in casibus
expressis in perpetuum conrado non et cessio iuris
pse et suis heredibus recipienti contra auc
torem. domum unam sitam in tali loco. cuius
confines tales dicuntur confines et cetera.
quam domum dictus antonius emit a philippo. ut
patet instrumento scripto manu talis notarii. ad
ha. te. p. et cetera. ponitur ut in primo instrumento
venditionis habetur usque ad locum ubi
dicitur promittens. Et tunc ibi dices pro
mittens dicto emptori pse et suis heredibus
stip. predictam rem ei et suis heredibus tam
in proprietate quam in possessione legittime
defendere auctorizare et disbrigare. ab
omni persona et universitate cui vel quibus ip
sa res obligata foret. ex aliquo contractu
vel obligatione iniuriata et facta ab ipso antonio
aut aliquo alio eius nomine sive cui vel
quibus esset. vel diceretur esse aliquod ius acq
situm in ea ex persona ipsius antonij vel
eius occasione. Et quia actum est inter ipsos anto
nium et conradum ut non teneatur ipse an
tonius de evictione ipsius rei nec etiam ad pre
tij restitutionem in alijs casibus quam predictis.
Ideo dictus antonius dedit cessit et concessit.
transtulit et mandavit ipsi conrado pse et suis
heredibus recipienti omnia iura et actiones reales
et personales utiles et directas quas vel quas habet.
vel habere potuit. contra dictum filippum aucto
rem suum et eius heredes et in ipsius bonis nomine
et occasione venditionis et promissionis de legit
tima defensione ipsius rei et omnium singula
rum promissionum et obligationum sibi
ab ipso filippo factarum in predicto instrumento scrip
to manu predicti talis notarii. Item ad versus
omnem aliam personam que ei aliquam renuntia
tionem promissionem vel obligationem fecisset
in dicto instrumento. constituens eum procuratorem
tanquam in rem suam et ponens ipsum in lo
cum suum. ita quod amodo suo nomine actioni
bus utilibus et directis possit adversus philip
pum et eius heredes et in ipsius bonis et contra
quamlibet aliam personam predictorum occasione
agere experiri excipere replicare consequi et setu
eri. et omnia et singula facere quem ad mo
dum ipse poterat. et promittens ipsi conrado
pse et suis heredibus stip. predictam venditionem
cessionem et omnia et singula supra scripta
perpetuo firma et rata habere et tenere et non contra
facere vel venire aliqua ratione vel causa de
iure vel de facto sub tali pena et cetera. notula.
Cum non fiat solummodo promissio de defensione
rei in casibus predictis, non fit necessarium
concedere cessionem iurium dicto conrado predicti et cetera fieri sicut est.
quando venditor rem vendit. ex pacto emptori
rem quam ab eo emerat. tunc cessiones pre
dictas non facies sed omnia alia scribes sicut
in dicto instrumento notantur usque ad locum
ubi dicitur. Et quia actum est in quo lo
co ita dicas hoc expressim inter eos acto et ipsi
antonio ab eodem conrado per pactum remis
so et quod idem antonius vel eius heredes non
teneantur sibi ad evictionem ipsius rei vel
ad pretij restitutionem in alijs casibus quam
predictis quam venditionem et omnia et singula
supra scripta promisit et cetera. Instrumentum venditionis.

quedam in se pacta continet et valde utilia

Antonius de .v. e. que sepe inter partes agi solent.
...tia. Corrado pro se et suis heredibus recipi
enti domum unam sitam in tali loco cui
tales dicuntur confines. etc. iure proprio in
perpetuum. Item unam petiam terre vinea
te positam in tali loco infra tales confines
etc. iure emphyteotice conditionis pensi
onis et renovationis debende ecclesie sancti pauli
ad ha. te. p. etc. usque ad locum ubi dicitur
promittens. et tunc dices promittens pro se et su
os heredes dicto emptori pro se et suis heredibus re
stipulanti litem vel controversiam ei aut eius he
redibus de dictis rebus aut aliqua vel parte ip
sarum ullo tempore non inferre nec inferenti con
sentire. sed ipsas res et quamlibet earum ei et su
is heredibus ab omni homine et universitate
legittime defendere auctorizare et disbriga
re. et vacuam possessionem tradere et ipsum emptorem
in possessione mittere facere potiorem. Et si quo
tempore lis vel questio aut controversia. tam per
oblationem libelli quam alio quocumque
modo movetur eidem emptori aut eius heredibus
de dictis rebus aut aliqua earum vel parte aliqua
ipsarum litem ipsam questionem controversiam
et libellum et eandem causam quandocumque quo
tiescumque ei denuntiatum fuerit in se re
cipere. et in eadem causa et in prius rei defensio
nis se offerre. et in causa vel causis tam prin
cipalibus quam appellationum sistere. usque
ad finem omnibus suis expensis quas si non
fecerit et propterea. aut per ipsam rem aut rebus defende
ndis idem emptor vel eius heredes dampnum
aliquod patietur. vel expensas aliquas fece
rint in iudicio sive extra. ipsum dampnum
et expensas ei ad integrum reficere. tam si
res foret evicta quam non. quia sic inter
ipsos actum extitit et conventum. Remissa
ex nunc per pactum dicto emptori appellandi
necessitate. Et si super evictione pronuntiari con
tigeret contra eum. et acto inter eos expressim
ut non possit dicere dictus venditor quod eidem emp
tori facta fuerit iniuria vel iniustitia si
res ipse aut earum aliqua evincetur. ab eo autem quod
eius culpa vel negligentia sit evicta. quod si
contra eum super evictione fuerit lata sententia Infra
tertium diem postquam ei a domino denun
tiatum fuerit predictum pretium cum pena
dupli et omni interesse ipsi corrado ad integrum
restituat et persolvat. Preterea si aliquo tempore
appareret exinde ipsam rem conditionis pensionis et re
novationis per ipsum venditorem vel eius auc
tores debitam pensionem et renovationem
datam et factam debitis temporibus non fuisse.
et propterea contingeret ipsum emptorem vel eius
heredes dampnum aliquod sustinere conservabit
eum penitus sine dampno. Quam venditi
onem et omnia et singula supra scripta promisit
dictus venditor dicto emptori ipsi pro se et suis
heredibus stipulanti firma et rata perpetuo
habere et tenere observare et adimplere et non contra
facere vel venire per se vel alium aliqua causa vel
ingenio de iure vel de facto sub pena. C. lib
bon. stipulata in singulis capitulis huius contractus
in solidum promissa que toties committa
tur et exigi possit in singulis quoties contra
factum fuerit. et pena soluta vel non rata ma
neant omnia et singula supra scripta. Item
reficere et restituere sibi omnia et singula dam
na et expensas ac interesse litis et extra. pro quibus
omnibus et singulis firmiter observandis obli
gavit eidem omnia sua bona. Instrumentum dona

Antonius de v. e. tra. et do tionis inter
navit pure libere simpliciter vivos.
et irrevocabiliter inter vivos iure proprio in
perpetuum corrado pro se et suis heredibus recipienti
domum unam positam in tali loco vel contrata
cui tales dicuntur esse confines. etc. ad ha. te.
p. et quicquid sibi et suis heredibus deinceps placu
erit perpetuo faciendum cum omnibus et singulis
que infra predictos continentur confines vel alios
si qui forent accessibus et egressibus suis usque in viam

publicam et eam omnibus et singulis que habet
supra se vel infra seu intra se in integrum
omnique iure et actione usu seu requisitione sibi
ex ea vel pro ea re aut ipsi rei modo aliquo
pertinente. Quam rem idem donator
se ipsius corradi nomine constituit possidere
usque quo ipsius rei possessionem acceperit
corporalem quam accipiendi sua auc
toritate et retinendi deinceps ei licenti
am omnimodam dedit. Promittens
pro se et suos heredes dicto corrado pro se et suis
heredibus stipulanti predictam donationem et omnia
et singula supra scripta perpetuo firma
et rata habere et tenere et non contra facere vel
venire per se vel alios aliqua causa vel ingenio
de iure vel de facto nec ipsam donationem
ingratitudine vel causa aliqua revoca
re sub pena .C. lib. bon. stipulatione pro
missa et refectione dampnorum et expensarum
litis et extra. et obligatione omnium suorum bonorum
et pena soluta vel non predicta omnia et
singula firma perdurent. Rubrica notula.

Nota tamen quod si de legittima rei donate
defensione a donatore promittenda in
ter partes agatur partium voluntates fi
deliter exequantur. Ideo vero hoc in predicto
instrumento omissum est quia solent donato
res nolle multis obligationibus implica
ri et multum non decet donatarium adh
nia. Item nota quod si donationes rerum valen
tium ultra quantitatem quingentorum
aureorum debent cum insinuatione. id est
decreto iudicis fieri secundum iuris ordinem
verum tamen secundum leges municipales civi
tatis bononie. In omnibus donationibus
excedentibus summam .L. librarum bononiensium
hec sollempnitates specialiter sunt servande
videlicet quod fiant coram iudice pro tri
bunali in palatio sedente et suam et communis
bon. auctoritatem interponente. et intersint
VII. testes boni noti ex quibus preter te

notarium instrumenti auctorem sit unus tabellio
qui etiam proprio signo et nomine subscribere de
geatur. cum iudicis auctoritas et tua et ceteri
tabellionis subscriptio fieret. scilicet quod
posito toto instrumenti tenore subsequenter
dicens. Hec autem donatio secundum formam sta
tuti communis bon. super donationibus editi
aut presentiam domini scachuelli iudicis
et assessoris domini Ricardi de villa pot
bon. in palatio eiusdem communis pro tribunali
sedentis publice facta fuit. qui dedit in
ipsius donationis. Robur et confirmatio
nem eidem donationi suam et communis bononie
auctoritatem interposuit et decretum. Post hec
positis testibus scilicet omnibus aliis sex se
subscribet ille alter tabellio sub hac forma.
Ego iacobus imperiali auctoritate notarius dicte
donationi et predictis omnibus presens ad hec
vocatus specialiter et rogatus secundum formam
statuti predicti in ipsius donationis. Ro
bur et testimonium publice me subscrip
si. de num pones et signum tuum vel in
aliis instrumentis. Instrumentum concessionis in feudum. Rubrica.

DOMini ao eodem. et ancone Marchio ob remunerati
onem obsequiorum multorum fidei et amoris
circa eum et domum suam a domino Cora
do attente prestitorum et in unum dilec
tionis in eos exhibite perpetue conservande. ded
it dedit et concessit in feudum iure feu
di ipsi domino corrado recipienti pro se et fi
liis et nepotibus omnibus ex eo et eis in per
petuum descendentibus masculis videlicet
legittimis dummodo in nullam aliam per
sonam extraneam transferatur. talem
rem sitam in tali loco infra tales confines
et c. ad habendum tenendum possidendum et quicquid sibi et eis salvo
quod dominium est. et etiam salvo fidelitatis debito
deinceps placuerit perpetuo faciendum cum
omnibus et singulis que infra predictos continen
tur confines vel alios si qui forent accessibus et

egss. suis usque in uiam publicam et eius
omnibus et singulis que habet supra se uel infra se uel in
tra se in integrum omnique iure et actione usu
seu requisitione sibi ex ea uel per eam aut ipsi
rei modo aliquo pertinente. Quam rem se
eius nomine constituit possidere. donec ipsius
rei possessionem accepit corporalem quam accipi
endi sua auctoritate et retinendi deinceps ei
licentiam omnimodam dedit. promittens
pro se et suos heredes dicto domino Corado pro se
et predictis ex eo descendentibus libris legitti
mis stipulatione et recipienti litem uel controuer
siam ei dedicatam uel eius actione. ullo tempore
non inferre nec inferenti consentire. Sed
ipsam rem eis ab omni persona et uniuersita
te legittime defendere auctorizare et di
brigare. et predictam concessionem et omnia et
singula supra scripta perpetuo firma et
rata habere et tenere. et non contra facere uel uenire
re per se uel alium aliqua causa uel ingenio de
iure uel de facto sub pena. C. lib. marcharum
argenti stipulatione promissa qua soluta uel non
petita omnia et singula firma perdurent.
Item reficere et restituere sibi omnia et singula
dampna et expensas ac interesse litis et extra
pro quibus omnibus et singulis firmiter obser
uandis obligauit eidem recipienti ut
dictum est omnia sua bona quam quidem concessionem
sionem et omnia et singula supra scripta
fecit ipse dominus Azo pro eo quod dictus dominus Co.
ibidem et in presenti promisit ipsi domino
Azoni et corporaliter iurauit ad sancta dei
euangelia ex nunc sibi et heredibus suis fide
lem esse uasallum ipsum que et heredes suos
res iura et honores ipsorum pro se fideliter ob
seruare. et nulla tenus quod in detrimentum
siue periculum dampnum persone uel personarum
rerum iurium et honorum sui et suorum heredum
uti possit aliquid per se uel alium contractare.
uel aliquo modo machinari. immo si quid
sciuerit uel aliquid eorum tractare. uel parare

sensit quam ueloci potuerit domino i
dicare. et quid sibi sub fide et credentia
eius ab eodem impositum fuerit secretum
fideliter retinere. nec non personas et res iu
ra et honores suos aduersus quoscumque
excepto imperio romano cum bona fide. et huius
quibus fidelitatis debito erat astrictus
tueri et totis uiribus adiuuare. et ge
neraliter puram et ueram fidelitatem
sibi et suis heredibus reddere ac ponnia i
pertin. Ceterum predictis omnibus sic pactis.
Item dominus in robur et confirmationem conces
sionis predicte cum baculo uel cirotheca
ipsum dominum Coradum de dicto feudo
legittime inuestiuit. In signum perpe
tue dilectionis et fidei intuenire pacis osculo
culo in fe eos. Instrumentum confirmationis feu

DOMinus Azo estensis. Di. Azci.
et ancon marchio filius quondam pet.
predecessorum suorum uolens in bonis uestigia
inmitari et acquisitum atque relictum
sibi per ipsos thesaurum in compabilem
amicos uidelicet et fideles omni qua potest
cura et sollicitudine conseruare lecto in eius
presentia seriatim instrumento concessionis in feu
dum facte dicto Corado olim patri dicti fi
lippi a quodam domino. M. olim genito
re ipsius domini marchionis. de quadam
petia terre aratoria. posita in tali loco ista
tales confines. ut eodem ipsius concessionis
instrumento patet scripto manu tal. not. eandem
concessionem et feudum et ipsius rei possessionem
et omnia et singula circa hec in predicto instrumento
ab ipso genitore eius gesta ut pote pure
et bene facta ipsi domino filippo presentis
renouare concessionis robore auctorita
te plenissima consumauit. et in confirma
tionis et renouationis signum ipsum dominum
filippum de dicto feudo cum baculo le
gittime inuestiuit. promittens pro se et su
os heredes dicto domino filippo pro se et filiis

ei et omnibus ex eo descendentibus legittimis
masculis stipulanti et recipienti pro eadem
concessionem et renouationem et omnia et singula
suprascripta firma et rata habere perpetuo et
tenere et non contra facere uel uenire uel per se
uel alium aliqua causa uel ingenio de iure
uel de facto sub pena .C. marcharum argenti
stipulatione promissa et refectione dampnorum et expen
sarum litis et extra et obligatione omnium suorum
bonorum et pena soluta uel non predicta omnia et sin
gula firma permaneant. Qui dictus Filippus
ibidem et in presenti dedit eadem atque fidelitate
fuandam dicto domino marchioni in omnibus
et per omnia ut continetur dominus Coradus pater eius
fecit et in predicto instrumento continetur: sollep
nem promissionem fecit et corporaliter pre
stitit sacramentum post hoc incontinenti
in signum fuande fidei pacis inter eos et
osculum intuerunt. **Instrumentum promissio**
Cum Antonius **nis facte de re ecclesie**
uendiderit Corado **seu rei ecclesie declare**
quandam domum sitam in tali **ulli aque cie**
loco cui hii sunt confines etc. pro pretio .C. **mit.**
lib. bon. ut patet instrumento scripto manu
talis notarii. hoc tamen actum inter ipsos et con
uentum uidelicet quod predictus Coradus pre
to promisit et conuenit dicto Antonio pro se et
suis heredibus stipulanti quod si dictus Antonius
hinc ad unum mensem dicto Corado pre
tium restituerit supra dictam domum eidem
item Coradus sibi pro ipso pretio restituet
atque uendet et eitam uenditionis et tradi
tionis faciet de re ipsa et ipsius rei possessionem cor
porali eum restituet et representet. ita tamen
quod in dicta uenditione tunc temporis facien
dam promittet ipse Co. de legittime ipsius
rei defensione solummodo ab illis personis
quibus contraxerit uel obligauerit. ab eodem Co
rado in meis et eius res eadem obligata uel qui
bus expressum eidem Coradi foret in ea ius a
liquod acquisitum quod si hinc ad unum mensem

idem Antonius dicto Corado pretium non resti
tuerit ante dictum extunc dictus Coradus ad e
andem rem restituendam et uendendam
eidem Antonio nullatenus teneatur. sed ante
dicta uenditio ab ipso Antonio dicto Corado
facta firma et inmutabilis perseueret contradictione
predicta et pacto nullatenus non obstante. quod ex
tunc inefficax sit. et idem Coradus ab eo
penitus absoluitur. quia sic actum exti
tit inter eos que omnia et singula supra scripta
promiserunt inuicem. s. unus alteri etc. ut supra
habes in primo instrumento arrarum. **Instrumentum**
Cum Antonius **uendiderit seu reuendiderit**
uendiderit quandam **predicte rei**
domum sitam in tali loco. i. tales confi
nes etc. pro pretio .C. lib. bon. ut patet instrumento talis
notarii manu. atque post in eodem ex pacto in
ter eos facto dictus Coradus promisit et con
uenit ipsi Antonio dictam domum ei re
stituere et uendere. si deinde ad unum men
sem ipse Antonius pretium restituerit. ant
dictam ut hec alio instrumento scripto manu ei
dem notarii patent. cum quod dictus Antonius
oblato pretio dicto denuntiauerit ipsi Co.
infra dictum terminum quod ei ex forma dicti
pacti dictam domum restitueret atque uen
deret. uolens ipse Coradus promissionem
a se factam fideliter adimplere. dedit. uen.
et tra. iure proprio in perpetuum dicto Antonio
pro se et suis heredibus recipienti dictam domum
ad ha. te. etc. prout in cursu instrumenti uenditoris
continet et mutato solo capitulo de legitti
ma defensione. quod capitulum ita poteris scri
be docet notula subscripta in fine instrumenti
uenditoris rei ad cuius defensionem in casi
bus se obligat uenditor et in quibus non. **For**
ma istius facti de illo qui dicit quod pretium in simulatio
non receptum est ultra quantitatem rei conuenti uel ex
Cum hoc sit quod **pessam in instrumento**
Antonius uendiderit Corado **uend.**
quandam petiam terre ara. positam in tali

& eandem esse conuenerit ... tornatur[illegible] ... salua ... [illegible]

leco cui tales dicuntur confines. etc. pro pretio
xx. lib. bon. pro qualibet tornatura. et eandem
esse conuenerunt et dixerunt. xxx. tornaturas. ita tamen
quod si plus fuerit cederet in partem uendi
toris emptore pretium addente prata.
si uero minus pretium adimeretur prata. sicut
ut hec constant instrumento scripto manu talis notarii.
cum quo ipsa terre de communi concordia me
surata repta sit una tornatura plus quan
titate conuenta. et expressa in instrumento uendi
toris eidem ut uitia quod ipse asserit et confessa
est. Item Coradus coram me notario et testi
bus infrascriptis dedit et soluit ipsi Anto
nio. xx. lib. bon. pro ut ipse Antonius con
tentus et confessus fuit tantam esse quan
titatem pro pretio dicte tornature reperte ultra
quantitatem conuentam in instrumento uendi
toris ut dictum est quam solutionem et
omnia et singula suprascripta promisit ipse
Antonius dicto Corado pro se et suis heredibus
stipulanti perpetuo firma et rata habere et tenere et
non contra facere uel uenire per se uel alium
aliqua causa uel ingenio de iure uel de facto
sub pena. xxx. lib. bon. etc. Si uero mi
nus reperta fuerit quantitate conuenta de
bebit uenditor restituere pretium empto
ri prata. et de ipsa restitutione fiet instrumentum
hoc modo uidelicet quod incipies ut in predicto
instrumento. et continuabis totum usque ubi
dicatur cum que terra ita dices. Cumque
ipsa terre de communi concordia mensurata rep
ta sit una tornatura minus quantitate
conuenta. et expressa in instrumento uenditionis
eidem ut uitia quod ipse asserit et confessa est.
Item quod Antonius coram me notario et testibus
infrascriptis dedit et restituit ipsi Cora
do. x. lib. bon. secundum quod capiebat et erat pro
rata dicte tornature reperte minus quanti
tate conuenta in instrumento uenditionis ut
dictum est. Quam restitutionem et solutionem
et omnia et singula suprascripta promisit etc.

dictis Corado dicto Antonio. etc. ut supra dicto
quo modo et quibus titulis inter priuatas
personas res immobiles transferantur.
Restat uidere de contingentibus seu securi
tatibus que preter formas predictorum instrumentorum
in ipsis traditionibus apponuntur. et quia
in instrumento uenditionis facte a minore
fideiussorem prestante forma sacramenti
minoris et promissionis fideiussoris ab
ipso minore prestiti continetur. et ideo illis
omissis de reliquis est intendendum. Si uero
Ad hoc Filippus dictor maior uigi
nti annorum ti quique annis fide?
patribus et mandatis se fore prestitit ita scilicet
principalem constituens principaliter et in
solidum sine aliqua exceptione iuris
uel facti se obligando promisit dicto Cora
do pro se et suis heredibus stipulanti predictam rem
ab ipso Antonio uenditam ipsi Corado
et suis heredibus ab omni homine et uni
uersitate legittime defendere auctorizare
et disbrigare. et se fecit et constituit omni
exceptione remota quod dictus Antonius pre
dictam uenditionem pretii solutionem et omnia
et singula suprascripta a se promissa perpe
tuo firma et rata habebit et tenebit ob
seruabit et adimplebit. et non contra ueniet
ex aliqua ratione uel causa de iure uel de facto
sub pena. C. lib. bon. stipulatione promissa
et refectione dampnorum et expensarum litis et
extra et obligatione omnium suorum bonorum et
pena soluta uel non predicta omnia et singula
firma perdurent. Renuntians noue consti
tutionis beneficio de fideiussoribus exceptioni
doli conditioni sine causa in factum actioni et
omni alii auxilio. Si dubitatur ne res
Vendita supra dicta sit alii data uel obligata.
Antonius promisit dicto Corado pro se et
suis heredibus stipulanti quod dicta res ipsa uel pars
ipsius aut aliquod eius ius nulli a
lii acten. dat. eadem obligationem

vel contractum in fraudem alienationis predicte vel alium fecit. cum preter eam vel occasione ipsius contractus vel predicte traditionis ei facte preiudicium aliquod generetur: vel gravari possit. quod si eum contra hoc fecisse apparuerit conservabit ipsum emptorem et eius heredes indempnes. et nichilominus dabit et solvet eidem xxv. lib. bon. pene nomine stipulatione promissa. et pena soluta vel non predicta contractus omnia et singula firma perdurent. Si venditores de bonis hereditatis illius in quo spectat ad venditorem falcidia et rem ipsam in falcidiam sibi idem venditor eligat.

Preterea dominus venditor ita scribes. cum domum predictam esse dixerit de bonis hereditatis patris sui in quibus falcidia et debitam bonorum subsidium iure sibi nature debetur. eandem rem propterea et in partem ex falcidia sibi in bonis patris debitam elegit et accepit. nichilominus sibi in reliquis bonis residuo falcidie siquid ultra ad eum pertinet reservato quod residuum si quod est pro predictis omnibus et singulis a se in hoc instrumento promissis firmiter observandis ipsi emptori specialis iure pignoris obligavit. Dans et cedens eidem ex causa venditionis et pretii supra dicti omnia iura et actiones que vel quas habebat vel habere poterat in bonis patris ex causa falcidie supradicte usque in summam extimationis et pretii dicte rei quanti pro tempore plus valuit. Nec non constituens eum procuratorem in rem suam et ponens ipsum in locum suum ita quod nulla alicuius restitutoris substitutoris gravaminis vel alterius contradictione obstante possit suo nomine actionibus utilibus et directis iure falcidie supradicte tenere possit ac defendere rem eandem et super ipso residuo falcidie sibi iure pignoris obligate se de predictis omnibus et singulis in tempore ad integrum conservare. Renuntians legibus codicis contrariis de legatis si duobus.

Emptor et de evictionibus si filiorum et omnium aliorum auxilio. Et nota per dictas duas securitates si occurrerint. vel illam earum que occurrerit ponenda esse in instrumento traditionis ante illam generalem conclusionem instrumenti que incipit. Quam venditionem et omnia et singula suprascripta etc. Ita quod per eam instrumenti ad hoc et alia referantur.

Quoniam persone que re no. circa subsequentia huiusmodi traditionibus consentire habent. quedam sunt que habent ius in re ex obligatione vel ypotheca ut puta uxores et creditores et huiusmodi quedam que habent que habent ex speciali causa speciale et privatum ius sicut legatarii fideicommissarii et usufructuarii quedam que habent ius dominii et proprietatis sive id ius quod in venditores sicut fratres et consortes et quia predicte persone aliquando sunt presentes contractui traditionis aliquando absentes. ideo de omnibus per ordinem est videndum. et primo de presentibus tempore contractus traditionis rei. Si uxor venditoris presens

Ad hec domina. consentiat sic scribes. M. uxor dicti Antonii venditoris et filia condam domini Arduini predictis omnibus presens dicte venditioni consensit. et certificata per me R. notarium infrascriptum dictam rem venditam pro suis sibi fore dotibus obligatam renuntiavit omni suo iuri et ypothecarum et cuilibet alii quod habebat vel habere poterat in dicta re vendita occasione dotium suarum vel alia quacumque. Item ius ipsi emptori pacto remittens et promittens eidem per se et suis heredibus stipulatione predicta omnia et singula perpetuo firma et rata habere et tenere. et non contra facere vel venire aliqua ratione vel causa de iure vel de facto sub

peca. C. lib. bon. stip. pmissa. et refectione
dampnor. et expensar. litis et ce. et oblig.
oium suor. bonor. et pca soluta ul non
pdca oia et singula firma pouret. Si
uxor uenditoris patre hat q dote filie
fuit stiplat. et ab eo psentes sit q consensit i
a. Ad hec dns ardum socer ta scribes.
dci antonii uenditoris et ei consensu
atq licentia domina. M. ei filia et ipi
antonii uxor pdictis omnibus psente
dce uenditoi consensunt. et certificati p me
R. not. infrascriptum dcam rem ab
ipo antonio uenditam sibi p dotibus
eidem dne M. fore obligatam renuntia
uerit omni eor. iuri ypothecar. et cuilibe
alii q habebant. ul hre poterant in
dcare actione dcarum totum ul alia
quacumq. Item quius ipi emptori pac
to remittentes et pmittentes eidem q
pse et suis heredibus stip. predicta oia et
singula firma et rata hre et tenere. et no
ofacere ul uenire aliqua rone ul ca
deiure ul defacto et c. ut supra. Si alia
psona q pat ut puta frat ul aliqs alii conu
liens dote fuit stiplat ita una c ipi consenti.
b. Ad hec dna. M. ipius uenditoris
uxor et Iohs ei frat qui p ipa do
mina. M. dotem dedit. et eandem q
in omnem euentum restituende doti
extitit stipulat. ut patet in instro ipi
us dotis scripto manu tal. not. pdcis
omnibus psentes dicte uenditoi consen
sunt. et certificati et c. ut in prima prece
denti securitate. Si uxor uenditoris minor
c. In sup dca domina. M. fuit sicut ab.
q minor etat. xxv. annis maior
tamen. xii. iurauit corporaliter
ad sca dei euangelia pdicta omnia et
singula firma et rata hre et tenere et n
contra face ul uenire. nec restitutionem
aliquam impetrare contra pdca ul aliq p

textur pretextu minoris etatis ul occo
nis alterius cuiuscumq. Si uxor uendi
toris psens consentiat uenditoi rei et obligni
bonor et renuntiet iuri q hat in re uendita et
d. Retera domina. bonis obligatis et ep
M. uxor dci uenditoris dotem iurata y
pdictis omnibus psens dce pothece.
uenditoi ipius domus et obligationi
bonor. a dco uiro suo ipi corado factis conse
sit. et certificata p me R. not. infrascrip
tum dcam rem uenditam et ipa bona
obligata sibi p dotibus suis ypothecata
fore. renuntiauit oi suo iuri ypotheca
rum et cuilibet alii q habebat ul hre
potat in dicta re uendita et pdcis bonis
obligatis actione totum suar. l alia
quacumq. et insup p pretio et noie pcii
xxvi. lib. bon. quas confessa fuit se
ab ipo corado habuisse et recepisse. ded
et cessit eidem q oia iura et actiones que
ul quas habebat ul hre poterat. in ipa
re uendita et dcis bonis obligatis no
mine et occone ypothece ad se spectantibus i
eis ex iure totum suar constituens eum
procuratorem in rem suam et ponens ipm
in locum suum ita q suo noie actio
nibus utilibus et directis loco ipius dne
M. et sicut ipa poterat ex ca ypothece
pdce in dicta re uendita et ipis bonis
obligatis omnibus ipius antonii credi
toribus pferatur et possit sicut ipa potat
rem ipam defendere et in ipis bonis ob
ligatis agere. et quoscumq alios credi
tores excludere. nomine ipius ypo
thece contra quamcumq psonam agere.
exptim excipe et replicare consequi et se tu
eri et omnia et singula face quem ad
modum ipa poterat. ipi tamen dne.
M. pt dcm coradum in dcis bonis ob
ligatis omni suo iure ypothecar. a dicto
tegum reseruato. Verum tamen non obstante

q' ipsa sit prior t(em)p(o)re ul' potior iure. Item
q(uod) coradus et p(re)dicta obligatio sibi f(act)a
ipsi d(omi)ne. M. et ypothece sue p(er)omnia p(re)fe
ratur. Que o(mn)ia et singula sup(ra)scrip
ta p(ro)misit ipsa domina. M. d(i)c(t)o corado
p(er) se et suis h(er)edib(us) stipulanti p(er)petuo fir
ma et rata h(abe)re et tenere. et non (contra) face(re)
ul' uenire p(er) se ul' alium de iure ul' de
f(a)c(t)o sub tali pena (et)c. Renuntians excep
t(i)o(n)i sibi non dati et n(on) soluti p(re)tii doli et
in factum (con)diti(oni) aliiq(ue) aux(ilio). Si filii et h(er)es
P. Stacci (con)dam uxoris uendito(ris)
martini fili (con)se(n)sit et renu(n)tiauit iuri
d(i)c(t)i antonii et filius ypothecar(um) ita scrib.
et h(er)es (con)dam d(omi)ne. M. uxoris ipsius an
tonii p(re)d(i)c(t)is omnib(us) presens d(i)c(t)e uendi
t(i)o(n)i (con)sensit. et renuntiauit omni suo iu
ri ypothecar(um) q(uo)d habebat ul' h(abe)re poterat
in d(i)c(t)a re uendita occ(asi)one dotium et h(er)e
ditatis (con)dam d(i)c(t)e matris sue ul' alia
q(ua)cumq(ue). Item q(uo)d ius d(i)c(t)o emptori pac
to remittens. (et) p(ro)mittens eidem q(uod) (et)c.
ut sup(ra) h(ab)es in primo (con)sensu uxoris.
Ad hec d(omi)na Simat(a) uenditoris ser(or)
diana ipsius dote legato ul' usufruc.
uenditoris m(ar)it(i) et i(n) iure h(eredi)s (con)sensit
uxor (con)dam d(omi)ni boetii patris ita scribes.
eidem uenditoris p(re)d(i)c(t)is omnib(us) p(re)ses
d(i)c(t)e uendit(i)o(n)i (con)sensit. et (cer)tificata p(er) me
R. not(arium) infrascriptum ipsam rem uen
ditam sup(ra)p(ro)dotib(us) suis legato et usu
fructu ei a dicto uiro suo d(omi)no boetio i(n)
ei(us) testo(mento) relictis obligatam e(ss)e. renu(n)tia
uit omni iuri [suo] ypothecar(um) et cuilibet alii
q(uo)d habebat ul' h(abe)re poterat in eadem re
uendita (ex) iure totium suar(um) legati et
usufruct(us) p(re)dictor(um). et ipius testi siue
alia quacumq(ue) c(aus)a ul' ra(tione). Item q(uo)d
totum ipsi emptori pacto remitte(n)s. et
p(ro)mitte(n)s eidem q(uod) (et)c. ut supra. Si
pater uenditoris consensit. ita scrib.

Ad haec d(omi)n(u)s Boetii pat(er) dicti ipsius A(n)
tonii uenditoris p(re)d(i)c(t)is omnib(us)
p(re)ses dicte uendit(i)o(n)i (con)sensit et renu(n)tia
uit omni suo iuri q(uo)d habebat ul' h(abe)re po
t(er)at seu in futur(um) h(abe)re sp(er)abat in d(i)c(t)a re
uendita occ(asi)one usufruct(us) sibi debiti
ul' debendi iure ip(s)i(us) ratione patrie po
testatis ul' alia quacumq(ue) r(ati)one ul' c(aus)a. I
tem ius dicto emptori ex toto remitte(n)s.
et p(ro)mittens eidem (et)c. ut supra. Si soror
Ad h(ec) d(omi)na diamante soror ip(s)i(us) uendi
sius uenditoris dotis ul' ex h(er)editate
et filia d(i)c(t)i d(omi)ni Boetii p(ro)dictu(m) ul' ex testo(mento) patr(is)
uel (quo)m(od)ol(ibe)t tenus adiuratis iure habens
et assensi se maiorem p(re)dictis (con)sensit.
omnib(us) p(re)sens d(i)c(t)e uendit(i)o(n)i ita scrib.
(con)sensit. et (cer)tificata p(er) me infrascriptum
not(arium). p(re)dictam rem uenditam sibi ex
h(er)editate patria seu institutione de se f(act)a
ab eadem patre ei in eius testo(mento) obligata(m)
e(ss)e. Renuntiauit omni suo iuri q(uo)d habe
bat ul' h(abe)re poterat in ip(s)a re uendita oc
casi(on)e dicte h(er)editatis et institutionis seu
ipsius testi aut alicuius sibi relicti in eo (con)
tenti ul' alia quacumq(ue) r(ati)one ul' causa.
Item q(uo)d ius ipsi emptori pacto remitte(n)s
et p(ro)mittens eidem p(er) se et suis h(er)edib(us) stip(ulanti)
(et)c. ~~ut~~ supra. Si his q(ui) ex substitutione l' fidei(commisso)
In sup(er) paulus [fidei]missoi h(abe)t in re con
p(ro)p(ri)et(ate) d(i)c(t)i uenditoris (con)sensit. ita scribes.
p(re)dictis omnib(us) p(re)sens d(i)c(t)e uendit(i)
o(n)i (con)sensit. et omni suo iuri q(uo)d habebat.
ul' h(abe)re poterat ul' in futurum h(abe)re sp(er)a
bat in d(i)c(t)a re uendita r(ati)one ul' occ(asi)one sub
stitutionis fideicommissi seu in (cer)te (con)di
tionis (con)tentor(um) in testo(mento) (con)dam domini bo
etii patris sei scripto manu tal' not(arii). o(mn)i
renuntiauit. illud p(er) se et suos h(er)edes d(i)c(t)o
uenditori et emptori et cuilibet eor(um) et ip
sor(um) [here(dibus)] h(er)edib(us) pacto remittens nec non p(ro)
mitte(n)s eisdem sollempni stip(ulatione) i(n)tueniente.

nichil iure ipsa decreto petere. uel de ipsa eius
uel eorum heredibus litem uel questionem alicu-
ius non inferre ratione facti commissi substitu-
tionis conditoris aut testi per eorum siue aliis
quibuscumque occasionibus. Set predicta omnia
et singula perpetuo firma et rata habere et tenere
et non contrafacere uel uenire ratione aliqua
siue causa de iure uel de facto sub pena etc. ut supra.
Dicto de personis presentibus tempore contractus
traditionis que consentiunt et renuntiant
iuri suo restat uidere de his que tunc tem-
poris sunt absentes. Et notandum est quod quando
aliqua persona absens est, quam uelit
emptor consentire et renuntiare siue rati-
ficare et approbare debet procurare quod uenditor
promittat de faciendo et curando quod dicta per-
sona ad certum tempus hoc faciat. Que uen-
ditoris promissio ita fiet ut est subsequenter
notatum. Si promittit uenditor pro aliquo.
Insuper promisit absente qui habet consentire et
dictus uenditor dicto renuntiare ita scilicet
emptori pro se et suis heredibus stipulanti se be-
facturum et curaturum omni exceptione remo-
ta quod dominus arduinus eius socer et domina
mathelda eius uxor et filia eiusdem domini
arduini hinc ad xv dies dicte uenditioni
consentiet et renuntiabunt omni eorum iu-
ri ypothecarum et cuilibet alii quod habent uel habere
possunt in dicta re uendita occasione dotium
ipsius domine M. uel alia quacumque
et de his sollempnem promissionem obli-
gationem ei facient ad consensum sapientis
eius et secundum cursum et consuetudinem ciuitatis
bon. sub pena quinquaginta lib. bon. et
refectione dampnorum et expensarum litis et extra
et obligatione omnium suorum bonorum et pena solu-
ta etc. Si promittit dictus uenditor pro aliqua persona
Insuper absente qui habet ratificare et approbare uenditionem
promisit dictus uenditor ut puta pater uel
ipsi emptori pro se et suis consorte ita nota bene
heredibus stipulanti se facturum et curaturum omni
exceptione remota quod dominus michael eius filius cum
fuerit legittime etatis infra xv dies
postquam sibi denuntiatum fuerit dicte
uenditioni consentiet et eam uenditionem
pretii solutionem possessionis traditionem et omnia
et singula suprascripta ratificabit et ap-
probabit et ad legittimam ipsius rei de-
fensionem in omnibus et per omnia ut fecit idem
uenditor se obligabit et de his omnibus
sollempnem promissionem obligationem
et contractum cum pene adiectione et corporali
iuramento prestando more minorum faciet
et ad consensum sapientis eiusdem empto-
ris et secundum cursum et consuetudinem ciuita-
tis bon. sub pena .L. lib. etc. ut supra. Si
Domina pro qua tempore contractus absens
mathelda fuerat postea consensit et
uxor antonii lecto renuntiauit ita scilicet
sibi et in eius presentia dicto instrumento uenditionis
facto coram ab ipso antonio eius uiro eidem
uenditioni consensit et certificata per me no-
tarium infrascriptum dictam rem uen-
ditam sibi pro dotibus suis obligatam esse
renuntiauit etc. ut supra habes in pri-
mo consensu uxoris. Et nota idem
esse seruandum in omnibus predictis personis que
presentes consenserunt si tempore contractus ab-
sentes postea consenserunt. Si ratificauit uel consors
Michael uenditionem a patre factam
filius quondam boetii et ratificauit et appro-
bauit antonii lecto sibi et in eius presentia scilicet
natum in instrumento uenditionis facto coram
filio quondam titi ab ipso antonio eius fratre
de quadam domo sita in tali contrata infra
tales confines pro pretio C. lib. bon. quod istum
scriptum est manu mei notarii subscripti
ipsi uenditioni consensit et eam uenditionem
pretii solutionem possessionis traditionem
et omnia et singula in ipso instrumento contenta ra-
tificabit et approbauit ipsum contractum
iam dicta ponens et habita confirmans et confitens

et asseuerans predictum contractum totum
cum dicto patre suo participasse et illud
in comunem ipsorum utilitatem uersum esse.
Et renuntians exceptioni non habiti et non
participati contractus cum fratre suo super dicto
in comunem eorum utilitatem non conuersi
exceptioni doli condictioni sine causa in factum
actioni et omni alii auxilio. Nec non promit-
tens dicto corrado per se et suis heredibus stip-
ulanti uel conditionem ei uel suis heredibus
de dicta re uel eius occasione de iure uel de facto
ullo tempore non inferre nec inferenti
consentire. Set ipsam item tam in proprie-
tate quam in possessione ei et suis heredibus ab omni
homine et uniuersitate legittime defendere
auctorigare et disbrigare. et dictam uen-
ditionem ab ipso fratre suo factam et omnia
et singula in predicto instrumento uen-
ditionis ipsius contenta. Nec non omnia
et singula supra scripta perpetuo firma et
rata habere et tenere. et non contra facere uel
uenire per se uel alium aliqua causa uel in-
genio de iure uel de facto sub pena. C. lib.
bon. stipulatione in singulis capi-
tulis huius contractus in solidum promis-
sa et refectione dampnorum et expensarum litis
et extra et obligatione omnium suorum bonorum
et pena soluta uel non rata maneant
omnia et singula supra scripta. Insuper
dictus michael qui minor etate .xxv. an-
nis maior tamen .xiiii. iurauit corporaliter
ad sancta dei euangelia perpetua omnia et sin-
gula perpetue firma et rata habere et tenere et
non contra facere uel uenire occasione mino-
ris etatis uel minoris pretii siue pretii
non participati aut inutilitatem suam
non conuersi uel non ditantis siue alia
quacumque ratione uel causa. Itaque super
predictas personas uel securitates ali-
quas tibi in mistis ponendas occurrent.
si peccatorum plene doctrinam habens erit
tibi sufficientes in reliquis documentum hec
in predictis securitatum compilatione. de omni-
bus que circa casus secundum consuetudinem ciui-
tatis bon. occurrunt satis sufficienter
ut michi uidetur supra sit notatum. R.

Quoniam de quibusdam contractibus Prohemio.
traditionum rerum immobilium
inter priuatas personas supra est notatum
Restat nunc ut de emphiteoticis in-
strumentis et aliis concessionibus et etiam tradi-
tionibus faciendis ab ecclesiis uideamus. Set
licet ab ecclesiis fieri possint traditiones
ad proprium quia tamen contractus iste uidelicet
emphyteosis sepius ab ecclesiis celebra-
tur et uidetur nunc super eo intentio prin-
cipalis. Ideo de ipso principaliter est intendendum.
Est igitur contractus emphiteosis melio-
rationis contractus propriam ex lege genoma
na tenens naturam neque ad uenditionem
neque ad locationem etiam inclinantem
suis pactionibus fulcientem licet habere
cum utroque ipsorum contractuum affinita-
tem aliquam uideatur. ~~huius~~ Hi igitur
contractus inuentionis precipua causa fuit. ut con-
cederetur ad tempus res sterilis ut per meliora-
tionem fertilis redderetur fructibus in tantum emphi-
teoticario applicandis. dicitur enim em-
phyteosis grece. Idem quod latine melio-
ratio. alio quidem modo dicitur emphite-
osis possessionis immobilis rei ad certum tem-
pus alteri facta concessio domino proprietate
retenta. sub conditione annue pensionis
et renouationis finito concessionis tempore faci-
ende. Set hodie meliores etiam pingues et
fertiles conceduntur. et postea constitutum hec em-
phiteosis non solum ab ecclesiis uel locis
religiosis set etiam laicis quibus est alie-
nare permissum. Et contractus iste secundum diuer-
sas terrarum consuetudines diuersis nominibus
nuncupatur: dicitur enim emphiteo-
sis precario. libellus census fictum et aliis

perhibetur nominibus consulatur diuersis pac
toribus secundum diuersas contrahentium uoluntates
comprehensa rectius dicatur emphiteosis ab
ea quod est meliorare phyteosis fides et testis facta
positio quam in contractu fit et hec positio.
Sed quia ecclesie funguntur uice minorum
si decipiantur uel lapse deprehendantur
et quia omnis alienatio rerum ecclesiarum pro
hibita esse dinoscitur nisi uenerabilis an
tistitis sue diocesiam auctoritas interueni
at et licentia spetialis. Id circo in hui
usmodi concessionibus et omnibus alienationibus
rerum immobilium ab ecclesia facien
dis necessarium primo est ut optineatur
ab episcopo diocesano licentia et auctoritas su
pradicta accedente persona ecclesiastica com
petenti ad publicum instrumentum. deinde
quod concessionis uel alienationis necessaria
uel utilis subsit causa. Insuper quod capituli
siue fratrum aut sororum uel aliarum personarum
quarum consensu loci illius negotia dis
ponuntur uel maioris partis presentia in
ueniat et consensus. Et quod in emphiteoti
cis fiat mentio de pensione et renouatione
soluenda et facienda temporibus ordinatis
et de his omnibus fiat in contractu expressa ordi
nata mentio prout infrascriptorum istorum
series te docebit. Instrumentum concessionis in em

Quoniam monasterium phyteosim a monasterio
sancti stephani tenore facte. ne.
bononiensis quod dicitur ierusalem domino Jaco
bo ducentarum librarum debito teneba
tur contracto spetialiter persoluendis collecti
ipsi monasterio a domino. G. sedis ap
ostolice legato impositis ut de ipso debi
to et causa debiti patet instrumento scripto manu
talis notarii et quoniam urgente ipso credi
tore necessariam habebat idem mona
sterium ad dictum debitum persoluendum
subscriptam concessionem rei facere infra
scripte ut potere expedientem et minus

dampnosam quam alterius rei uel bonis
eiusdem monasterii. Id circo licentia et a
uctoritate optenta a uenerabili patre
fratre Jacobo bononiensi episcopo de infrascripta con
cessione et infrascripto emphyteoticario
o facienda. Vt patet publica scriptura
facta manu talis notarii atque infrascriptis
monachis et fratribus eiusdem monasterii
ut mos est ad hoc spetialiter in capitulo
congregatis. s. talibus et talibus dominus. B.
ipsius monasterii uenerabilis abbas
per se ipso et suis successoribus uice et no
mine ipsius monasterii presentibus et
consentientibus fratribus supradictis dedit et
concessit corrado per se et suis heredibus re
cipienti in emphiteosim usque in tertiam
personam domum unam sitam
in parrochia sancte tecle cuius hii dicuntur
confines et cetera. ad habendum. tenendum. possidendum et quicquid
ei et suis heredibus saluo iure dominii et
proprietatis et saluis conditionibus in hoc in
strumento insertis deinceps placuerit faciendi.
cum omnibus et singulis que infra predictos
continentur confines uel alios si qui forent
accessibus et egressibus suis usque in uiam publi
cam et cum omnibus et singulis que habet
supra se uel infra seu intra se in integrum
omnique iure et actione usu seu requisitione
ipsi rei modo aliquo pertinente pro. CC. lib.
bon. quam pretii quantitatem idem
emphiteoticarius coram me notario et testi
bus infrascriptis de mandato ipsius domini
abbatis et ipsorum fratrum dedit et soluit
ipsi domino Jacobo in solutionem et satisfactio
nem debiti supradicti ad quod ei dictum mo
nasterium tenebatur ut supra continetur.
Quam rem idem dominus abbas se ipsius
emphiteoticarii nomine constituit possidere
usque quo ipsius rei possessionem acceperit cor
poralem quam accipiendi sua auctoritate
et retinendi deinceps ei licentiam omni

michaelam dedit. promittens item dominus abbas pro se et eius successoribus vice et nomine ipsius monasterii dicto Corrado pro se et suis heredibus stipulantem litem vel controversiam ei vel eius heredibus de dicta re seu eius occasione ullo tempore non inferre nec inferenti consentire. set ipsam rem ei et suis heredibus ab omni homine et universitate legittime defendere auctorizare et disbrigare et predictam dationem concessionem et omnia et singula supra scripta firma et rata habere et tenere et non contrafacere vel venire per se vel alium de iure vel de facto sub pena dupli dicte quantitatis stipulatione promissa et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et obligatione bonorum ipsius monasterii et pena soluta vel non predicta omnia et singula firma permaneant. Hanc autem concessionem et omnia et singula supra scripta fecit idem dominus abbas sub hac conditione et pacto actis et initis expressim inter ipsum et emphiteoticarium supradictum videlicet quod ab ipso emphiteoticario et quocumque alio ad quem res ipsa ullo quoque tempore usque tertiam personam devenerit singulis annis in festo nativitatis domini .i. denarii veronensis nomine pensionis eidem rei ipsi monasterio persolvatur. postquam autem ad quartam personam devenerit nova emphiteotica concessio fiat hoc ordine reservato. Renovationis tamen causa ipsi monasterio .C. solidos bononienses tunc temporis persolvendis. Ceterum actum est inter ipsos ut ex hoc contractu duo uniuscuiusque tenoris instrumenta fiant. unum videlicet pro ipso emphiteoticario et aliud pro monasterio ante dicto.

Instrumentum renovationis et concessionis emphiteoticae. .xx.

Quoniam domum quedam sita in parrochia sancte cecilie infra tales confines olim concessa et data a monasterio sancti stephani bononiensis quod dicitur ierusalem In emphiteosim sub conditione annue pensionis et renovationis post personam tertiam faciende quam modo possideret Coradus filius condam Titii nunc ut dicitur in personam certam et tempus renovationis advenit. Idcirco instante ac petente ipso Corado et eidem monasterio fratribus ii mo nasterii ad hoc specialiter in capitulo congregatis domino .B. ipsius monasterii venerabilis abbas pro se ipso et eius successoribus vice et nomine dicti monasterii presentibus et consentientibus fratribus supradictis dedit et concessit iure et causa renovationis concessionis emphiteoticae dicto Corado pro se et suis heredibus recipientibus usque in suam tertiam personam domum predictam ad habendum tenendum possidendum et quicquid sibi et suis heredibus salvo iure dominii et proprietatis et salvis conditionibus in hoc instrumento insertis deinceps placuerit faciendum. cum omnibus et singulis que infra predictos continentur confines vel alios si qui forent accessibus et egressibus suis usque in viam publicam et cum omnibus et singulis que habet super se vel infra seu intra se in integrum omnique iure et actione usu seu requisitione ipsi rei modo aliquo pertinente. pro .C. solidis bononiensibus quos item dominus abbas ab ipso Corado recepit ibidem et in presenti in specialem utilitatem eiusdem monasterii convertendos. possessionem eiusdem rei quam idem Corradus habet ipsi Corado et eius in ipsa plenissima auctoritate confirmans. Nec non promittens per se et suos successores vice et nomine ipsius monasterii dicto Corado pro se et suis heredibus stipulantem litem vel controversiam ei de dicta re vel eius occasione ullo tempore non inferre nec inferenti consentire. Set ipsam rem et ei et suis heredibus ab omni homine et universitate legittime defendere auctorizare et disbrigare et predictam renovationis concessionem et omnia et singula superscripta firma et rata habere et

tenere observare et adimplere et non contra facere vel venire per se vel alium aliqua causa vel ingenio de iure vel de facto sub pena .C. lib. bon. stip. promissa et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et oblig. omnium bonorum ipsius monasterii et pena soluta vel non predicta firma permaneant. Hanc autem renovationis concessionem et omnia et singula suprascripta fecit idem dominus abbas sub hac condictione et pacto actis et initis inter ipsum et emphiteoticarium supradictum videlicet quod ab ipso emphiteoticario et quocumque alio ad quem res ipsa usque in predictus tertiam personam devenerit singulis annis in festo nativitatis domini unius veronensis nomine pensionis eidem rei ipsi monasterio persolvatur. postquam autem ad quartam personam devenerit nova emphiteotica concessio fiat hoc ordine reservato. renovationis tamen causa ipsi monasterio .C. s. bon. tunc temporis exhibendis. Ceterum voluerunt et mandaverunt. ut ex hoc facti duo unius eiusdem quoque tenoris instrumenta fiant unum pro ipso Corado et aliud pro monasterio ante dicto. Instrumentum [solutionis] pensionis rei emphiteotice per multis annis.

Quoniam Coradus quondam Titii nomine pensionis cuiusdam domus emphiteotice site in contrata [sancte] ecclesie infra tales confines etc. unum veronensem monasterio sancti stephani bonon. singulis annis persolvere tenebatur et actum est inter ipsum et dominum .B. ipsi monasterii venerabilem abbatem de consensu infrascriptorum fratrum eiusdem monasterii ad hoc specialiter congregatorum ibidem ut pensio per infrascripta annorum quantitate debenda licet deberetur ad tempus nunc tamen simul et semel ipsi monasterio persolvatur. Ideo dictus Coradus coram me notario et testibus infrascriptis dedit et solvit ipsi domino abbati tres solidos bon. computatis .L. veronensibus in solutionem et satisfactionem pensionis per .L. annis debende ex domo emphiteotica supradicta qui dominus abbas confitens et asserens sibi de pensione ipsius domus pro dicto tempore fore plene et integre satisfactum promisit per se et suos successores vice et nomine dicti monasterii dicto Corado pro se et suis heredibus stipulantibus predictam solutionem et omnia et singula suprascripta firma et rata habere et tenere et non contra facere vel venire de iure vel de facto sub pena .xx. lib. bon. et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et oblig. suorum bonorum ipsius monasterii et pena soluta vel non predicta firma permaneant. Fratres autem ipsius monasterii huius omnibus presentes et consentientes .s. hii. Instrumentum venditionis ad ecclesiam proprium facte.

Quoniam ecclesia sancte marie pro positure avenatis quondam ab ecclesia. rca. domos habebat iuxta se positas que ruinam et precipitium minabantur. quas domos propter et quod etiam eis melius constructis et edificatis perciperentur ex ipsis uberiores redditus pensionum et fieret locupletior ecclesia supradicta oportebat ex necessitate et magis utilitate constitui et aptari. et quoniam non existentibus in ipsa ecclesia aliquibus rebus mobilibus ad habendam pro ipsa causa pecuniam commode distrahendis alienatio et venditio infrascripte rei minime erat ipsi ecclesie dampnosa immo magis utilis et necessaria quam altius ponens eiusdem ut hec omnia vera esse dominus .B. capellanus et rector ipsius ecclesie in verbo veritatis et fidei affirmavit et patronorum ipsius ecclesie et vicinorum ibidem presentium testimonio etiam hec habetur. Ideo circo licentia et auctoritate optenta a venerabili patre fratre Jacobo bonon. episcopo de infrascripta venditione et alienatione in scripto facienda emptori ut patet publica scriptura facta manu tal. notarii. atque ista scripti

patronis ipsius ecclesie. s. dominus. P. et M.
et etiam infrascriptis vicinis videlicet
talibus et talibus ad hoc specialiter congregatis
ibidem dominus. B. capellanus et rector ip
sius ecclesie per se ipso et suis successoribus vice
et nomine eiusdem ecclesie presentibus et consentien
tibus patronis et vicinis predictis. dedit con
cessit et tradidit iure proprio in perpetuum. Co.
per se et suis heredibus recipienti. unam peti
am terre vineate positam apud fosso
le quam esse dixit et convenit. x. tornat. et
eidem tales esse confines. et cetera. ad habendum, te
nendum, possidendum et quicquid sibi et suis heredibus deinceps
placuerit perpetuo faciendum cum omnibus
et singulis que infra predictos continentur
confines vel alios si qui forent. accessibus et re
gressibus suis usque in viam publicam. et
cum omnibus et singulis que habet supra se vel
infra seu intra se in integrum omnique iure et
actione usu seu requisitione sibi ex ea re a
ut ipsi rei modo aliquo pertinente. pro pretio
xx. lib. bon. pro qualibet tornat. quod capit
in summa. C. lib. bon. quam pecunie
quantitatem dictus emptor de mandato
dicti domini capellani et predictorum patronorum
et vicinorum dedit et solvit ibidem et im pre
senti magistro michaeli de mussa cum
dictus capellanus ante dictum opus ipsarum
domorum reficiendarum et edificandarum
locavit ad summam. Cl. lib. bon. solven
dis eidem ab ecclesia supradicta ut patet
instrumento scripto manu tal. not. quam
rem venditam idem capellanus se dicti
emptoris nomine constituit possidere. do
nec ipsius rei possessionem acceperit corpora
lem quam accipiendi sua auctoritate et reti
nendi deinceps ei licentiam omnimo
dam dedit. Promittens per se et suis succes
soribus vice et nomine dicte ecclesie ipsi emp
tori per se et suis heredibus stipulantem ullo
tempore litem vel controversiam ei vel eius heredibus. et cetera. ut supra

ius habes in primo instrumento venditionis
excepto quod facies ipsum capellanum ob
ligare omnia bona ipsius ecclesie. Instrumentum

QUoniam monasterii permutationis
sancti stephani quod fuit ab ecclesia dicte episcopi
dicitur iesum in infra dicta capitula re episcopi.
scripta permutatio ad utilitatem cedit iure
multiplicem et perfectum. Ideo certo op
tenta licentia et auctoritate a venerabili
patre fratre iacobo bon. episcopo de infrascrip
ta permutatione facienda ut patet publi
ca scriptura facta manu tal. not. atque
infrascriptis fratribus ipsius monasterii
ut moris est ad hoc specialiter in capitulo
congregatis. s. talibus et talibus dominus. B. ipsi
monasterii venerabilis abbas per se ipso
et suis successoribus vice et nomine dicti mo
nasterii presentibus et consentientibus fratribus
supradictis permutavit corrado per se et suis
heredibus recipienti dando et concedendo eidem
in emphiteosim usque in tertiam tantum
personam domum unam sitam in tali
contrata cui tales dicantur confines. et cetera. ad ha
bendum, tenendum, possidendum et quicquid sibi et suis heredibus deinceps
placuerit perpetuo faciendum. cum omnibus
et singulis que infra predictos continentur con
fines vel alios si qui forent accessibus et regressibus
suis usque in viam publicam. et cum omnibus
et singulis que habet supra se vel infra seu in
tra se in integrum omnique iure et actione usu seu re
quisitione ipsi rei modo aliquo pertinente. Et hoc
pro una petia terre vineate posita in tali lo
co infra tales confines et cetera. quam dictus co
radus permutavit ipsi domino. B. ab
bati ipsius monasterii per se et suis successo
ribus vice et nomine eiusdem monasterii
recipienti eodem modo in ea cambium
dando et concedendo eidem in emphiteosim
usque in tertiam personam ad habendum, tenendum, possidendum et quicquid
dicto monasterio salvo iure domini et proprie
tatis et salvis conditionibus in hoc instrumento insertis.

deinceps placuit faciendum. cum omnibus et singulis que in ista pacta continentur contra eos vel alios si qui fortè accesserint et egerint. suis usque in viam publicam. et cum omnibus et singulis que habent super se vel infra seu intra se integrum omnique iure et actione usu seu requisitione ipsi rei modo aliquo pertinente. Quam pactam abbas vice et nomine dicti monasterii et dominus Coradus scilicet unusquisque eorum vicissim alterius nomine rem a se permutatam et concessam constituit possidere. unusquisque eorum rei sibi permutate et concesse. possessionem accepit corporalem quam accipiendi propria auctoritate et retinendi deinceps unus alteri ad invicem licentiam omnimodam dedit. Promittentes scilicet unus alteri ad invicem sollempnibus stipulationibus hinc inde intervenientibus litem vel controversiam de re a se permutata vel concessa alteri ullo tempore non inferre nec inferenti consentire. Sed unusquisque rem a se permutatam alteri ad invicem ab omni homine et universitate legitime defendere auctorizare et disbrigare. et pactam permutationem et omnia et singula suprascripta firma et rata habere et tenere et non contrafacere vel venire per se vel alios aliqua causa vel ingenio sub pena. C. lib. bon. stipulata ad invicem inter ipsos promissa. et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et pena soluta vel non pacta firma permaneant. pro quibus omnibus et singulis firmiter observandis obligavit idem abbas domino Coraddo omnia bona ipsius monasterii. et dominus Coradus ipsi abbati omnia sua bona et predictas autem concessiones et permutationes et omnia et singula supra scripta fecit unaquaque partium predictarum sub hiis conditionibus et pactis expressim actis et initis inter ipsos videlicet quod ab unaquaque parte nomine pensionis rei sibi permutate et concesse. et a quocumque alio ad quem

res ipsa usque in tertiam personam devenerit. unus veronensis singulis annis in festo nativitatis domini alteri persolvatur. Postquam autem res ipsa ad quartam personam pervenerit. fiat de ea nova emphiteotica concessio hoc ordine reservato. renovationis tamen causa. C. sol. d. bon. ipsi qui renovationem fecerit tunc temporis persolvendis. Ceterum voluerunt et mandaverunt. ex hoc contractu duo vel tria eiusdem tenoris fieri instrumenta. unum scilicet per unaquaque partium predictarum. Nota

Et nota quod si permutavit ecclesia cum privata persona unaquaque partium dando et recipiendo alteri iure proprio possessiones nichil omnino usum omnia ubi aque in hiis omnibus instrumento permutationis continentur: et precedes colligendo exprime dicto instrumento. et alio instrumento permutationis facte inter privatas personas. et taceas tamen de pensione et renovatione quam de aliis omnibus que ad condictionem emphiteotice rei spectant. Restat ergo ut in suo tenendi ordinibus et traditionibus immobilium rerum nunc subsequentem. de mobilium corporalium et incorporalium videamus ut quia utraque rerum traditiones eisdem titulis fieri possunt. et in quibusdam aliis affinitatem et coherentiam simul habent. unum idemque capitulum immediate deinde maxime exhibeat utrarumque. et quoniam res mobiles quedam sunt sensibiles quedam insensibiles. et de insensibilibus quedam corporales quedam incorporales. Ideo primo de sensibilibus equis videlicet et aliis animalibus postea de reliquis est intendum. Sed quia equi et muli animalia sunt aliquando multum viciosa et viciosa et morbos occultos continentia. et propterea in huiusmodi animalium emptione emptores decipi multi possunt. ideo emptoribus lex specialia beneficia res

uariunt. quibus si in huiusmodi animalibus tempore uenditionis fuerint uitia ipsis emptoribus tempore incognita possunt contra uenditorem agere redhibitoria idest uelle rem reddere et pretium sibi reddi. et quanto minoris hoc est petere illam partem pretii sibi reddi quam non dedissent si sciuissent illud animal adeo uitiosum. unde quia tamen omnino natura contraria in huiusmodi instrumentis agitur: ut magis uenditoribus quam emptoribus caueatur: et propterea sagaci cura cauendum est. ut illa ponantur in huiusmodi instrumentis quantum fieri potest ne contra uenditores predictis actionibus agi possit debeat enim tabellio curiose et sollicite a uenditore querere uitia equi que tunc temporis sint in eo ut nullum omittat. et illa sola et non alia specialia in instrumento ponere. et postea generaliter procedere prout in sequentibus uidebis in ordine instrumenti.

Antonius Instrumentum uenditionis dedit et uendidit equorum et similium Conrado unum equum [illegible] balzanum in fronte et de pede anteriori sinistro et posteriori dextro ipsum sibi ibidem presentem tradens nominatim cum hiis uitiis et magagnis specificatis et declaratis ab eo ipsi emptori ibidem et in presenti uidelicet cum una scanella in talo dextro et quod lunaticus est et retrogradus et bulsus et generaliter pro tali qualis est. cum omnibus uitiis et magagnis latentibus et manifestis et que habet intus et extra. asserens et protestans predicta uitia specificata in dicto equo existere. et ipsorum uitiorum uel morborum siue quorumcumque aliorum latentium uel apparentium ratione uel occasione ipsi emptori in aliquo teneri nolle. pro pretio .L. librarum bononinorum. quod pretium dictus uenditor confessus et contentus fuit se ab ipso emptore habuisse et recepisse. exceptioni sibi non dati et non soluti pretii omnino renuntians.

Et promittens ipsi emptori pro se et suis heredibus stipulanti dictum equum sibi ab omni homine et uniuersitate legittime defendere auctorizare et disbrigare. sub pena dupli dicti pretii stipulata promissa et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et obligatione omnium suorum bonorum et pena soluta uel non predicta omnia et singula firma permaneant. Qui emptor dictum equum recepit ibidem cum dictis specificatis uitiis et magagnis que in dicto equo bene cognoscere et ea sibi expressa et ostensa esse dixit et confessus est. et generaliter cum omnibus uitiis et magagnis occultis et apparentibus et que habet intus et extra. et pro tali qualis est. Asserens et protestans nolle ipsum uenditorem sibi teneri occasione earundem uitiorum uel morborum ipsius equi aut quorumcumque aliorum expressorum apparentium uel non. et que habet intus et extra. Et faciens eidem finem refutationem et pactum de ulterius non petendo de omni iure et actione quod uel quam habebat uel in futurum habere sperabat contra ipsum occasione dictorum uitiorum uel morborum aut quorumcumque aliorum ipsius equi. Et promittens ipsi Antonio sollempni stipulatione interueniente non opponere legem redhibitoriam uolens rem reddere et pretium sibi reddi. Nec quanto minoris petens aliquam partem pretii quam non dedisset si sciuisset [sibi reddi] rem uitiosam. nec in factum actionem quibus legibus et omni alii auxilio omnino renuntiat. Et nullam aliam contrariam exceptionem uel defensionem iuris uel facti specialem uel generalem in aliquo facere uel opponere. Et litem uel controuersiam ei predictorum occasione ullo tempore inferre uel de facto non mouere. Sed predicta omnia et singula firma et rata habere et tenere et non contra facere uel uenire de iure uel de facto sub pena .L. librarum bononinorum stipulata in singulis capitulis huius contractus in solidum promissa et refectione dampnorum et expensarum

litis et extra et obligatione omnium suorum bonorum et pe
na soluta uel non predicta omnia et singula
firma permaneant. Et nota quod in uenditio
nibus boum asinorum ouium et huiusmodi simi
lium tam sollempni cautela et tanta sollempnita
te procedere non est opus cum ipsa animalia
non sint adeo uitiosa ut equi et quia etiam
consuetudo repugnat. Sed breuiter dices
Antonius etc. uendidit .co. bouem talis pili
et cum tali cornatura ipsum sibi tradens
ibidem cum omnibus uitiis et maga-
gnis occultis siue manifestis in eo pro
tali pretio et promittas legitimam defen
sionem bouis ut supra habes in uenditione
equi. Idem de ouibus dicas exprimens nu
merum ouium secundum uniuersum cauendo quia signa propter
eorum tantam confusionem non dices nisi
quia generaliter pones quot earum sint albe et
quot nigre. **Instrumentum uenditionis librorum.**

a ANtonius etc. uendidit .co. unum **corpus**
digestum uetus scriptum in carti
edinis contentum in .xxx. quaternis et
binis duo folia unum a principio et aliud
in fine non scripta et spatium de glosis do
mini accursii ipsum librum ibidem in
manibus sibi tradens pro pretio .l. lib. bon.
quod pretium confessus et contentus fuit se ab
ipso emptore habuisse et recepisse. excep
tioni sibi non dati et non soluti pretii omnino
renuntians. Et promittens ipsi corrado
pro se et suis heredibus stipulanti de euictio
ne et uenditione ipsius libri secundum consuetudinem
ciuitatis bon. Et predictam uenditionem
et omnia et singula supra scripta firma
et rata habere et tenere et non contra facere uel ue
nire aliqua ratione uel causa de iure uel de facto
sub pena dupli dicti pretii stipulatione promissa. et
refectione dampnorum et expensarum litis et
extra et obligatione omnium suorum bonorum et pena
soluta uel non predicta omnia et singula
firma permaneant. Et insuper filippus ipsius

antonii fideiussor se principalem constituens
promisit principaliter et in solidum se ob
ligando dicto corrado pro se et suis heredibus sti
pulanti dictum librum ei ab omni homine
et uniuersitate legittime defendere auc
torizare et disbrigare. et se facturum et curatu
rum quod predictus antonius predictam uen
ditionem et omnia et singula supra scripta
firma et rata habebit et tenebit et non contra
ueniet aliqua ratione uel causa de iure uel de
facto sub pena .C. lib. bon. stipulatione promissa etc.
ut supra renuntians beneficio noue constitutionis
de fideiussoribus et omni alii auxilio. **Instrumentum**

b ANtonius **uendidit futurum fenum et**
cedit etc. co. **fructum in futuro pra**
totum erbam seu futurum fenum **predictorum.**
quantumcumque et qualecumque fuerit. et
quod erit et percipi et haberi poterit . panno presenti
in prato suo sito ad centenariam cum suis
hiis dicuntur confines ad percipiendum colli
gendum et habendum sua auctoritate omnibus
ipsius emptoris sumptibus et expensis et ad
omnem suam eiusdem custodiam et omne eiusdem
periculum atque casum rapine incendii in
undationis aquarum et cuiuscumque alterius
fortuiti euentus semel uidelicet tantum
tum in modo secandum et colligendum tempore
competenti illo scilicet quo prata secantur.
pro pretio .xx. lib. bon. quod pretium dictus uen
ditor confessus et contentus fuit se ab ipso
emptore habuisse et recepisse exceptioni
sibi non dati et non soluti pretii omnino renun
tians et in factum actioni et omni alii auxilio omnino etc.
Et promittens ipsi corrado pro se et suis heredibus
stipulanti predictum fenum sibi ab omni homine
et uniuersitate legittime defendere auctori
zare et disbrigare. et predictam uenditionem
et omnia et singula supra scripta firma et ra
ta habere et tenere et non contra facere uel uenire
aliqua ratione uel causa de iure uel de facto sub
tali pena et cetera. ut supra. **Si uero fuit**

ANtoni. de. Simo fut. fructue
et ue. co. oia dentur. et certo tmio dan
futura uel lera siue pmittent. ita scrib.
futuram lanam quantacumq; et qual
cumq; fuit. et q tondi pcipi et hri conti
git in anno psenti extrectis omibus
suis quas hr in mantima. et ipam la
nam infra. xv. dies dcis ouibus tonsis
eidem q; corado dare et osignare domie
omnibus suis expensis sollepni stip. p
mittens ptio. v. sold. bon. p quolibz
uellere siue. x. lib. bon. p quolibet cen
tenario ponderis dce lane de quo pcto
dcs antonius ofessus et otentus fuit
se ab ipso corado habuisse et recepisse.
xxx. lib. bon. exceptioni sibi non date
et n solute quantitatis oio renuntians.
residuum uo dicti ptii put in summa
fuit et ascendet. Item q; coradus dare
et solue pmisit ipi antonio sollepni
stip. dicta lana ponderata et osignata
eidem. Que omnia et singula sup
scripta pmisit una ps alti adinuicem
sollempnibus stip. omibus hic inde int
uenientibus firma et rata hre et tenere
obsuare et adimple. et n otra face ul ue
nire. et c. ut supra habes in istro anar.
Vez tn si alie obligatioes et pmissioes
interuenint ut puta de dationibus et so
lonibus pdictis faciendis ubicumq;
locor et fori et de exceptis recipiendis re
currere ad subsequentem rubram ubi
agitur de his q ad tempus debentur.

ANtoni. de. Instrm uenditionis
et ue. co. usus usum fructuum ad
fruct. redditus et obuent. plres annos.
cuiusdam uinee sue site in uilla sci Ro
philli cui hi dicuntur ofines. et c. hic
ad. v. annos primos. Dans et ocedens
eidem dcam uineam arbores. et oia
que in ea sunt. et in pdcis otinentur
fines hnda utenda et fruenda libe pse
et alium quem uoluit. hic ad tmini
supdcm ptio. l. lib. bon. q pcium co
fessus et otentus fuit se ab ipso corado
ha. re. exceptioni sibi n dati et n soluti
ptii oio renuntians. Et pmittens dco
corado pse et suis hrd stip. pdictam ui
neam et oia que in ea sunt. libe uten
da et fruenda ut dictum e ei et suis hrd.
ab omni homine et uniusitate legit
time defendere auctorizare et disbriga
re hic ad terminum supdictum et dcos
usufructus quos in dcis quinq; annis
pcepit. tam infra tmiunum quam ptea
ppetuo legittime defende auctorizae
et disbrigare et pdictam uenditioem et
oia et singula suprascripta firma et rata
hre et tenere et non contra face ul ueie
pse ul alium aliqua rone ul ca de iure
ul de facto sub pena. C. lib. bon. stip. p
missa et refectione dampnor et expensar
litis et extra et obligatione omnium suor
bonor et pena soluta ul non pdicta omnia
et singula firma pdurent. Econtra dcs
coradus pmisit ipi antonio pse et suis
hrd stip. uineam pdictam et omnia que
in ea sunt sine fraude uti et frui et ipam
et fossata et sepes ei manu tene et osuare
et eam quolibet anno debitis tpribus
bn putare et releuare et ligom care. reor
nare et in omibus bene sine fraude cole
arbores si ceasul uindes n incide sine
dni mandato et finito tmino dictam
uineam in eque bono statu ut nunc e
ipi domino liberare relaxare et osignae.
sub pena. C. lib bon. et c. ut supra in hoc
eodem instro. Instrm uenditionis et

ANtoni. de. u. e. actus et itineris.
A corado iter et actum in ppetuum p
campum suum situm in curia sci ro
philli a mane cui possideт tal. et c. s. a

16

late mane dicti campi p uiam latitu
dinis .vii. pedum tenus fossato capi
p ca quantum ptenditur ipse campus
ad uineam ul ad fundum ipsius cora
di situm iuxta pdictum campum ita q
q ipse et el heredes et quisqs alt eius noie
deinceps in ppetuum p campum pdictum
psit libe dictam uiam qncumq et q
tiens cumq ad uineam pdictam ire tran
sire et redire cum psonis plaustris asi
et equis dans cedens et ccedens ei de q
plenum ius dicti itinis actus et uie et
huic cdicto seruituti ppetuo sbiciens
rem eamdem p ptio decem lib bon q p
tium dns uenditor ofessus et ofess fuit
se ab ipso emptore habuisse etc. except
sibi n dati et non soluti ptii oio renunt.
et das ei licentiam et libam potatem ip
sius itinis actus uie iuris cdictois et
uitutis qi possonem ex nunc sua a
uctoritate intrandi et deceto retinendi
et ostituens se in tim quasi possidere
noie suo. Nec n pmittens dco empto
ri pse et suis hdibus stip. litem ul cotro
usiam ei ul eius heredibus de pdictis l
pdictor accone. ullo tempore n inferre
nec inferenti osentire. s ipm it act
uiam ius cdictam et uitutem ppe
tuo ab omni homine et uniuisitate le
gittime defendere auctorizare et disbri
gare. et pdictam uenditionem et oia et si
gula sup scripta ppetuo firma et rata
hre et tenere et non contrafacere ul uenire
aliqua rone ul ca de iure ul de facto sub
pena .xxv. lib. bon. etc. Instrum. uendi.

ANTonius et ocess iure tiguor
de. ue. cessit. et ocessit immittendor
cora do ius trabium et quor in pariete l
cum q ligno immitendor muro. &c.
in pariete siue muro ipsius antonii
tiguo domui ipsius coradi ut qncumq

q et quotiescumq op habuit et uolu
erit psit sua inmittere seu impingere
trabes et quemcumq ligna usq ad c
medium siue usq ad interiorem tum
cam dicti muri dum mo murus ipse ru
ine ul pticipitii siue grauis detioratois
pculum n incurrat murum ipm hu
ic ppetuo subiciens uituti. p ptio .x.
lib bon q ptium dictus uenditor co
tentus et ofessus fuit se ab ipso emptore
habuisse et recepisse except sibi n dati
et non soluti ptii oio renuntians. et dans
ei licentiam et liberam potatem ipius iu
ris et uitutis qi ponem ex nunc sua au
toritate intrandi et deceto retinendi. et
ostituens se in tim quasi possidere noie
suo nec n pmittens dco emptori pse
et suis hdibus stip. litem ul otrouersiam
ei ul eius hdibus de pdictis ul pdictor
accone ullo tempore non inferre nec
inferenti osentire s dictum ius et uitu
tem ppetuo ab omni homie. etc. ut in p
cedenti otractu. Incipit sm capitul

PRECEdens de dote.
CAPITULUM
Rerum immobiliu
Et MOBILIUM
traditionum ofiet
INSTRUMEN
ta. Uerum q non solum hi
is titulis et modis quibus ica
pitulo ipo fit mentio etiam
p datoes in dotem res heedem
in alter transferuntur. et ex c
matrimonii sum dotium osti
tutoes originem trahunt q dei
etiam alia pdeunt instra. Ido q
circo secundo loco capitulum h
dotium et alior eximinis predictum
ctum formas docet. Instrum dotis
ostitute in re mobili inextimati.

Dominus Jnus arduini dedit et tra
didit antonio pro se et suis heredibus re
cipienti in dotem et nomine dotis domine M.
ipsius filie dicto antonio matrimonio
copulate domum unam in extimati
sitam in tali contrata cui tales dicuntur
confines etc. ad habendum tenendum possidendum et quicquid sibi et su
is iure hereditario deinceps salvo debito iure salvo deinceps
placuerit faciendum cum omnibus et singu
lis que infra predictos continentur confines vel
alios si qui forent accessibus et egressibus suis usque
in viam publicam et cum omnibus et singulis
que habet supra se vel infra seu intra se in integrum
omnique iure et actione usu seu requisitione
sibi ipsi rei modo aliquo pertinente. Quam
rem idem qui dominus arduini se dicti anto
nii nomine constituit possidere. donec ipsi
us rei possessionem accepit corporalem quam
accipiendi sua auctoritate et retinendi deinceps
ei licentiam omnimodam dedit. Promit
tens pro se et suos heredes dicto antonio pro se et
suis heredibus stipulanti predictam rem ei ab omni
homine et universitate legittime defendere
auctorizare et disbrigare. et predictam tra
ditionem et omnia et singula suprascripta
firma et rata habere et tenere et non contra facere vel
venire per se vel alium aliqua causa vel inge
nio de iure vel de facto sub pena .C. librarum bonorum
stipulatione promissa et reffectione dampnorum et expen
sarum litis et extra et obligatione omnium suorum
bonorum. et pena soluta vel non predicta omnia et
singula firma perdurent. Quapropter versa
vice dictus antonius promisit pro se et suos he
redes sine aliqua exceptione iuris vel facti se
se obligando dicto domino arduino pro se
et suis heredibus stipulanti restituere eidem que auctoritate
dicte domine M. sive ipsorum heredibus vel cui ius
et causam dedit predictam domum in casum
eventum restituende dotis sub pena .C.
librarum bonorum stipulatione promissa qua soluta vel non
predicta omnia et singula firma perdurent.

Item reficere et restituere sibi omnia et singula
dampna et expensas ac interesse litis et extra. pro quibus
omnibus et singulis firmiter observandis obli
gavit eidem omnia sua bona. Ceterum volue
runt et mandaverunt duo vel unum eiusdem que
tenoris exinde fieri instrumenta unum vel de
licet pro una quaque parte parte. Instrum

Dominus Jna. M. **dotis constitute iure i
mobili extimata**
filia condam domini **mobili extimata**
arduini. dedit et tradidit iure **et speciali et rebus**
proprio imperpetuum antonio **mobilibus etc.**
eius sponso et viro pro se et suis heredibus recipienti
in dotem et nomine dotis petiam unam
terre aratorie extimatam .C. librarum bonorum po
sitam in villa sancti ropbilli in loco tali:
quam esse dixit et convenit .x. tornaturas. et eidem
tales esse confines etc. ad habendum tenendum possidendum et quicquid
sibi et suis heredibus deinceps placuerit perpe
tuo faciendum cum omnibus et singulis que
infra predictos continentur confines vel alios
si qui forent accessibus et egressibus suis usque in
viam publicam et cum omnibus et singulis
que habet supra se vel infra seu intra se in inte
grum omnique iure et actione usu seu requisitione
sibi ex ea re aut ipsi rei modo aliquo pertine
te. Quam rem ipsa domina M. se dicti an
tonii nomine constituit possidere. usque quo
ipsius rei possessionem accepit corporalem quam
accipiendi sua auctoritate et retinendi dein
ceps ei licentiam omnimodam dedit. pro
mittens pro se et suos heredes dicto antonio pro
se et suis heredibus stipulanti litem vel controversiam
ei vel ei heredibus de re ipsa vel eius occasione
ullo tempore non inferre nec inferenti
consentire. sed ipsam rem tam in proprietate
quam in possessione ei et suis heredibus ab omni ho
mine et universitate legittime defendere
auctorizare et disbrigare. et predictam tradi
tionem et omnia et singula suprascripta perpetu
o firma et rata habere et tenere et non contra facere vel
venire per se vel alium aliqua causa vel ingenio

de iure vel de facto sub pena dupli dicte extimationis stip. promissa et refectione dampnorum et
expensarum litis et extra et obligatione omnium
suorum bonorum et pena soluta vel non predicta omnia
et singula firma permaneant. Item dictus Anto
nius confessus et contentus fuit se habuisse et
recepisse a predicta domina M. in dotem
et dotis nomine in alia parte .L. lib. bon.
in denariis et rebus mobilibus extimatis
exceptioni sibi non date et non solute quan
titatis et rerum mobilium omnino renuntians.
Nec non promittens per se suosque heredes dicte
domine M. per se et suis heredibus stip. soluere et
dare ac restituere eidem aut eius heredibus siue cui
et cuius dederint dictas .CC. lib. bon. in omnem
euentum restituendi dotis sub pena du
pli dicte quantitatis pecunie stip. promissa
qua soluta vel non predicta firma permaneant.
Item reficere et restituere sibi omnia et singula
dampna et expensas ac interesse litis et extra pro
quibus omnibus et singulis firmiter obseruan
dis obligauit eidem se et omnia sua bona. Ce
terum uoluerunt et mandauerunt ex hiis con
tractibus duo unius eiusdem que tenoris confici instru
menta videlicet unum cuique parti tradendum.
Et nota quod quandoque contingit eius pretextu vide
licet quod dantur in dotem res immobi
les extimate et pecunia cum rebus mobili
bus potes per hanc formam predictam si michi credis
sed potest etiam alienus modus per hanc quam
michi non minus sed magis predicto pla
cet. Facies enim duo instrumenta unum scilicet
de sola traditione rei immobilis extimate
quod incipies sicut incipit instrumentum precedens
et continua ab hinc totum usque ad illud. Item
dictus Antonius et ibi transmutabis instrumentum
precedens subsequenter locum et testes et hoc in
strumentum erit unum vel acceptationis rei et postea
facies aliud instrumentum dotale pro uxore sua
pro eo qui dotem dat hoc modo. R.

Antonius fuit confessus et contentus se ha
buisse et recepisse ac sibi integre datas
solutas et numeratas traditas esse a domina
M. eius sponsa et uxore in dotem et dotis no
mine .CCx. lib. bon. hoc modo scilicet .CL. lib. bon.
in una petia terre aratorie posita in
curia sancti ... extimata ipsa quantita
te .CL. lib. bon. quam petiam terre dicta do
mina M. ipsi Antonio extimatam ut
dictum est tradidit ut patet instrumento scripto
manu mei not. subscripti. reliquas vero
.CLx. lib. bon. in pecunia et rebus mobilibus
extimatis exceptioni sibi non date non so
lute et non tradite quantitatis pecunie
et rerum mobilium siue dotis omnino renuntians.
Nec non promittens dicte domine M. per se et su
is heredibus stipulanti soluere dare ac resti
tuere eidem aut eius heredibus siue cui
et cuius dederint ipsas ducentas decem lib.
in omnem euentum restituende dotis
restituendo pretium dicte petie terre si tunc
[extimationis ... aut ipsa petia m... est]
temporis penes eum vel eius heredes fuerit in
tantum quod in optione sit ipsius domine M.
vel eius heredum siue illius cui deberet restitue
da fuerit dos predicta recipere alterum quod malu
erit pretium dotis extimationem videlicet siue
terram sub pena dupli dicte quantitatis pec
cunie stip. promissa qua soluta vel non pre
dicta omnia et singula firma permaneant. Item re
ficere et restituere sibi omnia et singula dampna
et expensas ac interesse litis et extra pro quibus
omnibus et singulis firmiter obseruandis
obligauit ei omnia sua bona. Quod
vero dictum est supra scilicet de restituenda ex
timatione vel re intelligas ponendum esse
in instrumento si expressim inter partes agetur:
alioquin directe procedas illam clausu
lam pretermittens. Instrumentum dotis consti
tute in pecunia et rebus mobilibus. R.
Antonius fuit contentus et confessus se
habuisse et recepisse ac sibi integre datas
solutas numeratas et traditas esse a domina

arduino dare et soluere dotis nomine et pro
dote domine M. eius filie ipsi antonio matri-
monio copulate. C. lib. bon. inter denarios
et res mobiles extimatas. except. sibi non
date et non solute et non tradite quanti-
tatis pecunie et rerum mobilium siue
dotis et omni alii auxilio omnino renuntians.
Nec non promittens pro se et suos heredes dicto
domino arduino pro se et suis heredibus stip. con-
soluere dare et restituere eidem aut dicte
domine M. siue ipsorum heredibus aut cui
ius et causam dederint dictas. C. lib. bon.
in omnem euentum restitutionis do-
tis sub pena dupli dicte quantitatis sti-
pulatione promissa qua soluta uel non rata ma-
neant omnia et singula supra scripta et
infrascripta. Item reficere et restituere
sibi omnia et singula damna et expensas
ac interesse litis et extra pro quibus omnibus
et singulis firmiter obseruandis obliga-
uit eidem omnia sua bona tam habita quam
habenda. Siuo ut fuetur forma con-
statuti communis bon. tempore restituendo
dotis uoluerint partes expressam in istro
fieri mentionem quanta sit quantitas
que in rebus mobilibus et pannis datur
ita scribas. Siuo fuetur forma statu-
ti communis bon. temporis restitutionis de dotis uoluerint
partes expressam in istro fieri mentionem quanta sit quantitas
ANTonii que in rebus mobilibus et pannis da-
fuit confessus et contentus habuisse et
et recepisse a domina. M. eius sponsa et ipsius
uxore in dotem et dotis nomine. C. lib. bo.
hoc modo. s. xxv. lib. bon. in lecto lintea-
minibus et pannis lineis et rebus mobi-
libus et alias. xxv. lib. bon. in xviii. bra-
chiis panni de ypro uiridis et uno pellac-
cio de flanchis [uariis] pro ipsius domine. M. re-
liquos uero in pecunia numerata excep-
tioni sibi non date non solute et non tradi-
te pecunie quantitatis et rerum mobilium

siue dotis secundum modum predictum et omni
alii auxilio omnino renuntians. Nec non
promittens pro se et suos heredes dicte domine. M.
pro se et suis heredibus stip. soluere dare et
restituere eidem aut eius heredibus siue cau-
sam et causam dederit ipsis. C. lib. bon. et cetera
ut supra in primo dicto instro. notula
Et nota quod in huius instris huiusmodi pac-
tum aliquando interuenire solet. uide-
licet quod cum uir non habeat uel possideat im-
mobilia agitur quod ipse debeat ad certum
tempus emere aliquam possessionem siue rem
immobilem certi pretii que ypothecata
sit uxori pro dote sua quod pactum sint
uenit ita scribes. promisit enim totum in-
strumentum per ordinem ut supra continetur. et
postquam dixeris obligauit enim omnia
sua bona tam habita quam habenda. subsequenter
dices. Idem dictus antonius ut ipsi do-
mine. M. tutius caueatur et ut ipsa tutius
dotem pro dote sua habeat ypothecam pacto
promisit et conuenit eidem domine. M. pro se et
suis heredibus stip. se hinc ad unum an-
num in ciuitate uel districtu bon. a-
liquam possessionem pretii. C. lib. bon. emptu-
rum que ipsi uxori ypothecata et obli-
gata sit pro dote predicta ita tamen quod ipsa spe-
cialis obligatio dicte possessionis emende non
derogetur generali et propter ipsam specialem a
generali ypotheca omnium ipsius antonii
bonorum ideo non recedat sed in ipsa speciali
et omnibus bonis ipsius antonii tam
habitis quam habendis ius suum ypothe-
carum saluum sit et integrum reseruatur
sub pena. C. lib. bon. stip. promissa et refec-
tione damnorum et expensarum litis et extra et
obligatione omnium suorum bonorum et pena so-
luta uel non predicta firma perduret.
Item nota quod licet si deiussores et man-
datores totum dampnum plenitum sit ad
eo ut uideatur nemine in huiusmodi fid

iussi ee pseronabilit obligari etiam
quecumque mo renuntiat potes tamen
si datus fuit bm edi fideiussor aliaz
adhibe cautelam uidelicet quod faciat
eum una cum principali debitori recipe
et ambo sicut duo rei debendi in insto
in solidum obligari renuntiato ibus
debitis appositis subsequitur hoc modo. In
Antoni dotium strum exnota p dca. R.
Alberti et Aditas filii quondam filippi fu
erunt confessi et contenti atque assueverunt se ha
buisse et recepisse ac sibi integre datas so
lutas et numeratas esse et traditas esse a dno
corado dante et soluente dotis noie et pro do
te dne. M. ei sororis sponse et uxoris
ipsius antonii int denarios et res mo
biles extimatas. C. lib. bon. exceptioni
eis non date non solute non numerate atque non
tradite quant pecunie et rerum mobilium
siue dotis omnino renuntiantes. Nec non
promittentes pse et eorum heredes unus quisque
eorum principalit et in solidum se obliga
do dno corado pse et suis heredibus stip sol
uere dare ac restituere eidem quam aut ipsi
dne. M. ul eorum heredibus aut cui ius et
causa dedit ipsis. C. lib. bon. in omnem
euentum restituende dotis sub pena
dupli dicte quantitatis pecunie stipulate
promissa et refectione dampnorum et expensarum
litis et extra et obligatione omnium suorum bo
norum et pena soluta ul non predicta omnia et
singula firma perduret. Renuntiantes
nouarum constitutionum et epistole diui adriani
beneficio exceptioni doli sine causa in factum
actioni et omni alii auxilio. Instrumentum
Antoni fuit confessus augmenti
et contentus atque asseuerauit se dotis. R.
habuisse et recepisse ac sibi integre da
tas solutas et numeratas esse a domina. M.
ei uxore in augmentum et nomine aug
menti dotis sue. L. lib. bon. que a d pat
domina M. fuit a dicto antonio
pro ea peruenerat ex portio quorumdam porum
quondam dni arduini patris ei sibi
iure institutionis relictarum ab ipso patre
ei in prius testo scripto manu talis
not. exceptioni sibi non date et non solute
atque non habite predicte quantitatis
pecunie in augmentum et noie aug
menti dotis predicte et omni alii auxilio. e
omnino renuntians. Nec non promittens
promitti pse et suos heredes dicte dne. M.
pse et suis heredibus stipulanti soluere da
re ac restituere eidem ul ei heredibus aut
cui ius et causa dederit ipsis. L. lib bon.
in omnem euentum restituende dotis
sub tali pena et c. Nota ergo in istis
augmenti dotis necessarium esse assignare
causam unde peruenerit pecunia in augmen
tum dotis data. nam alias esse presumi
tur de bonis uiri et contractus huiusmodi fie
ri in preiudicium creditorum. Nota tamen
quod prima dotis constitutio et augmentum. et
constante matrimonio fieri pot. sed post primam
dotis constitutionem non pot iterum constitui
dos sed augmentum dotis. Instrumentum dona
Antoni excercitationis propter nuptias.
Adonationis propter nuptias dedit et
donauit domine. M. sponse et uxori sue
pse et omnibus suis et dicti antonii comunibus
filiis recipienti medietatem insup
et quartam partem omnium suorum bonorum mo
bilium et immobilium presentium et fu
turorum ad ha. te. p. et quicquid sibi et dictis
comunibus eorum filiis deinceps placuerit facie
dum. promittens ipse domine. M. pse et
dictis comunibus eorum filiis stip predictam propter
nuptias donationem firmam et ratam habere
et tenere et non contra facere ul uenire aliqua
ratione ul causa de iure ul de facto sub pena. C.
lib. bon. stip promissa et refectione dampnorum
et expensarum litis et extra et oblig omnium

suor bonor et pecunie soluta ul' non predicta omnia et singula firma p[er]duret. Vercumtamen nota quod instrumentum predictum in ciuitate bononie a consuetudine temporis nostri absolutum esse dignoscitur. Superius donationis iecta natura est. tantum dem dare quantum datur in dotem et dicitur hec donatio in ecclesia lombardorum mongingap. et etiam secundum diuersas locorum mores diuersis nominibus pactis. et diuersis nominibus appellatur. Tu autem cum sis ciuis rome romano iure ... uiuere debes. Item debes scire quod istius donationis iuri tuis illi correstitutis dotibus euanescat.

Preterea nota quod dos constante matrimonio restitui non potest nisi in certis casibus de quibus nichil ad presens licet urgente uiro ad inopiam ul' eo qui in de dote restituenda promisit. potest mulier petere et accipe de bonis sibi ypothecatis in solutum pro dote sua auctore communis quo habito a creditorum bonorum ypotheca recessit. eo tamen quod in solutum acceperit a uiro puire usufructu obligato quamdiu constitit matrimonium in choatum remanente. Item non est presumendum quod aliquando contingit patrem suum a se emancipare et dotem uxoris filii quam ipse pater receperat dicto filio suo consignare debet enim mulier sollicite sibi cauere ne dotem ipsa recipiat aut socer absoluat. ul' a prima obligatione seu primo obligato recedat. quod etiam si faceret non ualet quod efficietur conditio dotis peior; agetur tamen in superpatrem et filium emancipatum de facie endo et cautionem dotis quod uxor non mouebit socero ultius litem de dote; quod instrumentum ita scribas. Item

Quod dominus boetius antonium eius filium emancipauit a se ut patet instrumento scripto manu talis notarii. et idem antonius mortuus ul' moraturus sit a domina. M. eius uxore et filiis suis seorsum a patre quod equum est ut dos que fuit prestituenda dis minimi bonibus constituta ad illum peruemat. qui minimi honorem portat.

Item dominus boetius coram me notario et testibus infrascriptis dedit et soluit ipsi antonio filio suo a se emancipato. C. libras bononienses quas recepit et habuit dotis nomine et pro dote ipsius domine. M. tempore contracti matrimonii inter ipsam et antonium supradictum qui antonius dictam pecuniam ab ipso patre suo ibidem et in presenti recipiens confitens et asserens tantam esse quantitatem promisit per se et suos heredes dicto domino boetio per se et suis heredibus stipulanti honus ipsius matrimonii sustinere. et dicte eius uxori et filiis de certo alimenta prestare. et se futurum et danatum omni exceptione remota quod dicta domina mathelda ul' eius heredes aut aliquis alius ad quem spectaret ipsarum totum restitutio dotes ipsius aliquo tempore ul' casu ab ipso ul' eius heredibus non peteret. et quod lis ul' questio ei ul' eius heredibus ipsarum totum occasione ul' aliorum ullo tempore non mouebitur ul' inferretur ab aliquo de iure ul' de facto quod si fieret propterea item dominum boetius dampnum aliquod sustinet et conseruabit eum in dampnum. Et quod ipse idem antonius predictam solutionem et omnia et singula supra scripta perpetuo firma et rata habebit et tenebit. et obseruabit et non contrauenient per se ul' alium aliqua causa ul' ingenio de iure ul' de facto sub pena dupli dicte summe pecunie stipulatione promissa et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et obligatione omnium suorum bonorum et pena soluta ul' non predicta omnia et singula firma perduret. Instrumentum sponsaliorum et matrimonii contrahendi.

Antonius contraxit et destinauit corrado iacobinam eius filiam in futuram sponsam et

15

uxorem iohis ipsius filii coradi pmit
tens p se et suos hrdes dco corado p se et su
is hrdibus stip. se facturum et curaturum
oi exceptoe remota q dca iacobina eius
filia otrahet sponsalia et mrim cum dco
iohe legittimo tpe seu cum sponsalia et
mrim otrahi potunt et complen et se solu
turum et daturum eidem corado dotis no
mine p dote ipsius iacobine tpe otti
mrimonii. C. lib bon. ontum inter denarios et o
uenientem mobiliam p quibus sponsa
libus et matrimonio ut dcm e otrahendi
et pdictis omnibus et singulis obsuandis
et adimplendis. Item atonius ostituit
ipi corado arras sponsalitias et eo arrar
sponsalitiarum nomine obligauit una
domum sitam in tali ota infra tales o
fines etc. ostituens se dcam domum ta
quam arras et arrar noie ipsor sponsali
ar et mrimi otrahendi p ipso corado et eius
nomine possidere uoles et ocedens q si
p eum aut p dcam iacobinam stetit q
minus dca sponsalitia et mrim opletur
et fieret. cum fieri et complen legittime
potunt. cedat dca domus lucro ipi cora
do et eam accipe ac posonem eidem sua auc
toritate ingredi possit. et exercitaquam
uerus dns facere quicquid uelit. Versa e
uice dcs coradus otraxit ocessit et testia
uit dco antonio pdictum iohem ei fi
lium in futurum sposum et uirum ipi
iacobine filie eidem antonii. pmittens
p se et suos hrdes dco antonio p se et suis
hrdibus stip se facturum et curaturum oi excep
toe remota q dcs iohes eius filius otra
het sponsalia et mrim otrahi poterunt et
compli. et q ipse coradus tpe dti. mrimi.
ohendi solutis sibi dotis. C. lib bon noie
dotis ipsius iacobine faciet dco atonio
instrm dotale s m ius et osuetudinem
ciuitatis bon. p quibus sponsalus et mrimo.

tempore legitimo seu cum ipsa sponsalia et matrimonium

ut dcm e otrahendis et pdictis omnibus et si
gulis a se corado pmissis obsuandis et ad
implendis. Item coradus ostituit ipi
antonio arras sponsalitias. et eo arrar
sponsalitiar noie obligauit unam petiam
tre aratorie positam in tali loco infra tales
ofines etc. ostituens se dictam petiam t
re taquam arras et arrar nomine ipsor
sposalior et mrimi otrahendi p ipso anto
nio et ei nomine possidere. et uoles et oce
des q si p dcm iohem staret q minus dca
sponsalia. et mrim complentur: et fieret cum
fieri et compli legittime potunt cedat ipa
petia tre lucro ipi antonio et eam accipe
ac posonem eiusdem sua auctte ingredi p
sit. et exerca tanquam uerus dns facere quod
uellet. Que omnia et singula suprascp
ta pmisit una ps alti adinuicem sollep
nibus stiplonibus hic inde intuenientib
firma et rata hre et tenere obsuare et adi
plere et non otra face ul uenire p se ul a
lios aliqua ca ul ingenio de iure ul de
facto sub pena. C. lib. bon. stip adinuicem
int ipos in singulis capitulis hi otus
in solidum pmissa qua soluta ul non ta
ta maneant omnia et singula supscripta
et infrascripta. Item refice et restituere
una ps alti adinuicem oia et singula
dana et expensas ac intee litis et extra p
quibus omnibus et singulis firmit obsuan
dis obligauit una ps alti adinuicem
oia sua bona. Incipit tertium capitulum

LICET ex mutuo de debitis. De vendi-
tione & emptione. Deposito et huiusmodi
contractibus que mercandi seu negotiandi
causa aut emptione detentur ad tempus multi
procedant contractus usurarii et diuisi. Quia tamen
sub uno et eodem nomine debiti uidelicet
ul debiti concludunt.

Ideo de omnibus huius fieri ordinate de quo
liber iste in tertio capitulo est intendendum.
Verum ne contra me ipsum opponam prius
ne michi quis tacere et quod confiteri etiam pugnare
hic nequaquam silentio preterire. illis dico
de tabellionibus qui hoc ignorant. aut quod
peius est. qui se fingunt. vel simulant igno
rare quod mutuum a divina providentia
pia est facta cum processit. videlicet ut illi
penes quos temporales dominus substantiam
commendavit. quemadmodum mercede
tis misericordie operibus sic in mutuo
ad tempus egentibus primus subvenirent.
Verumtamen feneratores hanc piam etiam
in impiam convertentes et retorquentes in
mortis et damnationis eorum cumulum do
num dei tempora et temporis momenta hominibus
eque pauperibus ut divitibus et animalibus
communia in universis ut propria vendunt. fiunt
sub quodam pie subventionis velamine
ne committentes. Igitur cum nemo am
bigat et etiam ipsi huiusmodi institiam non
audeant hoc mortale fore peccatum si
cut qui homicidium adulterium vel latrocinium
circa ipsa scellera scienter aliquis operatur.
Uni eidem quod culpe obligat se ad penam
sic tabellio propriis manibus illud conficiens
instrumentum in quo dictat sibi conscientia
pactum feneraticium contineri uno eodem
quod mortali peccato reddit. usurarios se
contra sortem. et acquirit in tabellio ne
scio quales .xii. denarios vel quanto mo
dicum etiam obligans se ad mortem
Fugiant ergo tabelliones sicut pestem
mortiferam huiusmodi contractus nequaquam pu
ritatem artis sibi vel proprias animas
peccato huiusmodi aut qualibet infide
litate aliorum maculantis absit quidem
hos super mutuo contractus in feneratorum cau
telam vel auxilium me scripsisse. sed
quoniam sunt paparum membrum artis.
et possunt sine dei offensa inter eos qui fide
liter contrahunt operari. Non enim in
arte peccatum est. sed malos operantes ab
usus vel abusio [vel subversio] artis fedat. Instrumentum mu
tui unius debitoris et unius credi
toris sub modica quantitate.
Antonius filius Boetii
fuit confessus et contentus se ex causa mutui ha
buisse et recepisse a Corrado quondam Titii se
tres libras bononinorum. Promittens per se et suos heredes
sine aliqua exceptione iuris vel facti se
obligando dicto Corrado per se et suis heredibus
stipulanti solvere dare ac restituere eidem vel
ei certo nuntio dictam pecunie quantita
tem hinc ad sex menses proxime venturos cum
bon. Quod si dictis loco et termino non solverit
et non observaverit ut dictum est promisit eidem
persolvere atque dare duplum ipsius quan
titatis pecunie pene nomine stipulatione in sin
gulis capitulis huius contractus in solidum
promisse qua soluta vel non rata mane
ant omnia et singula suprascripta et infra
scripta. Et nichilominus sortem et penam
ubicumque loco et foro creditor petierit
ab eodem et specialiter tempore fori ma
ioris et augmenti de bon. et in ipsis fores integre
solutorum. Item reficere et restituere sibi
omnia et singula damna et expensas ac interesse
litis et extra et debitis credere suo simpli
citer verbo sine sacramento vel alia probatione
pro quibus omnibus et singulis firmiter ob
servandis obligavit eidem omnia sua bona.
Renuntians fori privilegio et exceptioni si
bi non date et non mutuo accepte pecunie et
omni alii auxilio. Instrumentum mutui duorum de
bitorum et unius creditoris. R.
Antonius et Filippus fuerunt confessi et contenti se ex
causa mutui habuisse et recepisse ac sibi in
tegre non spe future numerationis et traditio
nis datas solutas et numeratas esse a Corrado
quondam Titii viginti quinque libras bononinorum.
Promittentes per se et eorum heredes uno quoque in

ipsorum principaliter et in solidum sine aliqua ex
ceptione iuris uel facti se obligando domino
Corrado presente et suis heredibus stipulanti soluere dare
ac restituere eidem uel eius certo nuntio
dictam pecunie quantitatem hinc ad sex men
ses proximos in ciuitate bononie. Quod si dicto
loco et termino non soluerint et omnia et singula
in hoc contractu contenta non obseruauerint
uel in aliquo contrauenerint promiserunt se
ut dictum est principaliter et in solidum
obligantes eidem persoluere atque dare du
plum ipsius quantitatis pecunie pene
nomine stipulatione in singulis capitulis huius con
tractus in solidum promisse qua soluta uel non
rata maneant omnia et singula superscrip
ta et infrascripta. Et nichilominus sortem
et penam ubicumque loco et fori creditor
petierit ab eis aut ab aliquo eorum et spa
liter tempore fori madii et augusti de bononia
et in ipsis foris se integre soluturos. Item
reficere et restituere sibi omnia et singula dam
na et expensas ac interesse que uel quas fecerit
uel sustinuerit in iudicio siue extra pro
ipsa pecunia exigenda et debitis crede
suo simplici uerbo sine sacramento uel a
lia probatione. Preterea promiserunt in solidum
preceptum recipere a communi bononie infra
hinc ad tertium diem de dicta pecunia
ad dictum terminum soluenda sub pena
.x. lib. bon. stipulatione promissa qua soluta uel
non predicta firma perdurent. pro quibus omnibus
et singulis firmiter obseruandis obliga
uerunt eidem omnia eorum bona. Renuntiantes
fori priuilegio noue constitutionum et epistole
diui adriani beneficio exceptioni doli con
ditioni sine causa in factum actioni et excepti
si bin non date et non mutuo accepte pecunie
et omni alii auxilio. Instrumentum solle pene mu

ANtonius et filippus tanquam duorum debitorum
promiserunt presente et eorum et duorum creditorum diu
dicto unusquisque principaliter. Rubrica Sic formulatur. pactum

et in solidum sine aliqua exceptione iuris
uel facti se obligando Corrado et andree
presente et eorum heredibus stipulantibus et cuilibet
eorum in solidum ita quod quilibet eorum in
solidum possit hoc debitum petere et exi
gere ac recipere cum effectu uni tamen eorum facta
solutione ab aliis liberentur. soluere dare
ac restituere eis uel aut alteri eorum uel ipsorum
certo nuntio. C. lib. bonon. hinc ad unum
annum proximum in ciuitate bononie.
Quam pecunie quantitatem confessi et
contenti fuerunt se ab ipsis Corrado et andrea
ex causa mutui habuisse et recepisse. Reci
pientes etiam dictam pecuniam ibidem
ab ipsis ibidem et in presenti prout confessi
fuerunt tantam esse quantitatem. Uo
lentes et pacissentes non obstare nec preiu
dicium fieri creditoribus antedictis quod si
ipsi aut aliquis eorum partem debiti in iudi
cio uel extra exegerit uel receperit ab altero
debitorum. Non ideo minus possit ipsum
eundem debitorem et etiam alium et quem
eorum maluerint ad residuum ipsius debiti
principaliter et in solidum conuenire. Et
promittens non dicere uel opponere dictam
pecunie quantitatem integre non fore
acceptam datam solutam et numeratam esse
et in ipsorum utilitatem conuersam. Et non pro
bare solutionem aut liberationem huius debiti
fore factam in scriptis huius instrumenti incisum uel
cancellatum aut palam legaliter et bone fa
me tabellionis manu confectum. Et non
petere libellum ipsius debiti nec exem
plar huius instrumenti. Et specialiter ipse filippus
non dicere uel opponere quod cum minori
aut per minorem scilicet ipso antonio fuerit
obligatus. Certificatus et sciens ipsum
minorem esse. Et ipsi nullam aliam con alo
tram exceptionem uel defensionem seu
negationem iuris uel facti specialem uel ge
neralem contra huius contractum seu contra aliquod

predictorum uel infrascriptorum in aliquo facere
uel opponere quominus principaliter et in
solidum teneantur ad solutionem dicti de
biti in dicto termino faciendam et ad omnia
et singula in hoc contractu contenta plenius obser
uanda efficaciter teneantur. Sed omnia
et singula supscripta et infrascripta fir
ma et rata habere et tenere obseruare et adimplere
et non contrafacere uel uenire aliqua ratione uel
causa de iure uel de facto. Quod si dictis loco et
termino non soluerint et omnia et singula in
hoc contractu contenta non obseruauerint aut in
aliquo contrauenerint promiserunt se ut
tenentes principaliter et in solidum obligati
dictis eisdem creditoribus stipulantibus ut dictum est
eis persoluere atque dare duplum ipsius
quantitatis pecunie pene nomine stipulatam in
singulis capitulis huius contractus in solidum
promisse. que totiens committatur et exigi
possit in singulis capitulis quotiens contra
factum fuerit. et pena soluta uel non rata
maneant omnia et singula supscripta
et infrascripta. Et nichilominus sortem
et penam ubicumque locorum et terrarum et in quo
cumque foro et mercato creditores aut
alter eorum petierint ab eis ipsis debitoribus
aut altero eorum deinde integre solutionis
quibus locis mercatis et foris et quo ipsorum
uoluerint. et sub quocumque iudice ma
luerint possint ex pacto ipsos debitores et
quemlibet in solidum ad solutionem dicti
debiti in dicto termino faciendam et ad
omnia et singula in hoc contractu contenta effi
caciter obseruanda. realiter et personaliter con
uenire. Insuper reficere et restituere sibi
omnia et singula damna et expensas ac interesse
que uel quas fecerint uel sustinuerint in
iuditio siue extra. uel alias quocumque
modo pro ipsa pecunia exigenda. et debeat se
dare suo simplici uerbo sine sacramento uel
alia probatione aut alicuius cause recognitione.

Insuper promiserunt in solidum preceptum re
cipere a communi bononiensi hinc ad tertium diem dictam
dictam pecuniam predicto termino soluendam sub
pena .xxv. lib. bononiensium. stipulatione promissa
qua soluta uel non rata maneant omnia pre
dicta. Quod preceptum ad dictam diem reci
pi dictum creditores ibidem et in presenti
renuntiauerunt debitoribus. In dictis predictis
omnibus et singulis firmiter obseruandis
et adimplendis obligauerunt ipsi debito
res dictis creditoribus omnia eorum bona que
possideant uel in futurum possidebunt nomine. et pro eis possidere
constituerunt. usque ad integram solutionem
dicti debiti. et satisfactionem omnium predictorum
ita quod a termino in antea si tunc solutum non
fuerit. liceat ex pacto ipsis creditoribus et
cuique ipsorum propria auctoritate sine curie proclama
tione aut aliqua denuntiatione uel aliquo
preiudicio dictorum bonorum et quorum ex eis uo
luerint ingredi in possessionem et ea accipere uen
dere et alienare alii obligare. et apud se pius
toriorum retinere. et se in tempore seruare.
tam de pena dampnis et expensis quam de sor
te sine omni occasione legum iuris et usus.
Renuntiauerunt autem debitores prefati
fori priuilegio nouarum constitutionum et eple
diui adriani beneficio exceptioni doli condicti
sine causa in factum actioni. et exceptioni sibi
non date. et non numerate accepte pecunie et omni
alii auxilio. Insuper dictus antonius qui minor
erat .xxv. annis maior tamen .xiiii. iurauit
corporaliter ad sancta dei euangelia nullam
restitutionem impetrare contra predicta uel ali
quod predictorum pretextu minoris etatis uel cause
que alicuius frationis uel cause. Ad hec domina
M. ipsi antonii uxor predictis omnibus pre
sens dicte obligationi a dicto uiro suo facte con
sensit. et certificata per me notarium infrascrip
tum ipsa bona a dicto uiro suo obligata ei
dem creditoribus sibi esse. et ypothecata pro
dotibus suis. Renuntiauit omni suo iuri ypo

thecarum

thecar(um) et cuiuslibet alii q(uo)d habebit vel h(abe)re
poterit actione totum ius suum in dictis bo
nis obligatis ut ypotheca sua n(on) obstan
te p(re)dicta ipsis creditoribus obligatio facta
pleno iure usque ad satisfactionem omnium
p(re)dictorum p(ro)feratur. dictum ius suum ip
sis creditoribus pacto remittentes. Nec non p(ro)
mittentes p(er) se et suos h(e)redes eisdem creditori
bus stipulantibus ut tantum e(st) non p(ro)ferre ius
suum vim eorum in p(re)dictis bonis obligatis
eo q(uod) sit prior tempore aut potior iure
sive alia quacumque ratione. Sup(ra)dicta o(mn)ia
et singula firma et rata h(abe)re et tenere et no(n)
contrafacere vel venire aliqua causa de iure vel
de facto sub pena dupli dicti debiti stip(ulata) p(ro)
missa et refectione damnorum et expensarum litis
et extra et obligatione omnium suorum bonorum
et pena soluta vel non etc. Si vero detur mi
stro mutui fideiussor qui velit p(ar)tes ut fide
iussorem exprimi licet se principalem
Antonii fuit obligando. ita scrib.
Confessus et contentus se ex causa mutui ha
buisse et recepisse a c(um) sibi integre datas so
lutas et numeratas esse a corrado condam ti
tii. xxx. lib. bonon. exceptioni sibi non
date et non numerate et non mutuo accep
te pecunie omnino renuntians. Quas p(re)
dictus antonius et eius precibus et mandatis fi
lipp(us) se principalem constituens. p(ro)miserunt
p(er) se et eorum h(e)redes unoquoque ipsorum se prin
cipaliter et in solidum sine aliqua excep
tione iuris vel facti se obligantes dicto co.
p(er) se et suis h(e)redibus stipulanti solvere dare
ac restituere eidem aut eius certo nuntio
dictam pecunie quantitatem in foro
item mensis aug(usti) de bonon. p(ro)x(imo) venturo
vel eo tempore bononie si forum non fieret. Quod
si dicto termino non solverint etc. continua
do sim aliq(ue)m p(re)dictorum continuum mutui.
Dominum. In s(upradic)tum mutui s(upradic)ti a com(mun)i civit.
Iz. devilla pot. bonon. et cons. M.
mass. et dom. I. et p. procuratores com(mun)is bon.
de consensu et voluntate licentia et manda
to consilii spetialis et generalis dicti com(mun)is ad
sonum campanarum et voce preconia ut mo
ris e(st) in palatio eiusdem com(mun)is ad h(oc) spaliter
congregati nec non omnium et singulorum
in ipso consilio existentium et mandantium
et volentium hoc debitum contrahi et p(ro)sequi
instrumentum fieri nullo statuto seu statuti ca
pitulo non obstante. ac etiam ipsi omnes
et singuli in eodem consilio existentes. pro
miserunt sollempniter unusquisque eorum prin
cipaliter et in solidum p(er) se et eorum successori
bus vice et no(m)i(n)e comunis bonon. sine ali
qua exceptione iuris vel facti se obligando. co.
p(er) se et suis h(e)redibus stip(ulanti). solvere dare ac res
tituere eidem aut eius certo nuntio. M. c.
lib. bonon. hinc ad unum annum p(ro)x(imo)
venturum in civitate bonon. Quam
pecunie quantitatem dictus pot. mass. procura
tores consilium et com(mun)is et singuli in ipso con
silio existentes confessi et contenti fuerunt atque
assuerunt se vice et nomine com(mun)is bonon.
et pro ipso com(mun)i ab ipso corrado ex causa mutui ha
buisse et recepisse ac sibi eis integre et in
unitate non spe future numerationis datam
solutam et numeratam esse et in p(ro)pius com(mun)is
necessariam et utilem esse et commodum
spaliter conv(er)tendam scilicet in satisfactionem
et solutionem talium debitorum ad q(uo)d idem com(mun)e
tali creditori tenebatur. sive in expensas
vel occasione expensarum operis cluse rem
aut in solutionem soldi talium militum
destinatorum p(ro) com(mun)i bonon. ad talem locum
obligantes principaliter et in solidum se
ipsos et eorum successores vice et no(m)i(n)e comu
nis bonon. et ip(su)m commune ut tam ipse po
testas q(ua)m alii qui regimen civitatis ei
dem e(st) in posterum habituri. et tam ipsi
mass. procuratores consilium q(ua)m alii qui
in eisdem offitiis loco succeserint pro eorum

principaliter et in solidum ad solutionem dicti debiti in dicto termino faciendam. Et ad omnia et singula in hoc contractu contenta plenius observanda efficaciter teneantur. Et ut ipse creditor ex pacto possit fori privilegio non obstante tam predictos obligatos quam eorum successores et quemlibet eorum in solidum et quem primo voluerit vice et nomine dicti communis et ipsum commune ubicumque locorum atque terrarum et in omni foro et mercato et sub quocumque iudice tam ecclesiastico quam seculari et in omni curia et specialiter in curia romana et per litteras apostolicas et rescriptas ad solutionem ipsius debiti et ad omnia et singula in hoc instrumento contenta realiter et personaliter convenire. Non obstante nec preiudicante creditori prefato ut si ipse partem debiti in iudicio vel extra exegerit vel receperit ab altero debitorum nonnominus possit ipsum eundem debitorem et etiam reliquos et quemque ipsorum voluerit ad residuum ipsius debiti principaliter et in solidum convenire. Necnon promittens sollempni stipulatione creditori prefato non dicere vel opponere dictam pecuniam integre non fore acceptam datam et solutam et numeratam et in predictam ipsius communis evidentem utilitatem conversam. Sive quod indebite aut simulate vel communi seu alieno facto fuerint obligati et non petere libellum dicti debiti aut huius instrumenti exemplum et non probare solutionem aut liberationem huius debiti fore factam nisi per hoc instrumentum incisum vel cancellatum aut per aliud legale et bone fame tabellionis manu confectum et non retinere pecuniam supradictam aut partem eius vel quid ex ea ultra dictum terminum contra voluntatem creditoris aliqua ratione vel causa. Et nullo tempore contra predicta vel alios contra ipsum creditorem vel eius

heredes actionem huius debiti impetrarent aut impetrari vel optineri facere aliquas apostolicas litteras vel rescriptum vel illis vel illo aut aliquo tam impetrato quam impetrando non uti nec uti facere. Et litem aliquam vel controversiam ei vel eius heredibus in perpetuum non movere. Et nullam contra exceptionem vel defensionem seu negationem iuris vel facti specialem vel generalem contra aliquid predictorum vel infrascriptorum in aliquo facere vel opponere quominus principaliter et in solidum ad solutionem dicti debiti in dicto termino faciendam et ad omnia et singula in hoc contractu contenta plenius observanda efficaciter teneantur. Et quod voluerunt debitores prefati predicta et infrascripta omnia et singula non solum ex hac sollempni promissionum vel huius instrumenti vigore verum etiam ex debito legis municipalis iuramento firmate sollempniter observari. Item quod potestas et ipsum consilium nullo contradicente statuerunt et ordinaverunt persolvere predictam pecunie quantitatem integre dicto creditori termino supradicto pro communi bononie. Et de ipsius communis pecunia restitui et persolvi. Et ipsum commune ad eandem quantitatem ut dictum est solvendam et ad omnia et singula in hoc contractu contenta observanda et adimplenda precise teneri decernentes hoc statutum adeo fore precisum et ita tam per dictam potestatem quam futurum et tam per presens consilium quam succedens ad illud precise teneri quod nulla absolutio peti aut per consilium vel contionem communis bononie dari possit. Et quod ipsum irritari immutari vel removeri aut ex eo quicquam diminui vel cancellari non possit. Et promittentes sollempni stipulatione ut dictum est in solidum obligando. Hoc statutum in libris statutorum communis bononie annis presentis etas per totum diem et in

libris statutorum anni futuri cum ipsa
statuta fiant ponj scribi et inseri facere
diligent. ut potas et osilium anni fu
turi et cõe bon on. uirent. et pase teneãt
ad illud. Que omia et singula supra
scripta et infra scripta. Item potesta s
mass. paciatores et osilium et omis et si
guli in dicto osilio existetes se ut dcõ
ẽ principalit et in solidum uice et no
mine cõis bonon obligando promise
runt dcõ creditori stipulanti ut dcm ẽ.
firma et rata hre et tenere obsuare et ad
implere. et non contra face ul uenire
pse ul alios aliqua rãtõe ul cã de iure
ul de facto. Quod si non soluunt pctis loco
et tmino ut dictum ẽ. et omnia et sigla
supra scripta et infra scripta non obser
uauunt aut in aliquo otrauenunt. p
misunt se ut dictum ẽ in solidum
obligando eidem creditori psolue at
qz dare duplum ipsius quantitatis
pecũe pene nomine stip in singulis
capitulis hi otractis in solidum pro
misse que totiens comittatur et exigi
psit quotiens otra factum fuit. et pea
soluta ul non rata maneant oia et sin
gula supra scripta et infra scripta. Et ul
omnius sortem et penam ubicumqz
loco et foro creditor petierit ab eis se i
tegre soluturos. Item refice et restitue
sibi oia et singula dãna et expensas ac i
t'ẽe q ul quas fecerit ul sustinuit in
iuditio siue extra pro pẽa pecunia exige
da. et de his credere suo simplici ubo si
ne sacramento ul alia pbatõe aut ali
cui cãe recognitõe. Pro quibus omnibus et
singulis firmit obsuandis et adimple
dis obligauerunt uice et noie dci cois
oia eor bona dci comunis ipi creditori
que ipm comune pcario noie pipo c
ditore et eius noie possidere ostituerit

usqz ad integram solonem dci debiti
et satisffatõem omnium pdcor. ita q a
dcõ tmino in antea si tunc solo fca n eet
dci debiti ei facta non fuit. possit idem
creditor expacto sua auctate sine denũ
tiatõe aut eius pclamatõe ul aliquo
pruditio dcõr bonor et quor exis uo
luit ingredi põnem ea accipe uendere
alienare alij obligare et apud se pito
ptio retinere. et se in tempnem suare.
tam de pea dampnis et expesis quam de sorte
sine oi actõne legum iuris et usus. Re
nuntiauerunt autem debitores pfati fo
ri priuilio nouar ostõnum et eple diui
adriani bnfitio exceptõi doli oditioi
sine cã infactum actõi noue ac ueti
ostõni de duab dieti s exceptõi sibi n
date et non mutuo accepte pecũe et oi
ali exceptioni oiqz legum aux. et oi
defensioni priuilegiis et decetis eis et
cõi bon modo aliquo competentib.
Insup Siluianus nunt. et pro comu
nis bon sup animas et animab pre
dcõr potestatis mass. pacia tor et oiu
et singulor in dcõ osilio existentium
de ipsor licentia et mandato iurauit cor
poralit ad scã dei euangelia p dictum
debitum dicto termino soluere statu
tum p dictum pisum et inuiolabile
obsuare et omnia et singula in h otcu
otenta firma et rata hre et tenere et non
otra facere ul uenire aliqua rãtõe ul cã.

DOMINI Insiim debiti exci cibri castellio ascolanus et clericus ogeminensis dioc. tracti. iz canonum. et dominus raimundus burdegilens. scolares bon commorantes pprio et no mine pti et cambii. CCC. lib. bon. qs ofessi et otenti fuerunt atqz assuerunt se exca emptionis et cambii habuisse et recepisse ac sibi integre datas solu

tas et mutatas esse nominatim per expensis
et deperditione expensarum et gratia studiorum
a dominis corado et andrea eiusdem et mer-
catoribus bon. Promiserunt sollempniter
unusquisque eorum principaliter et in solidum
sine aliqua exceptione iuris vel facti se obli-
gando dictis dominis corado et andree stipu-
lantibus et recipientibus in solidum pro se ipsis
et iacobo et petro eorum sotiis ita quod quilibet
eorum possit hoc debitum petere exigere et recipe-
re cum effectu unum tamen eorum facta solutione ab
vel sotiorum ipsorum facta solutione ab aliis li-
berentur. solvere, dare eis aut uni ipsorum
vel duobus sotiorum eorum sive certo nuntio. CC.
lib. turon. bon. et legalium in nundi-
nis pruvini proxima apud pruvinum octavo
die postquam in ipsis nundinis clamatum
fuerit hara hara vel apud pruvinum tempore
nundinarum volentes et precise consentientes non ob-
stare nec preiudicium fieri creditoribus vel
eorum sotiis ut supra aut aliquis eorum in iu-
dicio vel extra partem debiti exegerit vel
receperit ab altero debitorum non ideo minus
possit ipsum eundem debitorem et etiam a-
lium et quem eorum maluerit ad residuum
ipsius debiti principaliter et in solidum
convenire. Et promittens non dicere non oppo-
nere dictam quantitatem bon. non integre
non fore acceptam datam solutam et nu-
meratam et in ipsorum utilitatem conversam.
et non esse distinctum bon. contra credi-
torum voluntatem quousque fuerit eis in-
tegre satisfactum et non allegare contra
predicta vel aliquid predictorum sive in scriptorum
aliquod privilegium legem constitutionem vel de-
cretalem sive quod aliud et non recusare ali-
quem iudicem sub quo citati fuerint et con-
venti. et nullam contrariam exceptionem
vel defensionem seu negationem iuris vel
facti spetialem vel generalem contra hunc
contractum in aliquo facere vel opponere. Si

omnia et singula in hoc contractu contenta firma
et rata habere et tenere observare et adimplere
et non contra facere vel venire aliqua ratione vel
causa de iure vel de facto. Quod si dictis loco et termino
non solverint. et omnia et singula in hoc
contractu contenta non observaverint aut mali-
quod venerint. Promiserunt se ut dictum est
principaliter et in solidum obligando
eisdem creditoribus stipulantibus vel dictis
eisdem persolvere atque dare nomine recom-
pensationis dampnorum et interesse quolibet
mense quo ultra dictum terminum soluti-
onem dilataverint supra dictam pro singulis
decem lib. quantitatis predicte viginti s.
sol. turon. ipsa recompensatione in sortem
dicti debiti nullatenus computanda. Item
super nomine pene in singulis capitulis
huius contractus stipulatione in solidum promiserunt
se duplum ipsius quantitatis que eti-
am pena totiens committatur et exigi pos-
sit in singulis capitulis quotiens contra
factum fuerit et pena soluta vel non rata
maneant omnia et singula suprascripta et
infrascripta. Et nichilominus sortem et
penam ubicumque locorum et fori et in quibuscumque
nundinis creditores aut alter eorum vel
sotiorum petierint ab eis vel ab aliquo eorum
se integre soluturos in quibus locis mer-
catis et foris et quo ipsorum voluerint et sub quo-
cumque iudice maluerint possint ex pac-
to ipsos debitores et quemlibet eorum in soli-
dum ad solutionem faciendam et ad omnia et
singula in hoc contractu contenta efficaciter
observanda realiter et personaliter convenire. Item
super reficere et restituere eis omnia et singula
dampna et expensas ac interesse quos vel quas
fecerint vel sustinuerint in iudicio sive extra
vel alias quocumque modo pro ipsa pecunia
exigenda. et de his credere suo simplici
verbo sine sacramento vel alia probatione aut
alicuius cause recognitione. Pro quibus omnibus et

singlis firmit obsuandis z adimplendis
obligauerunt dcti debitores creditoribus su
pradcis se ipsos psonalit z omia eorum bona tam
ecclastica quam mundana z eorum
redditus z puentus tam psentes quam futuros
q z quos pcario iure se ipsorum noie pcis p
sidere ostituerunt usque ad integram solo
nem dcti debiti z satisfactionem omium p
dcorum. Et spetialit iure pignoris obliga
uerunt eis unum codicem in cartis edi
nis cum tali apparatu. Item tales et
tales libros quos libros ipi creditores
dcis debitoribus pcario ostituerunt z ipi
ab eis ibidem pcario receperunt. pmitte
tes unusquisque principalit z in solidum
se ut tenentur obligando eisdem creditoribus
stipulantibus ut tenentur dictos libros ab omni obli
gatione tempis a tenus facta libatos expe
ditos eisdem creditoribus restituere z con
signare quandocumque tam ante terminum
quam post debito non soluto petierint ab
eis. Et dantes eisdem plenam z libam
potestatem z licentiam ut a termino manda
siture solo facta non fuerit possint eorum
auctate sine cuiusque pclamatione z aliqua d
nunt z aliquo pviudicio dcorum bonorum red
dituum z puentum z quorum ex eis uo
luerint spetialit ipsorum librorum ingredi
possessionem ea accipe uendere alienare alii
obligare z apud se pro iusto ptio retinere z se
in tempnes suare tam in pena dampnis
z expensis quam in sorte sine omi exceptione
legum iuris z usus. Renuntiauerunt a
utem debitores pfati in hiis omnibus et
singulis suprascriptis fori priuilegio no
uarum ostonium z epistole diui adriani bene
fitio exceptioni doli onditoni sine ca i fac
tum actoni in one a cueri ostitutoni credu
ab dictis ecclie in iure gnali legi ob
es alienum codice de actonibus z obliga
tonibus autentico iure beneficio i integrum
restitutionis canonice z ciuili osuetudini
statuto priuilegio clericali. Illius etiam
decretali de foro competenti si diligenti
omniumque decretorum suffragio z omni ostitu
toni z canonice z omni iuris z legum aux
ilio quolibet competenti ul competi
turo z omnibus litteris suplicis ul aliquorum
rum z creditores a sede apostolica impetra
dis. Insuper dcti debitores iurauerunt cor
palit ad sca dei euangelia ut dictum est sol
uere attendere obsuare z adimplere z ni
contra facere ul uenire nec aliquid obicere ul
tentare de iure ul de facto. Et in horum omni
cuntorum testimonium z notitiam clari
orem hiidem debitores uoluerunt z manda
uerunt psens instrum suorum sigillorum
appensione muniri. **Obligatio fideiussoris**

Dominus dominus **ex pcto instro aliquando**
castillio gerum **substituti et ai**
densis z dominus raimundus **tt. xx ccccco.**
burdegalenses scolares obligati ad debi
tum z in debito. C. lib. turon. domus co.
z andree ciuibus z mercatoribus bon. pro
misissent z iurauissent ipis mercato
ribus non exire districtum bon. contra ipsorum
uoluntatem quousque fuit eis integre
satisfactum ut hoc patet in instro ipius
debiti scriptum manu talis not. Quoniam
ipsi creditores dcto domino castillioni roga
ti z instanti quod districtum bononiensem e
gredi possit ad patriam suam ire licenti
am concesserunt. Item dominus castillio dominum
guillm torton. pro principali debitore
eisdem creditoribus osignauit. Qua ppter
dcs dominus guills precibus z mandatis dicti
domini castillionis lecto sibi z incl psentia
pdco instro debiti se ad id debitum pri
cipalem ostituens. pmisit principalit
z in solidum sine aliqua exceptione iuris ul
facti se obligando dcis domino corado z andree
stipulantibus z recipientibus in solidum

pse ipsis et talibus eorum sotiis ita quod quilibet
eorum in solidum possit hoc debitum petere
exigere et recipere cum effectu uno tamen eorum
facta solutione ab aliis liberetur. soluere et
dare eis aut alteri eorum uel sotiorum ipsorum
siue eorum certo nuntio. decem. C. libras turo
n. tinnino et leco quibus ipse dominus castellio
et dominus Raimundus dictis creditoribus
in eodem instrumento tenentur. omni tamen
ipsorum creditorum in omnibus et per omnia iure
saluo et eisdem dominis castellio et domino
raimundo ad dictum debitum et ad omnia
et singula in ipso instrumento contenta integra
remanentibus obligatis. Quod si dictis
leco et tinnino idem dominus guillelmus non sol
uit et non obseruauerit ut dictum est. promi
sit eisdem creditoribus stipulantibus ut
dictum est eis persoluere atque dare duplum
ipsius pecunie quantitatis pene no
mine etc. Et facias eum obligari quan
tum et breuius poteris ad ea que tibi uide
buntur ex forma precedentis instrumenti. Et
in fine renuntiabit beneficio noue con
stitutionis de fideiussoribus foro priuilegio
exceptioni doli conditioni sine causa in factum
actioni noue ac ueteri constitutioni de du
abus reis et omni alii auxilio. Instrumentum de
ANtoni debiti contracti persoluendo ad terminum
Apparitio et nomine prius pretio mercato
pretii duarum peciarum panni nunc emptarum.
uindis de pruuino quas confessus et
contentus fuit se ex causa emptionis pro talibus
quales sunt sine ullo restauro fractu
re uel inmunitatis habuisse et recepisse
ac sibi bene datis et traditis esse a corra
do. promisit sollempniter sine aliqua ex
ceptione iuris uel facti se obligando dicto
corrado stipulanti et recipienti in solidum
pro se ipso et andrea et iacobo eius fratribus et
consortibus ita quod quilibet eorum in solidum
possit hoc debitum petere exigere et recipere
cum effectu uno tamen eorum facta solutione ab
aliis liberetur. soluere et dare eidem aut alteri
dictorum fratrum suorum eius uel eorum certo nuntio. C.
lib. bon. hinc ad festum sancti michaelis men
sis setembris proximi in ciuitate bon. pacisces
non dicere uel opponere dictas pecias panni eorum
sibi datas non signatas et traditas non esse.
et non probare solutionem aut liberationem
huius debiti nisi per hoc instrumentum incisum uel
cancellatum aut per aliud legalis et bone
fame tabellionis manu confectum. et nul
lam aliam contrariam exceptionem uel de
fensionem seu negationem iuris uel facti
specialem uel generalem contra aliquod predictorum uel
infrascriptorum in aliquo facere uel opponere
re. Sed omnia et singula suprascripta et in
frascripta firma et rata habere et tenere et non
contra facere uel uenire aliqua ratione uel causa
de iure uel de facto. Quod si dictis leco et tinnino
non soluerit et omnia et singula in hoc contra
ctu contenta non obseruauerit aut in aliquo
contrauenerit. promisit ei persoluere atque dare
duplum ipsius quantitatis pecunie
pene nomine etc. Sin alterum predictorum mo
dorum. In fine uero renuntiabit hoc modo. pro
foro priuilegio exceptioni doli condictioni
sine causa et exceptioni sibi non datarum et tradi
tarum peciarum panni predicti et omni alii auxilio.
ANtonius Siue de eius dono pretium mer
et philippus catorum emptarum. promittit
pro se suo et complemento. pecia ita scribatur.
predicti. Mille quingentas. libras lane decti
nisi mitte et mundas secundum consuetudinem
ciuitatis bon. quam confessi et contenti fue
runt se ex causa emptionis pro talibus quales est
sine ullo restauro habuisse et recepisse
a corrado. promiserunt sollempniter unus
quisque eorum principaliter et in solidum
sine aliqua exceptione iuris uel facti se
obligando dicto corrado pro se et suis heredibus
stipulanti soluere et dare eidem aut eius certo nuntio

tio. C. lib. bon. hinc ad unum mensem
px. in civitate bon. Quod si tunc loco et
termino non solverint. et omnia et singula in hoc
contractu contenta non observaverint aut ma-
liquo contravenerint. promiserunt uno quoque
se principaliter et in solidum obligante
eidem creditori persolvere atque dare duplum
ipsius pecunie quantitatis pene nomine.
et c. ut supra. Si vero ex residuo pretii alic-
AntonI promisit mobilis vel inmobilis
per se et suos heredes rei promittatur. p.
corrado per se et suis heredibus quod tamen pretium totum vel
stipulanti solvere et dare eidem in isto vel ecclesie certo. ipsi
vel eius certo nuntio. xxv. rei confessus fuit
lib. bon. hinc ad festum integre recepi-
nativitatis domini proximum inse sic scribes. in
civitate bonon. pro residuo et ex causa resi ca-
dui et complementi pretii unius domus site
in uno anno quam idem coradus pro eo anto-
nio vendidit. ut patet in instrumento. R. notarii
subscripti non obstante confessione solutionis
ipsius pretii facta ab ipso corrado in predicto
instrumento venditionis. Quod si tunc loco et
termino non solverit. et c. ut supra. Si vero
AntonI de tota dote recepta confessus
promisit fuerit recipiens in instrumento dotis.
per se et suos heredes et tamen aliquod superest quod ad
corrado per se et suis tempus dari promittit
heredibus stipulanti solvere tenetur. ita scribes.
et dare eidem aut eius certo nuntio. xxx. lib
bon. hinc ad unum mensem proximum in civi-
tate bon. pro residuo et ex causa residui et com-
plementi totium dotis. M. filie ipsius an-
tonii uxoris eidem coradi non obstante
confessione solutionis ipsarum totium facta
ab ipso corrado in instrumento totium carum de
scripto manu mei notarii subscripti. Quod
si tunc loco et termino. et c. ut supra. Si autem
ex causa pretii soluti promittet frumentum vel
vinum ad tempus vel aliquid aliud. ita scrib.
AntonI nomine pretii. xl. sold. bon. in-

quos contentum et confessus fuit se habuisse et
recepisse ac sibi integre datos solutos
et numeratos esse a corrado. promisit sollempniter
sine aliqua exceptione iuris vel facti se obliga-
to dicto corrado per se et suis heredibus stipulanti dare
et deferre eidem bonon. domum suie sex
corbes frumenti boni puleri et mundi in
festo sancte marie mensis aug. proximi. convenientes ei
pure ut libere simpliciter et inrevocabiliter in
futuros quin ergo dictum frumentum valet
plus vel valiturum est dicto pretio. certificati
et scientes illud maioris pretii extimationis.
Quod si tunc loco et termino non dedit et dedu-
lit ut dictum est. et omnia et singula in hoc contrac-
tu contenta non observaverit. promisit eidem
persolvere atque dare viginti soldos impe-
rialium pene nomine stipulanti in singulis
capitulis huius contractus in solidum promisse
qua soluta vel non rata maneant omnia et
singula suprascripta. Et nichilominus
non sorte dictum frumentum ubicumque
locorum et fori creditor petierit ab ecclesie et
spiritualiter temporalem fori maioris et ag. de bon. et in
ipsis foris integre se daturum. Item
reficere et restituere sibi omnia et singula dam-
na et expensas. et c. ut in primo instrumento co-
mutin. Et nota idem fuandum esse
in vinis lignis et omnibus eo quod exceptio debe-
tur ad tempus. Instrumentum debiti pecunie
AntonIus mercandi seu negotiandi
fuit confessus et contentum se causa recepte. in
habuisse et recepisse ac sibi integre da-
tas solutas et numeratas esse ad laborandum
et ex causa laborandi et negotiandi in arte et
mercatione lane et pannorum lane exercente
solummodo in civitate bon. et non alias
ad quartam partem lucri vel damni a cora-
do condam tuti. C. lib. bon. promittentes
sollempniter sine aliqua exceptione iuris
vel facti se obligando dicto corrado per se et suis
heredibus stipulanti fideliter negotiari atque in

can cum ipsa pecunia in mercatione predicti
hinc ad unum annum proximum. Et ipsam quan
titatem integre soluere ipsa pecunia numerata
cum quarta parte lucri uel tantum minus quan
tum fuit quarta dampni ex operata mercati
one habiti uel subsecuti soluere dare et resti
tuere eidem uel eius certo nuntio in fine dicti ter
mini in ciuitate Bon. Ita tamen quod si denun
tiauerit fore dampnum ex mercatione cum ipsa
pecunia subsecutum non aliter ipsius dampni
partem aliquam sibi computare creditor
teneatur: nisi idem debitor per duos uel
tres legales et bone opinionis testes qui non
sint ei familiares uel participes legittime
probet illud. Quod si dictis loco et termino non
soluerit ut dictum est et omnia et singula
supscripta et infrascripta non obseruauerit.
aut in aliquo contrauenerit. promisit eidem
persoluere atque dare duplum ipsius quan
titatis pecunie pene nomine stipulatione
in singulis capitulis huius contractus in soli
dum promisse etc. ut in primis instrumentis
debitor. In fine uero renuntiabit fori
priuilegio except. doli condictioni sine causa in
factum actioni exceptioni sibi non date non
solute non habite et presentis cause quanti
tatis pecunie supradicte et omni alii auxilio.

Nota tamen quod contractus predictus iuxta me
liores opiniones et probabiliores rationes.
ex sui ipsius natura feneratitius iudica
tur. Contractus uero subsequens concedetur. ut
legittimus et fidelis eo quod in ipso supposi
to capitulo suscipitur: diuinum iu
dicium et fortune casus. uerumtamen uictum
quod conscripsi ut in hoc sciatur bonum et ma
lum illud euitandum istud autem eligen
dum et quod contraria iuxta se posita melius
elucescunt. et etiam propter illorum utilitatem
qui feneratii nolentes contractum predictum in
uitare credentes se prauitate usurari
am euitare. Sed incidit in sillam cupi
ens euitare carendum. Itaque illi contractus
qui super huiusmodi conuentionibus sine nota et
peccati fieri potest forma hec est. Instrumentum ali

Antonius uero debiti super simili materia
fuit confessus fidelis sotius addita cau
sa tenet se habuisse et recepisse. a ac sibi traditas
integre libras tantas solutas et numeratas esse ad
laborandum et certo laborandi et negoti
andi in arte et mercatione pannorum de ultra
monte exercendo solummodo in ciuita
te bononiensi et non alias ad quartam partem
lucri a certo contractu anni titii. C. lib. bon. ex
ceptioni sibi non date et non recepte excepta pre
dicta pecunie omnino renuntians. Et pro
mittens sollempniter sine aliqua exception
iuris uel facti se obligando dicto certo
per se et suis heredibus stipulanti. fideliter
negotiari atque mercari cum ipsa pecunia
in mercatione predicta hinc ad unum annum proximum.
quas quidem. C. lib. bon. Idem anto
nius et ipsius fideiussor et mandatis philippi
se principalem constituens promiserunt sol
lempniter unusquisque eorum principaliter
et in solidum sine aliqua exceptione iuris
uel facti se obligando dicto certo per se et su
is heredibus stipulanti in integre soluere. i.
pecunia numerata cum quarta parte lucri
habiti uel eo minus quantum fuit totum
dampnum ex operata mercatione cum ipsa pec
cunia subsecutum soluere dare ac restitu
ere eidem uel eius certo nuntio in fine dicti ter
mini in ciuitate bon. Ita quod dampnum to
tum diuino iudicio uel casu fortuito si
ne ipsius antonii culpa uel dolo secutum
ad ipsum pertineat creditorem. Uerumtamen
tamen iudicium casuum uel dampnum non
aliter sibi computare creditor teneatur:
nisi dictus antonius per duos uel tres lega
les et bone opinionis testes qui non sint ei
familiares uel consortes legittime probet
illud. Quod si dictis loco et termino non soluerit

ut dictum est. et omnia et singula suprascripta et
infrascripta non observaverint aut in
aliquo contravenerint. promiserunt unus quisque
que eorum principaliter et in solidum se obli
gando eidem creditori stipulanti ut dictum est
eidem persolvere atque dare duplum ipsius
quantitatis predicte pene nomine stipulatam.
in singulis capitulis huius contractus in so
lidum promisse. et cetera iuxta formam ali
orum contractuum debiti. In fine vero Re
nuntiabunt fori privilegio novarum con
stitutionum et epistole divi adriani beneficio exceptioni
doli condictioni sine causa in factum actioni
et omni alii auxilio. **Instrumentum**

Antonius **comodati. et cetera ****a****nn.**
fuit confessus et contentus se ex causa com
modati habuisse et recepisse a conradus
unum digestum vetus in cartis edi
nis scriptum in textu de littera antiqua
et glosatum de apparatu domini accursii
ad usum legendi. promittens sollempni
stipulatione sine aliqua exceptione iuris vel facti
se obligando dicto conrado pro se et suis heredibus
dibus stipulanti. predictum librum omni dolo culpa
remota sollicite prudenter fideliter custo
dire. et in ipso servando custodiendo sum
mam et exactissimam diligentiam ad
hibere. et eundem librum eidem bonitatis
ut nunc est restituere et consignare sibi aut
solvere et dare eidem nomine extimatio
nis et pro extimatione eiusdem libri condi
cti abeis ibidem facta. l. lib. bon. hinc
ad unum annum proximum. suscipiens in se
et super se omnem casum fortuitum eve
nientem incendii naufragii ruine ra
pine furti violentie desuper venientis
periculi et quem cumque alium tam divi
no vel humano iudicio quam ex quo li
beri causa culpe vel alias provenienter et cetera. Et
promittens sollempni stipulatione eidem con
rado nullam contrariam exceptionem vel de
fensionem iuris vel facti specialem vel ge
neralem exceptionem vel pretextu pretextor furto
rum casuum et eventuum aut quorumcumque
aliorum vel alia causa in aliquo facere vel oppo
nere quo minus ad ipsius libri restitutionem
aut predicte extimationis solutionem ut
dictum est facienda in efficaciter teneatur.
Set omnia et singula in hoc contractu contenta
firma et rata habere et tenere et non contra facere
vel venire aliqua ratione vel causa de iure vel
de facto. Quod si dicto termino predictum librum
non restituerit. aut dictam extimationem
non solverit ut dictum est. et omnia et singula
supra scripta et infrascripta non observaverit
aut in aliquo contravenerit. promisit eidem
conrado persolvere atque dare duplum ipsius
quantitatis extimationis pene nomine stipulatam in
singulis capitulis huius contractus in soli
dum promisse qua soluta vel non rata
maneant omnia et singula suprascripta
et infrascripta. Et nichilominus aut dic
tum librum se redditurum sive extimatio
nem predictam soluturum ubicumque lo
corum et fori privilegio comodatorem petierit
ab eodem. Item reficere et restituere sibi
omnia et singula damna et expensas et cetera. ut
in precedentibus debitorum instrumentis. in fine
renuntiabit fori privilegio exceptioni si
bi non habiti et non recepti ex comodato
libri predicti exceptioni doli condictioni sine
causa in factum actioni et omni alii auxilio.

Restat nunc de deposito videre. Sed notan
dum est. quod aliquando fit instrumentum depositi
simpliciter et breviter. nulla de restituen
do eo promissione adiecta. et hoc puto de
bere fieri quando fit depositum solummodo gratia
deponentis aliquando vero fit cum sollempni
promissione restituendi depositum. et hoc
potest fieri quando fit depositum gratia deponentis
seu gratia depositarii. Set magis equum
est ut depositum pro utilitate et gratia deponentis

tarii factum sollempniter restitui pro
mittatur. et recipiat expressim in se de
positarius casus fortuitos sicut fit in
instrumento comodati licet de iure depositi
pro utilitate depositarii factum etiam
amissum prestitui debeat. et non solum in
hoc casu sed etiam in tribus aliis. scilicet quando de
positarius dolum commisit. ut subripe
tur depositum quando in mora stetit reddere
postquam repetitum fuit. et quando expresse
convenit de deposito restituendo sagaci
tates vero omnes deponentem et depositari
um nec depositum aliter detur nisi sicut
ordinanti. multi modi fiunt aliquando per
ydiocerarum aliquando per cyrographum et
multis aliis modis. Et igitur utere
que forma contractus habes. *Instrumentum depositi sim*
b Antonius civis et *plex sine promissio*
mercator bonon. *ne de restituendo.*
pro se et gratia coradi percepit recepisse servandi et
custodiendi causa in depositum ab ipso
corado ibidem et in presentia viginti lib.
venetorum grossorum. prout ipse antonius
confessus fuit tantam esse quantitatem
restituendo ei corado vel eius heredibus sive
ipsius certo nuntio sibi fidem inter eos or
dinatam et dispositam facienti quandocumque
que ipse coradus vel eius heredes aut eorum
eius certus nuntius peteret ab eodem. *In*
c Antonius *strumentum depositi pro utilitate*
fuit confessus *et gratia depositarii facti cum*
contentus se in depositum *promissione de red*
habuisse et recepisse a corado. *dendo. r.*
xxv. lib. venetorum grossorum in usus et
utilitatem suam de ipsius coradi licen
tia convertendas recipientes etiam pec
cuniam ipsam ab ipso ibidem et in presentia
quam confessus fuit tantam esse quanti
tatem. Et promittens sollempniter sine
aliqua exceptione iuris vel facti se obligando
eidem corado pro se et suis heredibus stipulante

stipulanti et consignare eidem aut eius heredibus vel
ipsius certo nuntio sibi hoc instrumentum defe
renti vel signum et fidem inter eos ordina
tam et dispositam quod facienti ipsam ve
netorum quantitatem quandocumque idem co.
vel eius heredibus aut dictus eius certus nun
tius petierint ab eodem. Nec non suscipiens
in se et super se omnem casum fortuitum et
eventum incendii naufragii ruine ra
pine furti violentie et quemcumque ali
um tam divino quam humano iudi
tio quam ex quolibet genere culpe vel a
lias provenientem. Et promittens nullam
contrariam exceptionem vel defensionem
pretextu predictorum casuum et eventuum aut
alicuius eorum sive quorumcumque aliorum aut
alia quacumque causa in aliquo facere vel
opponere quominus ad ipsum depositum
restituendum ut dictum est efficaciter te
neantur. Et omnia et singula in hoc contra
ctu contenta firma et rata habere et tenere et non
contra facere vel venire aliqua ratione vel causa
de iure vel de facto. Quod si non restituerit
et consignaverit ut dictum est. promisit eidem
persolvere atque dare duplum ipsius quan
titatis pecunie pene nomine et cetera. ut in
instrumentis debitorum. In fine renuntians
fori privilegio exceptioni sibi non habite
et non recepte extra depositi quantitatis
predicte. et exceptioni doli condictioni sine causa in
factum actioni et omni alii auxilio. *Si vero non* d
fiat initio de utilitate depositarii nec reci
piat in se depositarius casus fortuitos potest
Antonius fuit *uti brevi et expedito*
contentus et con *modo quod in huiusmodi depo*
fessus se habuisse *sitis super maiori parte*
et recepisse servandi et custo *servatur. r.*
diendi causa in depositum a corado. xxv.
lib. venetorum grossorum. Recipiens etiam
pecuniam ipsam in uno sacculo ibidem
et in presentia quam confessus fuit tantam

ee quantitatem. Et pmittens sollepni
ter sine aliqua exceptione iuris ul' facti
se obligando dco corado p se et suis he
redibus stip. restituere et consignare eidem
aut ei heredibus. ul' eius certo nuntio hoc in
strum defferenti ul' sibi signum et fidem in
eos ordinatam et dispositam facienti
dictam quantitatem uenetorum quandocumque
ipse coradus ul' eius heredes. siue ei certus
nuntius petierit ab eodem sub pena
dupli dce quantitatis stip. pmissa que
soluta ul' non rata maneat omnia et sin
gula suprascripta et in fra scripta. Item
reficere et restituere sibi omnia et singula dam
na et expensas ac interesse litis et extra pro
quibus omnibus et singulis firmiter obseruan
dis obligauit eidem omnia sua bona. Re
nuntians ut sup. Instrumentum delega
tionis debitoris. rx.

d Ego antonius
teneretur ex causa mutui ut confessus
et contentus fuit ad debitum et in debito. C.
lib. bon. corado. et ipse coradus putasse
nuit et confessus e debitorem esse in eadem quan
titate filippo nomine precii et emptionis cu
dam quantitatis lane. Item corad
pdictum antonium debitorem suum
ipsi filippo creditori suo in eadem quan
titate pecunie delegauit. Quapropter dcs
antonius de ipsius coradi mandato et
uoluntate se ipsi filippo principalem
constituens debitorem pmisit sollepniter
sine aliqua exceptione iuris ul' facti se
obligando dco filippo p se et suis heredibus
stip. soluere et dare eidem aut ei certo nun
tio hinc ad pascham resurrectionis domini p
dcas. C. lib. bon. quas ipse dicto corado
et ipse coradus dco phi filippo ut dictum e
soluere tenebatur. Quod si dco termino non
soluerit et omnia et singula suprascripta et i.
non obseruauerit. aut in aliquo contraue
nerit pmisit eidem psoluere atque dare e

ipsius quantitatis pecunie pene nomine
stip. in singulis capitulis et c. ut in p
cedentibus debitorum instris. Renuntia
bunt autem dcs antonius exceptioni
non habite ex causa mutui dce quantitatis;
ab ipso corado. et dcs coradus exceptioi
non habite dce quantitatis lane ex causa ue
ditionis a dco phylippo. et ipsi ambo ex;
ceptioni doli condictioni sine causa in factum;
actioni et omni alii auxilio. De conserua 6

s Saepe ut ultimo tionibus i
capitulo huius loco recepitatis.
cum pmissiones de conseruatio
nis indempnitatis ut plurimum cau
sentur ex debitis pmissionum ipsarum in
strorum forma sequatur. Si quis multis
et diuersis modis se obligat unus p alto
Ideo pmissiones de conseruatione indempni
tatis diuersam et uariam habent formam
et ob id diligenter consideranda e pmissio
et obligatio a qua quis in dempnis pro
mittitur conseruari ipsarum uero pmissi
onum duo hic instra notantur; que
satis ad certa si contingit leuior tibi pro
cessus et uia. Instrum pmissionis de con

Quod cum coradus uatione i dempnitati c
ad debitum et ab obligatione que quis
in debito. C. lib. bon. fecit in instro al
iquibus et mandatis antonii. tiue pcibus et
et cum ipso se filippo principa mandato.
liter et in solidum obligauit. ut patet
in instro scripto manu mei subscripti
not. et eadem pecunie quantitas ut ipse
antonius confessus et contentus fuit tota ad
se et nichil ad ipsum coradum puenit.
Item antonius pmisit sollempniter
sine aliqua exceptione iuris ul' facti se
obligando dco corado p se et suis heredibus
stip se liberaturum eum et ei heredes et
bona ab ipsa fideiussione obligatione
pmissione et debito ad dimmum et

infinmno in dco instro ptecto. s. hic ad
sex menses. et se facturum et curaturum
q ipse coradus dcti debiti occone nullu
dampnum incurret. nulla qz sibi lis ul
molestia inferretur. et q ipm et ei hered.
et bona conservabit ab obligatione et fideiussione
predicta. et omnibus et singulis in predicto istro
contentis penitus sine dampno sub pena du
pli dicte quantitatis stip. in singulis
capitulis hui contractus in solidum promissa
qua soluta ul non rata maneat omnia
et singula supscripta et infra. obligans
se dcto corado et eidem sollempniter stip.
pmittens si predicto termino eum non
liberavit ut dictum est. et omnia et singla
supra scripta non observavit. se libera
turum et predicta omnia et singula obs
ervaturum et nichilominus penam soli
turum predictam ubicumq z ledor et fori
ipse coradus petierit ab eodem et specialiter
tpre fori madii et aug de lon. et in ipsis
foris. Item reficere et restituere sibi omnia
et singula dampna et expensas ac int ee
litis et extra. et de his stetit et e suo simpli
ci uerbo sine sacramento ul alia pbatione.
Insup promisit preceptum recipere a coi
bon. de predictis servandis et adimplendis
infra tercium diem post quam ei denunti
auit. sub pena quinquaginta lib bon. et
stip. pmissa qua soluta ul non predicta
firma pdurent. pro quibus omnibus et singul
firmiter observandis obligavit eidem omnia
sua bona que se eius nomine
constituit possidere usq ad integram ob
servationem omnium predictor. Renuntians
fori privilegio exceptioni doli conditioni sine
causa in factum actoni et omni alii aux. *Si
uero fiat pmissio dei depmitatis conservatione
illi qui precibus et mandatis sz u principal se
obligavit cui principali licet in civitate fuit fidi*
Antoni fuit contentus et confessus quod sor. i
scrib.
pmissio et obligatio quam ipse et coradus
fecerunt filippo in debito et occone de
biti. C. lib. bon. pmissarum ab eis a
lobus ipsi filippo ex causa mutui ut patet i
stro scripto manu talis not. pse solo
antonio facta fuit. et id debitum pro se
solo contractum. et q ipsa pecunie quantitas
ad eum tota pervenit. et nichil ad cora
dum predictum. et q ipse coradus ex causa fi
deiussionis pro ipso antonio et eidem anto
nii precibus et mandato se ad dictum debitu
obligavit. licet non sit in instro pn
cipalis debiti hoc expressum. Qua propter
dcs antonius promisit sollempniter si
ne aliqua exceptione iuris ul facti se ob
ligando dco corado pse et suis heredibus
stip se liberaturum eum et ei hered. et bona.
et c. in omnibus et per omnia ut in instro pre
cedenti. *Incip quarti capitul. de cessionibus.*
ETSI EX AJIS
contractibus et stiplo
NIBUS JUSTE
acquisite et debite ac
tiones ET JURA SE
CUNDUM JU
ris ordinem cedi possunt. qz tamen
ut plurimum ex contractibus debitor ac
ditoribus contra debitores suos pcedunt
actionum et iurium cessiones. Ideirco post
capitulum debiti et crediti usum e ut
cessionum doctrina et forma conveniens
immediate sequatur. Verum antiq
forme doctores non solum ex omnibus cessio
nibus sz etiam ex multis aliis contractuum
generibus ex uno quicquid videlicet genere u
num et simplex instrm in eorum compi
lationibus tradiderunt. Relinquentes po
tiosam tatem et ignorantiam eorum
a brevitate. et sic credentes ex tantibus
antis quicquid iacet in pfundo sentire
remansit quantum ad praticam in

litore sicco pede. Sed illi qui per medium
pelagi contractuum ex eorum diversitate
et negotiorum multiplicitate navigavit. et
qui nichil fecit relinquunt ex longo
exercitio in contractibus inde tantum invenit
in huiusmodi contractibus non sufficere unam for-
mam et propterea in hoc capitulo plures po-
nuntur diversitates contractuum successi-
onum et sine omnis tamen ille que ad tabel-
lionum manus frequentius pervenire nos-
cuntur. quibus satis aptior et expeditior
ad eas est doctrina. Ponuntur etiam post-
tremo remissiones et fines quorundam
actionum et iurium et solutiones debitorum
quoniam aliquam cum cessionibus coherentiam
habere videntur. eo quod ex ipsis etiam aliena-
tur et transferuntur actiones et iura. et no-
tandum est etiam quod cessiones eisdem ti-
tulis et causis fieri possunt. quibus et alia-
rum rerum traditiones. Igitur primo
de cessione titulo venditionis facta vi-
dendum. Instrumentum cessionis iuris et actionis

[A]ntonius exercitus ex causa venditionis
venditionis dedit cessit fce. yz.
transtulit et mandavit Corrado presenti et
suis heredibus recipienti omnia iura et actiones
reales et personales utiles et directas que
vel quas habebat vel habere poterat adver-
sus Filippum et Andream et quemlibet eo-
rum in solidum et eorum heredes et in ipsius
bonis nomine et occasione debiti .C. lib.
bon. quas dicti Filippus et Andreas
pro dicto Antonio exercitu mutuo dare et sol-
vere tenebantur. ut patet instrumento scrip-
to manu talis notarii. quod instrumentum dicto Corrado
tradidit et dedit. ibidem constituens eum
procuratorem tamquam in rem suam. et po-
nens ipsum in locum suum ita quod a modo cum
suo nomine actionibus utilibus et directis pos-
sit adversus predictos Phylippum et Andream
et quemlibet eorum in solidum et eorum heredes
et in ipsorum bonis nomine et occasione dicti de-
biti agere experiri excipere et replicare consequi
et se tueri. et petere dictum debitum sortem
penas dampna et expensas et interesse. et bona ob-
ligata. et omnia et singula facere quem-
admodum ipse poterat. Et promisit eidem atque
convenit quod nulli alii actenus cessit
iura predicta. et quod tempore huius contractus verus
creditor erat debiti prefati. Nec non pro-
mittens sollempni stipulatione Corrado predicto
dictam cessionem. et omnia et singula supra
scripta et infra. firma et rata habere et tenere
et non contrafacere vel venire de iure vel de facto
et predicta iura et actiones sibi legittime de-
fendere et auctorizare. Si vero apparuerit
ipsum actenus alteri dicta iura cessisse. aut
creditorem dicti debiti huius contractus tempore
non fuisse. vel si non defenderit ut dictum
est et omnia et singula in hoc contractu contenta non
observaverit. aut in aliquo contravenerit.
promisit eidem persolvere atque dare duplum
ipsius quantitatis precise pene nomine
super in singulis capitulis huius contractus in
solidum promisse qua soluta vel non omnia
et singula superscripta et infra scripta fir-
ma permaneant. Item reficere et restituere si-
bi omnia et singula dampna et expensas ac in-
teresse litis et extra obligando pro his omnibus
et singulis observandis omnia sua bona.
Pro pretio quoque et nomine pretii eiusdem ces-
sionis ipsius iuribus et actionibus primo
cessis confessus et contentus fuit dictus Anto-
nius se ab ipso Corrado habuisse et recepisse
C. lib. bon. exceptioni sibi non dati et
non soluti pretii doli sine causa et in factum
et omni alii auxilio omnino renuntians.

[S]i vero fiat cessio in aliqua quantita-
te que sit residuum debiti alicuius scri-
bes sicut in subsequenti contractu in debi-
tis compositis formam prosequi breviorem. et
non solum in isto contractu sed etiam in omnibus

contractibus cessionum. Sed extra predictam longiorem et infrascriptam breviorem formam habes in exemplum ut sciam magno et parvo negotio formam adaptare contractum.
Instrumentum cessionis in quantitate que debetur ex residuo debiti.

Anno Domini etc. Antonius venditor dedit et cessit Corado pro se et suis heredibus recipienti omnia iura et actiones que vel quas habebat vel habere potrat adversus Filippum et eius heredes et in ipsius bonis nomine et occasione quantitatis .xxxv. lib. bon. quas ab ipso Filippo habere debebat pro residuo et complemento debiti .C. lib. bon. in quibus idem Filippus dicto Antonio ex causa pretii certam quantitatis lane erat obligatus ut patet isto scripto manu talis notarii, quod instrumentum ei tradidit ibidem constituens eum procuratorem in rem suam et ponens ipsum in locum suum ita quod amodo actionibus utilibus et directis possit adversus dictum Filippum et eius heredes et in ipsius bonis nomine et occasione dicte quantitatis pro residuo dicti debiti agere experiri excipere replicare consequi et se tueri et omnia et singula facere que ipsemet poterat. Promittens predictam cessionem et omnia et singula in hoc contractu contenta firma et rata habere et tenere et non contrafacere vel venire sub pena dupli dicte quantitatis pecunie stipulata et promissa et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et obligatione omnium suorum bonorum et pena soluta vel non rata maneant omnia et singula suprascripta et infrascripta. Pro pretio quoque et nomine pretii ipsius cessionis pro ipsarum actionum cessarum confessus et contentus fuit dictus Antonius ab ipso Corado habuisse et recepisse .xxxv. lib. bon. exceptioni sibi non dati et non soluti pretii omnino renuntians.
Instrumentum cessionis facte debitori contra unum ex debitoribus suis.

Anno Domini etc. Antonius dedit et cessit transtulit et mandavit Corado pro se et suis heredibus recipienti omnia iura et actiones reales et personales utiles et directas que vel quas habebat vel habere poterat adversus Filippum et eius heredes et in ipsius bonis nomine et occasione debiti .xxx. lib. bon. quas dicti Filippus in solidum cum dicto Corado dare et solvere tenebantur ex causa mutui ut patet tali instrumento scripto manu talis notarii et quondam precepto scripto manu talis notarii. Item nomine et occasione quantitatis quinque lib. bon. pro dampnis et expensis et interesse dicti debiti currentibus a termino debiti usque nunc. Quod instrumentum et preceptum ei tradidit et ibidem in presenti constituens eum procuratorem in rem suam et ponens ipsum in locum suum ita quod amodo suo nomine actionibus utilibus et directis possit adversus dictum Filippum et eius heredes et in ipsius bonis nomine et occasione predictarum quantitatum agere experiri excipere etc. secundum unam ex formis predictorum instrumentorum continuando usque ad locum ubi dicitur pro pretio quoque in quo loco ita incipies. Quam cessionem idem Antonius eidem fecit ut dixit eo quod cum ipse Coradus esset una cum dicto Philippo et a[...] ad dictum debitum in solidum obligatus et propterea a dicto creditore ad solutionem coactus. Idem Coradus dicta cessione facta dedit et solvit ipsi Antonio .xxxv. lib. bon. prout ipse Antonius contentus et confessus fuit, exceptioni sibi non date et non solute pro dicte quantitatis pecunie omnino renuntians.
Instrumentum cessionis ex titulo donationis facte quam

Anno Domini ex causa donationis pure plures debitores. Cum liberaliter simpliciter et inter vivos unicuique probabiliter in futuros dedit suo debito. cessit transtulit et mandavit Corado pro se et suis heredibus recipienti omnia iura et ac

actiones reales et personales utiles et directas
que vel quas habebat vel habere poterat ad-
versus filippum et eius heredes et in ipsius bo-
nis nomine et actione debiti .x. lib. bon.
quas ipse filippus dicto antonio ex causa pre-
tii quorundam pannorum de me[n]sa lana dare
et solvere tenebatur: ut patet instrumento scripto
manu mei notarii infrascripti. Item ad-
versus andream et eius heredes et in ipsius bo-
nis nomine et actione debiti octo lib. bon. quas
ipse andreas dicto antonio dare et sol-
vere tenebatur ex causa mutui ut patet in-
strumento scripto manu talis notarii. et quod instrumenta ei
tradidit ibidem constituens eum procurato-
rem in rem suam et ponens ipsum in locum
suum ita quod amodo suo nomine actionibus
utilibus et directis possit adversus predictos scilicet
adversus unum quemque eorum et eius heredes et
in ipsius bonis nomine et actione sui debiti
agere experiri excipere replicare consequi et sequi
et petere ab uno quoque debitum a se pro-
missum sortes penas damna et expensas
ac intentare et bona obligata et omnia et singula
facere quemadmodum ipse poterat. Et
promittens sollempni stipulatione corrado predicto
predictam cessionem et dationem. et omnia et sin-
gula suprascripta firma et rata habere et te-
nere. et non contra facere vel venire aliqua
ratione vel causa de iure vel de facto. Et ipsam
dationem nulla causa vel ingratitudine re-
vocare sub pena dupli dictarum quantitatum
stipulatione promissa et refectione damnorum et expensa-
rum litis et extra. et obligatione omnium suo-
rum bonorum et pena soluta vel non predicta omnia
et singula firma perdurent. Et nota
quod si cessiones titulo donationis facte excee-
dant quantitatem .L. lib. bon. secundum quam
debet bononie sollempnitas illa que scrip-
ta est in fine instrumenti donationis in primo
capitulo. Si vero cedantur iura habi-
ta ex iure cesso. ita scribes. i[n] xxx ca. iiii.

Antonius ex causa venditionis dedit ces-
sit transtulit et mandavit corra-
do predicto et suis heredibus recipienti omnia iura
et actiones reales et personales utiles et di-
rectas que vel quas habebat vel habere
poterat ex iure sibi cesso ab andrea vel pa-
tet ipsius cessionis instrumento scripto ma-
nu talis notarii. adversus filippum et eius
heredes et in ipsius bonis nomine et actione
debiti .x. lib. bonon. quas dictus filippus
dicto andree dare et solvere tenebatur ex
causa mutui ut patet instrumento scripto ma-
nu talis notarii. Que instrumenta ipse antonius
dicto corrado tradidit ibidem et in presenti
constituens eum procuratorem in rem suam
et ponens ipsum in locum suum. etc. uti
primo vel in secundo instrumento huius capitu-
li habes. Nota quod si aliquis alterius
nomine stipulatus fuit. ille cuius nomine
stipulatio facta est directo non agit nisi do-
minum cessione sibi facta ab illo qui
suo nomine stipulatus est. cuius cessionis
instrumentum sic infrascriptam facias for-
mam. Instrumentum cessionis facte illi cuius nomine
quis hoc est ne stipulatum fuit.
Cum filippus ad debitum. et in debito
xxi. lib. bon. ex causa pretii cuiusdam quan-
titatis ferri se obligasset antonio stipulanti
et recipienti vice et nomine dicti corradi ut
patet instrumento scripto manu talis notarii.
Item antonius dedit cessit transtulit
et mandavit corrado predicto presenti et suis he-
redibus recipienti omnia iura et actiones reales
et personales utiles et directas sibi acquisita
vel ad se spectantes aut que vel quas
habebat vel habere poterat ex stipulatione pre-
dicta a se facta nomine ipsius corradi contra
dictum phylippum et eius heredes et in ipsius
bonis nomine et actione dicti debiti. consti-
tuens eum procuratorem in rem suam et
ponens ipsum in locum suum ita quod amodo

suo nomine etc. Ut supra habes in secundo
instrumento huius capituli usque ad locum ubi
dicitur exceptio quod exceptio aut de alia causa
nullam aliam faciat mentionem. Suffic-
it enim causa que in narratione ponitur in prin-
cipio instrumenti. ¶ Super nunc ut de ces-
sione iuris habiti in re ex ypotheca vel obli-
gatione in ea etc. quod in hoc instrumento mul-
totiens a tabellionibus solet errari. Ideo
ut magis ipsius instrumenti naturam mo-
dus exponitur casus ex quo solet huiusmodi pre-
cedere instrumentum. Est igitur talis casus: Filip-
pus habebat creditores plures unum alte-
riorem tempore quibus omnia bona sua pro
ipsis creditis obligaverat. Hic Phylip-
pus ex bonis predictis obligatis vendidit
Corrado unam domum conveniens cum
eo ut ex pretio satisfaceret creditoribus su-
is unicuique videlicet prout esset prior in
tempore. Ipse vero Corradus satisfaciens pri-
mo creditori ut puta Antonio cessio-
nem recepit ab eo de illo iure quod habebat
in re vendita ex causa obligationis sibi
facte de ipsa re occasione crediti sui ut sicut
ipse Antonius ceteris preferebatur credito-
ribus et ceteros excludere poterat. Ita possit
Corradus loco sui cum cessionis forma habet.

Antonius **Instrumentum cessionis iuris habiti**
tradidit cessit **in re ex obligatione**
transtulit et mandavit **vel ypotheca etc.**
Corrado presenti et suis heredibus recipienti omnia
iura actiones reales et personales utiles et
directas que vel quas habebat vel habere
poterat adversus Filippum et eius heredes et in
ipsius bonis specialiter in quadam domo
posita in strata castilionis iuxta tales
confines quam dictus Filippus dicto Corrado
vendidit ut dicitur contineri in instrumento con-
scripto manu talis notarii nomine et occasio-
ne obligationis et ypothece ad se spectan-
tis specialiter in dicta domo et generaliter in
omnibus bonis dicti Phylippi sibi obligatis
pro debito et ex causa debiti C. lib. bon. Quas
dictus Filippus predicto Antonio dare et solvere
tenebatur ut patet instrumento scripto manu
magistri notarii. Quod instrumentum dictus Antonius ipsi
Corrado tradidit ibidem constituens eum pro-
curatorem in rem suam et ponens ipsum
in locum suum. Ita quod a modo suo nomine
actionibus utilibus et directis possit suo nomine
loco eiusdem Antonii dictam domum defen-
dere iure obligationis et ypothece predicte
contra omnes alios creditores dicti Phylippi si
qui apparerent et non ut possit adversus
dictum Filippum vel eius heredes per actionem ip-
sius debiti agere nisi in casu in quo evictio
si sequeretur de re ipsa vel de parte preciata.
Et hoc ideo fecit dictus Antonius quia in continen-
ti pro ipsam actionem cessam idem Cor-
radus presente et mandante et his omnibus
consentiente Phylippo predicto dedit et solvit
ipsi Antonio C. lib. bon. Exceptio dicte do-
mus prout ipse Antonius contentus et confessus
fuit tantam esse quantitatem. Promit-
tens sollempni stipulatione ipsi Corrado
predictam cessionem et omnia et singula sup-
rascripta firma et rata habere et tenere et non con-
trafacere vel venire aliqua ratione vel causa de iu-
re vel de facto sub pena dupli dicte quantita-
tis predicte stipulatione promissa et refectione
dampnorum et expensarum litis et extra et obli-
gatione omnium suorum bonorum et pena solu-
ta vel non predicta omnia et singula firma
perdurent. ¶ Super nunc de instrumento fi-
nis refutationis transactionis et pacti de
ulterius non petendo in dote. Sed notandum
est quod transactio fit de re dubia et lite incer-
ta et fit aliquo dato retento vel promisso. Et
pactum vero de ulterius non petendo fit et
supra dicta et potest gratuito fieri. Finis a-
utem refutationis remissionis et huiusmodi quod
tamen modo superadduntur referuntur ad

item licet non adeo equipolleat. quia diversi non habent modum significandi. Set sciendum est quod fines remissiones refutationes et huiusmodi non valent nisi instrumentum vel titulum contineat. quem ad modum cessiones. verumtamen transactiones titulo donationis fieri non possunt quia fieri debet aliquo dato retento vel promisso idem est.

Instrumentum finis et refutationis transactionis et pacti de ulterius non petendo.

Domina Matelda filia condam domini Boetii et soror Antonii fecit pro se et suos heredes dicto Antonio eius fratri filio et heredi condam dicti domini Boetii pro se et suis heredibus recipienti finem refutationem transactionem et pactum de ulterius non petendo de omni iure et actione et omni eo quod ad se spectabat aut spectare vel pertinere poterat in bonis condam dicti patris sui nomine legitime et actione institutionis seu successionis aut hereditatis vel testamenti condam dicti patris sui sive falcidie ad se spectantis in bonis patris sui iure nature. sive alia quacumque ratione vel causa. et hoc pro pretio .CC. librarum bononinorum. quas confessa et contenta fuit se ab ipso Antonio habuisse et recepisse. exceptioni sibi non date et non solute quantitatis omnino renuntians vel sic et hoc pro .CC. libris bononinorum. in quibus pater suus eam in suo testamento heredem instituit quas contenta et confessa fuit ipsum Antonium ei fuisse per se et eius mandato et voluntate soluisse seu solvi fecisse convenisse in dotem et dotis sue nomine domino Petro del. viro vel socero. absolvens et liberans eum et heredes eius et bona. ab omnibus et singulis que pro dictorum actione aut alia quacumque petere posset. Nec non promittens sollempni stipulatione eidem Antonio litem vel controversiam seu questionem aliquam ei vel eius heredibus pro dictorum actione vel alia quacumque pro se vel alium inferre vel defendere ullo tempore non inferre. Sed predicta omnia et singula perpetuo firma et rata habere et tenere et non contrafacere vel venire aliqua ratione vel causa de iure vel de facto sub pena .C. librarum in pena dictum stipulatione promissa etc. Insuper quia minor erat .xxv. annis maior tamen .xiiii. iuravit etc.

Instrumentum generalis finis et refutationis.

Antonius fecit pro se et suos heredes Corrado pro se et suis heredibus stipulanti finem refutationem transactionem et pactum de ulterius non petendo specialiter de debito .C. librarum bononinorum quas ipse Corradus dicto Antonio dare et solvere tenebatur ut patet instrumento scripto manu talis notarii. et generaliter de omni iure et actione et de omnibus et singulis ad que ipse Corradus dicto Antonio hactenus tenebatur: seu teneri poterat nomine et occasione alicuius quantitatis pecunie. aut alterius debiti sive rei vel actione alicuius promissionis vel obligationis sibi ab ipso Corrado hactenus facte. aut alicuius instrumenti vel scripture. sive alia quacumque ratione vel causa. Et hoc ideo quia confessus et contentus fuit se ab ipso Corrado habuisse et recepisse dictas .C. libras bononinorum. et quod sibi integre solutum et satisfactum est de omni debito et re et omnibus et singulis ad que sibi idem Corradus hactenus tenebatur ex aliquo instrumento vel scriptura sive aliqua ratione vel causa. exceptioni sibi non date non solute predicte quantitatis .C. librarum. et sibi non dati soluti toti eius ad quod Corradus sibi hactenus tenebatur. ut idem est omnino renuntians. et volens atque mandans predictum instrumentum scriptum manu dicti talis notarii. et omne aliud instrumentum et scripturam in quibus apparet ipsum Corradum fuisse hactenus dicto Antonio actione aliqua obligatum quod nunc vana et cassa esse et habita inefficacia et cancellata. Nec non absolvens et liberans eum et eius heredes et bona per acceptilationem et aquilianam

stipulationem legittime interpositam et p-
mittens ipse et suos heredes dicto Corado p(ro)
se et suis heredibus stip(ulanti) litem vel controversi-
am aut questionem eius vel suis heredibus pro predicta
actione ullo tempore non inferre. Set predicta
omnia et singula firma et rata habere et tenere
et non contra facere vel venire per se vel alium
aliqua ratione vel causa de iure vel de facto sub
tali pena stip(ulata) in singulis capitulis his
contentis in solidum promissa et cetera. Instrumentum so-
a Antonii fuit lutionis seu simplicis con-
fessionis debiti
confessus et contentus
se habuisse et recepisse ac sibi soluti re-
integre datas solutas et numeratas esse a
Corado .xxv. lib. bon. quas dictus Coradus
dicto Antonio dare et solvere tenebatur. ut
patet instrumento scripto manu talis not(arii).
quod instrumentum ei restituit ibidem et in ipse-
ti ut ex nunc sit vanum et cassum et ha-
bitum inefficax et cancellatum. Re-
nuntians exceptioni sibi non date et non
solute predicte quantitatis pecunie et omni a-
lii auxilio. Nec non promittens sollempni
stipulatione eidem Corado predictam solu-
tionem et omnia et singula supra scripta perpe-
tuo firma et rata habere et tenere. et non contra
facere vel venire per se vel alium aliqua
ratione vel causa de iure vel de facto sub pena
dupli dicte quantitatis pecunie stip(ulata) p-
romissa et cetera ut supra. Instrumentum confessionis
d Antonii fuit partis debiti recepti.
confessus et contentus se habuisse et re-
cepisse ac sibi integre datas solutas
et numeratas esse a Corado .x. lib. bon. de debi-
to seu parte debiti viginti quinque lib.
bon. in quibus dictus Coradus ipsi Anto-
nio tenebatur. ut patet instrumento scripto
manu talis not(arii). protestans tamen et a-
ffirmans se ipsas .x. lib. bon. recepisse et de
ipsis sibi solutis confitens salvo omni iu-
re suo ante solutionem et post tamen in resi-

duo dicti debiti quem penes dictamus et inter-
esse totius eiusdem debiti et omnibus et singulis
aliis sibi in dicto instrumento promissis. Et re-
nuntians exceptioni sibi non date et non
solute predicte quantitatis .x. lib. bo-
et omni alii auxilio. Nec non promittens
sollempni stip(ulatione) dicto Corado predictam
solutionem et omnia et singula supra scrip-
ta et cetera ut supra in proximo instrumento precedenti.

Incipit quintum
QUINTO capitulum
CAPITIS Rex de locatio-
NIBUS lium mobilium et conduc-
Et mobilium nec non tutoribus.
operarum locationes et conductiones
preterea contractus in nominati et pos-
tremo instrumenta electorum et pa-
uli numerantur tabellionum
per ordinem continentur. In-
strumentum locationis domus ad pensionem.
c Antonius concessit et locavit
Corado ad pensionem domum
unam positam in tali contrata
cui tales dicuntur esse confines et cetera. hinc
ad quinque annos proximos. Promittens
sollempniter sine aliqua exceptione iuris
vel facti se obligando dicto Corado per se et
suis heredibus stip(ulanti) predictam locationem
firmam et ratam habere et tenere et non contra
facere vel venire. Set predictam rem locatam
ipsi Corado et suis heredibus hinc ad dictum
terminum legittime defendere auctoriza-
re et disbrigare et ex ipsa vel eius actione ali-
quam non facere dationem vel contractum cum
pretextu presenti locationi vel ipsi conductori a-
liquod preiuditium vel dampnum contingere
possit quominus ipse conductor dictam domum
hinc ad dictum terminum per se et alium quem
voluerit uti valeat et tenere. Qua propter
dictus Coradus promisit sollempni stip(ulatione)
ipsi Antonio solvere et dare eidem nomine

pensionis eidem domus quolibet anno
xx. lib. bon. scilicet dimidiam in prin-
cipio anni et reliquam dimidiam in
tali termino. Que omnia et singula sup-
scripta promiserunt in vicem. s. unus alteri
ad invicem sollempnibus stipulationibus
habere in perpetuum firma et rata habere
et tenere et non contra facere vel venire aliqua
ratione vel causa de iure vel de facto sub pena .l.
lib. bon. ad invicem inter ipsos stipulata
promissa qua soluta vel non rata maneant
contractus omnia et singula suprascripta et infra. Item
reficere et restituere unus alteri ad invicem
omnia et singula damna et expensas ac interesse
que vel quas unus occasione alterius sive
culpa contra predicta venientis fecit vel su-
stinuit in iudicio sive extra. pro quibus omni-
bus et singulis firmiter observandis obli-
gavit una pars alteri ad invicem omnia
sua bona. Instrumentum locationis terre ad sup-
ANtonius concessit ficiem edifica faciẽ
et locavit ad pensionem dam. R.
Corrado presente et suis heredibus recipienti quod-
dam casamentum positum in parrochia
sancte Tecle quod esse dixit et invenit .x. clusos
et eidem tales esse dixit confines. et c. hinc
ad xxv. annos proximos. ad domum et super-
ficiem edificandam et construendam su-
per casamento predicto. Promittens sollemp-
ni stipulatione dicto Corrado ipsum casamentum
ei et suis heredibus hinc ad dictum ter-
minum ab omni homine et universitate le-
gittime defendere auctorizare et disbri-
gare et ex ipso vel eius occasione aliquam
non facere dationem obligationem vel contrac-
tum cuius pretextu presenti locatori vel
ipsi conductori aliquod preiuditium fiat vel
quo minus ipse conductor dictum casamentum
hinc ad dictum terminum per se et alium
quem voluerit uti valeat et tenere occasione
predicta. Quapropter dictus Corradus promisit et

dicto Antonio presente et suis heredibus stipulanti
domum seu superficiem edificare in
eodem casamento. et solvere et dare eidem
nomine pensionis casamenti predicti quolibet
anno. xxx. sold. bon. in festo nativitatis
domini. Hoc inter eos expressim acto quod si loca-
tor dictum terrenum et conductor superficiem
suam aliquo infra dictum tempus vendere
voluerit teneatur unusquisque eorum rem
suam vendere. volens alteri denuntiare
et eidem volenti emere pro .x. s. minus quam
alteri persone vendere atque dare. Quod si sibi
cui denuntiatum fuerit infra octo dies
post ipsam denuntiationem ad emptionem
recipiendam. et pretium solvendo se non
optulerit. extunc liceat vendere volenti
cuicumque voluerit dare. conditione hac ul-
latenus non obstante. dummodo nullus
fiat contractus cuius pretextu dicta locatio hinc
ad dictum terminum infringatur. Que
omnia et singula suprascripta promiserunt
in vicem. s. unus alteri ad invicem sollemp-
nibus stipulationibus. et c. ut in primo dicto in-
strumento locationis domus ad pensionem. xx.
ANtonius Instrumentum locationis
locavit et concessit equorum ad equitan-
Corrado ad decem dies unum dum. R.
roncinum ferrantem cum cornis et giffo
et freno et sella extimatum et appretiatum
de communi concordia et consensu locatoris et
conductoris. xxv. lib. bon. ducendum
et equitandum usque Florentiam. confitens et as-
severans sibi ab ipso conductore de mer-
cede locatoris predicte fore in pecunia nu-
merata integre satisfactum. exceptioni
sibi non date et non solute mercedis omnino
renuntians. Quapropter dictus Corradus pro-
misit sollempniter. sine aliqua excep-
tione iuris vel facti se obligando dicto Anto-
nio presente et suis heredibus stip. dictum ron-
cinum bene et sollicite et diligenter cus-

custodire saluare pascere ac tenere et in ipso
custodiendo et saluando summam et
exactissimam diligentiam curam et
sollicitudinem adhibere. Nec non eundem
roncinum cum dicto freno et sella in
nullo uitiatum magagnatum uel de
terioratum set eiusdem bonitatis solidi
tatis et sanitatis ut nunc est eidem hinc
ad dictum terminum restituere et consignare
domui sue. siue soluere et dare eidem
hinc ad dictum terminum pretium extima
tionem uidelicet. xxv. lib. bon. Susci
piens in se et super se omnem casum fortui
tum et euentum incendii naufragii
ruine rapine furti uiolentie hostilis
aggressus uulneris suppositure e
clodature et subattiture. mortis naturalis
et accidentalis et cuiuscumque morbi et omnis
alium tam diuino uel humano iudicio
quam ex quolibet genere culpe uel alias p
uenientem uel qui circa ipsum roncinum
peruenire posset. Quod si dictum roncinum
cum ipso freno et sella equi sanum et solidum
ut dictum est non restituerit et consignauerit
eidem aut dictam extimationem non sol
uerit termino supradicto uel si omnia et singula
in hoc contractu contenta non obseruauerit aut
in aliquo contrauenerit de iure uel de facto
promisit eidem persoluere atque dare dup
plum ipsius extimationis pene nomine et
stip. in singulis capitulis huius contractus in so
lidum promisse qua soluta uel non rata
maneant omnia et singula supscripta et
infrascripta. Preterea si contingit eum
restitutionem ipsius equi ita sanum et soli
dum ut dictum est aut ipsius extimationis
solutionem ultra dictum terminum di
latare pacto promisit et conuenit eidem per
soluere atque dare quolibet die quo ultra
dictum terminum dictam restitutionem uel
solutionem dilatauerit. ii. sol. bon. nomine
recompensationis dampnorum et interesse sibi ea de
pena et ea soluta uel non pena omnia et singu
la firma permaneant. Et nichilominus seu
solutionem extimationem et recompensationem
predictam ubicumque locorum et fori conueniri
petierit ab eodem et specialiter tempore forma
dni et ag. de bon. et in ipsis foris. Item
reficere et restituere sibi omnia et singula dam
na et expensas ac interesse litis et extra pro
quibus omnibus et singulis firmiter obser
uandis obligauit eidem omnia sua bona.
Renuntians fori priuilegio exceptioni doli con
dictioni sine causa in factum actioni et exceptioni
sibi non traditi et non habiti equi et omni alii auxilio.

Antonius **Iustini locatoris operarum**
promisit et conuenit **ad opus scripture**
sollempniter sine aliqua **faciendum.**
exceptione iuris uel facti se obligando. co.
presentibus his dominis stipulanti scribere sibi
unum digestum uetus in textu de tali
forma et littera uel eque bona ut fecit et scrip
sit in primo folio primi quaterni eiusdem
digesti quam quidem litteram ostendit
et ad eius similitudinem et formam optu
lit et conuenit istud digestum se scriptu
rum et etiam de meliori si potuerit et saue
nit bona fide continuando bene diligenter fi
deliter dictum opus sine sui uel alterius
operis interpositione. usque quo dictum digestum
scriptum fuerit et completum. et hoc pro xxx
lib. bon. de quibus contentus et confessus
fuit idem antonius se a dicto conrado habuisse
et recepisse. ac sibi integre datas solutas
et numeratas esse. exceptioni sibi non date et non
solute quantitatis omnino renuntians. Resi
duum autem ipsius summe dictus conradus
sollempni stip. promisit ipsi antonio sol
uere et dare eidem hinc modo s. decem lib. bon.
duabus partibus ipsius operis factis reliquas
uero decem lib. finito et completo ipso opere.
Que omnia et singula supscripta promisit

vicissim. scilicet unus alteri ad invicem sollemp-
nibus stipulationibus hinc inde intervenientibus
firma et rata habere et tenere observare et adim-
plere et non contra facere vel venire aliqua ratione
vel causa de iure vel de facto sub pena dupli dicte
quantitatis stipulata promissa in singulis ca-
pitulis huius contractus a quolibet eorum vicissim
in solidum promissa. Item reficere et resti-
tuere sibi omnia et singula dampna et expensas
ac interesse litis et extra pro quibus omnibus et sin-
gulis firmiter observandis obligaverunt unus
alteri ad invicem omnia sua bona et pena so-
luta vel non predicta firma perdurent.

Si vero locatio et conventio fiet de alio o-
pere faciendo ut puta de murando aut de
domo edificanda vel de similibus consideran-
da diligenter ea de quibus partes concordes fu-
erint. Et promissionem unius ex una parte
continue pones et per tenorem subsequenter
promissionem alterius demum ponas il-
lam clausulam generalem. Que omnia et
singula ut supra in proximo dicto instrumento.

Martinus Instrumentum locationis et con-
locavit et pacto conventionis de fa-
convenit Corrado de opibus ento. xx annis.
et servitio suo sibi et familie sue prestando
hinc ad unum annum proximum. promittens
sollempniter sine aliqua exceptione iuris
vel facti se obligando dicto Corrado pro se et suis
heredibus stipulanti fideliter et sollicite facere que-
cumque sibi et familie sue atque negotiis
suis utilia crediderit. et etiam quecumque
sibi ab eo vel familia sua bona fide precepta
fuerint. et res eius et familie sue et alias cumque
alius que penes eum fuerint fideliter
omni dolo et fraude remota custodire et sal-
vare. et de ipsis furtum non facere. nec
volenti facere consentire. immo totis vi-
ribus se opponere. Nec non omnem facientem
vel facere volentem aliquod furtum dampnum
vel iniuriam ipsi domino quam cito sci-
verit. vel senserit eidem manifestare. et cre-
dentias sibi ab ipso domino impositas fide-
liter retinere. Et hec ideo quia dictus Corradus
promisit et convenit sollempni stipulatione dicto
Martino dare sibi decenter et debite vic-
tum vestimentum et calciamentum hinc
ad terminum supradictum et pro suo feudo
et merito. iii. lib. bon. scilicet dimidiam in
talis termino et reliquam dimidiam in fi-
ne anni. Que omnia et singula supra
scripta promiserunt vicissim. scilicet unus alteri
ad invicem sollempnibus stipulationibus
hinc inde intervenientibus firma et rata
habere et tenere observare et adimplere et non
contra facere vel venire aliqua ratione vel causa de
iure vel de facto sub pena Centum solidorum im-
perialium ad invicem inter ipsos stipulatione
promissa et refectione dampnorum et expensarum li-
tis et extra et obligatione bonorum utriusque partis
et pena soluta vel non predicta omnia et sin-
gula firma perdurent. Insuper idem Mar-
tinus iuravit corporaliter ad sancta dei evan-
gelia predicta omnia et singula a se promis-
sa firma et rata habere et tenere observare et
adimplere et non contra facere vel venire
de iure vel de facto per se vel alium. Preterea
dicti Martini precibus et mandatis Filippus
se principalem constituens. promisit prin-
cipaliter et in solidum sine aliqua excep-
tione iuris vel facti se obligando dicto Cora-
do pro se et suis heredibus stipulanti se facturum et
curaturum omni exceptione remota quod dictus
Martinus predicta omnia et singula a se pro-
missa firma et rata habebit. et tenebit ob-
servabit et adimplebit. et non contra veniet
aliqua ratione vel causa de iure vel de facto. Quod
si non fecerit et curaverit ut dictum est et
propterea dictus Coradus dampnum aliquod sus-
tinet. vel quod dictus Martinus furtum vel
dampnum ei faciet. conservabit ipse Philippus
dictum Coradum indempnem sub pena centum

solo impialium ad iunicem it ipos
stip pmissa 7 refectione danor 7 expensa
rum litis 7 etc 7 obligatione omnium
suor bonor 7 pena soluta ul non p
dca omnia 7 singla firma pdurent.
Renunt. bnficio noue const. de fideiu
soribz 7 oi alii aux. *Instrum conductionis*

ANtonius posuit *fratre de aliquo*
7 pacto dedit micha *q fuerus sit*
clem suum filium magro *discipul*
corado certiom ad adiscedam 7 *mq ar*
opandam artem calzolarie hinc *dc.*
ad quinq annos pximos. Pmittes
sollempnit sine aliqua exceptione
iuris ul facti se obligando dco corado p
se 7 suis hrdibz stipulanti se facturum
7 curaturum q dcs michael hic ad
dcm tmnum pseuerant 7 continue cum
dco magro corado morabit 7 fidelit
7 studiose faciet 7 opabitur. que cumq
dcs magr sibi circa doctrinam 7 exerci
tium ipsius artis pcepit. 7 res ei 7 cuiusl
cumq alterius que penes eum erunt
bona fide custodiet 7 saluabit 7 furtum
non faciet. nec uolenti facere consentiet.
neq fugiet ul discedet ab eo hic ad
tmnum supdictum. q si aliq cor
fecerit ipse satisfaciet de hoc ipse antoniu
dco corado 7 eum in tempnem suab
7 spalit faciet 7 curabit q ipse micha
el quot diebz ante tmnum pt ipsiu
magri uoluntatem discedet ul se
remouebit a continuo exercitio dce
artis tot ei refitiet 7 restaurab in eod
ope 7 exercitio ad suam uoluntatem
pt tmnum supradcm. Et portab
7 deferet eidem magro domui sue u
num annuatim. s. duas fogatias 7
duos caupones quolibet anno in festo
sci stephi. Et hec ideo q econtra dcs ma
gister. co. pmisit ipi antonio p se et
suis hrdibz 7 uice 7 noie dci michael
stip. q docebit 7 instruet ipm michaelem
bona fide in arte p dca. 7 dabit eid quo
libet anno duos sotelares. Que oia
7 singula suprascripta pmiserunt in
uicem. s. unus alteri ad iunicem sollep
nibz stiplonibz hic inde interuenien
tibz 7 c. ut supra habes in primo isto
hi capituli. *Instrum cessionis ad aff*

ANtonius cessit. co. p se *fictum.*
7 suis hrdibz recipienti ad uiuend
7 fruendum pctu affictu 7 reddit pe
tiam unam tre uineate positam in cu
ria sci georgii cuius tales dicuntur con
fines. 7 c. hinc ad quinq annos px.
pmittens sollempni stip. ipi corado
pdictam cessionem firmam 7 ratam
habere 7 tenere 7 non contra facere ul uenire.
sz ipam rem ei hic ad dcm terminum
ab omni homine 7 uniuersitate legitti
me defendere 7 auctorizare 7 disbri
gare. 7 nullam datione obligatione
ul contractum in eam ul ei cessione facere aut
pterea dca cessio infringat. ul q mi
nus ipse coradus dcam rem uti 7 frui
ualeat hic ad tmnum supdictum.
Et h ido q econuso ipse dictus coradus p
misit 7 conuenit dco antonio p se 7 su
is hrdo stip. dictam uineam bn colere 7
conseruare 7 ipam iura sua manu tenere
7 ea uti 7 frui fidelit arbitrio boni uiri.
Et noie affictus 7 redditus quolibet
anno dare 7 deferre sibi bon domui sue
oibz suis expensis uiginti cortes in
primis elui delicet q ex dca uinea pa
pietur. ul eq bom in tali tmno. In fi
ne uo termini ipam uineam eq culta
7 laboratam 7 in eodem statu ut nunc e.
sibi dimittere 7 consignare. Que oia 7
singula suprascripta pmiserunt inuic
se licet unus alteri ad iunicem. 7 c. p oia

ut s͡ habes in primo instro h͡i capituli
de locatione domus ad pensionem.
Et nota q͛ si molendinum aut terra
detur ad affictum similem formam s͡
uabis ponendo tamen pacta et conuentiones que a
gentur inter partes et utendo uerbis conuenienti
bus negotio. **Instrum terre et uinee date**
ANtonius dedit et concessit **ad laborandum.**
Ad laborandum corrado presenti et su
is heredibus recipienti petiam unam terre
aratorie et uineate positam in uilla ba
gnarole in loco qui dicitur fundo uit
ta petiam ex una parte et mantinum ex
altera hinc ad quinque annos proximos pro
mittens hanc concessionem firmam et ra
tam habere et tenere et obseruare hinc ad terminum
supradictum et contra dictus corradus promisit
et conuenit sollempni stipulatione dicto antonio
predictam terram ei uidelicet que aratoria
est congruis temporibus bene arumpere et reme
nare et tertiare et quarto sulcu seminare
cum omnibus suis seminibus et expensis si
ue cum dimidia suorum seminum reliqua
dimidia sibi ab ipso domino concedenda.
Illam uero que uineata est quolibet anno
suis temporibus bene putare releuare ligo
nizare et remenare omnibus ipsius laborato
ris palis palispertiais atque uincis la
boribus et expensis sepes et fossata loci predicti
bene manutenere. ipsam quoque uineam propagi
nare ubicumque fuerit oportunum. et ar
bores non incidere contra domini uoluntatem
et quolibet anno trahere et ponere in ipsam
terram et uineam decem currus stileta
minis proprii preterea segetes metere et tri
turare uuas uindemiare et ceteros quoque fruc
tus colligere omnibus suis laboribus et
expensis. et fructuum omnium percipiendo
rum ex ponere predicta scilicet uuarum bladi et ceto
rum fructuum tam arborum quam aliorum
dare et consignare ac deferre eidem bononie
ad domum suam dimidiam bona fide su
is temporibus omnibus suis expensis. Que omnia
omnia et singula supscripta promiserunt in
uicem scilicet unus alteri ad inuicem sollempni
bus stipulationibus hinc inde interuenientibus
firma et rata. etc. ut in primo instro de
locatione domus ad pensionem. **E**t nota
q͛ si fuerit solummodo uinea aut solum
modo terra que dabitur ad laborandum
summes ex forma predicta contractum secundum
naturam negotii et sim pacta inter
partes. **Instrum boum datorum ad la**
ANtonius fuit confessus **borandum.**
Ac contentus. ha. etc. ad laborandum
ad quartam partem lucri uel damni a corrado
duos boues scilicet unum bonellum cum
cornibus aptis et alium rosum cum corni
bus leuatis pretii et extimationis xxv. lib. bonon.
hinc ad unum annum proximum conplendum
promittens sollempni stipulatione dicto corrado dictos
boues fideliter et diligenter custodire et
saluare pascere ac tenere omnibus suis
expensis ipsos que non uendere obligare uel
alienare sine expressa licentia domini et man
dato ipse dominorum boum semper dominium re
seruantis ita q͛ a quocumque alio possi
dente ipsos pleno iure ualeat uendica
re. Et pro summa dicte quarte partis sui la
borerii dare et deferre eidem bononie domui
sue. xii. corbes frumenti boni et pulcri et
nitti in festo sancte marie mensis augusti. In
fine uero termini dictos boues aut predictam
extimationem cum quarta parte lucri uel
tamen minus ipsa extimatione quantum fue
rit quarta damni ipsi domino dare et consignare.
Uerum tamen si dicti boues aut alter eorum ipsius
laboratoris aut eius nuntii siue fami
liaris culpa dolo fraude uel mala cus
todia perierint aut deuastati uel perditi fu
erint ad ipsum laboratorem spectet singu
lariter totum damnum. et si contigerit eum

ipsos boves pacto dies ultra decem tamen
retinere quin eos vel dictam extimationem
consignet ut dictum est. ex tunc deinde ad unum
annum et sic de singulis annis ipsos a dicto do-
mino retinere eisdem pactis et conditionibus
teneatur si de ipsius domini processit volun-
tate quasi sic actum extitit inter eos. Que
omnia et singula supra scripta promisit idem
antonius ipsi corrado pro se et suis heredibus sti-
pulanti firma et rata habere et tenere et non con-
tra facere vel venire per se vel alium aliqua causa
vel ingenio de iure vel de facto. Alioquin
promisit persolvere atque dare duplum ipsi
extimationis et pretii pene nomine stipulatione in
singulis capitulis huius contractus in solidum
promisse qua soluta vel non rata maneant
omnia et singula supra scripta et infra
scripta. Et nichilominus unumquodque pre-
dictorum prout promisit et convenit se restitutu-
rum et soluturum et daturum ubicumque lo-
corum et fori ipse corradus petierit ab eodem.
Et specialiter tempore fori mandi et agendi de bo-
nis et in ipsis foris. Item reficere et res-
tituere sibi omnia et singula dampna et
expensas ac interesse et de hiis credere suo
simplici verbo sine sacramento vel alia pro-
batione. Insuper promisit preceptum recipere
a communi bononie de predictis omnibus et singu-
lis adimplendis hinc ad certum diem sub
pena decem lib. bon. stipulatione promissa et
pena soluta vel non predicta firma perdurent.
Pro quibus omnibus et singulis firmiter obser-
vandis obligavit eidem omnia sua bona.
Renuntians fori privilegio et exceptioni sibi non
datorum boum extimatione causa et omni alii auxilio.

Sed est tamen notandum quod contractus predictus ma-
ledictam usurariam continet pravita-
tem quod ideo dictum est ut illi qui tale pac-
tum se licenter posse facere putant ab
hoc errore et peccati via [illegible] resiliant. Sed
ex hinc mechi concessione summi pontificis contractus
rationabilis et fidelis dummodo formam pre-
dictam in tribus mutatis locis. Quia ubi
dicitur ad quartam partem lucri vel dam-
ni dices solummodo ad certam partem lucri.
secundo ubi dicitur sive tamen minus ipsa
extimatione quantum fuerit totum dam-
num tertio post quam dominus ad ipsum la-
boratorem spectet singulariter totum dam-
num ad des hic. et si divino iudicio vel
fortuito casu perierint. totum dampnum
ad dominum pertineat. quia tamen. et ita erit contra-
ctus bonus et iustus quia dominus bovis recipit in se di-
vinum iudicium quod quidem divinum iu-
dicium evitare non possumus in animalibus
et corporibus nostris quanto ergo magis in rebus
nostris illud evitare non debemus. Instrumentum

Antonius fuit societate ad salvum capi-
tale confessus et contentus se habuisse. tale etc.
et recepisse in societatem ad salvum capitale
a corrado unam vaccam boellam pretii et ex-
timationis decem lib. bon. promittens sollempni
stipulatione dicto corrado predictam vaccam et eius
futurum eius fetum et fructum fideliter et di-
ligenter custodire salvare pascere ac tenere.
omnibus suis sumptibus et expensis. et ipsam vac-
cam aut aliquem eius fructum et fetum non
vendere vel alienare sine domini licentia speci-
ali in se semper dominium reservatis Ita quod pos-
sit ea a possidente a quolibet vendicare.
ex fructibus vero et fetibus vacce predicte pro rationibus
videlicet qui ex ipsa suscipietur. tantum ip-
si domino consignare et dare quousque sibi de dicto
capitali et pretio ad integrum satisfiat. et
eo capitali consignato et dato totius eius quod ab
inde superest dimidiam dare domino super dicto.
Verum tamen si vacca predicta aut aliquis alius
fructus vel fetus ipsius antonii vel eius nun-
tii sive familiaris culpa aut dolo vel
mala custodia perierit. aut perdita vel deva-
status fuerit dicto domino restituet ad inte-
grum pretium super dictum cum omni dampno et

intē ee suo. Sȝ diuinum iuditium ul'
fortuitum casum ɔtigit. tunc spectet
ad dnm totum dampnum. Que oia ⁊ si
gula supscripta idem antonius pmisit
sollempni stip dicto corrado firma ⁊ ra
ta hre ⁊ tenere. ⁊ obsuare ⁊ non ɔtra face
ul' uenire aliqua rōne ul' ca de iure ul'
de fco sub pena dupli dci pcii stip pmissa
⁊ refectōe dampnor ⁊ expensarum litis ⁊ ex
⁊ obligatōe omnium suor bonor ⁊ pena
soluta ul' non pdca omnia ⁊ singula
firma pdurent. Renunt exceptioni sibi
non date ⁊ non hite uel dce excei ⁊ pacto
pdco ut dictum e. ⁊ omni alii aux. **In**
ANToni **strumentu socite pecu**
fuit ɔfessus **du sb alia forma.**
⁊ ɔtent habuisse ⁊ recepisse in socidam
a corrado. xxxv. pecudes pcii ⁊ ext. xx.
lib. bon. hinc ad tres annos pximos p
mittēs sollempni stip dco corrado dcas
pecudes ⁊ eas ipsarum fetus fructus et
fetus diligent custodire ⁊ saluare pasce
ac tenere omnibȝ suis expēsis. ⁊ ipas aut
earum fructus ul' fet non uendere ul'
alienare sin licentia ipius domini in
se semp dnium resuantis. Ita qd a quo
libet possit tenete ea possit uendicare fruc
tuum uo ⁊ fetuum ipar ouium. s. agn
num lane ⁊ casei dimidiam ldi fid dco
dno ad uoluntatem suam ɔsignare ⁊
dare. ⁊ in fine trium annor. s. ipas easd
pecudes socite sup dcas. ul' illas exeis que
tunc temporis extabunt ipi dno restitu
ere ⁊ ɔsignare. Ue⁊ tamen si ipe pecude
aut aliqua earum ul' ipar fetus ⁊ fruc
tus ipius antonii ul' eius nuntii siue
familiaris culpa aut dolo ul' mala cus
todia pierint. aut pditi ul' deuastati fu
erint. totum dampnum spectet ad eum;
Si uo diuino iuditio ul' fortuito casu h
euenit ad dcm dnm spectet dampnu. dū

mō ipe antonii de hoc ipi dno prepsenta
deem corii pecudis mortue ul' alit faci
at plenam fidem. Que oia ⁊ singula su
pscripta ⁊c. ut supra in pmo dco istro.
CVIVS defuncto **Instrum electio**
bōe memorie dono. G. **ris. recti.**
sacerdote ⁊ rectore ecclie sci albti uacante ⁊
ipa ecclia sacerdote ⁊ ppterea in substitu
endo successore in frascripti parrochiani
eidem ecclie ad sonum campane ⁊ pnun
tium sollempniter requisiti in eadem e
ecclia ɔuenissent. s. tal' ⁊ tal' facta tandē
dein diligenti inquisitōe ⁊ spus sci gratia
inuocata ad honorem dei ⁊ beate uirgi
nis marie ⁊ sci albti ⁊ omnium scor infra
dcos ibi nominatos pleā ɔcordia ⁊ cō
sensu in dominum petrum iur uti qre
multa honestate pdcm unanimiter ɔ
sensiit. ⁊ ipm in pbrum ⁊ rectorem dce
ecclie postularunt eligendo ⁊ elegerit
ptulando ut hmōi ul' quocumq alio
quo ipa electio melius ualē pot ⁊ tene
ualeat ⁊ teneat pleno iure. **Instrum elec**
CVM olim **tois fce de aliquo iab**
bōe memorie **batē alicui mo**
domino philippo ablute **nasterii pfor**
monasterii sci psperi ina **mam com**
uniuise eam singresso ⁊ in **pmissi. ⁊c.**
eadem ecclia ipius corpore tumulato
fres ⁊ monachi eidem monasterii ad trac
tandum de futuri pastoris substitutiōe
in capitulo ɔuenissent. ⁊ ɔsiderantibȝ eis
qd potius in paucis sepe sanioris ɔsiliu sps
uenit uno consensu ⁊ unanimi uolū
tate tres exeis. s. dominum. T. ⁊ domnu. B.
⁊ dominum. M. ut puta fidelissimos uiros
psitum facienda electōe pastoris reliq
omnes ibidem ɔtinuo elegissent. ipam eis
electōem ⁊ omnem sup eadem electiōe
ipor omnium uicem totaliter committentes
⁊ plenam eis auctem potitem ⁊ licetia

diuertentes illum in pastorem et abbatem ipsius monasterii eligendi quem pro bono statu ipsius monasterii in temporalibus et spiritualibus interesse et decreuerunt meliorem credentem dominum T. et B. et M. discedentes in partem et oratis eis spiritus sancti gratiam inuocantes per sollicitam et longam examinationem considerata domini Iohannis honestate prudentia moribus et uite multiplici sanitate et exacte et potestate eis tradita in ipsum dominum Iohannem unanimiter consenserunt et inuocato nomine patris et filii et spiritus sancti uice et nomine omnium fratrum et toti capituli predictorum ipsum nominauerunt eligendo et elegerunt nominando in pastorem et abbatem monasterii eiusdem. Quam electionem ipsam mox coram dicto capitulo publicantes et de his omnibus michi notario infrascripto publicum mandantes confici instrumentum. **Instrumentum electionis facte per formam scrutinii. lxx.**

Cum M. olim bone memorie domino Philippo abbate monasterii sancti Prosperi uia uniuersitatis ingresso et ipsius corpore in eadem ecclesia tumulato fratres et monachi eiusdem monasterii hii uidelicet ad quos successionis spectat electio ad tractandum de futuri substitutione pastoris in capitulo conuenissent et uno consensu et unanimi uoluntate tres ex eis scilicet dominum T. dominum B. et dominum M. pro inquirendis diligenti scrutinio notis fratrum reliqui qui omnes ibidem continuo elegissent. Item domini B. et T. et M. discedentes in partem ex commisso eis officio et concessa auctoritate per dictam primo ad se dominum Iacobum uocauerunt adiurantes eum per deum uiuum ut eum nominet in quem ex uoto consentit et quem credit pro bono statu ipsius monasterii in temporalibus et spiritualibus meliorem. Ipso itaque domino Iacobo nominante per eum dominum Iohannem et consentiente in ipsum eodem quo consensu. et nominatione scripta subsequenter talem alium uocauerunt. quo etiam per deum uiuum modo simili adiurato nominauit talem et consensit in ipsum quo consensu et nominatione scripta deinde talem alium uocauerunt ipsum eodem modo etiam adiurantes qui talem nominans consensit in ipsum hac nominatione scripta et cetera de singulis. Postquam autem ipsi tres ceterorum fratrum uota scrutati. Examinauerunt eadem adiuratione premissa hoc modo ad inuicem semet ipsos duo enim ex eis tertium ad inuicem sunt scrutati. et ita diligenti inquisitione ut dictum est de se ipsis facta dictus dominus T. nominauit talem et consensit in ipsum. et dictus dominus B. nominauit talem et consensit in eum. et dictus dominus M. nominauit talem et consensit in eum. Igitur singulorum fratrum uotis sigillatim et secreto scrutatis et diligentius inquisitis eisdem que in scriptis redactis dicti tres sua et aliorum predictorum omnium uota fratrum mox in presentia toti capituli publicauerunt ipsa legi per ordinem facientes. Et cum facta fuisset diligens collatio zeli ad zelum numeri ad numerum meriti ad meritum quia ratione zeli numeri et meriti uota fratrum nominantium dominum Iohannem et consentientium in eundem sunt plura et potiora reperta surgens in continenti unus de senioribus dominus scilicet Michael de uoluntate omnium ipsius capituli fratrum uice et nomine ipsorum fratrum et totius capituli inuocata gratia spiritus sancti ad honorem dei et beate uirginis marie et beati prosperi et omnium sanctorum predictum dominum Iohannem elegit in abbatem et pastorem monasterii antedicti electionem ipsam coram omnibus fratribus

et toto capitulo publicatis subsequitur
et sic dicta electione ipsi domino Iohanni presentialiter
nuntiata licet ex humilitate se plu
rimum excusaret et insuffitientem
asseret se indignum fratribus tamen insta
tibus uehementer timens diuinis dis
positionibus contraire et propria uigo uolun
tatis dei ceruicem cordis humilians
diuine pietatis auxilio innotato
ex quo collisis erectio et lapsis donatur
uirtus assentiendum duxit licet ti
mide deuote tamen ac humiliter uotis
suum electionem ipsam offitium et honus
impositum suscipiens et acceptans ita
quod fratribus magna exultatione gaudenti
bus psallentibus et canentibus altis uoci
bus. Te deum laudamus campanis
pulsatis ipsum dominum Iohannem sumen
tes et ducentes in ecclesiam supradictam
inuocato nomine patris et filii et spiritus sancti eun
dem in sede pastorem et abbatem cum
cordis iubilo posuerunt. mandantes e
michi notario infrascripto publicum con
ficere instrumentum. Priuilegium creatoris ta
De imperialis plenitudine bellio
potestatis in egregios uiros nuper
Comites de panico Iocerio creatoris ta
bellionum iurisdictio emanauit. Ue
ruorem iurisdictionis gratiam imperii resum
deret in subiectos. Ea propter ex indulto
eis superhoc ab imperiali culmine priui
lio spetiali ut in eodem euidenti continue
tur. Vir nobilis dominus Conradus Comes
de panico antonium boetii publicum
et autenticum tabellionem creauit et fe
cit ipsum quod flexis genibus deuotione suscipi
pietem de arte ac offitio tabellionatus
publice operando tam in instrumentis ulti
mis uoluntatibus et quibuscumque iu
ditiorum actibus auctenticorum scribendis quam
in omnibus et singulis faciendis que ad
offitium tabellionatus spectat per omnes terras et lo
ca que romanum profitetur imperium
cum pena et calamario legittime inue
stiuit. Qui antonius ipsi domino Co
miti uice et nomine imperii romanum reci
pienti corporale prestans fidelitatis debi
te sacramentum iurauit etiam ad sancta
dei euangelia quod in instrumenta tam publi
ca quam priuata ultimas uoluntates
quecumque iuditiorum acta et omnia et singula
que sibi ex debito ipsius offitii occurrerit
facienda et scribenda iuste pure ac fide
liter omni simulatione ac machinatione
ac falsitate et dolo remotis scribet le
get et faciet scripturas illas quas in
publicam debuerit formam redigere
in menbranis et non in cartis abrasis
legaliter conscribendo. Nec non sinias
et dicta testium donec publicata fuerint
et apta sub secreto fideliter retinebit et omnia
recte facies que ad idem offitium pertinebunt.

Habentur in hoc Introductione
huius operis capitulo
Sexto capitulo sexti
Commissi capitu
missi laudi lumen. ix.

Pacis et concordie Societatis diuisio
nis et denuntiationis disposita per or
dinem instrumenta. Instrumentum compromissi.
Cum lite et super lite controuer
sia que uertebatur et erat
inter antonium ex una par
te et conradum exalta que quidem talis
erat. petebat namque dictus antonius a dicto
conrado. C. lib. bon. quas dicebat dictum
conradum sibi debere occasione societatis
seu ratione societatis actenus inter eos ha
bite ad pannos emendos et uendendos que
quod dictus conradus negabat ipse antonius
ex una parte et dictus conradus exalta comp
miserunt communiter et concorditer in philippum

tam quam in arbitrium et arbitratorem
et amicabilem compositorem discretum
rem et bonum virum promittentes p se
et eorum heredes adinvicem scilicet una ps
alteri vicissim sollempnibus stipulationibus
hinc inde intervenientibus. et ipse ambe ptes
dicto arbitrio et arbitratori pse et suis he
redibus stip stare parere obedire et non con
travenire dicere vel dicto aliqua ratione vel
causa omni laudo arbitrio dicto diffinito
in et pnuntiatori eius que vel quas inter eos
sup pdictis aut aliquo eorum vel p dictorum
occasione fecerit dixerit pnuntiaverit diffi
nierit aut arbitratus fuerit cum scrip
tura vel sine scriptura semel vel pluries
diebus feriatis vel non feriatis sedendo sta
do quandocumque quocumque modo qualiter
cumque et ubicumque cum iuris cognitione
et omni iuris sollempnitate cognitione
omissa ptibus psentibus et absentibus citatis
tam citatis nulloque ptermisso obstante
sub pena .L. lib. bon. stip adinvicem int
ipsos et ab ipsis a vobis dicto arbitrio et ar
bitratori in singulis capitulis huius
pmissi et laudi et arbitrii ferendi in solido
pmissa que totiens in solidum committa
tur quotiens contra factum fuerit et refecti
one dampnorum et expensarum litis et extra et ob
ligatione bonorum utriusque ptis et pena soluta
vel non hoc compromissum et laudum seu
arbitrium ferendum nichilominus ple
nam optineant firmitatem. Nota
quod differentia est inter arbitrium et arbi
tratorem. Nam arbiter est qui iudicis ptes
tes substinet. et qui cognoscit ordinario
iudicio sicut iudices. et ab hiis nec sententiam
appellari non pot. et sententia huius dicatur arbi
trium arbitratorem qui non servato iuris
ordine cognoscit et diffinit amicabi
liter inter ptes et pnuntiatio hic dicatur
laudum et ab hoc pot appellari et illi peti

reduci ad arbitrium boni viri. Item
scias quod arbiter esse prohibetur minor .xxv.
annis et furiosus servus et femina et huiusmodi q
iudices esse non possunt. quia ad instar
iudiciorum huiusmodi arbitria sunt redac
ta. arbitratores autem multi esse possunt
qui non possunt esse arbitri. scilicet iudices ordi
narii ut potestas vel ptes et pinnitie et etiam
in eadem. Nota arbitri insuper expirat fi
nito tempore instantie iudicii idem est in eo
pter pe psone que in arbitrium compro
miserunt tales esse debent que stare in iu
dicio et subire iudicium possit. decimi
ne arbitrium compromitti non potest
sed sic in arbitratorem. Insuper in comp
missis debet apponi pena. Item arbiter vel
arbitrator non pot super alio arbitrari vel
laudare quam super eo quod in compromisso con
tinetur. quia non pot excedere fines comp
missi vel mandati. aliquis etiam non pot com
pelli recipere compromissum. sed receptum
cogitur consumare insuper iustam habet excusationem
quam quidem habere pot ex multis causis. Ce
terum scias quod aliquando fit compromissum so
lummodo in arbitrium aliquando solummodo
in arbitratorem. aliquando in arbitrium et
arbitratorem simul ut supra in pdicto istrumento.
In Xpisti nomine. Instrumentum arbitrii et
laudi. Ego filippus electus ar laudi.
biter communiter et concorditer arbiter et ar
bitrator et amicabilis composi
tor ab antonio ex una parte et co
rado ex altera de lite et super que verte
batur et erat lite et controversia que vertebatur
tur et erat inter ipsos put in compromis
so ab eis inde facto continentius continetur.
habita deliberatione sollempni. et auditis et in
tellectis omnibus que super questione pdicta
dicere et ostendere voluerunt. utriusque p
tis diligenter investigata et cognita vo
luntate pro bono pacis atque concordie ex

in vigore compromissi predicti nunc facti dei nomine invocato laudo arbitror dico pronuntio atque mando quod dominus Conradus det et solvat domino Antonio .lxxx. lib. bon. scilicet tertiam partem hinc ad pascha resurrectionis et aliam tertiam deinde ad unum mensem reliquam vero et ultimam tertiam hinc ad festum sancti Petri mensis iunii proximo. pro his que pervenerunt ad manus domini Antonii ex rationibus societatis predicte. et quod una pars alteri ad invicem de omnibus et singulis aliis que una ab altera actione vel pretextu societatis predicte petere posset faciat finem refutationem diffinitionem. et pactum de ulterius non petendo per sollempne et publicum instrumentum hodie per totam diem. Et hec omnia et singula laudo arbitror dico pronuntio atque mando fieri observari et adimpleri sub pena in compromisso adiecta in singulis capitulis laudi et compromissi si contrafactum fuerit committenda. salvo et reservato mihi iure et arbitrio et potestate declarandi et interpretandi super predictis ubicumque et quandocumque quod fuerit oportunum et super predictis et quolibet predictorum iterum semel et pluries pronuntiandi utraque parte presente ad hoc laudum et arbitrium audiendum ipso vero coram absente licet legittime et peremptorie citato. Sed vero ambe partes presentes sint et amologet et confirmet laudum ita dices ambabus partibus incontinenti laudum et arbitrium amologantibus et confirmantibus supradictum. ¶ Et nota quod si fuerit solummodo arbiter qui ferat arbitrium et qui delite cognoverit ordinario iudicio debes uti forma diffinitive sententie ut ista habebis in capitulo de iudiciis.

[Margin note: vel dicas dicto co... presente etc.]

Instrumentum pacis et concordie.

ANtonius ex una parte et Conradus ex altera fecerunt ad invicem osculo pacis vicissim intuitu et pacem perpetuam finem remissionem atque concordiam specialiter de iniuriis que dicebantur illata esse ab uno alteri vicissim de quibus quondam iniuriis erant accusationes hinc inde facte. et generaliter de omnibus iniuriis maleficiis et offensionibus seu contumeliis dicto vel facto illatis ab una parte alteri permittentes ad invicem per se et eorum heredes. scilicet unus alteri vicissim sollempnibus stipulationibus hinc inde intervenientibus quod super accusationibus factis predictorum occasione per se vel alios ulterius non procedent. nec aliquas de novo instituent nec institui consentient. Nec etiam aliquis eorum operam dabit quod a potestate vel eius iudicibus per inquisitionem vel alio quocumque modo adversus alterum procedatur. Sed per dictam partem finem remissionem atque concordiam et omnia et singula suprascripta perpetuo firma et rata habebunt tenebunt et observabunt. et non contravenient per se vel alios aliqua ratione vel causa de iure vel de facto sub pena. C. lib. imperialium stipulatione ad invicem inter ipsos in singulis capitulis hinc inde in solidum promissa et refectione dampnorum et expensarum litis et extra et obligatione bonorum utriusque partis et pena soluta vel non predicta omnia et singula firma permaneant.

¶ Nota tamen quod si non fiet pax sed sola concordia finis et remissio tunc subtrahes hec que dictum est. scilicet pacis osculo intervenienti et pacem perpetuam et hanc dictionem pacem ubicumque de ea fit mentio. Item si contingit iniuriam et offensam ab una parte solummodo alteri factum esse tunc fiet pax sive remissio et concordia ab illo qui iniuriam recepit ei qui intulit. et non erit tunc mutua concordia et permissio. sed solummodo simplex. Item nota quod paces seu concordie et remissiones aliquando solent fieri per procuratores quod si fiet facies quod constituantur procuratores specialiter ad hoc. et facies in instro

pacis mitorem ex quibus in istis procuratores sunt. et qui ipsi ad hoc specialiter constituti procuratorio nomine pacem faciunt. et multa alia certa hic interuenire solent. secundum diuersa pacta inita inter partes que omnia exprimi non possent. sicut nec omnes omnium hominum uoluntates. **Instrumentum societatis.**

Antonius ex una parte et Co. ex alia. **R. ccco.**

Mercatis in mercatoribus et super mercatoribus et negotiationibus quibuscumque tam pro minori quam aliarum quarumcumque rerum de quibus negotiando et mercando concorditer decreuerunt societatem hinc ad tres annos adinuicem contraxerunt in qua quidem societate pro suo capitali dictus Antonius contulit et posuit. CC. lib. bon. pro quibus dictus Coradus contentus et confessus fuit. exceptioni non collate et posite et consignate ab ipso Antonio in dicta societate quantitatis predicte omnino renuntians. Ipse autem Corad. in eadem societate pro suo capitali posuit et contulit. C. lib. bon. pro quibus dictus Antonius contentus et confessus fuit. exceptioni non posite collate et consignate a dicto Corado in dicta societate quantitatis predicte omnino renuntians. Quapropter ipsi Coradus et Antonius promiserunt adinuicem pro se et eorum heredes. scilicet unus alteri uicissim sollempnibus stipulationibus hinc inde interuenientibus fideliter et studiose negotiari et mercari et promouere societatem predictam. et in ea lucrum et profectum sollicite procurare et res et bona ipsius societatis diligenter custodire et saluare. et quicquid ex ipsa societate uel eius occasione ad manus alicuius peruenerit in eadem societate ad integrum consignare debita non contrahere uel credentias facere sine amborum unanimi concordia et consensu preterea rationes societatis ostendere uidere et facere quandocumque unus alter dicti dixerit requirendo. Insuper commoda proficua et lucra. et etiam quod absit dampna si contingent communicare et partiri pariter adinuicem secundum quod pro libra capitalis unicuique contingeret. In fine uero termini uel antea si concordes fuerint. deducto et detracto ab unoquoque ipsorum capitali suo predicto si superfuerit lucrum illud fideliter adinuicem diuident ita quod ex eo adinuicem quemcumque eorum tantum spectet et perueniat quantum pro rata capitalis sui eum contingeret. Que omnia et singula supra scripta promiserunt uicissim et c. ut in instrumentis mutue et uicissitudinarie permissionis. **Instrumentum diuisionis. R.**

Antonius et Coradus fratres et filii condam Iohannis uolentes ad diuisionem omnium infra scriptorum bonorum inter ipsos communium peruenire fecerunt de ipsis bonis communi concordia duas partes ponentes et consignantes in una parte talem domum positam in tali loco infra tales confines. Item unum tinatium et duas uegetes. Item unam petiam terre uineate positam in tali loco infra tales confines et tales et tales. Ires[?] que quidem pars de communi eorum concordia et utriusque consensu ipsi Antonio peruenit in partem et eam ipse Antonius de ipsius Coradi uoluntate in sua portione elegit et accepit et ea se contentum uocauit. et dixit saluo tamen eo quod de infra scripta addita[?] in fine exprimetur. In alia uero parte designauerunt et posuerunt unam petiam terre aratorie positam in tali loco infra tales confines. Item petiam unam terre uineate positam in tali loco infra tales confines. et c. Item talem et talem rem. Et hec pars de utriusque communi concordia et consensu ipsi Corado peruenit in partem. et eam de ipsius Antonii uoluntate pro sua portione elegit et accepit et ea se contentum uocauit et dixit. hoc tamen inter ipsos expressim acto et dicto quod quia dicta pars ipsi Coradi

melior est parte antonii an dicti l. schetti te
beat ipse conradus dare et solvere ipsi antonio
pro equivalentia et equatione sue partis addic
tam partem antonii. xxv. lib. bonon.
hinc ad festum nativitatis domini. et de ip
sis solvendis ei sollempnem promissionem
et obligationem facere per publicum instrumentum.
Item actum est inter ipsos expressim quod si quis
tempore contigerit aliquem eorum litem vel controver
siam vel questionem moveri de aliqua rerum
illarum que sibi obvenerunt in partem co
munibus expensis procuretur et steterit in
lite et res de qua lis mota fuerit expensis
communibus defendatur. et si evinci contigerit dam
num inter eos pariter sit commune. Quam
divisionem et omnia et singula suprascripta
perpetuo promiserunt ad invicem pro se et eorum
heredes. scilicet unus alteri vicissim sollempnibus
stipulationibus hinc inde intervenientibus fir
ma et rata habere et tenere. etc. Nota tamen
quod huiusmodi divisiones aliquando fiunt
per sortem aliquando per compromissum ut quando
non possunt concordare de partibus
compromittunt in aliquem et hoc redigitur
ad naturam compromissi et laudi aliquando
ordine iudiciario porrecto libello. Et no
ta etiam quod si fiat divisio de bonis heredi
tariis dicatur divisio familie herciscunde
de si fiat de aliis rebus communibus ut puta de re
bus societatis vel aliis communibus dicatur communi
dividundo. Et solent in huiusmodi contractibus
multa et diversa inter partes fieri pacta et
conventiones que omnia propter multiplicita
tem sub brevi non possent comprehendi
forma. Instrumentum denuntiationis.

Conradus denuntiavit et dixit
antonio quod domum quandam
positam in tali loco iuxta tales confines
quam dictus antonius sibi vendidit. debit
ei defendere auctorizare et disbrigare spe
cialiter a philippo qui ei movet vel movere
intendit litem et questionem de ipsa. et generali
ter ab omni homine et universitate. et quod
omnia et singula sibi faciat adimpleat et
observet prout tenere debet. et prout tenetur
et promisit et convenit in instrumento venditio
nis ipsius rei. Et nota quod aliquando
fit presentatio et oblatio pecunie alicui alte
ri simul cum denuntiatione ut qui pre
sentat pecuniam denuntiat illi ut ipsam
pecuniam recipiat. quod si non recepit sigilla
tur ipsa pecunia in uno sacculo et si
gillato deponitur coram eisdem testibus
pro eo qui recipere debebat apud sacristam
vel presbiterum alicuius ecclesie vel aliam perso
nam aliquando fit presentatio et consignatio
litterarum hoc modo petrus nuntius seu ex
parte talis iudicis delegati vel subdele
gati presentavit antonio litteras ipsius
iudicis sigillatas sigillo pendenti l
impresso habente imaginem virginis s
cum filio sculptam in medio et in circulo
sigilli has litteras. s. philippi archidi
aconi bonon. quarum litterarum talis tenor
est. etc. Item aliquando fit denuntiatio
pro actum lapidum ne edificet. et generaliter
super quocumque negotio potest unus alteri
denuntiare quecumque vult. Tabelliones
tamen in huius verbis debent simpliciter uti verbis
denuntiantis et scribere actum et processum
negotii ut ubi tractatur. Incipit septimum capitulum.

Scripta sunt
in hoc septimo capi
tulo Primo in
illa instrumenta in quibus
aliquis alteri
se subiciat potestati secundo ea per que quis
a potestate conditione ac dominio liberatur. tertio
instrumenta in quibus agitur de personis et ea
rum offitio que constituuntur ad aliquod
alterius nomine faciendum de tertiis pro eorum
interveniencia quarto et ultimo illa que

tractat de psonis que aliquis negotium gerit sine alicuius interpositione decreti. Instrumentum adoptionis. pr.

AN Tonio boetii uolenti legittimo adoptionis actu adsolatium eorum qui filios non habent inuento. Johem filium Coradi in filium sibi dari. Idem Coradus ipsum Iohem ibidem psentem et uolentem ante psentiam dni Scacchauelli iudicis et assessoris dni Ricardi de Villa potestatis bononie in adoptionem contulit atque dedit. ipsum ei de cetero filiatione submittens. Patria tamen potestatis omni naturali iure sibi et in se ad integrum reseruato. cui actui legittimo auctoritatem suam interposuit dictus iudex. Instrumentum arrogationis.

AN Tonius in psentia dni prudentis uiri dni Scacchauelli iudicis ordinarii dni talis romanorum imperatoris et semp augusti. Johem filium quondam Coradi ibidem psentem in filium legittime arrogauit. et ipsum cum omnibus bonis rebus et iuribus suis in sua filiatione familia et potestate. patrio suscepit effectu utique diligenter interrogato hoc fieri uelle et sibi placere ptinus respondente. Et quidem legittimum actum. Idem iudex imperiali auctoritate ipsius qui rescripto pleni confirmauit. ¶ Et ita nota differentiam inter adoptionem et arrogationem quia adoptio fit de filio familias. et potest fieri coram quocumque magistratu. arrogatio autem fit de eo qui est sui iuris et debet fieri coram imperatore uel eius ordinario cum eius rescripto. Et nota quod pater adoptans uel arrogans precedere debet filium adoptatum uel arrogatum etate .xviii. annorum. De aliis autem differentiis et aliis iuribus et contradictionibus adoptionis et arrogationis. et quomodo debet fieri pmissio pimpubere arrogato co

intendo dixi quia tractatus iste non est multe utilitatis et quia rarissime contingit huiusmodi instrumenta. Sed si hoc notitiam habere uolueris querere in institutionibus sub .pr. de adoptionibus. Instrumentum offertionis et pfessionis.

AN tonii post honorum suorum ordinationem et testamentum a se factum scriptum manum eius uel tabellionis. uolens pro xpi amore ac anime sue salute in sancti cisterciensis ordinis religione sub iure obedientie se artare ac residuum uite sue regulari subicere discipline salua suorum dispositione bonorum put in dicto testamento ponitur continentur. obtulit psonam suam deo et beato antonio claustrum ipsius se infra manus uenerabilis patris domini iohis abbatis conuentus sancti antonii cisterciensis. ordinis recipienti in ecclesie nomine ipsius ecclesie et pse et suis successoribus dans et ponens nec non pmittens et pfitens stabilitatem conuersionem et obedientiam debitam secundum regulam ordinis antedicti hoc modo. ipse enim antonius flexis genibus coram altare quandam in manu cedulam tenens legit eam tenorem huiusmodi continentem. Ego antonius pmitto stabilitatem et conuersionem morum meorum et obedientiam regulam s debitam secundum regulam cisterciensis. ordinis coram deo et sanctis eius in hoc monasterio in psentia domini. phy. abbatis conuentus pdicti. renuntiantibus sollempniter utrique ipso uidelicet abbate et fratribus in ecclesie et nomine dicte ecclesie et conuentus et ipso antonio pse tempus pbationis regule supdicte. Quibus omnibus sic pactis dictus abbas et tales et tales fratres eiusdem conuentus ad pacem ipsum antonium receperunt. ¶ Nota tamen quod licet quod dictum est de renuntiatoribus utique intelligas ponendum si ante tempus pbationis idem ante annum post ingressum fiet pro

fessio. Item nota quod huiusmodi professi tenentes a-
liquem non testamentum sed traditionem faciunt in ma-
sterio de omnibus bonis suis. In qua quidem
traditione debes dicere hoc modo. Frater Antoni-
us dum tamen professus intuitu omnipotentis
dei et beate virginis marie et parentum suorum et pro
remedio anime sue peccatorum dedit et tradi-
dit pure libere simpliciter et irrevocabili-
ter inter vivos titulo donationis etc. Sin autem sui i-
stius traditionis et si minor fuerit dicat bis
minor maior vel tamen quanto per se lai-
ce consuescantur ... ecclesie offerunt simul
se et sua. Item nota quod non solum ex
predictis modis et aliis ut ex aliis potest
quis potentia alterius conditionis subici ut pu-
ta maior .xxv. annis qui ad pretium
participandum patitur se vendi [illegible] i-
... [illegible] ... homi-
ne debet intueri. Et etiam ille qui se
subicit conditioni homagie vel ascriptitie
quamquam conditio ascriptitia fit per gem-
nam scripturam sed quia super huiusmodi ne-
gotiis fiunt rarissime instantie opus
et tempora non multum utilia videtur.
Ideo omisso de instrumento illius qui se servum
facit et illius qui conditioni ascriptitie vel
homagice se supponit et etiam instrumento ab-
solutionis ascriptitiorum ad alia magis expe-
dientia et utilia procedendum est. Instrum(entum)
manumissionis.
Dominus Conradus dedit et tradidit Antonio
Boetii et Iacobo et Filippo eius filiis et eorum om-
nium filiis et liberis masculis et feminis
presentibus et futuris libertatem puram
secundum usum et consuetudinem civitatis
romane. Liberans penitus et eximens et
dimittens eos et quemlibet eorum et ipsorum
filiorum et liberos masculos et feminas tam
presentes quam futuros a sua potestate om-
ni dominio et ab omni conditione gravami-
ne operis et operarum impositione tam obseq-
uiorum que consistunt in faciendo ut as-
surgendo salutando et similium quam
eorum que consistunt in faciendo ut puta opere
non notando in ius manumissorem
venia non petita et aliorum omnium tam arti-
ficialium quam fabrilium nunc et futu-
rorum et aufert patronatus et a reverentia
ne insuper ... obsequium ingratitu-
dinem ita quod liceat manumissis famo-
sam accusationem si competat instituere
contra manumissorem et eius liberos intentare
et etiam criminalibus quamlibet accu-
sationem si crimen in posterum committatur omni
pena sublata. Nec non remittens eisdem
omne ius patronatus et restituens eos na-
talibus antiquis et iure ingenuitatis
et denuntians eos cives romanos atque
restituens eos iure primevo secundum quod omnes
homines liberi nascebantur nec erat illis
temporibus manumissio introducta cum ser-
vitus esset incognita. Tradidit insuper
et dedit eis et cuique ipsorum specialiter tales
et tales possessiones et res et generaliter totum eorum
peculium a bonis domini separatum
et ita quod non teneantur rationes reddere debi-
tam in servitute gesserunt etiam si illa sint
connexa hiis que gerent in libertate. Dans
et attribuens eis et cuilibet eorum et ipsorum
filiis masculis et feminis tam presentibus
quam futuris puram et meram liber-
tatem et generalem administrationem rerum
suarum ita quod sine obstaculo servitutis et ma-
numissoris et successorum suorum et cuiuslibet
alterius contradictione possint ipsi manumis-
si et eorum liberi omnes et singuli emere et
vendere contrahere donare ac pacisci in iu-
dicio stare testamentum facere et omnia et singula
facere ac liberaliter exercere que quilibet in-
genuus Romanus civis liber homo et
pater familias et sui iuris facere potest
ac si ab ingenuis parentibus nati essent.

perpetuo. C. lib. bon. quod pretium dictus dominus
Conradus confessus et contentus fuit se a dicto
Antonio dante et soluente. pro se et uice
et nomine dictorum filiorum eius habuisse et rece
pisse exceptioni sibi non dati et non solu
ti pretii omnino renuntians. Necnon promit
tens pro se et eius heredes et successores dictis An
tonio Jacobo et phylippo pro se et eorum he
redibus et filiis et omnibus ex eis descenden
tibus stipulantibus et recipientibus predictam
manumissionem solonem et omnia et
singula supra scripta perpetuo firma
et rata habere et tenere observare et adimplere
et non contra facere vel venire per se vel alium
aliqua causa vel ingenio de iure vel de facto
sub pena C. lib. imperialium stipulatione in sin
gulis capitulis huius contractus in solidum
promissa et pena soluta vel non predicta omnia
et singula firma perdurent. Item reficere
et restituere eis omnia et singula dampna
et expensas ac interesse litis et extra pro quibus
omnibus et singulis firmiter observandis
obligauit eis omnia sua bona. Vel sic, ut
6 Dominus Conradus uoluntarie libertati
tradidit atque dedit alia forma.
sibi Ymelie uxori condam Johannis et petro et
berte suis filiis et eorum omnium filiis et libe
ris masculis et feminis tam presentibus
quam futuris libertatem puram se
cundum usum ciuitatis romane quos
omnes et singulos et eorum filios et liberos mas
culos et feminas tam presentes quam fu
turos a sua potestate manu dominio et ab omni con
ditione ac grauamine operis et operarum im
positione nunc et in futurum auctoritate patronatus
et reuocatione propter ingratitudinem obsequia cuiusque
ingratitudinem perpetuus liberauit et ex
emit. remittens eis omne ius patronatus
et restituens eos natalibus antiquis et iuri
genuitatis necnon dans eis et cuique ipsorum
totum eorum peculium a rebus domini se
paratum et tribuens ipsis et cuilibet eorum
puram et meram libertatem et generalem
administrationem rerum eorum ita quod sine a
liquo obstaculo seruitutis et domini manu
missoris et suorum heredum et cuiuslibet alte
rius dicti dicte possint emere uendere donare
contrahere ac pacisci in iudicio stare testamentum
facere et omnia et singula facere ac liberaliter
exercere que quilibet ingenuus roman
cuius liber homo pater familias et sui iuris
facere potest ac si ab ingenuis parentibus
nati essent. perpetuo etc. ut supra. Instrumentum
Dominus boetius emancipationis
coram presentiam domini Scarauelli iu
dicis et assessoris domini R. de villa potis bon. con
stitutus antonium eius filium ibidem pre
sentem et uolentem et petentem a se ema
cipauit et a sacris sui patris eum penitus
relaxauit. Necnon a sua manu et patrie
potestatis penitus exemit et dimisit
eum idem ita quod sine patrie potestatis obten
tu possit ex nunc testari agere contrahere
ac pacisci et omnia et singula facere tam
in iudicio quam extra ac liberaliter exercere
que quilibet pater familias et sui iuris
facere potest. Qua quidem emancipatione
facta dictus dominus boetius in premium
emancipationis eidem dedit et tradidit
ipsi antonio unam domum positam
in tali loco iuxta tales confines. etc. cum
omni iure et actione sibi ex ipsa re aut ipsi rei
pertinente. constituens se rem ipsam predicti
antonii nomine possidere usque quo
ipsius rei possessionem accepit corporalem
quam accipiendi sua auctoritate et retinendi
deinceps ei licentiam omnimodam de
dit. promittens pro se et suos heredes dicto eius fi
lio a se emancipato pro se et suis heredibus
stipulatione predictam emancipationem et traditionem
et omnia et singula supra scripta firma
et rata habere et tenere et non contra facere uel

uenire aliq rone ul' eis teuire ul' defco
sub obligate suor bonor. Quib; oib;
sic pactis dns iudex suam 7 ois bon;
auctoritat. imposuit 7 decretum.
Nota q etiam auus nepotem ex filio
pot emancipare. cum illum habt i sua
potate. 7 hoc uerum e si filium habeb
at in sua potate. aut si ipse nepos na
t ul' ceptus erat an quam pat suus
eet emancipatus. 7 q dcm e de nepote
intelligas de pnepote 7 deinceps. Instio
a Ego olim tutele testamentarie.
Antonius in ei testo scripto ma
n tal not. dnm coradum tutorem do
minico 7 iohi ei filiis reliquisset. ide;
dns coradus an psentiam dni scacha
uelli iudicis 7 ass. dni. R. de ulla pota
tis bon constitutus eam dein sibi petiit
tutelam ipsius iudicis auctate decerni.
Igitur ipso iudice deam sibi decnente
tutelam pmisit. Item dns coradus
michi. R. not. infrascripto stipulanti
7 recipienti uice 7 noie pupillor dco
rum 7 corpalit iurauit ad sca dei eua
gelia omnia 7 singla ipis pupillis u
tilia face 7 inutilia ptermittere ipor
q; psonas 7 res ad comodum 7 utilitate
ipor bona fide custodire 7 saluare. 7 i
uetarium de reb; eor face 7 adminstra
tois sue debito tpre redde ronem cu;
integra resi duor consignatoe. Saluo
eo q uti semp ualeat uitate. Cete;
dcs iudex ipi actui legittimo suam
7 ois bon auctoritatem iposuit 7 d
ctum. Nota q tutor testari no
tenetur fideiussorem prare quia fide
ei 7 diligentia approbata e a testatore. I
tem nota q si testator libauit 7 absol
uit tutorem ne teneetur redde rone;
administratois tunc non facies eum p
mittere nec iurare posse de rone redde
da. Sz pt quam dxis 7 inuetarium de
reb; eor face ita contimuo subiunges
Ratoem uo administratois redde
cum de ipa a testatore fuit absolut.
n aliut quam deuire debuit tenetatu.
b Nos Ianus Instim tutele da
Scachauellus tiue. R. cccco.
iudex 7 ass. dni. R. de ulla potatis. bo.
cognito q dnico pupillo filii. q dam
antonii nemo fuit testarius tutor
relict. 7 etiam q hii qui ut legittimi
fuant. a dimittendi excusati sunt 7 ro
nabilit absoluti. cytatis agnatis et
cognatis eidem pupilli qa omni eor
testimonio 7 approbatoe inuenit dnm
coradum ad ipius pupilli tutelam
gerendam mag ydoneum. I deo dcto
ipm dnm coradum dco pupillo tuto
rem constituit 7 dedit. Qua ppt idem
tutor pmisit michi. Ro. not. infra
scripto stipulanti uice 7 noie dci pupil
li 7 corporalit iurauit ad sca dei eua
gelia omnia 7 singula ipi pupillo uti
lia face 7 inutilia ptermittere ipius
q; psonam 7 res ad comodum 7 utilita
tem ei bona fide custodire 7 saluare. 7 i
uetarium de reb; ei face ac administra
tois sue ronem tpre debito reddere c
integra resi duor consignatoe. saluo
eo q uti semp ualeat uitate. Insup
dci tutoris pcib; 7 mandatis dominus
phylippus pmisit michi not. noie
dci phylippi stiplanti se facturu 7 cura
tur q dcs tutor p dca omnia 7 singla
attendet 7 obsuabit. 7 q ipse dns phy
lipp dictum pupillum indepnem s
uabit de omnib; 7 singlis sup dcis 7c.
Post h dcs iudex p dcis omnib; 7 singu
lis suam 7 ois bon om. auctate; itpoit
7 decretu. Instrumentu tutele legittime.
c Nos ... in scachauellus iudex 7 ass.

dnii. R. de villa potestatis bon. dnam ma
thildam matrem dnici pupilli filii
quondam antonii in presentia constitu
tam et eidem filio suo tutelam petentem
et affectantem cum ei ab tutela sibi sui
iuris ordinem deferatur: et ipsa sit in
ea etatis prefinienda eidem pupillo tuto
rem constituit et decernit. Que tutrix pro
misit michi. R. o. notario infrascripto re
cipienti nomine dicti pupilli stipulanti et corporaliter
iuravit ad sancta dei evangelia omnia et sin
gula dicto pupillo utilia facere et inuti
lia pretermittere. ipsius quoque personam et res
bona fide custodire salvare atque. et inven
tarium debito ei facere. et administrationis
tempore debito reddere rationem cum integro
residuorum restitutione. Salvo eo quod uti
semper valeat utilitate. Renuntians ve
leiano senatusconsulto et secundis nup
tiis et omni alii auxilio depositionibus et be
neficiis plene certificata que sit. et quo
dicitur. Insuper dominus filippus de cetera tutrice
precibus extitit fideiussor. demum huic
actui legittimo iudex suam et comunis
bon. auctoritatem interposuit et decretum. c

Instrumentum matris tutricis dominici actoris. R.

D Omina mathelda mater et tutrix dominici
pupilli filii quondam antonii qui propter
debilitatem sexus et persone. vel quia nimis
est a foro iuditiali longinqua vel quia propter
gravem egritudinem et langorem et alia
imminentia impedimenta personaliter
intendere et superesse non valet causis quas
ipsa nomine dicti pupilli habet vel habere in
tendit specialiter cum tali et generaliter est
qua cumque persona tam in agendo quam
defendendo. Iacobum dominum corradinum ibi
dem presentem in dictis causis rerum tamen suarum
periculo constituit et fecit actorem qui ac
tor promisit ipsi tutrici tam nomine suo quam
nomine dicti pupilli stipulanti et corporali
ter iuravit ad sancta dei evangelia omnia
et singula in dictis causis ipsi pupillo uti
lia facere et inutilia pretermittere. et quicquid
ad manus eius ipsius cause vel causarum occasione
pervenerit ei ad integrum consignare. sal
vo eo quod uti semper valeat utilitate. Cui
actui legittimo iudex suam et cetera.
ut supra. Instrumentum curatoris ad causas. R.

D Ominicus adultus filius quondam
antonii ante dominum scachiuelli
iudicis et assessoris domini R. de villa potestatis bon.
presentiam constitutus in causa quam habet
vel habere intendit cum filippo et generaliter
in omnibus aliis causis litibus et controversiis
quas habet vel habiturus est cum aliquo vel
aliquibus tam in agendo quam defenden
do dominum corradinum ibidem presentem sibi
petiit et constituit curatorem. Quo cura
tore ipsius decreto iudicis confirmato. Pro
misit ipse curator dicto adulto et corporaliter
iuravit ad sancta dei evangelia omnia et singula
ipsi dominico in dicta causa et causis utilia fa
cere et inutilia pretermittere. Et quicquid
ad manus eius occasione ipsius cause vel causarum
devenerit ei ad integrum consignare. Sal
vo eo quod uti semper valeat utilitate. Ad h.
andreas ipsius curatoris precibus dicto do
minico de indempnitate omnium predictorum
extitit fideiussor. Preterea dictus iudex ipsi
actui legittimo suam et comunis bon. auctoritatem
interposuit et decretum. Instrumentum curatoris generalis

adultis ad causas et ad negotia. R.

D Ominicus adultus filius quondam antonii
ante dominum scachiuelli iudicis et assessoris domini R.
de villa potestatis bon. presentiam constitutus
in causa quam habet cum tali et generaliter in omnibus
aliis causis litibus et controversiis quas habet
vel habiturus est cum aliquo vel aliquibus
tam in agendo quam defendendo et tam in
criminalibus quam in civilibus et omnibus eius
negociis tractandis et gerendis dominum co.

ibidem presentem sibi decerni et constitui pe
tiit curatorem quo curatore in predictis
et quolibet predictorum ipsius decreto iudicis
confirmato promisit ipse curator dicto domino
... et corporaliter iuravit ad sancta dei euangelia
omnia et singula dicto adulto in causis et nego
tiis eius utilia facere et inutilia pretermittere
ipsiusque bona et res fideliter custodire et sal
uare. et inuentarium secundum iuris ordinem
facere. et curare atque administrationis sue cum
integra restitutione et consignatione omnium
eorum que per dictorum occasione ad ipsum peruenerint
reddere rationem saluo eo quod utilis semper ua
leat utilitate. Insuper andreas ipsius cura
toris mandato dicto dominico de in demp
nitate omnium predictorum extitit fideiussor.
Tandem dictus iudex predictis omnibus et sin
gulis suam et communis bononie auctoritatem interpo
suit et decretum. Instrumentum curatoris dati

Dominus bonis alicuius absentis
Scilicet iudex uellus iudex et indefensi.
et assessor domini R. de villa potestatis bononie. cum
antonii ipso ad plurium debitorum creditorum
petitionem citato et eius defensione legittime
proclamata non comparuit ipse nec ali
cuius ul' aliter pro bonis eiusdem antonii ab
sentis et indefensi dominum conradum ibidem
presentem decreuit et constituit curatorem.
Qui curator promisit michi R. o. notario
infrascripto stipulanti et recipienti uice
et nomine dicti antonii et bonorum eius et corpora
liter iurauit ad sancta dei euangelia dicta bona fi
deliter et diligenter perquirere inuestigare
defendere custodire et saluare. et omnia et sin
gula in ipsis bonis utilia facere et inutili
a pretermittere. et inuentarium de ipsis bo
nis facere. Nec non administrationis et cure
ipsorum bonorum secundum iuris ordinem reddere ratio
nem. Saluo eo quod utilis semper ualeat utili
tate. Insuper andreas ipsius curatoris
precibus michi notario recipienti pro ipso anto

nio et bonis eius de predictis omnibus et singulis
extitit fideiussor sub obligatione suorum
bonorum. Cetera idem iudex et cetera ut supra. Si filius fa.

Dominicus bononiensis ciuis et allegans
adultus filius patris absentiam petiit et
antonii in presentia ipsi curatorem dari sic
Dominus sca. iudicis et assessor domini R. de uilla sc.
potestatis bononie constitutus licet patrem habeat
absentiam tamen patris allegans petiit
conradum curatorem quem habet uel habere intendit
cum filippo curatorem constitui et decerni.
Quo curatore ipsius decreto iudicis con
firmato promisit ipse curator dicto dominico
et corporaliter iurauit ad sancta dei euangelia
omnia et singula ipsi curatore utilia facere et in
utilia pretermittere. et quicquid ad manus
eius peruenerit. ut supra in instrumento cur
adultis. Unde nota quod filio familias
praesente intelligitur non datur curator
sed datur solummodo curatore. Si uero dabitur curator
Dominicus tutor impuberi excedenti
impuberes tamen infantiam et habenti tuto
rem maiorem tamen infantie recusanti immineat ei causa
filii eius. antonii tutore curatores ita scribes.
et cum habens uel habere intendens cum phi
lippo ad dominum sca. iudicis et assessor domini
R. de uilla potestatis bononie presentiam constitu
tus sibi in dicta causa dominum conradum ibi
dem presentem sibi petiit curatorem consti
tui et decerni. quo curatore ipsius decreto
iudicis confirmato promisit idem curator
dicto dominico et corporaliter iurauit et cetera ut supra
in instrumento cure adultis. Si autem dabitur curator

Dominicus pupillo habenti tutorem
pupillus filius sed negotium circa ipsum
dominum antonii quia cum tutore habiturus.
domino conrado eius tutore ad domini sedem prae
turus sum de bonis communibus inter eos uel sic quia
cum domino conrado eius tutore causam habiturus
est ad presentiam talis iudicis constitutus
sibi petiit dominum martinum eius patruum

sup dca diuisione. aut in dca ca dedu et
ostitui curatorem. Quo dno matio
curatore dco pupillo sup pdcis ipius
decreto iudicis ostituto pmisit ipi dnm
cosi maior infante fuit. et si minor i
fante fuit. dices pmisit michi not p
ipo stipulanti. etc. ut in instro cure ad
cus. Ceterum nota quod aliqn datur cu
rator pupillo tutorem non ydoneum
hnti et etiam pupillo qui tutorem
absentem ht. Item datur curator pup
illo in locum tutoris excusantis se de
tutela ad tps usque quo ueniat illud
tps sit curator quorum curatorum instra
ex antecedentibus sumi poterunt.
Item nota quod datur curator mutis sur
dis furiosis mentecaptis prodigis. et p
petuo morbo laborantibus quorum curato
rum instrm sic incohabis. dns. s. ca. iu
dex et ass. dni. p. de ulla potis bonon.
cytatis agnatis et cognatis dnica mu
ti et surdi filii q. antonii creditorum omni
um approbatione et testimonio dnm co
radum eius patruum circa administratio
nem et curam psone et rerum dca dnica mag
nu et ydoneum eum dnm coradum
ipi dni constituit curatorem. qui cu
rator pmisit et iurauit. etc. ut sup in
instro tutele nomine tutoris in curatorem
mutato. Item aliqn datur curator
uentri. sed quia hoc instrm raro ad exerci
tium uenit. io illo omisso ad utiliora
ueniendum est. Instrumentum inuentarii
In noie confecti a tutore. etc.
patris et filii et sps sci amen. Corad
tutor constitutus et decreto iudicis co
firmatus dni co pupillo filio et
heredi q. dam antonii ut patet
instro sup decreto eius tem tutele
scripto manu tal' not. sciens ad
inuentarii confectionem debonis et rebus
ipius pupilli fin iuris ordinem se teneri.
psens inuentarium mox post quam insti
tutus et confirmatus fuit tutor de bonis rebus
ditis et debitis atque noibus debitorum here
ditatis q. dam dci antonii et ipius pup
illi. Inceptum sub anno dni millo du
cent. quinquagesimo sexto indict. quarta
decima die undecimo intrante aprili.
In hunc modum pmisso uenabili sce
crucis signaculo facere parauit. In pri
mis quidem dixit et asserit in bonis et he
reditate pdca se inuenisse duo sclinea
et tot uegetes et tantum frumentum et tan
tum uinum et sic de singul' ponendo p
mo res mobiles secundo res imobiles
scilicet domos et terras designatas p loca
et latera tercio et ultimo credita et debita.
Sciendum est nota quod curatores generales eti
am de reb et bonis adulti seu muti uel
surdi et similium psonarum et etiam curato
datus uentri. et curator datus bonis absen
tis et indefensi debent inuentarium fa
cere simuli modo et forma mutato noie
tutoris in curatorem et noie pupilli i
nom adulti seu muti et tenore nego
tii. et tam tutores quam curatores debet
inuentarium conficere mox quam fuerint co
stituti. id est quam cito possunt. et debet scri
bi dies in qua inchoatur inuentarium et
dies in qua terminatur sed legitur inue
tarium coram testibus fit. et nichilominus
non inuentarium ab herede. quod quidem i
uentarium faciat aliquis ex testo uel ab in
testato heres ne in consulte adeat heredita
tem et ex hm modi inuentario consequitur
hoc beneficium quia ultra modum ultra
uires hereditarias creditoribus hereditariis
non tenetur. Et etiam consequitur falcidiam.
Verumtamen hoc inuentarium debet icho
ari in. xxx. dies post quam se heredem esse
cognoscet. et infra alios. lx. terminari

si fuerint res hereditarie uel maior pars me
a tempore puntia. alioquin infra annum
a morte testatoris heredi scientie mortem
testatoris. Et debet heres propria manu si
gnum crucis preponere. preterea debet conuo
care coheredes legatarios fideicommissarios et
creditores hereditarios qui si non fuerint aliqui
uel si fuerint tamen eius interesse noluerint ad
hibendi sunt tres diuites et boni homines
illius terre uel ciuitate in quorum presentia hoc
fiat. et debet primo scribi maiora et me
liora deinde uiliora et postmodum credita
et debita. quod inuentarium fit secundum formam
inferius scriptam. Instrumentum inuentarii ab

a Ego dominus talis filius heres condicti.
condam antonii ab ipso patre suo i
eius testamento heres institutus fuit et relictus.
idem dominus casu uolens non insulte se de
beneficio inuentarii hereditati ipsi se in
miscere ne ultra uires hereditarias tene
atur. et ut beneficium ex hoc inuentario
deinde debitum sibi ad integrum res
netur. Venerabili signo crucis ante pro
pria ei manu preposito legitariis insu
per fideicommissariis et creditoribus heredi
tariis citatis et presentibus .s. domino tali et
domino tali presens inuentarium de bonis
ipsius hereditatis in hunc modum facere
procurauit. In primis quidem asserit se i
uenisse in dicta hereditate unam domum
positam in tali loco infra tales confines.
et c. ponendo res immobiles et cetera omnes de
inde immobiles et uiliores postmodum
credita et debita quibus positis dicens ita lec
tum et completum fuit hoc inuentarium
in tali loco. sub anno domini millesimo. et c.
presentibus talibus testibus. Nota tamen quod sin
ordinem unus quam dam sollempnitatem
seruante esse intelligendum uidelicet quod aut se subscri
bet heres aut si ignarus sit litterarum uel
scribere impeditur specialiter tabulario ad hec

solummodo adhibendo mandare debet per se lit
teras supponere. et quod intersint testes qui he
dem cognoscant. Sed ista ut plurimum re
pugnante consuetudine non seruatur. In

b Dominicus Instrumentum quomodo suus heres ab
filius condam antonii hereditate abstinet.
an domini scachauelli iudicis et assessoris domini
potestatis. de illa potestatis bononie presentiam constitu
tus quia hereditatem condam dicti patris
sui sibi ex ei testamento delatam. uel
sic quia hereditatem condam dicti patris sui
a se ab intestato spectantem sibi credit
fore dampnosam ne a creditoribus ipsi
hereditatis uel ab aliis quibuscumque occ
casione hereditatis eiusdem pulsetur ma
liquo uel grauetur ab eadem heredita
te omnino abstinuit. et ipsam et omne ex
ea comodum et incomodum penitus
recusauit. Instrumentum quomodo extraneus heres

c Dominicus hereditatem repudiat.
condam antonii ante presentiam talis
iudicis constitutus quia hereditatem condam
coradi sibi ab ipso corado in eius testamento re
lictam credit sibi fore dampnosam
hereditatem ipsam repudiauit omnino. et omne
comodum et incomodum ex eo penitus
recusauit. Igitur nota quod ille dicitur
heres suus qui erat in potestate defuncti
et hic si hereditatem non uult debet se
abstinere. ut in priori carta si autem
ipsam recepit debet se immiscere. extra
neus uero dicitur qui non erat in potestate
instituentis et hic si hereditatem non
uult debet omnia repudiare. ut ex secunda
carta. si autem ipsam recepit dicitur eam
adire. Et sic non debent immiscere uel absti
nere est suorum heredum adire. aut uel re
pudiare extraneorum heredum est. Instrumentum

d Dominicus rationis administrationis
filius condam antonii fuit reddite. et c.
confessus et contentus domini coradum condam

ipsius tutorem rationem administrationis sue super omnibus eo quod administravit aut administrare debuit in bonis et circa bona eius occasione ipsius tutele plene ac aperte ostendisse et reddidisse eidem. visis inspectis ac cognitis actibus et scripturis administrationis eidem. Et quod integre dedit restituit et consignavit sibi omne id et quicquid ad eum pervenit de bonis suis et rebus ipsius occasione administrationis dicte tutele quam fecit et facere debuit in bonis et circa bona sua. et ipsum illud in debet quod in reliquis et residuis fuit. et ipsi omnia reliqua et residua et omnia et singula instrumenta libros et rationem ei approbans ratificans et confirmans ipsos actus rationes et scripturas et quicquid gestum et administratum est per ipsum Conradum in bonis et circa bona ipsius domina. et omnes et singulas solutiones dationes et pacta et contractus occasione dicte tutele factos ab eo. Quapropter pro se et suos heredes promisit dicto domino Conrado pro se et suis heredibus stipulanti quod non petet ab eo vel eius heredibus aut alio pro ipso aliquid occasione dicte tutele vel administrationis facte vel faciende bene vel male geste. aut quod reddat ei de dicto rationem vel quod reliqua prestet. et quod nullo tempore dicet vel opponet quod ratio non sit reddita et reliqua integra prestita. et nullam aliam contrariam exceptionem vel defensionem seu negationem iuris vel facti contra aliquod predictorum vel infrascriptorum in aliquo faciet vel opponet. quod ratio non sit ei reddita et reliqua integra prestita. faciens eidem domino Conrado pro se et suis heredibus recipienti finem et refutationem et pactum de ulterius non petendo de omni eo quod ab eo vel eius heredibus petere posset occasione dicte tutele vel administrationis bene vel male geste. seu alia quacumque ratione vel causa. Et liberans ac absolvens eum et eius heredes et bona per acceptilationem et aquilianam stipulationem legittime interpositam. Renuntians exceptioni non numerate tradite consignate et restitute rei et exceptioni doli et condictioni sine causa in factum actioni et omni alii auxilio. Que omnia et singula supra scripta. Item dominica pro se et suos heredes promisit dicto domino Conrado pro se et suis heredibus stipulanti firma et rata habere et tenere et non contra facere vel venire per se vel alium aliqua causa vel ingenio de iure vel de facto sub pena. C. librarum imperialium stipulatione promissa in singulis capitulis et cetera. de pena et refectione dampnorum et obligatione bonorum. in fine facies eum iurare more minorum.

Instrumentum procuratoris

Antonius fecit constituit ad causas et cetera. et ordinavit Conradum ibidem presentem et infrascriptam procurationem sponte recipientem. Et Andream licet absentem et quemlibet eorum in solidum ita tamen quod non sit melior conditio occupantis suos procuratores actores et nuntios speciales in causa quam habet vel habiturus est cum Phylippo coram tali iudice ad libellum recipiendum seu offerendum litem contestandam exceptiones proponendas terminos et dilationes petendas et recipiendas testes et instrumenta producenda et alterius partis videnda et reprobanda suspectos dicendos. iudices eligendos et recusandos sententiam audiendam appellandam committendam prosequendam. et omnia et singula facienda que merita causarum exigunt. et que et ipse met facere posset. Promittens se firmum et ratum habiturum quecumque dicti procuratores aut alter eorum circa predicta vel aliquod predictorum duxerint facienda.

Nota quod aliquando dominus procuratorem suum relevat ab honere satisdationis et fieri potest in ipso eodem instrumento posito enim toto tenore istius predicta subsequenter dices. Et quia voluit dictus Antonius ipsum procuratorem suum relevare ab honere satisdationis promisit michi

Rolandino notario infrascripto stipulanti
uice et nomine omnium eorum quorum interest
uel interit de iudicio sisti et iudicato soluendo et quod
tempore sententie recitande in iudicium ueniet
si opus fuerit et comode fieri poterit et omnia
dabit et soluet aduersariis suis, pro omnibus
clausulis que in contemplatione continebuntur
nisi fuerit prouocatum, sub obligatione suo-
rum bonorum. Si autem ista satisdatio
fiet in actis coram iudice scribes eam hoc
modo. Et quia uoluit dictus procurator releua-
ri a satisdatione iudicatum solui, promisit
mihi notario infrascripto stipulanti nomine
dicti philippi et omnium illorum quorum interest
uel interit quod defendet dictum antonium et quod in e-
dolo malo faciet in tota dicta lite et quod tempore
sententie ferende erit in iudicio et soluet iu-
dicatum nisi [illegible] fuerit prouocatum sub
ypotheca rerum suarum. Et pro his omnibus
et singulis obseruandis dictus antonius exti-
tit fideiussor sub obligatione suorum bonorum.

ANtonius **Instrumentum procuratoris generalis** fecit constituit **constituti ad causas et ad negotia** et ordinauit coradinum ibidem presentem et
sponte recipientem suum procuratorem
et specialiter in causa quam habet uel habiturus est intendit
cum filippo et generaliter ad omnes et in omnibus
eius causis litibus et controuersiis quas habet uel
habiturus est tam in agendo uel defenden-
do cum aliquo uel aliquibus coram quo-
cumque iudice tam ecclesiastico quam seculari
super quibuscumque negotiis ad libellos
offerendos et recipiendos lites contestandas
exceptiones proponendas terminos et dilationes
petendas et recipiendos testes et instrumenta
producenda et alterius partis uidenda et repro-
banda suspectos dicendos iudices eligendos
et recusandos sententias audiendas appellan-
das committendas et prosequendas et omnia et sin-
gula facienda que merita causarum exigunt. Item
ad petendum exigendum et recipiendum omne id
et quicquid ipsi antonio ex quacumque causa ab
aliquo debetur et ad solutiones faciendas
ad paciscendum componendum et trans-
igendum et compromittendum et laudum
et arbitrium audiendum et prosequendum et
ad contrahendum debita et ad constituendum
sibi alios debitores et ad uenditiones emp-
tiones locationes et alias cuiuscumque generis contractus
faciendos et ad obligandum se nomine ipsi-
us antonii et bona eiusdem antonii super quo-
cumque contractu generis faciendos et generaliter
ad omnia eius negotia tractanda et gerenda
et ad omnia et singula facienda que circa
predicta uel aliquod predictorum sibi utilia ui-
debuntur et que per quemlibet legitimum
procuratorem et nuntium fieri possunt.
dans ei plenam et liberam potestatem et man-
datum predicta omnia et singula facien-
di et super predictis et quolibet predictorum quoti-
ens expedient et uoluerit procuratorem et
unum uel plures constituendi illum uel
illos quem uel quos sibi videbitur procurator constitu-
ent. Et promittens se firma et rata habitu-
rum quicquid dictus coradinus procurator aut
alius uel alii ab eo constituendi circa predicta
uel aliquod predictorum duxerint facienda. sub
obligatione omnium suorum bonorum. **Instrumentum**

UEnerabilis pater **sindicatus. rubrica.**
A. commissione ... abbas monasterii
sancti prosperi pro se ipso et eius successoribus uice
et nomine dicti monasterii presentibus et
consentientibus infrascriptis fratribus et mo-
nachis eiusdem monasterii ad hoc in ca-
pitulo specialiter congregatis fecit et constituit et or-
dinauit coradinum ibidem presentem
suum et dicti monasterii et conuentus eiusdem
sindicum procuratorem actorem et certum
nuntium specialiter in tali causa quam dictum
monasterium habet uel habere intendit cum
tali etc. ponendo illa ad que constituuntur
sicut super in instrumentis procuratorum. Insi-

aut dices. Permittens dictus abbas vice
et nomine dicti monasterii presentibus
et consentientibus eisdem fratribus se firma
et rata habiturum quicquid dictus sindicus
et procurator circa predicta vel aliquod predictorum
duxerit faciendum sub obligatione bonorum
dicti monasterii. Fratres autem ipsius con-
monasterii huiusmodi omnibus presentes et con-
sentientes fuerunt hii. s. dompnus Ja.
dompnus Mar. etc. Igitur notandum
est quod sindicus ab universitate et solum
ad causas constituitur. quia sindicus est unum
uxorem eam gerens licet universitas ad
negotia procuratorem constituat. Sindicus
etiam et procurator non debet nec potest
transgredi fines mandati. preterea atten-
de quod si constituatur sindicus a communi alicu-
ius terre aut ab aliqua societate facias quod
potestas consul vel massarius aut ministralis
congregata universitate una cum ho-
minibus ipsius universitatis ibidem pre-
sentibus constituat sindicum et potestas in
carta hoc modo. Convenientibus et congregatis
hominibus ville sancti Zophilli ad contio-
nem campane sonitu apud ecclesiam pre-
dictam more solito. dominus tal' potestas aut
tal' consul vel massarius communis eiusdem ville
pro se ipso et eius successoribus vice et nomine
dicti communis cum consensu et voluntate omn-
ium hominum eiusdem terre ibidem pre-
sentium. s. Petri. Ja. Martini. et sic de
singulis. et ipsi omnes et singuli ibidem
presentes pro se ipsis et vice et nomine dicti
communis fecerunt constituerunt et ordinave-
runt talem absentem vel presentem cor-
et dicti communis et universitatis sindicum ac-
torem procuratorem et certum nuntium
etc. et facias quod saltim due partes univer-
sitatis constituant. Item nota quod aliquando
constituuntur ab ecclesia sive capitulo
yconomi. et hic creatur solum ad ec-
clesiastica negotia procuranda. et fit cum
auctoritate episcopi. et debet esse solummodo de fra-
tribus. Instrumentum constitutionis vice comitis.

Dominus Aldo Esten. et Anconetane
Marchio elegit fecit et constituit
dominum Corradum suum vice comitem in
terra et omnibus pertinentiis Argente sibi sup-
posita et omnibus in ea habitantibus et habitu-
ris. Sue potestatis et iurisdictionis plenitu-
dinem delegans. et committens ut ex nunc
quousque ipsi domino marchioni pla-
cuerit tam super causis et questionibus quibus-
cumque audiendis cognoscendis et termi-
nandis quam super collectis fruntis et
omnibus et singulis ipsi domino marchioni de-
bitis petendis exigendis et recipiendis
et super imponendis et faciendis exercitibus
et chavalcatis ad honorem et servitium
ipsius domini marchionis et super manute-
nendis et conservandis iuribus et consuetudi-
nibus. vel gerat et habeat in omnibus et per omnia
vicem suam. Super criminalibus vero
causis et maleficiis indagandis et cogno- scendis
possit plene procedere. Sententia tamen pene sangui-
nis et punitionis personarum ipsi domino mar-
chioni et eius iuditio reservata. Qui dominus
marchio sollempni stipulatione promisit dicto
vice comiti se firma et rata habiturum que-
cumque circa predicta duxerit faciendum.
Ceterum insignium recognitionis sui pla-
dominii. Item dominus Marchio ipsum dominum Con-
radum super predicto offitio cum cyro-
theca vel baculo investivit. Demum
nota quod aliquando constituuntur castaldi. Tu
autem diligenter considera ad quid consti-
tuatur. et formam ipsius instrumenti colliga
ex predictis. Incipit capitulum octavum de ultimis voluntatibus.

ARS ET offitium NOTARIE IN TRES PARTES DIVIDITUR. PRIM

capult sunt enim h[oc] offitii an[te] contractuum
an[te] ultimarum uoluntatum an[te] iudicio
rum formam respi[ci]e[n]t. Unde licet
testa[menta] et ultime uolu[n]tates in h[oc] octauo
capit[u]lo hui[us] op[er]is conscribantur: ipsa ta[men] ut c[on]
tine[n]t sunt una de tribus principalib[us] p[ar]ti
b[us] artis hui[us]. Igitur cum in septem p[re]
cedentib[us] capitulis de ordine contractuum
sit tractatum sup[er] de ultimis uolun
tatib[us] nunc uidere. Sed q[uia] ultima uolu[n]
tas aliq[ua]n[do] p[er] testa[mentu]m aliq[ua]n[do] p[er] codicillos a
liq[ua]n[do] p[er] donationem causa mortis dispo[n]it[ur].
Jdcirco procedit hoc capit[u]l[u]m isto mo[do] q[uia]
primo duor[um] testo[rum] forme ponuntur.
unius scilicet breuis et simplicis et al
tius con[ten]di[ti]o[n]es et disposi[ti]o[n]es uarias c[on]tine[n]
tis q[uo]d quidem testa[mentu]m subseq[ue]nt[er] expon
tur. et p[er] partes suas et me[m]bra singula ua
riatur. dei[n]de codicillor[um] proceditur ad do
trinam et duob[us] codicill[orum] po[s]itis differe[n]
tia et natura ipsor[um] supponitur et tractatu[m]
postremo donatio causa mortis et ipsius ex
po[s]itio et uarietas infertur. **Forma bre**
uis testam[enti]
ANTonii filius condam
Boetii sanus p[er] gr[ati]am Jhesu Christi
mente et sensu licet languens corpore
suarum rer[um] et bonor[um] omnium p[er] dispositio[n]em
p[er] p[re]sens nuncupatiuum testa[mentu]m sine scrip
tis in hunc modum facere procurauit. Jn
primis quidem reliq[ui]t de bonis suis p[ro] a
nima sua. xxx. lib. bon. de quib[us] dari
uoluit et ma[n]dauit maiori eccl[es]ie bon.
prestauratio[n]e decimarum. xl. s. bon. Jtem
conuentui fr[atru]m p[re]dicator[um] ciuitatis bon[onie]
tres lib. bon. Jtem conuentui fr[atru]m p[re]dica
tor[um] Tres lib. bon. Reliquos autem ex
pendi et distribui uult sit tam circa fu
n[us] et sepulturam ei quam sibi eleg[it] ap[ud]
eccl[es]iam beati d[omi]nici q[ua]m inter eccl[es]ias:
loca religiosa hospitalia paupe[re]s et ali
as p[er]sonas q[ue] utili p[ro] ip[s]ius anima uisum
fuerit ei commissario in fra scripto. Que[m]
quidem commissarium suum ad p[re]dicta
o[mn]ia et singula exeq[ue]nda e[ss]e uoluit do
minum conradu[m]. P[re]terea de aliis bo
nis suis reliq[ui]t iure legati andree
suo nepoti. C. sold[os] bon. Jtem d[omi]ne. G.
uxori sue reliq[ui]t dotes suas q[ue] fuer[un]t
C. lib. bon. Jtem reliq[ui]t eidem iure
legati de bonis suis. x. lib. bon. Jn
omnib[us] autem bonis suis mobilib[us]
et immobilib[us] iurib[us] et actio[n]ib[us] tam p[re]
sentib[us] quam futuris d[omi]nicum eius filium
sibi h[er]edem instituit. Et ha[n]c suam
ultimam uoluntatem asseruit e[ss]e uel
le quam ual[er]e uoluit iure testi. Quod
si iure testi non ualet. ualeat saltem
iure codicillor[um] uel cuiuslibet alterius ul
time uolu[n]tatis. **Forma testi con[tinen]tis con[ditio]nes**
ANTonii p[res]b[yte]ri **et disposi[ti]o[n]es uarias**
gr[ati]am mente ac corp[or]e **c[on]tinentis.**
sani desiderans quam diu uiget in cor
poreis menbris quies et ro[bur] regit me[n]
tem q[uonia]m si quando tanto[rum] sepe adeo lan
gor obnubilat. ut n[on] solum t[em]p[or]alium
rer[um] etiam sui ip[s]ius cogat ip[s]a la[n]gor[is]
uehementia obliuisci condicio[n]is huma
ne inevitabile debitum p[re]uenire. suas
res et bona sua p[er] p[re]sens nuncupatiuum
testa[mentu]m sine scriptis disposuit in huc
modum. Jn primis quidem disposuit
uoluit et mandauit q[uod] o[mn]ia a se accep
ta et h[ab]ita p[er] usurariam prauitatem aut
aliam q[ua]mcumq[ue] illicitam et indebi
tam exactio[n]em seu retentio[n]em restituant[ur]
et soluantur de bo[n]is suis usq[ue] ad inte
gram satisfactio[n]em illius a quib[us] ip[s]e
apparuerit habuisse. et p[ro] his soluendis
et restituendis o[mn]ia bona sua obnoxia et
obligata reliq[ui]t. Jtem p[ro] a[n]i[m]a sua et pa
re[n]tum suor[um] reliq[ui]t de bo[n]is suis. C. lib
bon[oniensium]. de quib[us] dari uoluit et ma[n]da

uit ecclesie sancti petri bon(onie) pro restauratione decimarum .xl. solidos bon. Item a laborerio talis ecclesie .xx. s. bon. Item cuilibet loco religioso et cuilibet hospitali ciuitatis et suburbiorum bon. .x. s. bon. Item super funere et decone funeris et sepulture sue quam sibi elegit apud talem ecclesiam et pro equis et expensis tumuli expendi uolunt .xxv. lib. bon. et cetera prout disponere uoluerit testator et cetera plus .C. lib. bon. Et ad hec omnia et singula exequenda esse uolunt commissarios suos et huius testamenti executores dominum conradum et dominam .M. eius uxorem et priorem talis ecclesie qui pro tempore fuerit. Dans eis et cuilibet eorum plenam licentiam et liberam potestatem et generalem mandatum ut sine consensu dicte heredum eius aut alterius persone possint sua auctoritate de bonis eius (testatoris) de quibus uoluerint uendere alienare et obligare pro predictis restitutionibus faciendis et dictis legatis omnino soluendis et pro ceteris omnibus et singulis exequendis ut dictum est. Et si contingerit aliquem uel aliquos dictorum commissariorum suorum premori eidem testatori aut mori ante executionem omnium predictorum alii uel alius nichilominus predicta omnia et singula exequantur. Insuper de bonis suis reliquid iure legati .xx. lib. bon. Item tali .L. lib. bon. Item tali suo suo reliquid et legauit puram et meram libertatem secundum usum ciuitatis romane et plenam libertatem et exemptionem ab omni seruitute et condicione et omne ius patronatus et totum suum peculium et cetera de legatis prout disposuerit testator. Item domine .M. uxori sue reliquid dotes suas que fuerunt .C. lib. bon. Insuper de bonis suis reliquid iure legati .xxx. lib. bon. et totam mobiliam suam. scilicet lectum fornitum et omnes pannos lineos et laneos quibus ipsa utebatur tempore obitus testatoris. Preterea legauit eidem uolunt et disposuit quod ipsa sit in domo et hereditate sua domina et usufructuaria quamdiu uixerit et uidualem uitam in ipsa domo uitam seruauerit et dotes et legatum non petierit. Quod si aliam elegerit uitam uoluerit eam habere solum dotes et legatum predictum scilicet ipsius .xx. lib. bon. et mobilia supradicta et sic de ipsa uxore scribas quemadmodum ordinauerit testator. Item iulianam eius filiam sibi heredem instituit in .C. lib. bon. quas eam habere uoluit cum nupserit. Iubens ipsam esse contentam. Item filippam eius filiam sibi heredem instituit in eo quod sibi pro eadem dedit dotis nomine quando nupsit. Insuper reliquid eidem nomine benedictionis .xl. s. bon. et iubens eam de hiis esse contentam. In omnibus (aliis) autem bonis suis aliis mobilibus et immobilibus tam iuribus et actionibus tam presentibus quam futuris dominicum et iohannem eius filios sibi equalibus portionibus heredes instituit. Et si contigerit ipsum ex dicta domina .M. aut alia quacumque legittima eius uxore ex nunc filios habiturum peruenientes in lucem postumos aut in medio tempore natos si masculus uel masculi fuerint ipsum uel ipsos cum predictis dominico et iohanne uel altero qui superuixerit equalibus portionibus heredes instituit. si autem femina unam uel plures ipsam uel quamlibet earum sibi in .C. lib. bon. heredem instituit uel sic. Et si dicta sua uxor pregnans esset et pareret filium uel filios unum uel plures postumos aut in medio tempore natos ad lucem peruenientes si masculus uel masculi fuerint et cetera ut prime dictum est. et hoc ultimum uidetur habere locum spirauerit quando primus suspicatur obitus testatoris. Si uero aliqua dictarum filiarum filiarum suarum tam natarum uel nasciturarum aut postumarum aliquando uel infra tale tempus decesserit sine filiis substituit ei pupil

lant̃ ⁊ uulgant̃. ⁊ p fidei cõmissum sup
stites filios masculos ul' eorum filios in
stirpes ⁊ nõ in capita. Et si aliqs filiorum
suorum masculorum dampnatorum q̃m nasci
turorum ul' p̄timorum aliq̃n ul' infra uige
simum quĩtum ãnnum sue etatis dece
sit sine filiis ul' si decessit infra pupil
larem etatem sbstituit ei pupillariter
⁊ uulgant̃. ⁊ p fidei commissum supstites
masculos ul' eorum filios in stirpes ⁊ non
in capita. ⁊ si masculi ul' eorum filii nõ fu
erint̃ filias feminas ul' earum filios in stir
pes ⁊ nõ in capita. Item si om̃s tam ma
sculi quam femine n̄ extantibus ul' rema
n̄etibus aliquibus ex eis filiis decesserint.
eo casu uoluit de bonis suis fieri ⁊ hoc ⁊c.
p̄terea uoluit ⁊ disposuit q' obstantibus p̄
dictis sbstitutionibus p̄sit quilibet filiorum
aut filiarum suarum testari ⁊ dispone. de eo q'
sibi relictum ẽ. aut de eo q' adip̄m spec
tabit ex hereditate p̄dicta usq; in quãtita
tem .L. lib. computata in hiis falci
dia sibi debita. Item uoluit disposuit
⁊ mãdauit q' p̄dicti sui masculi filii si
mul ⁊ cõiter habitent ⁊ ad diuisiõem nõ
puenant. usq; quo om̃s compleuerint
uigesimum quĩtum ãnnum sue etat
q' si cõfecerint. aut si aliqs eorum alios ad
diuisiõem puocauerit. ul' requisierit p
uetur. ⁊ eum ipse testator priuauit q̃r
ta ul' dimidia ul' tertia quãtitate ex parte
sua de hereditatis quam dimidiam ul'
q̃m quantitatem deuolui ⁊ puenire uo
luit ad ceteros ul' ad talem ecclesiam. Item
uoluit ⁊ disposuit q' dicti ei filii uendere
n̄ possint de bonis immobilibus hui hereditā
tis quousq; compleuerint. xx. anni. ul'
tale tempus sue etatis q' si cõfecerint uoluit
q' fiat hic ⁊ hec ponendo ea q̃ testator ordi
nauerit. ⁊ sic pot̃ testator grauare heredes
suos in eo q' uult. Tutores aut̃ filiorum

suorum dampnatorum q̃ p̄timorum pupillo
rum eẽ uoluit talem ⁊ talem absol
uens ⁊ habens eos a rõne administratõis
reddenda ⁊ ip̄am rõnem eis remittens.
In fine aut̃ dices. Et hãc suã ultimã
uoluntatem asserit eẽ uelle quam
ual'e uoluit iure testamẽti q' si iure
testamẽti non ualet. ualeat saltim
iure codicillorum ul' cuiuscumq; alterius
ultime uoluntatis. Et uoluit hoc
testm̃ seu ultimam uolũtatem om̃ib'
aliis ei testamẽtis. ul' ultimis uolũ
tatibus hĩc retro factis p̄uale. ul' tam
factis quam faciendis decetõ p̄uale
⁊c. sm̃ q' in hiis ubi s disponet.
Attende igitur testm̃ p̄dictum dispo
sitõẽs uarias cõtine. que quidem ⁊ si
n̄ semp om̃s occurrũt. Ponuntur tñ
ut doctrina tibi sit quomõ ⁊ quo loco
scribi debeat una queq;. non tñ intel
ligas om̃s eẽ positas que possũt a tes
tatoribus ordinari quia hec ex humana
inuentõẽ impossibile foret cum uo
luntatum hominum non sit finis. Ve
rum tñ ordo p̄dictus non in qualibet ita
suatur. quidam enim eo q' heredis in
stitutio caput ⁊ fundamentum dicatur te
stamẽti p̄ip̄am heredis institutionem
scripto phemio subseq̃nt ponunt in
principio testamẽti. ⁊ dein ad legata
⁊ fidei commissa procedũt. Sed bonõien
sis ciuitas p̄dictam in dictis testis appo
sitam tenet formã q̃m credo multis
rõnibus meliorem. Cum itaq; i testis
añ ponantur phemia de illis sucicte
⁊ breuiter ẽ intendum quia licet quidam
in hiis phemiis multum nitantur
poti tñ ẽ curiositatis q̃m utilitatis.
Pões igitur phemium q̃m breuius po
teris. Si enim fuerit testator infirmus
utens in phemio forma p̄dicti primi

testamti. Si uo fuit sani dices anto
ni sanus p gratiam ihu xpi mente et cor
pore sua rerum et bonorum omnium dis
positionem etc. et si plyxi dicere uoluens
uideas quomodo iacet in forma p dicti t
testamti secundi. Et si aliquis testa
mentum fecit uolens mare transire
ul beati jacobi limina uisitare. ul
alias ire. et dehi uolunus in testo facere
mentionem licet n multum expediat po
tis dicere. Antonius uolens in subsidi
um terre scē mare etransire. ul uolens
sci jacobi apli limina uisitare psens
nuncupatiuum testm etc. sup hi aut
uarietate plenius diuise sut forme q
p libito sequi potis. Ver quia utilio
ra sup sut. ideo ad illa ueniendum est.

Testamentum Quid e testamentum et unde di
e uoluntas alicui
iusta sua deco q p t mortem ciatur. iv.
suam fieri uult. cum institutione hed
ul sic testm e quedam sollempnis
ordinatio siue uoluntas cum insti
tutione heredis. unde sine heredis institu
tione non ualet testm. In quo testo ne
mo pot sibi legem dicere a quo recede
non liceat. cum ambulatoria sit uo
luntas usq ad exitum uite. testm e
tiam nisi testatore mortuo uires n
ht. Et dicatur testm mentis testato
s. uoluntatis declatio. de diuisione

Testamentor aliud testamentor.
t sine scriptis aliud in scriptis. a
liud q non scriptura s in testium p
sentia fit testm sine scriptis dicitur
q ia fit sine sollempnitatibus. et dicat
testm nuncupatiuum sicut sut ptra
dua testamenta quor forme scripte
sut in principio hi capituli. Videli
cet qn coram tabellione et testibus nu cu
patur testator et heredis institutio et ea

q in testo ordinantur. et n interuenunt
alie sollempnitates. et obid dicat sine
scriptis hoc e sine sollempnitatibus. Sz
testm in scriptis dicitur q fit cum sollep
nitatibus que qdem faciunt illud ualere.
et sunt ipe sollempnitates tales. uideli
cet q testator ppria manu scribat si lit
teratus e et scribere pot. s si litteratus n e
et scribere non pot. scribat alius eius mandato
et offerat testator illud coram. vii. tes
tibus legitimis dicens illud suum testa
mentum q offertur. n tn refert utrum
illi testes sciant que continentur in testo ul
n. et sit in eo scriptum nom heredis. et p
dictus testator ul ille qui scripsit ei man
dato subscribat se in testo coram testib
et etiam se subscribat uni quisq ipor vii.
testium et uno eodem die et tpre. et appo
nat uni quisq suum sigillum et sine
istis sollempnitatibus testm in scriptis
factum n ualet quantum ad extraneum
heredem. s si fuit heres filius testatoris
ualet etiam ex his sollempnitatibus
deficientibus. Quomodo hoc uero testm de
beat fieri et q forma subscribi et quomodo
apiri obmittat quia consuetudine tpris
nunc e q dampnum alienum fit etiam aliqn
testm sine aliqua scriptura. uidelicet
q qn non pot hri tabellio testator u cor
vii. testes in ciuitate ul. v. in uilla. et
exponet coram eis uoluntatem et dispositi
onem suam. et heredis nominationem et dispo
sitionem et roget illos esse testes. Mortuo
aut testatore adhibit aliqs iusitesto
hns iudicem potestatis et narrabit iu
dici. et iudex uocatis heredibus legitimis et
fidei commissariis siue uenerint siue n co
mittet alicui tabellioni testes ipos ad
notitiam testi et ad ppetuam memoriam
recipe. et ipi testes iurati deponent uni qs
q sigillatim et interrogabitur uni qsq

de noīe ꝛ ꝑ nomine ꝛ etate testatoris ꝛ
de ubi quib; usus fuit in testō ꝛ spālit
de hr̄edis institutiōe. ꝛ de anno die loco et
testib;. Et hiis testib; receptis legetur
tām eoꝝ coram iudice p̄sentib;. Su. ali
is testib; ꝛ tabellio de mādato iudicis
publicabit illos ꝛ se subscribet. **De p̄tē**

TEstamentum **ex testamento sui**
aut etiam ꝛ integrum **sumi da.**
dam pot̄ cuilibet hr̄edum ꝛ substitutoꝝ ꝛ
nichilominus cuilibet cōmissarioꝝ seu fidei cōmissarioꝝ ꝛ lega
tarioꝝ dam̄ ē ca ps testam̄ti. s. illa m̄q̄ fit
m̄tio de eo q͞ sibi legatum ul' relictū ē.
hoc m̄o. Antonius sanꝫ p gr̄am ihu xp̄i
mente ꝛ sensu licet langues corpore su
aꝝ reꝝ ꝛ bōꝝ omium dispositōem ppte
rea nuncupatiuum testm̄ sine scripti
in hunc modum face p curauit. In p̄mi
q̄dem relinquid de bōis suis p aīa sua .xx.
lib. bon̄. ꝛc. Et infra alia que in eodē
testō disposuit. tale fecit legatum hi
is ubi exp̄ssim. p̄terea de aliis bonis su
is reliquid iure legati andree ipius ꝛ
nepoti. C. sol. ō bon̄. In fine autem ip̄i
testi hec cōtinetur. In omib; aūt aliis
bōis suis mobilib; ꝛ imobilib; iurib;
ꝛ actōib; tam p̄sentib; q̄m futuris do
m̄cum eius filium sibi hr̄edem instituit.
Et hanc suam ultimam uolūtatem a
ssuit ee uelle q̄m ual'e uoluit iure tes
tam̄ti q͞ si iure testi n̄ ualet. ualeat
saltim iure codicilloꝝ ul' cuiuslibet al
tius ultime uolūtatis. Et ita uide
as q͞ q̄n sumitur ps debet poni p̄nci
pium testi ꝛ finis. ꝛ specialit hr̄edis in
stitutio ꝛ in medio debet poni illud le
gatum cui occ̄one sumitur ps s̄m for
mam p̄dictam. **De hiis qui testari**

HIi sunt qui testari n̄ **n̄ possunt.**
possunt ꝛ qui p hibetur a lege fa
cere testm̄. Videlicet impubes scilicet
masculus minor .xiiii. ānis ꝛ femīa
minor .xii. quia n̄ hn̄t animi iudici
um. Item filius familias n̄ pot̄ testa
ri etiam si pat̄ ꝯsentiat. nisi de castrēsi
ul' q̄si de castrensi pec'lio de q͞b; etiam p̄t
patris uoluntatem testari pot̄. Item
testari non pot̄ furiosus q̄m diu ē fu
riosus. Item p̄digus cui ē bonoꝝ admi
nistratio interdicta. Item mutus ꝛ surdus
n̄alit. i. a natiuitate. s; si accidentalit̄
ē surdus ꝛ mutus ꝛ sciat litt̄as potest
ip̄m scribe testm̄ ꝛ codicillos. S; si ē tm̄
surdus bene pot̄ facere testm̄. Item dāp
nat̄ ad mortem scilicet q ꝯdēpnatus ē — nec servus non pot facere test.
ut moriatur. ul' ut efficiat̄ seruus pene.
Item ille qui dubitat de statu suo. s. u
trū sit liber ul' seruus. utrū pat̄ familias l'
filius familias. Item qui capti sūt ob sīde
ꝑ captiuus p pli romani. Item qui ꝯdēp
nat̄ ē de crimine famoso s. de crimine
q͞ ē ꝯtra naturam ul' de alio famoso c̄
mine. Item monachus seu canonicus
regularis. item hereticus. Item q comi
sit crimē lese maiestatis. Item q cecu
testari n̄ pot̄. nisi quadam spāli adhi
ta sollempnitate. q͞ ubi usatur mai
periculum debet adhiberi maior ꝯsilium de
bet enim uocare. Su. testes ꝛ tabl'ariū
ꝛ coram eis exprime se uelle testari sine
scriptis. ꝛ debet exprimē noīa ꝛ in dicia
ꝛ dignitates hr̄edum quos instituit
ꝛ legata designare. ꝛ h omīa scribenda
sūt a tabl'ario coram testib; tunc. ul' si ē
ēēnt ām scripta coram testib; recitari de
bet. ꝛ cecus debet p̄fiteri illud ēē suum
testm̄. ꝛ ip̄m dispositum ēē ex sui āimi
sn̄ia. ꝛ in fine debet unusquisq; testium
ꝛ etiam tabl'arius se subscribe. ꝛ testiū
ꝛ tabl'arii signacl'a debēt apponi. Q̄o si
tabl'ari inueniri non pot̄. octauus debet
testis adhiberi ut p eum capiat effectum.

q' p tabelli[onem] fieri debebat ut dictum est.
Et h' testam[entum] dicitur nuncupativum li
cet multam similitudinem habeat cum
testo inscriptis. cetera autem p[er]se testam[en]ta p[er]
sunt. **De legatis et fidei commissis.**

Q[uoniam] IN SUPERIORIBUS DIXIMUS quod te
stator in principio h[uius]
capituli scriptor posi
to nomine testatoris et p[ro]hemio in[con]tinenti
p[ro]cedit ad legata et fidei commissa id
circo videndum est quid sit legatum et
quid fidei commissum et q[ui] possunt legare
et quibus legari pot[est]. et que res p[os]sunt le
gari et quomodo. Legatum est donatio
quedam a defuncto relicta et ab herede p[re]
standa q[uia] legatum regulariter traditur
ab herede fidei commissum fere. Idem est
q[uia] legatum et fidei commissum id est c[on]t[ra] n[atura]m
q[uia] fidei commissa olim peti debebant ex fide
heredum. sed hodie fere exequata sunt legata
fidei commissis et quicquid iuris est in uno
est et in alio. Sed commissarius aliud est. q[uia]
commissarii dicuntur quibus committitur
legatum a[liqu]o. Possunt autem legare
omnes qui testam[en]ta facere possunt. legari autem
pot[est] omnibus illis qui possunt heredes insti
tui qui non possunt institui et qui non
infra habebitur p[ro]xime in rubrica de he
redum institutione. Preterea legari pot[est]
res testatoris et res heredis. Item res ali
ene p[otes]t legari et hoc verum est quando testator
sciebat rem esse alienam et tunc heredes
debet rem illam emere a d[omi]no et tradere ea
legatario. et si d[omi]n[u]s vendere noluerit. de
bet heres tradere legatario extimationem.
Item p[os]sunt legari fructus futuri. item
iura et actiones et servitutes. Legari autem non
pot[est] res que non est in rerum natura ut y
potentaurus. et ea de quibus non est commercium
ut puta forum romanum vel basilicam. item
pla. et que publico usui destinata sunt. Item
ea que sunt iuncta edibus ne urbs defor
metur ruinis. Ceterum legari pot[est] seu le
gatum relinqui quibus cumque verbis aptis
tamen et ydoneis ut si dicat testator do lego
dari iubeo impero et mando precipio et simili
bus. et relinqui pot[est] legatum pure et in die
et sub condicione. et potest testator his legatis
apponere penam et condicionem quam vult.

Q[uia] I[n]SCRIPTIO heredis **de heredum institutione**
quasi caput est et quibus p[os]sunt institui
et fundamentum testi sine heredis **et quando**
institutione non valet testam[en]tum. Ideo mul
tum interest a tabellionibus de hereditate considera
re et inquirere. Et primo videndum est
quid sit heredem instituere. secundo de heredum
divisione. tertio qui debent et p[os]sunt et qui
non possunt heredes institui quarto et ulti
mo quomodo fiat heredum institutio.

Est autem heredem instituere aliquem post
mortem suam loco sui in omnibus bonis
suis d[omi]num statuere. nam dicitur heres
ab hero .i. domino unde heres est qui succedit
in universa bona defuncti. et ad heredem com
moda et incommoda hereditaria redeunt.
nam in reputatione iuris una et eadem persona
videtur esse heredis et defuncti. Heredum
alii sunt sui et necessarii alii necessarii tantum alii
extranei. Sui et necessarii sunt filii seu liberi
qui sunt in potestate. ideo sui quia in potestate
sunt. ideo necessarii quia iure civili veluti na
turaliter sunt heredes. licet possint decurrere
p[re]torio et ab hereditate abstinere si velint.
Necessarii tamen sunt servi unde si servus insti
tuatur heres velit nolit tenetur hereditatem
etiam suspectam adire. sed ipsa insti
tutione fit liber. Extranei sunt qui non sunt
in potestate. unde voluntarii heredes sunt
nec compelluntur ullo iure adire heredi
tatem. nisi cum instituti sunt heredes et
rogati per fidei commissum hereditatem alii

solaciu(m). [illegible] in multis locis appellant executores testamentorum quos commissarios legatum [illegible]

p[ositio]n

restitui e. quia tunc compelluntur adire
iudicis officio hereditatem restituere. et non uoluntate
saltim uerbo. Sed nota mulieri etiam heredem
esse extraneum quia neminem habet in potestate
licet etiam mulier teneatur. filios uel liberos institu
ere iure nature. ¶ Debent autem liberi de
scendentes aut sit etiam a patre aut non a pa
rentibus institui siue uniuersaliter. siue in cer
ta parte. dummodo illa non sit minor fal
cidia. et si in minori parte quam falcidia institu
erentur. possent agere ad supplementum
nisi exheredentur. exheredari uero possunt.
si iusta nominatim exheredationis intueatur
causa que quidem exprimetur. cause itaque
ipse quibus parentes possunt filios exhere
dare sunt. xiiii. ut infra habetur in fine
huius capituli exheredis liberis nemo debet a
patre uel a matre aut ab his in quorum
patria potestate sunt, preteriri qui non insti
tuantur uel exheredentur. et si preteriri
possent agere ex querela inofficiosi te
stamenti. et non ualet testamentum quantum
ad heredis institutionem licet quantum
quo ad alia legata et relicta teneat. Secus
si quis instituit filium non opus est institu
ere filios eiusdem filii sui licet sit in auo
patrum potestate. ¶ Sed nepotes ex filia non sunt
in potestate aui materni. secus est de filiam
et potestatem sui patris uel aui paterni. Item
uiuis est in filio quia filius tenetur pa
rentes quibus licet ei testari instituere saltim
in falcidia quia ordine mortalitatis tur
bato. non minus pie debetur hereditas fi
liorum parentibus quam e conuerso potest etiam
filius parentes exheredare si interuenerit i
ta exheredationis causa ut in fine huius capituli
habetur. Item possunt heredes institui eti
am extranei exceptis preter hos. scilicet deportatis propter
aliquod delictum in aliquam insulam siue
bannitis imperpetuum. Item dampnatis in
metallum fodiendum. Item collegium
illicitum quod uidelicet non est approbatum
¶ Item incestuosus. scilicet qui est natus ex dampnato
nato coitu. ancilla. spurii testatoris. Item filius
qui natus est de adulterio cum domina sua co
misso. ab illa domina institui non potest. I
tem hereticus. Item apostata. Item mulier
que conuolat ad secundas nuptias infra
tempus luctus. hoc est infra annum post mortem
primi uiri. Item qui scienter contraxit cum aliqua
muliere ignorante illas esse licitas nup
tias que tamen erant illicite. non potest ab il
la muliere institui generaliter. autem omnes
alii possint heredes institui et accipere quod
quod a testatore eis relinquitur: siue sit
filii siue extranei siue liberi siue sui te
statoris uel alieni siue patres familias
siue filii siue impuberes siue puberes uel
maiores siue priuata persona siue ecclesia
uel uniuersitas. ¶ Ceterum scias quod heredis in
stitutio fieri potest pure et sub condicione. Item
debet fieri facta demonstratione. certi heredis uel
nominando heredem proprio nomine uel de
monstrando eum ad oculum uel alio du
bitabili signo. et si de certo herede non appa
ret non ualet institutio. preterea debet no
men heredis proprium nomen uel aliam expressam
determinationem exprimi ut bene sciatur de
quo dixit testator. quia si testator nominasset
petrum. et non sciretur de quo petro dixisset
eo quod habebat plures amicos eiusdem nominis
non ualet institutio. Item potest institui
heres in solidum. Item pro parte ut puta di
midia tertia uel quarta. et pro parte qua in
stitutus est. debet subire honus alienum eris.
¶ Et nota quod si unus institutus est heres in certa parte
et alii in uniuerso. ille qui est in certa parte insti
tutus loco legatarii habetur. Si uero unus
solus est heres. et est in certa parte institutus
non inueniuntur alii uniuersales tunc defecta
rei certe mentione institutus in re certa erit in
solidum heres. scilicet attende precipue in tabel

positi

lio si testator instituat filios unum l'
plres masculos ul' feminas 7 si feminas
utz uxoratas ul' n' 7 si filios instituat
utrum natos ul' ptumos 7 sup insti
tutoibus pdcaz psonaz utrm s formaq
otinetur in p'tnis duobus testis. De sb
S[ub]stitutio e' stitutionibus 7 ea
secunda odictio diuisionibus.
nal institutio qa in sto dicitur prim
grado 7 subsito secundus l[ice]t cer s'bstitutoes
in infinitum deinceps alui possint p
cede. quelibet tn substitutio dicitur
secundus gradus sic' secunde nuptie
dicuntur oes que secuntur primas.
Substitutoum aliqa directa alia obli
q sive fitei comissaria. directa e' p qm
quis capit hreditatem nullo alio ore
diate. Obliqua s' e fitei comissaria
e cum aliqs cap hreditatem mediate
aliqua psona ut in h exemplo Insti
tuo dnicum meum filium hrede. sec
rogo eum p fitei comissum ut hredita
tem ipam restituat corado. Directa
rum aut substitutoum alia uulgaris
alia pupillaris alia exemplaris alia
compendiosa alia breuiloqa sive recip
ca. Directa uulgaris s'bdiuiditur
q2 alia expssa alia tacita. Expssa uul
garis fit cum istam egatoe n' hoc mo.
Instituo michi hrdem dnicum. 7 si
dominicus noluit ul' non potuit
hrs ee sit hrs coradus. Tacita uul
garis fit sine hac odicoe non hoc mo
instituo michi hredes dnicum 7 cora
dum 7 eos inuicem s'bstituo q' s'bstitu
tone colligitur. q' si unus no fuit hrs
alt' in solidum sit. 7 si un' moreretur
alt' in solidum sit. 7 dicuntur uul
gares q2 fiunt a quolibet de uulgo
7 cuilibet de uulgo sive sit in potate
sive non. Pupillaris substitutio

e' que fit pupillo h' sub diuiditur. q2
alia expssa alia tacita. Expssa pupilla
ris fit hoc mo. Instituo dnicum filiu
meum pupillum michi hredem. 7 si
ipe decessit in pupillari etate s'bstituo
ei coradum. Tacita pupillaris hec e'
qsqs michi hrs erit sit hrs filio meo.
p hanc tacite intelligitur q' si filius deces
sit in pupillari etate. ille qui erit hrs
patri erit hrs filio 7 dicuntur iste pu
pillares substitutoes quia solis pupil
lis in potate patrum existentibus 7 ab
ipis patribus fiunt. p q' euidenter appar
q' non a matre s3 a solo patre fiunt cum
mat' non hat in potate. Sz nota q2
hic q' substitutus ex pupillari expssa
repellit matrem pupilli. Si substitut'
tacita pupillari repellitur a matre pu
pilli 7 succedit ipi pupillo mat'. Ite
nota q' ille qui e' substitutus ex pupil
lari substitutoe fit hrs ipi pupillo ille
u'o qui e' substitutus ex uulgari fit hrs
ipi testatori. Exemplaris substito
e' que fit a parente utriusq2 sexus filio
furioso ul' mentecapto 7 dicitur exepla
ris q2 fit ad exemplum pupillaris q2
sic' pat' puidet filio pupillo q testari
non poterat de hrede. ita in exemplari
puidet filio mentecapto ul' furioso q
testari non potat. pot' autem pat' filio
furioso ul' mentecapto substituere li
beros ipius mentecapti. 7 si caret libis
pot' instituere fres eidem mentecapti
ul' furiosi. 7 istis deficientibus pot' insti
tuere quoscumq2 extraneos. 7 fit hoc m
dnicum filium meum furiosum ul'
mentecaptum michi hredem instituo
7 si ipe dnicus decessit furiosus ul' mete
captus substituo ei talem filium ul' fra
trem suum ul' talem alium. Compe
diosa u' l breuiloq2 substitutio e' que fit isto u'

lor compendio hoc mō institutio dñi mei
filium meum hr̄edem michi. et si decesserit do
minicus qn̄ cumq; decesserit sine filiis
substituo ei corradum. et hec ideo dicitur
compendiosa qr̄ sub compendio continet uul
garem pupillarem et fidei commissariam
substitutionem. ¶ Breuiloqua siue reciproca
fit hoc mō dñm eum et corradum filios
meos impuberes michi hr̄edes istituo
et eos inuicem substituo. et hec substitutio
continet duas uulgares et duas pupilla
res uel qr̄ continet expressam pupillarem
si aliqs predictorum decesserit in pupillari
etate mater impubis decedentis omnino re
pellitur. et succeditur substituto. ¶ Ce
terum nota qr̄ in omnibus substitutionibus primo
debet precedere institutio sicut primus
gradus. et postea poni substitutio. Item
nota qr̄ aliqn̄ fiunt simul et semel tre
tres substitutiones. s. pupillaris uulga
ris et fidei commissaria. et hoc fieri potest qn̄
instituti uel aliqui eorum sunt pupilli a
liqn̄ fiunt solum due. s. uulgaris et
fidei commissaria. et hoc fieri potest qn̄ nemo
institutorum pupillus est. quomodo autem
scribantur: uideas in textu preter maio
ris testi ¶ Item nota qr̄ aliqn̄ fiunt in
stitutiones et substitutiones in stirpes et nō
in capita. tunc enim fiunt in stirpem
qn̄ filii mei omnes licet sint plura capita ha
bent tamen illam solam partem q̄ me continge
bat ex bonis patris mei eorum aui uel insti
tuti sunt in stirpem. hoc est meam partem
quam ego qui interfui eorum stirps debebam
hr̄e. **Quot testes necessarii sunt in testō et q**

Nec testis exiguntur **nō possunt esse testes.**
Regulariter septem testes qui presen
tes sint et debent uocari et rogari.
Sed et ille qui scribit testm̄ in nūo
septem testium computatur. et compu
tari etiam possunt in eodem nūo

legatarii si presentes sunt. et hoc uerum est si
esset qđ inter heredem et unum aliū. set
si qđ esset inter hr̄edem et legatarium ipse
legatarius non possit esse testis in causa sui le
gati. Vnde tutius est qr̄ alii testes ponā
tur si hr̄i possunt et non legatarii. Item
aliqn̄ exiguntur octo testes. s. in testō
ceci ut supra dictum est. Et etiam in testamen
to facto in scriptis illo in delicet qr̄ testa
tor non scripsit sua manu. Suffici
unt autem quinq; testes in testis co
ditis in uillis. Item in testis illorum mi
litum qui pro salute romani Imperii ui
tauerint se non euitaturos mortem a
liqn̄ sufficiunt duo aliqn̄ unus si de
testis nichil ad presens qr̄ non sunt tales
milites nostri temporis. Item in testō
condito in presentia imperatoris precibus eius
porrectis ut audiat nullus testis exi
getur. In testis autem prohibetur esse te
stes mulier. Item hermafrodit' q magis
in feminneo incalescit sexu. Item im
pubes. Item furiosus tempore furoris. Item
mutus et surdus. Item his cui bonis inter
dictum est. Item seruus nisi communi opinione tunc
temporis habeatur liber. nec quo status suus si
bi in aliquo mouebitur. qr̄ tunc in nūo
vii. testium computatur. Item ue
tatur esse testis in testō qui tunc qr̄ est in
potestate testatoris. Item hr̄es scriptus et
etiam ille qui cum ipso hr̄ede in eius
potestate est hr̄es. et ille quem hr̄es hr̄t in po
testate. et etiam ille q cum ipso hr̄ede in eadem
potestate est. Generaliter autem testes esse nō
possunt illi quibus in testō relinqui nō
potest. prout supra habetur in rubrica de he
redum institutione. **Quibus ex causis infir**

Attende diligenter **materiam et ualet**
qr̄ si contra ea que dicta sunt **testm̄.**
super dete statore hr̄edem uel testibus fiat
testm̄ non ualet. Item nō ualet testm̄

a si testator talis est qui neque scribere neque
articulate loqui potest. quia tunc in mortuo
simul hic est. immo in huiusmodi testamenti
falsitas committitur. Item debet fieri te-
stamentum uno contextu ita quod nullus alius
actus interponatur: nisi medicamenti vel
brevis necessitatis causa. Item non valet
testamentum si natus est postumus de quo non
fuit institutione facta mentio. et licet quan-
tum ad institutionem non valeat testamentum
quia ille postumus rumpit institutionem
valet tamen quantum ad legata et ad a-
lia relicta. est autem postumus qui nasci-
tur post mortem patris vel postumus
post mortem patris natus. Item non valet
testamentum si post illud aliud ab eodem te-
statore legitime factum appareat. Item
si testator adoptetur vel arrogetur vel
alias capite minuatur. est autem capi-
tis diminutio triplex. scilicet minima me-
dia et maxima. minima est quando aliquis adop-
tatur vel arrogatur aut emancipatur.
media quando aliquis perdit civitatem.
maxima quando aliquis perdit libertatem.
Item non valet testamentum si nemo
ex eo sit heres. Item si imperfectum est. Item
si abolitum vel cancellatum vel in ali-
qua parte vitiosum. De codicillis et prima

c AD Toni presbiteri forma codicilli facti
egram mente ac ante testamentum vel facti nullo
corpore sano vel pgiam xpi an non vel post
mente sani licet corpore languens dito
presentibus codicillis ultimum testamento.
velle suum de bonis suis disposuit in
hunc modum. In primis quidem reliquit
pauperibus sua de bonis suis. xxxv. lib. bon.
de quibus eam voluit tali ecclesie tantum et
tali homini tantum et cetera et hec exequi et fieri
voluit per tales quos suos esse voluit
commissarios. Item legavit vel iure le-
gati reliquid de bonis suis filippo. C. s.
bon. Item uxori sue reliquid dotes suas
quas fuerunt. l. lib. bon. Item de bonis suis le-
gavit hoc et hoc. Item illum vel illos ac(?)
vel quos sua hereditas de iure spectabit.
Rogavit per fidei commissum ut ipsam he-
reditatem vel talem partem eidem sive
talem rem ipsius hereditatis quam plurimum
potest. vel quam plurimum ipsam heredita-
tem adierit. vel si decesserit sine liberis resti-
tuat tali. Et hanc suam ultimam volunta-
tem asserit esse vel quam valere voluit
iure codicillorum vel quocumque alio iure
melius valere potest et tenere. Forma codi-

d CUM Antonii super liberorum (?) cilli facti et
suorum dispositione nuncupativi post testamentum.
paternum sine scriptis fecerit testamentum manu
mei notarii vel talis notarii scriptum. Item An-
tonii quia certa quedam que in ipso testamento conti-
nentur voluntatem mutavit quam
quidem licet usque ad finalem vite exitum
immutare presentibus codicillis testamentum pre-
dictum optime (?) iussit plenissimam fir-
mitatem hoc tamen mutato quod heredis codicil-
lis illas decem lib. quas in eodem testamento
tali legaverat ademit et subtraxit eidem.
Item tali reliquid de bonis suis iure lega-
ti talem domum vel rem et cetera. Et hanc suam
ultimam voluntatem asserit esse velle quam
valere voluit iure codicillorum quod si iure co-
dicillorum non valet. valeat iure cuiuscumque
alterius ultime voluntatis quo melius
valere potest. Quid sit codicillus et quibus e

b EST igitur codicillus modis fiat.
quedam dispositio ultime volunta-
tis sine heredis institutione. fieri autem possunt
codicilli pluribus modis. quia aliquando fit codi-
cillus ante testamentum. et tunc in testamento subsequenti
facienda est mentio ipsius precedentis co-
dicilli. aliquando fit codicillus post testamentum
et tunc in codicillo facienda est mentio de
dem testi ut in precedenti forma. aliquando

etiam sit codicillus p̄t testm̄ ꝛ p̄t aliū
ul' alios codicillos ampl'es ab una p
sona possint fieri codicilli. ꝛ tūc facie͂
da ē mentio non solum de testō s; etiā
de p̄cedenti ul' p̄cedentib; codicillis. a
liqn̄ fit codicillus nullo p̄cedēte ul'
seq̄nte testamto. **Qui s̄ possit face͂ codicil**
a Codicillos face͂ **los ꝛ i qb; codicilli**
possūt oēs quib; de iure **differant a testis**
p̄missum ē facere testm̄. Ille aut̄ p̄so
ne que p̄hibentur testam̄ n̄ p̄sunt face͂
codicillos. Sz que sint ille sup̄ h̄etur
in rubrica de his qui testam̄ n̄ possūt
Deter in h̄ differunt codicilli a testa
m̄tis quia in testō fit directo institō
ꝛ exh̄redatio in codicill' aut̄ n̄ nisi p̄ fidei
cōmissum quia pot̄ rogari p̄ fidei cōmis
sum ille qui futurus ē h̄r̄s ab intesta
to. ut h̄ditatem alt̄ius restituat. sic
sup̄ habetur in forma p̄rum codicilli
sim codicillo fieri non pot̄ substitutō
alicui institut. ò in testō. nec aliqua c
ditio in codicillo appōi pot̄ que obsit
h̄edi instituto. Item in testō exigunt̄
rogati. vii. testes ꝛ rogati s; in codic
cillo sufficiunt. v. ꝛ non rogati. Item
p̄us testm̄ ip̄o iure tollit primum
ꝛ non pot̄ quis decede͂ duob; testam̄
tis relictis ut utrum q; teneat. Ver
tm̄ ultim̄us codicillus n̄ rumpit p̄am̄
nisi exp̄ssim ctia dicat ei. ꝛ plib; codi
cillis relictis p̄t quis decedere. **De doat̄.**
b A Doni filius **cā mortis fc̄e a fi**
loetii eidem patris **lio familias.**
sui suppositus potiati quia lege p̄hibē
te etiam patris iur̄. su testam̄ non pot̄
Hac cā mortis donatōem eodem patre
suo ibidem uolente p̄sente ꝛ accedente
sanus p gr̄am ih̄u xp̄i mente licet cor
pore languens fecit ꝛ disposuit in huc
modum. In p̄mis quid reliquid;

donatōe cā mortis p anima sua. xx. 21
lib. bon̄ expendendas hoc m̄o. ꝛ c̄. ꝛ h̄
exequi uoluit p talem q̄ suum reliq
comissarium. Item tali reliquid ta
lem rem. ꝛ sic ordinate singulas q̄cq̄d
disposuit donator. In fine aut̄ dices
Et h̄ oīa ꝛ singula cā mortis donatōe
disposuit. ꝛ donatiōem ip̄am ualere uo
luit ꝛ tene͂e si p̄m de hac egritudine
n̄ ꝯtigerit. alioquin nequaq̄m. **Quot**
m̄ois ꝛ a qb; fiāt donatōes cā mortis
ꝛ q̄d sit ip̄a donatio ꝛ qb' cāis reuocet̄ ꝛ i qb;
c Si des **differt a legatis doāt̄. cā mor**
Uigitur q' in donatōe cā mortis **tis.**
a filio familias fc̄e necessarius ē patris
ꝯsensus ꝛ ꝯsentiēte patre pot̄ p donatōe
cā mortis dispone͂ quicq̄d uult ꝛ q
cuicumq; uult relinq̄re. etiam filio
suo si h̄t. ꝛ substitutōem filio suo face͂
in alter de eo q' ip̄i filio suo reliquid.
Hac u̇ donationem cā mortis facit
filius familias quia testm̄ facere n̄
pot̄. etiam si pat̄ ꝯsentiret. nisi de cas
trensi ul' q̄si castrensi peculio. de quo q
dem peculio bene pot̄ testam̄ ꝛ ꝯtra patris
uoluntatem. Est aut̄ castrense pecu
lium q' milites militādo querūt in
castris. Sz q̄si in castrense peculium
ē q' clerici assessores aduocati ꝛ medi
ci acquirūt. Item nota q' doatiōes
cā mortis fiunt aliq̄n a patrib; famı
lias ꝛ ab his qui sūt sui iuris ꝛ tūc
sunt in eo dō sicut alie ultime uo
luntates h̄ m̄o. Tal' p gr̄am ih̄u xp̄i
m̄ite san' licet corpore langue͂s uole͂s
de bonis suis p cā mortis donatiōem
dispone͂ p̄sentem cā mortis donatio
nem in huc modum fecit. In p̄mis
quid. ꝛ c̄. Item pot̄ donari p donatiōem
cā mortis omnib; quib; legari pot̄. ꝛ
q' t̄p̄e mortis inspicitur. nam h̄moi

donationes ad instar legatorum redacte sunt.

Sexto donationes causa mortis non sunt legata vel testamenta. Sed donatio causa mortis est quedam ultima voluntas qua quis donat causa mortis. Differunt autem donationes causa mortis a legatis in multis. Primo quia filius familias legare non potest eo quod non potest testari ut dictum est. sed donationem causa mortis facere potest. ¶ Secundo quia si alicui causa mortis aliquid relictum est et illi in earum substitutus est alter. ille cui relictum est debet promittere substituto quod conditione adveniente id in quo substitutus est dabitur ei et quod in totum ea restituet arbitrio boni viri quod non fit in legato. Tertio quia in donatione obligatur donans donatario quod in legato non est. Quarto quia legatum traditur ab herede. donatio autem plerumque a defuncto. Quinto quia donatio facta in manus singulos est una sed legata sunt plura. Sexto quasi accuso testamentum ut falsum et succumbo pro legatum non autem donationem causa mortis.

¶ Preterea attende quod in donatione causa mortis exiguntur v. testes. ¶ Revocantur autem donationes causa mortis quatuor modis. primo si donatorem peniteat donationis. secundo si prius moriatur donatarius quam donator. Tertio si donator convaluit et donationem non confirmavit. Quarto si in donatione contineatur conditio illa que continetur supra in fine dicte donationis videlicet si dicat donator et hanc donationem volo valere si de hac egritudine mea contigit mori aliquin non.

De exheredatoribus.

9 Quoniam supra in rubrica de heredum institutione fetur mentio quod parentes filios et filii parentes exheredare possunt. ideo de eo hic ultimo subiungendum est quibus ex causis exheredationes ipse inveniuntur. ¶ Igitur sciendum quod quatuordecim cause sunt quibus pater et mater et avus vel avia filios et nepotes exheredare possunt. ¶ Prima si filius manus iniecerit in patrem ut offenderet eum. ¶ Secunda si gravem iniuriam et contumeliam patri fecit. ¶ Tertia si patrem de criminalibus causis accusavit. nisi fortassis eum accusavit de crimine lese maiestatis vel de offensa in rem publicam facta id est contra commune civitatis sue quia huiusmodi causis etiam si accusavit patrem non potest pater ideo eum exheredare. ¶ Quarta si filius se maleficus cum maleficis versatur. ¶ Quinta si filius machinatur vel insidiatur in necem patris. ¶ Sexta si filius calumpniose litem movit patri in qua quidem lite fecit patrem dampna gravia sustinere. ¶ Septima si filius rogatus a patre in carcerem ob debitum detentus ut fideiubeat pro eo ipse filius fideiubere non vult in eo pro quo creditores ipsius fideiussionem recipere voluit. quod quidem solum in masculis filiis locum habet. ¶ Octava si filius prohibuit patrem testari. ¶ Nona si filius ioculator est contra voluntatem patris nisi pater eandem habuit professionem. ¶ Decima si filia non consentiat patri volenti honeste eam nubere et dotem constituere secundum patrimonii vires. sed potius vult ipsa filia luxuriari. ¶ Undecima si filius noverce sue aut concubine patris se immiscuit. ¶ Duodecima si filius patrem neglexerit furiosum in quo quidem casu quamvis licet non fuerit a patre exheredatus ipso tamen iure exheredatus est. ¶ Tertia decima si filius patrem a sarracenis captum redimere non vult. in quo casu si pater in captivitate moritur hereditas ad ecclesiam spectat. ¶ Quarta decima si pater est catholicus et filius hereticus. ¶ His igitur quibus causis parentes filios possunt exheredare et etiam nepotes avum et aviam

videre restat ex quibus causis filii possunt parentes exheredare

fuit itaque ipse causa. VII. Prima si pater
filium de crimine accusavit, excepto quod
de crimine lese maiestatis. Secunda
si pater filie puerum vel alio modo insidi
avit. Tertia si pater uxori vel concubine
filii se immiscuit. Quarta si pater pro
hibuit filium testari de bonis in quibus
testari poterat. Quinta si pater non egit
curam filii furiosi faciendo sibi medi
cinam et aliter subveniendo sibi. Sexta si pater
filium a saracenis captum non redemit.
quia tunc si filius in saracenorum captivi
tate moritur bona filii de quibus testari po
terat debent esse ecclesie vel dari pro redemptio
ne captivorum. Et si filius redit recte potest
patrem exheredare. Septima si pater est
hereticus et filius orthodoxus. Demum
nota quod causa exheredationis exprimi debet
et nominari aliter non tenet exheredatio.
Benedicamus dominum Ihesum Christum.

Instrumentum boum datorum ad laborandum cum fideiussore.

Martinus fuit confessus et contentus habu
isse et recepisse ad laborandum ad
quantam partem lucri vel dampni a Iohanne duos bo
ves scilicet unum bonellum cum cornibus levatis
pretii et extimationis xxv. lib. bon. hinc ad unum annum
proximum. exceptioni sibi non datorum boum extima
tioni et omni alii auxilio omnino renuntiavit. Et promittens
sollempni stipulatione dicto Iohanni dictos boves fideli
ter et diligenter custodire salvare pascere ac
tenere omnibus suis expensis ipsos quoque non vendere
vel alienare sine expressa licentia et mandato
ipsius semper dominium dictorum boum reservatis sibi
quod a quocumque alio possit petere ipsos pleno iure
valeat vendicare. Insuper dictus Martinus et cetera
precibus et mandatis Andreas se principalem con
stitutus promisit per stipulationem uterque eorum se prin
cipaliter et in solidum sine aliqua exceptione iuris
vel facti se obligando dicto Iohanni pro se et suis heredibus
stipulanti dare et deferre eidem bononie domum suam. xii.
corbes frumenti boni pulcri et nitidi in festo sancte
Marie mensis augusti. Et in fine termini dictos
boves aut predictam extimationem cui quantam par
te lucri sive termini ipsa extimatione quantum fuit
quanta dampnum ipsi Iohanni dare et consignare. Verum
si dicti boves aut alter eorum ipsius laboratoris vel
eius nuntii sive familiaris culpa dolo fraude
vel mala custodia perierit aut devastatus fuerit
vel perditus fuerit ad ipsum laboratorem spectet
totum dampnum. et tunc ad restitutionem ipsius
extimationis vel pretii ipse Martinus et dictus Andreas
unusquisque principaliter et in solidum teneatur.
Et si contigerit dictum Martinum per octo dies dictos
boves ultra dictum terminum retinere quin eos vel
dictam extimationem consignet ut dictum est extunc deinde
ad unum annum ipsos a dicto domino retinere eisdem
pactis et conditionibus teneatur si de ipsius domini pro
cessit voluntate utroque eorum. scilicet dicto Martino
et ipso Andrea per singulis dictis annis remanente
ad predicta et infrascripta omnia in solidum obligato.
Que omnia et singula suprascripta promiserunt per
ut ea superius convenerunt ipsi Martinus et Andreas u
nusquisque se principaliter et in solidum obligando
promiserunt dicto Iohanni pro se et suis heredibus stipulanti firma et
rata habere et tenere et non contra facere vel venire ali
qua ratione vel causa de iure vel de facto. Alioquin promi
serunt eidem persolvere atque dare duplum ipsius
extimationis et pretii pene nomine stipulatione in singulis capitu
lis huius contractus in solidum promisse qua soluta vel non
rata maneant omnia et singula suprascripta et in
frascripta. Et in hoc omnium unumquodque predicto
rum per utrumque promiserunt. et convenerunt se restitutos et
solutos et daturos ubicumque locorum et fori ip
se Iohannes petierit ab eis vel ab aliquo ipsorum et
specialiter foro mensis madii et agusti de bononia et
in ipsis foris. Item reficere dampna et expensas et cetera.
Insuper promiserunt in solidum precepti recipere a dicto
bononie de predictis omnibus et singulis adimplendo et cetera. Renuntiantes
novarum constitutionum et epistole divi Adriani beneficio
et exceptioni doli conditioni sine causa in fac
tum actioni et omni alii auxilio. Renuntiantes.

Inap̄ nonū capitulū. de ordine iu

IAM ANTECED entib; di
hi opis iuxta mee cognitiōis ex tōz.
igue modulum. Septem de actī
b; 7 una de ultimis uoluntatib;
explicatis duab; uidelicet expēcia
palib; ptib; notatē. Restat nūc
artis eiusdem ptem tciam de iuditiōe
atq; eius ordine iuris hic libri nono
capitulo sbinferri. Verū quia in iu
ditiis ḡstum ciuilib; necessaria ut
plurimum in forma libelli editio acti
onis 7 h; uidelicet actōem edere ac libel
lum formare ad iurisptoz 7 aduocatoz
offitium summe spectat eo qḋ ē de iuris ī
teriori medulla. 7 toti cāe principale pōit
fundamentum sup q̄ pcessus sbsequens ostitu
itur 7 firmatur. Id circo q; ḡsumptiōis ē
malū pōnere in esse manum formatōis li
bellor 7 editōib; actōum omissis ut pote
hiis que ad ptoz iuris poti quam tabelli
oīs offitium spectare noscuntur. ad ea q̄ ē
ad nos ptinent scire. uidelicet q̄ lit̄ scribū
tur acta cāuum istius noni capituli princi
palis intentio dirigitur 7 pcessus. Est ergo
eiusdem capituli ordo talis. In tres enim ptē
diuiditur principales. In prima quaruꝫ
ponuntur 7 si n̄ omnes q̄dam tīn 7 prīci
les rōnes 7 notule quib; aliqd de iuditioꝝ
natura ordine 7 cognitōe tractatur. q̄ secū
da exemplificatur. qualit̄ singla iuditioꝝ
tam iuditoꝝ quam criminalium acta belli
onib; in actum 7 exitium deducantur. 7
Ultimo sbinferuntur epl̄e quedam que
de facto solent occurrere in aliq̄b; offitiis cu
riarum. Quaꝝ litterarum cursum 7 formā
non audet tabellionis illis deputatis offitiis
ignorare. **De diffinitiōe 7 equiuocatōe 7 di**
IUDITIUM put **uisiōe iuditii. rk.**
psentis ordinis supponit. intentio
ē actū legitimum trium psonarum.
s. actoris rei 7 iudicis. Unde hoc mō
dicit̄ iuditium iustitia sūi ordinatō
cāe facta coram iudice int̄ actorem 7 reum.
Tres enim 7 diuisas ut iuditium sit necesse
ē intēuenire psonas actionem uidelicet q̄ a
gat 7 petat. Reum a quo petatur 7 iudicem
qui int̄ eos cognoscat 7 diffiniat q̄onem.
Ideo diuisas q; nulla exeis suo 7 alterius offitio
fungi debet. Unde nec iudex ēē pōt actor uel
reus nec ē ouso. q; nemo sibi ipsi ius dicere
pōt. uel in cā sua iudex ēē. immo desinit ēē odio
iuditium si iudex actoris uel rei loco succedit.
Accipitur autem hic nomē iuditium a liis
uariis significatōib;. q; aliquando iuditi
um sumitur p fortuito casu. Unde hoc euenit
diuino iuditio id ē fortuito casu. aliquādo
p discretōe animi. unde impuberib; n̄ ē animi
iuditium. i. discretio. aliqn̄ p ultima uolū
tate testatoris. qn̄q; p sniā iudicis qn̄q; p
actōe. Unde iuditium familie herciscunde. i.
actio. Verū tīn hiis significatōib; omissis
iuditium put describitur. scdm primā accep
tōem. principalit̄ in duo diuiditur q; iudi
tioꝝ aliud ciuile aliud criminale. ciuile
iuditium ē. q; pponitur de aliqua re seu pe
cunie quantitate. criminale q; agit̄ de crim
nalib; puniendis siue de pena aliqua inferē
da. ē igitur deuicieq; intendum. Verum tīn
ut tu lector meam scribentis plenam 7 isti
tractat̄ intentionem pcipias osidera dilig̃
t̄ ordinem 7 pcessum q; in pa pte hic tractat̄.
q̄ de notulis et rātōib; solus tractat ut sup ī
plemio otinetur. primo ponunt̄ tibi rōes
7 notule circa ciuile iuditium 7 ipius ac
ta secundo ea q̄ otingunt extra ordinē iur
ciuilis iuditii. tertio rōnes circa criminale
iuditium. quarto q̄dam que fiunt ex or
dinem iuditii criminal. Itaq; primo d̄ro
nib; ordinis ciuilis iuditii ē intendum.
q̄ quidem in uiginti duab; rubricis p x̄ sb
sequentib; otinentur. **Que sint oportuna**
CONstruuntur **in ostōne ciuilis**

ciuilia iuditia actores **iuditii.** b
rei 7 iudices. Sz tales sunt q; iudices qui iudi
ces ēē possit. actores autem 7 rei tales q possit

iuditio intee. de quib; tn b; psois breuit
e intendum. **Qui psunt et qui n psut iu**

Iudices ee possunt quib; **dices ee.**
datia e ordinaria ul' delegata iuris
dictio h e potas de publico intduc
ta sin hnt iuris obstaculum. Or
dinariam aut iurisdictoem dat im
pator siue princeps. dns ppa. et etiam
epi ciuitatum. hus quib; committut
ciuitatem cognitionem uniusalem oiu
cau que sunt in puintia ul' in ciuitate et
tales sunt psentes puintie et potates ci
uitatum et epi delegatam iurisdictoem
ht cui aliqua ca a principe. ul' ab aliquo
ordinario cmittitur cognoscenda. Cete
rum iudices ee phibentur. mut surdus
ppo furiosus. sz cum ht dilucida interualla
tunc pot ee iudex. Item impubes infamis
seu turpitudine notat. Item suus et mu
lier. qr receptum e ut suus ul' mulier. a
publicis et ciuilib; offitiis ca fungantur.
Item pat filio et filius patri. Item ire sua
iudices ee non phibentur. Qd aute sit
iudicium offitium ipi indent. **Qui pst**

In Stere e iuditio **et qui n possut**
non possint. s. suus regu **iudito**
larit. suo ul' alieno nomine **intee.**
nisi in cai; ut puta cui uit agendo
si agat ca libtatis sue in puocando
in libtatem ul' defendendo sibi libtate.
Item p alimtis sibi relictis. Item de poe
commisi sui absentis turbata. Cetim alii
t uo agere pot in quib;dam cai; ut co
tinentur infra sub rubrica de accatoe et ac
cusato. Item filius familias sine patris
aucte. nisi de castrensi ul' qi castrensi pecu
lio et de aduetitio quodam mo. Videlicet
si aduetitium quesitum ee filio patre
nolente. litigat pat cum sit legittimus
administrator. tn cum filii uoluntate.
Si aut qsitum e filio inuito patre litigat
filius. Veruntn necctas imponenda e.
patri p iudicis offitiu ut csentiat filio

agenti et fugienti. Sz filius. fa. cum patre n
pot iuditio intee. nisi de castrensi ul' qi ca
strensi. Suo filius emancipat e. pot patre
et libtum patronum uenia petita. q si sine
uenia fecit patitur penam. L. aureor qm si
solue n pot. punendus e in psona. Item
si furiosus. Item demes seu mente captus.
Item minor. xxv. annis sine tutore ul' cu
ratore. Vez tn si in iuditio fuit sine tute
p ul' curatore pot in iuditio intee et si fuit
lata sna pro ualet. si contra eum lata n ual
fallit tn in casib; in quib; minor sine tu
tore ul' curatore pot in iuditio intee. ut
puta qn agit de homine libo exhibendo.
et qn agit de adipiscenda ul' retinenda ul'
recupanda pone. Item masculus hns. xx.
annos et femina. xviii. sine tutore ul' cura
tore possut stare in iuditio si impetrauet
a principe ueniam etatis. Item monach ul'
aliqs regularis sine abbatis ul' prioris co
sensu. Item tutor a ccat de suspecto. Item
excoicatus. Ceti autem reglarit possut iu
ditio intee suo et alieno nomine. Sz ali
eno noie litigant hii. s. tutor p pupillo
curator p adulto si satisdederit rem pupil
li et adulti saluam fore et si fecert in uetan
um. Nam an cfectum inuetarium non
audet attingere. nisi q ul' in edicam dila
toem non incipiunt. excepto tutore testa
mitario. et ex inquisitoe dato qui n tenetur
satisdare. Item actor tutoris et curatoris.
Item sindic et yconom. et pat p filio quem
ht in potate. et negoor gestor qui de cui ctu
e. Item pcurator maioris. xxv. anis satis
datoe dcato psttta ut infra dicet. et etiam
dein e de pcuratoib; in octauo capitlo. sz
io dein e maioris. xxv. anis. qr minor. xxv.
anis pcuratorem cstitue non pot. sine tu
toris ul' curatoris aucte. Pcurator uo no
sit cstitut intem non pot iurare de calupnia
immo debet iurare principal' psona et intro
gatoes et responsioes in iuditio face. cetera
aut iuditii pot pcurator exercere si ad ea sit

40

legittime ɔstituit. Que sit acta ciuiliu
(a) Licet circa ciuilia iuditia iuditior.
multa ɔcurrant. hec tamen ut plurimum
ɔtingere solent. s. quod Adhibitur ab actore cō
petens iudex. Cytatur reus et proclamatur ipi
defensio. Offertur libellus. Recusatur
iudex. Opponuntur except. Fiunt interro
gationes an litem ɔtestatam. Satisdatur a
reis suspectis et cauetur a procurat. de rato et
ab illis qui pro aliis agunt uel eos defendunt.
Contestatur lis. Iuratur de calumpnia.
Statuuntur termini. Fiunt positiones et res
ponsiones. Producuntur testes et probationes.
Eduntur instrumenta. Datis suspectis habetur
ɔsilium. Feruntur sententie diffinitiue et in
terlocutorie. Appellatur. Mandatur sententie
executioni. de quibus omnibus per ordinem est in tractandum.
(b) Adhibit. Quem iudicem actor adire
actor iudicem competentem. i. debet.
habentem iurisdictionem ordinariam uel dele
gatam et talem qui iudex esse possit. ut supra
dictum est. Adhibit utique iudicem rei. hoc est potesta
tem foro rei. quia actor sequitur forum rei. et non reus
forum actoris sequi debet. Non bononiensis
actor florentinum reum ɔuenire debet sub
iudice florentino nisi ɔtractum uel quod ɔtractum
aut delictum uel quod delictum sit bononie uel
nisi res de qua litigatur. sit in iurisdictione
bononie. quia his casibus florentinus potest in foro
bononie ɔueniri. Item potest reus ɔueniri sub iu
dice qui preest loco in quo promisit solutionem
facere. Non si florentinus promisit bononie
solutionem facere. ferarie potest actor ferarie
iudice ɔuenire. Verum tamen est quod si reus tractus
ad forum actoris ɔtestatus se uoluntarie li
tem sub iudice actoris ex parte litis ɔtestatione
uisus est ɔsensisse in eum. unde super reliquo li
tis processu non potest exceptione ipsi iudicem de
clinare. Debet et ɔueniri clericus sub episcopo
suo uel prelato ex priuilegio clericatus. licet de
iure com̄ sub iecti sit iuditii secularis. Et propter
priuilegium clericatus potest secularem iudicem
declinare. cum priuilegium. Renuntiare non potest.
Item scolaris debet sub doctore suo ɔueniri. et
miles armate militie sub magistro militum.
Et sic actor forum rei sequi debet. De rei cytatione
(c) Cytare reum est ipsum euocare tradere.
ut ueniat in ius coram iudice res
ponsurus. Cytationes huiusmodi in iudiciis
ecclesiasticis fiunt per litteras a scolaribus preu
tios communium. Vocare potest in ius omnis prius
ceterum est prohibitum quibus autem prohibitum sit.
supra habes in rubrica de his qui non possunt iu
ditio interesse. Ceterum in uocatio in ius repro
batur multis modis. aliquando ratione iudicis.
aliquando ratione actoris. aliquando ratione cause
siue negotii aliquando mixta ratione. Ratione
iudicis quia iudicis ut quia iudex esse non possit. uel
quia certum sit reum non esse de suo foro. sed si
dubitatur. quia tunc debet reus salui allega
turus priuilegium suum ne uitatur iudi
cem ɔtempnere. Ratione actoris ut quia actor
non sit abilis persona ad agendum eo quod fu
riosus est. uel quia sit mulier. uel miles qui priuato
nomine alterius uocatur non possunt esse pro
curatores. Ratione negotii ut quia sit de his
is de quibus iuditium esse possit. ut de sole
et luna. Mixta ratione reprobatur uocatio.
i. ɔsideratione omnium simul predictarum tamen
personarum uel duarum ex eis uidelicet si uocans sed
uocatus sit. de illius iudicis. uel quia pater est qui
uocat filium in potestate existentem uel
econuerso uel si uocatur mulier coram illo iu
dice cum quo temptauit. ea inuita. nimium
cohere. Item etiam reprobatur uocatio in
ius ratione ipsius ut quia tempus feriatum sit.
Est ratio loci quia uocatur: quasi ad inhonestum
locum. Item ratione euntentis impedimen
ti uel periculi ex parte rei uocati. ut quia sit in
firmus uel furiosus uel quia sit ei periculosus
accessus propter uim hostium uel aggressu
lationum uel inundationes aquarum. Item
reprobatur uocatio in ius ratione cause respi
tientis ius diuinum aut publicam utili
tatem uel priuatam uel ius publicum et
humanum ut si uocatur potius pro dum

faciat fieri vl' eo t'pr illi qui pontifici de
seruiunt. vl' ille qui dicit' fam' familiaris. i.
aliquem mortuum de familia sua ad se
pulturam vl' ille qui p'sequitur cadau'.
ad ecclesiam vl' ille qui facit busta mor
tuo vl' si uocetur ille qui h't inter impu'
in ip'm uocantem vl' si uocetur iudex du'
cognoscit de re. vl' si uocetur ille q' tu' sucli
tur equo publico. i. fisco vl' ille qui h't c'
to loco sisti ut uocetur ad maius tribunal l'
vl' legatus eo t'p'e quo equo ceteri in e. cu'
legatum e' et isti non tenentur uenire. s'
sine licentia fiat contra eos retractatur. Ite'
nota q' reus cytatus comparere debet die l'
hora sibi in citatione statuta et offerre se iudi
ci et stare q' n' uidetur uenisse qui n' stetit.
q' si actor non erit p'sens. licentiatur reus
et n' tenetur p'terea redire nisi iter' cytet'. de
Si Reus cytat' libelli oblatione. rubrica
Si comparuerint eeeeeeeeeeeeeeeeeeeee.
dicens se rationabilit' defendere vl' se op'teb'
actorem libellum h're paratum in quo c'tine
atur ip'i intentio et ca' agendi et illo ostenso
iudici et a iudice app'bato q' iudicis offitiu'
in libellum consistit. offert eum reo v' reus
deliberet cedat vl' contendat. Debet aute'
offerri p't quam cytatus e' reus an' litis co'
testatione'. Nam offertur ei libellus q' ad
iuditium uocetur. et oblato libello statu'
iudex reo t'minum ad respondend' libello.
In ca'b' tamen non exigitur libellus. s. q'
q'n uiles sunt p'sone vl' q'n res sut' breues
et tu'c solet decidere ca' p'r delationem iur' iu
randi ut q' deferat una p's alt'i vl' sui' iudic'
et aliq'n remittitur libellus de c'sensu p'ti
um. Reus tam' non tenetur coram non
suo iudice libellum recip'e. immo an' recep
tione' libelli potest contra iudicem et actorem
exceptiones suas opponere. et etiam tam an' li
belli receptione' quam p't iudicem recusare
dum m'o hec faciat an' litis c'testatione'. de
Recusare iudicis recusatione.
Si iudex si ullum h't suspectu' recusare
p't eum et alium iudicem pete' sibi dari et
debet ei de'm recusatoris libellum sibi in scrip
tis offerre. nec op'e ut recusatoris siue ca'
exprimat. et h' si iudex fuit secularis eum n'
sit ei suspitois siue ca'm p'bare cora' iudice
seculari. Sed si fuit iudex delegatus vl' sb
delegat' necesse h't recusans exprimere ca'm
suspitois. ut q' iudex sit inimic' ei. vl' q'
sit a'uerse p'ti affinitate c'iunctus et h' et huic
ca'm debet reus p'bare. vn' ad hoc statuitur
ei t'minus ad p'bandum. Ordinari' aut'
iudex recusari non p't. Sciendum q'
ca' suspitois in iudice ecclesiastico n' deb'
p'bari coram ip'o iudice. ne forte p'iudicet
obe'e. s' coram arbitris ad h' eligendis. vn'
recusans debet in c'tinenti elige' arbitru'
p'p'te sua ip'i n' arbitri debent e'e clerici et n'
laici. et e' ratio q' censura ecclesiastica n' ca
dit in laicum ue' t'n ip'e iudex debet noti
ficare arbitris q' p'tes c'uenerit in ip'os
et debet eis arbitris p'figere c'tractum t'mi
num in quem ca'm recusatois debeant t'
minare. aliequin extu'c iurisdictio in p'n
cipali restituitur ad eundem iudicem. qui a'
bitris c'uocatis p'tib' debent eis assignare
c'tum t'minum ad p'bandum excusatione'
recusatois ad ip'os arbitros o'ia p'tinent q'
ad ta'lem articulum p'tinere noscuntur et
dicuntur ip'i arbitri iuris et non compromis
sarii et h' uera sunt de iure canonico quamq'
in ura ciuili aliq'b' c'dicunt. De excep
Exceptio e' actionis exclusio tionib'.
Exceptio e' ca'. et hec dicitur exceptio rubrica.
iuris. vl' exceptio e' defensio rei c'tra inte'
tione' actoris. et hec in p'pne. et talis p't dici
exceptio facti. uidelicet q'n actor non h't ac
tione' s' calumpniose agebat. q' tu'c n'
dicitur exceptio actois exclusio eo q' n'
excluditur actio ubi n' e'. Exceptionu'
alia declinatoria iuditii alia dilatoria
solonis alia peremptoria. Exceptione' de
clinatoriam iuditii opponis cum c'uenio
te coram iudice n' tuo dicis ei e'e de foro

illius iudicis. Item si conventio te procuratorio nomine alicuius tu opponis exceptionem declinatoriam iudicii dicens me esse minorem .xxv. annis. et ideo non posse procuratorem esse. et cum hoc procuratore nullum esse iudicium. et si nulla talis exceptio debet opponi et probari ante litem contestatam si scivisti eam tibi competere ab initio. Si ignorasti potes eam post sententiam proponere. dicendo sententiam a non competenti iudice latam esse. vel nullum fuisse iudicium cum non legitimo procuratore. Dilatoria vero solutionis opponis sic ut quando peto. C. in quibus michi diffinitive condempnatus es ante quatuor menses post latam sententiam. tu opponis dilatoriam solutionis dicens te non teneri nisi post quatuor menses quia de iure condempnatus diffinitive habet spatium quatuor mensium ad solvendum et hec debet opponi vel ante litem contestatam vel in ipsa contestatione probari non debet post quam actor suam intentionem monstravit. Sed peremptoriam exceptionem opponis sic quando totum usumfructum promisisti quod petebam a te. C. tu opposuisti exceptionem peremptoriam dicens quia feci tibi pactum de non petendo imperpetuum. vel quia absolutus fuisti per sententiam et hec de voluntate potest opponi. vel in ipsa litis contestatione vel ante vel post litis contestationem dummodo ante sententiam. Sed post latam sententiam nullo modo nisi fuerit appellatum. quia appellatione pendente extinguitur pronuntiatum. probari vero debet post litem contestatam sed ante sententiam. In causis tamen potest opponi post litem sententiam ut si sit maior vel minor .xxv. annis qui petit in hoc restitui quia exceptionem omisit allegare. Item exceptio ut quis condempnetur in quantum facere potest. Et exceptio senatusconsulti macedoniani et velleiani possunt opponi post latam sententiam.

Debet autem probari exceptio si opponitur affirmative ab eo qui opponit. cum sicut actor exceptio rei iudicate vel iurisiurandi.

Si autem proponitur negative ut est exceptio non numerate pecunie. vel nunc numerate dotis debet probare contra quem opponitur. qui dicat se pecuniam vel dotem numerasse. **De**

Interrogationes quedam **interrogatoriis** fiunt ante litem contestatam **hoc ante lite** ad ipsam litem ordinandam **contesta** quia non habet actor viam agendi **tam. xx.** contra reum nisi responsione facta ad interrogationem illam que ordinat eam. scilicet causam est de illis in quibus ipse interrogationes faciende sunt. que quidem interrogationes licet a quibusdam ponantur. xx. a pluribus tamen ponuntur. xii. Prima est si agitur quis contra aliquem ut heredem interrogatur ante si sit heres. si responderit quod est heres sit secunda ante si sit heres in solidum vel pro qua parte vel pro qua parte. si responderit se esse heredem in solidum vel pro certa parte sit tertia. scilicet qualiter sit heres ex testamento vel ab intestato. et an ipse per se vel alium. Item fit quarta interrogatio cum agitur noxali actione pro dampno dato a suo quia interrogatur reus an possideat eos ex quibus metuitur dampnum et si responderit quod possideat sed non totas fit quinta scilicet ex qua parte possideat eas. Item fit septima cum agitur de dampno dato a quadrupede. quia interrogatur reus an quadrupes sit sua. Item fit octava cum agitur de peculio contractu filii vel servi quia interrogatur pater vel dominus si habet apse peculium filii vel servi. Item fit nona cum dubitatur an aliquis in iudicio conventus sit minor quia interrogatur de sua etate. Item fit decima quando agitur reali actione non quia petatur ab aliquo res aliqua. Cum interrogatur si possideat rem et si responderit quod possidet sed non totam. fit undecima scilicet pro qua parte possideat. Item generaliter fit duodecima ubicumque equitas movit iudicem. **De satisdationibus que a quocumque prestantur.**

Quid iuris sint satisdationes **[illegible]** seu cautiones et defensiones. Sed quid sit quilibet horum videndum est. deinde a quibus et quando satisdationes et defensiones prestantur. Satisdare sive cavere est securitatem per fideiussores prestare. Defendere vero est in ...

dominum subiit. uel id fieri quod dominus in lite faceret.
¶ Fiunt equidem satisdationes in iudiciis a
nobis ab actore et reo et a procuratore utri
usque et ab illo qui defensioni alterius se
offert. ¶ Actor secundum iura satisdare debet
quod infra duos menses contestabitur litem uel
omne dampnum restituet in duplum et
quod usque ad finem litis permaneat et de quibus
dam aliis. sed quia in desuetudinem uenit
nec servantur iura que dicunt quod actor ho
neretur publica actione id circo de actoris
satisdatione omittitur. ¶ Reus autem si non
possidet immobilia satisdare debet so
lum de iudicio sisti. hoc est quod usque ad termi
num litis permaneat. Iudicatum uero
solui satisdare non debet. quia nemo suo nomine
conuentus satisdat iudicatum solui de iure.
Hodie tamen si sit reus suspectus dare non potest
affirmet hoc per corporale sacramentum et admit
titur satisdatio. ¶ Procurator uero actoris de
bet satisdare de rato habendo ratam rem dominum
habiturum. et hoc uerum est si dubitatur de man
dato. id est si dubitatur an sit procurator uel non.
sed si certum est eum esse procuratorem ut quia hoc
confiteatur reus uel quia de hoc faciat ipse procu
rator fidem per instrumentum uel per testes uel quia sit
constitutus apud acta non satisdat de rato. si
uero certum est eum non esse procuratorem nec
habere mandatum repellitur etiam si uelit
satisdare. nisi sit coniuncta persona que quidem
admittitur cum satisdatione. Item procura
tor actoris debet satisdare quod defendet do
minum si reus ipsum reconuenire uoluerit.
¶ Si procurator rei siue dubitetur siue certum
sit de mandato debet satisdare iudicatum
solui que satisdatio continet tres clausu
las. hoc est de iudicato soluendo et de defenden
do dominum et de dolo malo non committendo
in defensione. Et exponitur hec satisdatio
ab ipso domino quia ipse debet fideiubere cum
ypotheca suarum rerum pro ipso procuratore. et
hoc si dominus presens est in oratiis uel urbe uel in

continentibus edificiis sed si procurator defecerit
dominum absentem fiet satisdatio ab ipso pro
curatore. etiam si sit locupletissimus.
¶ Satisdare autem ratam rem reum habiturum
non tenetur procurator rei. ¶ Item qui cumque
defensioni alterius se offert debet satisdare
iudicatum solui ex omnibus clausulis iudi
catum solui. quia nemo alterius defensor ydo
neus sine satisdatione. ¶ Item aliquando contingit contra reum
contumacem ferri sententiam interlocutoriam.
et actorem mitti in possessione bonorum rei. Veniens
autem reus infra annum ad defensionem
sui et tenetur in iudicio ecclesiastico ali
as impensas quas taxabit iudex. et non satis
det de lite suscipienda. hoc est quod litem reci
piet et in ea perseuerans stabit usque ad finem
et etiam de prestatione fructuum secundum formam
statuti communis bononie. hoc est quod prestabit actori quo
fuerit missus missus in possessionem illius fundi
fructus qui percepti sunt pro ea parte temporis qua
fuit in possessione quia missus in possessione ex primo decreto lo
catoria lucri faciat fructus ex forma statu
ti communis bononie licet non de iure. ¶ Item quando
fit sequestratio de re mobili de qua est con
trouersia. que res est apud personam que suspec
ta est. ne cum ea fugiat. et ueniet illa persona pe
tens rem disequestrari debet primo satis
dare de re saluanda et custodienda usque ad
cognitionem rationem et de ea restituenda et con
signanda cui et quando mandauerit iudex. de se
questrationibus autem hic non ponitur. quia infra
in rubrica de precepto facto debitori confesso.
dicetur qualiter sequestratio fiat. ¶ Item
si habes edificium iuxta domum meam quod
edificium domui mee minetur ruinam
debes michi cauere de damno infecto hoc est
de satisfaciendo michi de omni dampno et
quod cauerem continua edificii tui. ¶ Item
si nuntiaui tibi nouum opus quia te credebam
edificare super solo meo. non audes in opere pro
cedere. nisi satisdatione prestita de opere demo
liendo hoc est quod admouebis quicquid edifi

catum apparuit sup solo meo. Predicte
autem satisdationes fiunt in iuditiis siue
coram iudicibus sub eorum offitio et auctoritate.
Et nota quod satisdationes iuditiales uel pretorie
non desiderant aurum uel argentum.
non enim in ipsis apponitur pena quia auctoritate
iudicis confirmatur. De litis contestatione.

Dicto de hiis que litis contestationem precedere solent. nunc de
ipsa litis contestatione per quam iuditium cipit
exordium dicendum est. Est itaque litis
contestatio negotii principalis hinc inde
apud iudicem facta narratio quam narationem
precedere debet libellus nisi forte de consen-
su partium remittatur. Fit autem litis
contestatio coram iudice per narrationem
actoris et contradictoriam responsionem rei
ut quia neget uel peremptoriam exceptionem
apponat animo contestandi litem id est
ea mente ut in causa procedat uel resistat. Qui-
bus uero uerbis litis contestatio fieri habeat ex
parte actoris et rei infra in exemplificatio-
nibus subiungetur. De sacramento calumpnie.

Sacramentum calumpnie fit
in omnibus hiis que iure ordina-
rio aguntur post litem contestatam et iu-
ratur hoc sacramento in omnibus causis ciuili-
bus et criminalibus licet in spirituali causa iure
canonico solum de ueritate dicenda non
de calumpnia iuretur. et dicitur sacramen-
tum calumpnie non fatiendum sed euitan-
de. Iurat enim actor se bona fide et non
calumpniandi animo agere. et reus bona
fide et non calumpniandi animo respondere.
est enim calumpnia cum quis ex certa scientia
iniuste agit uel resistit. Que autem uer-
ba in sacramento calumpnie ponantur
infra dicatur in exemplificationibus. Hoc i-
taque sacramentum calumpnie facit dominus
litis primo actor postea reus. scilicet principales
persone non enim potest alius iurare. nisi
his qui suo nomine litem contestatus est.

Tutores tamen et curatores in causis pupillo-
rum et adultorum iuxta suam conscientiam
de calumpnia iurant. licet iurent minores
si est doli capax. id est proximi pubertati de ueritate
dicenda. Item iurant de calumpnia
iudici et actores et omnes qui legittimam
gerant administrationem ut patet in bo-
nis filii. Item procurator constitutus iurent
quia dampnum uel emolumentum spectet
ad eum nisi dominus. id est is qui constituit me-
lius nouit ueritatem uel iustior persona
sit. Sed procurator uite suspecte ut quia est
uerisimile sit procuratorem negare sed dominum
fateri. Simplex uero procurator de calum-
pnia non iurat. nisi quando conuenitur suo nomine
ex stipulatione iudicatum solui uel de defen-
sione. Item parentes et patroni non iurant
de calumpnia in causis quas habent cum fi-
liis et libertis quia non est uerisimile ipsos con-
filios uel libertos calumpniari. Item ex-
presse agens non iurat de calumpnia tac-
tis euangeliis sed solum propositis. Ceterum
scias quod sacramentum calumpnie ex pacto
uel consensu partium remitti non potest quia publice
utile est. ut lites sine omni suspitione pro-
cedant. De dilationibus seu terminis in iudi-
tiis dandis.

Quoniam in iuditiis sepe
dilationes petuntur et dantur ideo
sciendum est quod licet materia dat[illegible] dilatio-
num amputanda sit. datur tamen dilationes
non tantum ex libero iudicis arbitrio. quando ci-
sa licet rerum urgentissima ratio flagita-
uit. et necessitas dest[illegible] instructionis
exegit. Cum iudex dare debet terminos si-
ue dilationes. quando ex iusta et rationabili
causa petuntur. Gratia enim producendorum
testium siue instrumentorum aut inueniendorum
aduocatorum iuste petuntur. nisi euidens
appareat calumpnia. et dari debet audi-
ence sedente utraque parte presente. et dantur
actori et reo accusatori et accusato. de iure cum
si petantur testes uel instrumenta ex eadem p

uincia ubi lis agitur non amplius quam
trium mensium dilatio in dilgentiam si
non ex diversis provinciis tunc sex mensium
dilatio datur. In transmarina autem di
latione non plus quam novem menses com
putari oportet. De consuetudine tamen tales
dilationes a iudice arbitrio eius. primo quidem
recepto libello a reo datur ei terminus in quo
deliberet. et ad quem redeat responsurus et
si rediens allegabit contra libellum quod
non sit in eo causa agendi aut quod in eo sint a
liqua implicita vel obscura que specificari
oportet. et mutabitur libellus novi ad
huc dabuntur induciae. Post litem non
contestatam datur unus terminus actori et reo
ad dicendum de iure eorum super principali
negotio. quod si non placuerint datur secundus
et ultimo tertius peremptorius licet iudex
primum et secundum peremptorium pre
figere possit. Item certa multos alios com
pressus causa statuetur terminus ut de parte
testes inducti et ut compareant partes perem
ptorie ad sententiam audiendam et ad multa
alia.

De interrogationibus et responsionibus que fi

Lite contestata. **ut post litem contestatam.**
Lite de calumpnia iurato fiunt pro
bationes in lite. Sed quia manifesta non indi
get probatione. et manifestum seu notorium
dicitur. quod ex confessione facta in iure liquet.
Ideo de interrogationibus que in lite fiunt vi
dendum est. Fiunt ergo interrogationes
post litem contestatam que etiam fiunt dic
tur positiones ad probandum id de quo questi
tum est alia probatio principaliter que ceterum
quia multa causarum partium assertione pro du
tur. facta enim interrogatione si adversae par
tis sequatur confessio non est super eo de quo que
situm est alia probatio oportuna quia confessus
in iure pro iudicato habetur. Interrogans
autem et respondens veritatem dicere te
nentur per sacramentum calumpnie. quia
in sacramento calumpnie continetur ne que

exigat probationem ab adversario quam necessari
am non putat. Et quoniam aliquando ad interro
gationem sequitur confessio id circo de confes
sionibus subinfertur. Est igitur confessio
certa et clara asseveratio vel responsio eius de quo
queritur in iure coram legittimo iudice
facta. qui enim incertum et obscurum confitetur
non est confessus. et ideo ut certum et clarum con
fiteatur cogendus est. et debet in eo loco fieri
in quo ius redditur. Et ut confessio preiu
dicet confitenti debet fieri contra se et non per se
et super eo quod non sit contrarium iuri vel nature.
Iuri enim contrarium est si confiteatur quis
servum suum captum ab hostibus adhuc
esse suum. cum de iure captus sit hostium. na
ture vero contrarium est. si homo habens tantum
xxx. annos confiteatur filium suum esse il
lum qui habet xl. annos. Debet esse etiam con
fitens legittime etatis quia pupillus sine tu
tore confitetur in iudicio ipso iure non preiudi
cat sibi confessio sua. Sed si adultus confitetur
sine curatore preiudicat ei sua confessio. Sed si
ipsa confessione lesus est. potest in integrum
restitui. Item confitens debet quis suo nomine
et presente adversario et non per errorem. Con
fessio ergo secundum quod dictum est facta preiudicat.
et taliter confessus pro contempnato habetur.

De probationibus. **R[ubrica].**

Post factas interrogationes si negat reus incumbit onus
actori probatio. Est autem probatio rei du
bie per argumenta vel per testem legittima
facta ostensio. debet enim actor vel ac
cusator qui aliquid asseverat probare. non
autem reus qui negat. quia per rerum naturam
id est causarum consuetudinem inductum est ut
affirmantis non autem negantis aliqua
sit probatio. nam iudices in causis consueverunt
imponere honus probandi actori asseveranti
non reo neganti. Hoc tamen verum est quod aliquando ne
ganti incumbit probatio ut puta quando pre
sumptio est pro actore dico enim aliquando fu
isse sane mentis quando testatus est quod tu nega

sz q₂ quilibet p̄sumitur sane m̄tis nisi
pletur ɜuium tibi neganti incumbit
pbatio ⁊ ita p̄sumptio ↄu̾tit aliq̄ato
honꝰ pbanti in negantem. sz non om̄is
p̄sumptio q₂ quinciplex ē p̄sumptio
de quibꝫ p̄sequi longum ēēt. Sit autē
faciendā fides p pbatōem iudici coram
quo litigatur. non adūsario ⁊ debet pro
bari id de quo ē questio si dubitatur. ⁊
de quo p̄sit iudicium ⁊ quo pbato ille q
pbat in aliquo releuetur. Item aliq̄n
pbandum ē ante litis ↄtestatōem. aliq̄
q̄n p̄t ut supra in exceptōibꝫ dictum ē.
Modi u̾o quibꝫ pbatur multi sunt q₂
aliq̄n pbatur p confessionem adūsarii u̾
dām ē in p̄cedenti rubrica. aliq̄n pbatu̾
p iura. ut q₂ iura hec dicunt. aliq̄n ex as
pectu ul' p subiectōem oculoꝝ. aliq̄n p do
c̄menta suoꝝ aliquando p testes. ⁊ aliq̄n
p instrā. sz relictis omissis de duabꝫ ul
timis pbationibꝫ. s. testium ⁊ instroꝝ ui
dendum ē. ⁊ p̄mo de testibꝫ. De testibꝫ.

Volens ad pbatōem intentōis sue
p̄duce testes faciet illos cytari ad
testimonium ferendum q₂ testis spōte
se offerens quodammō habetur suspect.
licet p̄ducantur uolentes ⁊ inuiti pro
ducti u̾o altā pte p̄sente ul' ad hoc legit
time cytata. subire debent ius iurand
tactis sacrosc̄is euangeliis de u̾itate dicē
da. putā q₂ pte sup negotio de quo lis ē
nulla mixta falsitate. Ep̄s tamen non
tangit euangelia licet p̄ponantur ei. po
test etiam sacram̄tum remitti testi de p
tium uoluntate. ⁊ subseq̄nt̄ scribitur
dies in quo iurauerunt testes. Sz p̄mo
uidendum ē a quo testes p̄duci debeāt.
secundo qui testes p̄ducantur ⁊ q phibe
tur. qui coguntur ⁊ qui cogi n̄ possūt. Vl
timo quid testes p̄ducti in testificatōe
sua debeant obsuare. Producendi ergo st̄
testes ab hiis qui extimāt eos sibi p̄fu
turos q₂ n̄o debet quis compelli ut testē
ul' instrā contra se ul' sibi nocitura p̄du
cat. Producunt̄ aūt testes om̄s qui n̄
phibentur. sunt h̄u. s. impubes in cās
cuilibꝫ licet aliqs f̄cs pubes testificāri
possit de hiis que uidit q̄n erat p̄ximꝰ
pubtati. Item in suo facto libꝫ. in cās
autem c̄riminalibꝫ minoꝝ. xxv. ānis
phibetur ferre testimōium. Item phibē
tur ferre testimōium libti ↄtra patronō
ul' eoꝝ parentes. Item phibētur īfames
⁊ dampnati de publico iudicio. Item ille
qui detinetur in uinculis a custodia. p̄ui
Item ille qui p̄tium accepit ut pugnaret
cum bestia. Item mulier que palam q̄s
tum fecit. s. in meretricio ex corpore suo
p̄tium accepit. Item ille qui ↄuict̄ uel
iudicatꝰ ē p̄tium accepisse p faciendū ul'
non faciendum testimōium. Item h̄e
tici phibentur ↄtra xp̄ianos ferre testiō
nium in iuditiis sz n̄ in ↄtractibꝫ ul' tes
tamentis ne facultas pbatōum angu
stetur. Item phibentur ferre testimōiū
parētes p liberis ul' contra liberos nisi q̄n
queritur de etate ul' affinitate. qa talia
melius possunt sciri p parentes q̄m p a
lios ⁊ u̾sa uice liberi p parentibꝫ ul' ↄt̄ pa
rētes phibentur testificari. Item dome
stici. s. familiares ut mercenarii siue co
loni siue ascripticii. Item executores
negotioꝝ sicut sunt tutores curatores
⁊ sindici phibentur ferre testimōium ī
illis negotiis in quibꝫ executores fuerīt.
Item aduocati in cā in qua patrocinium
p̄stiterunt. quia n̄ euadunt nomē coꝝ
rupti testis. Item phibetur q s ēē testis.
in re p̄pria uel de eadem re cuiꝰ dampnum ul'
emolum̄tum ad hec spectat. Item socii
eiusdem criminis phibentur ferre testiō
nium. s. in p̄pario. Item phibetur ferre
testimonium ↄtra eum qui ān malum ↄt̄ re
tulit testimōium. Item phibent̄ ferre

testimonium omnes illi quibus potest im
petrari ab aliquo ut sint ei testes. Item
mulier in testamentis prohibetur esse testis.
Predicti itaque omnes non admittuntur ad
testimonium immo prohibetur testi
ficari. Item aliqui sunt qui si uelint
possunt esse testes. sed si nolint esse inuiti
cogi non possunt sicut sunt senes ualitudinarii
uel habentes .lxx. annos uel ul
tra. milites et qui cum magistratu rei publice
causa absunt et illi quibus in urbem uenire
non licet. Ut puta qui dimissi sunt de mi
litia ignominie causa. quibus isto casu cor
rupta est in primum excusationis. Item illi
qui probabili et necessaria causa absunt. dum
modo non causa detractandi testimonii. Item
illi qui exercitum plenarium conducunt. I
tem non cogitur quis ferre testimonium
aduersus socerum generum uitricum
priuignum sobrinum sobrinam sobri
natum uel eos qui priori gradu
sunt. Item non cogitur inuitus prosenecta.
i. mediator inter aliquos paciscentes de
his de quibus mediator fuit. una parte
uolente et altera contradicente. sed si uelit ipse
prosenecta tunc bene admittitur. si autem
ambe partes consentiant cogitur ferre tes
timonium. Ceteri ergo preter predictos pro
hibitos et eos qui inuiti cogi non possunt
debent ad testimonium ferendum com
pelli multa inrogata uel captis pignoribus.
Postquam autem testes legitimi ius
iurandum prestiterint ut dictum est interro
gabit aduersarius per illum qui testes produ
cit quid intendit probare per testes. et hec
appellatur intentio siue capitulum que
intentio de consuetudine bononiensi in
scriptis dari debet aduerse parti. sed simplici
ter uerbotenus dici. dari autem debet
in scriptis tabellioni qui recepturus
est dicta testium ad quam qui tenet intentio
nem sibi uerbotenus dictam formabit

Ille etiam contra quem producuntur testes interroga
tiones suas quas testibus fieri uoluit. dum
modo interrogationes iuste et rationabiles sint
et a iudice approbate et dabuntur in scriptis
tabellioni ut eas testibus faciat prout fa
ciendas uiderit et ubi eas uiderit adap
tari. non enim omnes interrogationes fa
ciende sunt testi. sed solummodo ille que dicto
testis rationabiliter adaptantur. quia si di
xerit testis se presentem fuisse et uidisse quod
titius percussit antonium interrogan
dus est de quo percussit et in qua parte corporis.
cum quo quo die et quo loco et huiusmodi. sed
si dixerit se non fuisse presentem sed hoc au
diuisse ab aliis dici non sunt predicte inter
rogationes ei faciende. sed solummodo ille que
ad auditum spectant. Ut puta a quibus
audiuit hoc et similia. et sic interrogationes
ita formari solent. si testes aduerse partis
dixerint se presentes fuisse interrogabuntur et cetera
et si dixerint se audiuisse interrogabuntur et cetera et ita
patet quod facienda est interrogatio que spectat
solummodo ad id quod dixerint in testimonio
suo testis. Itaque habita intentione actoris
et interrogationibus rei ut dictum est debet tabellio
testem seorsum in partem et legere ei libellum
siue actionem dicendo ei quod dicat ea que sciat
super negotio illo et taceas audiat eum di
licenter usque ad finem cum autem comple
uerit. recitet ei tabellio quod dixit testis ut
sciat si bene intellexit. quod si confirmet tes
tis bene est quidem. sin autem reformet cum
eo quo reformato scribat per ordinem prout
testis dixit. et legat ei quod scripsit corri
gendo etiam si quid ui sum est testi non bene
scriptum esse. postea uideat et resummat.
Ipse tabellio dictum testis. et ubi inue
nerit eum dixisse se aliquid scire. interroget
eum tabellio quomodo sciat et faciat eum
bene reddere causam scientie dicti sui si de
hoc fuerit interrogatus. sed si interrogatus non
fuerit pro redita habetur. et ualet testimonium

um ei quia est plene et breuiter offitio suo
functus. nam non debet testes uerbosi.
Item deponere debet testes se interfuisse
et uidisse. non enim sufficit deponere de
auditu nisi in obligationibus et contractibus
de quibus sufficit si dicat se audiuisse
eos ita paciscentes. alias non sufficit de
auditu ad plenam probationem ut quia di
cunt audiuisse dici quod talis percussit ta
lem. licet semper scribendum sit quicquid
dixerit testis siue de uisu siue de auditu.
Item interrogandi sunt testes de tempore quo
factum negotium illud. scilicet de anno mense
et die. et etiam de loco et quibus presentibus fac
tum est. de aliis autem circumstantiis u
trum tempus erat clarum uel nebulosum
et de quo erant induti illi de quibus loquitur
et quid habebant in capite. et de huiusmodi non
est interrogandum nisi uiderentur uacillare
et apparerent suspecti quia tunc de his inter
rogandi sunt testes ut possint capi in
uerbis. Sed si testis aliquid obscurum dix
erit potest reduci ut interpretetur et clarifi
cet dictum suum et non uidetur noua productio
sed prioris clarificatio. Nota tamen quod si tes
tis sponte sua reuersus aliquid inmutet.
non est ei fides habenda si locutus fuit cum a
liqua partium. Postquam autem testis
deposuit dictum suum legat ei tabellio
totum et dimittat ipsum a se. precipiens ei
ut testimonium suum secretum teneat
donec fuerit publicatum. Igitur effectus
testimoniorum est. ut si omnes concordant
in unam sententiam iudex dictis eorum stet. et
ea sequatur. Si autem testes unius partis
discordant a testibus alterius partis statur
dignioribus uel iudicio maioris partis
uel si omnia hinc inde pariter concurrant
statur dicto illorum qui dicunt ueri simili
ora et quibus potius lux ueritatis assistit.
Sed scire debes quod ad sufficientem probationem
per testes sunt in quolibet negotio uel non

est eius testimonio. numerus diffinitus
regulariter necessarii duo testes. quia pluralis
locutio duorum numero est contenta. Excepto tamen
quando debitum excedit summam unius libre
auri. ubi non sit instrumentum exiguntur tres. et
quando etiam sit solutio debiti eiusdem quantita
tis exiguntur totidem. Item in codice ll.
C. in testamentis autem. uii. sed in testamento ceci
uiii. Item aliquando. xii. quando tractat de ali
quo promouendo in agentes in rebus. I
tem in diuortiis. uii. Item nota quod in
teste considerandum est conditio eius utrum nobi
lis sit uel plebeius an honeste uel in cul
pate uite. Item utrum locuplex uel e
genus ut lucri causa quod facile diceret uel utrum
sit inimicus ei contra quem uel multum
amicus ei pro quo fert testimonium et etiam
multum considerandum est. utrum uide
atur simpliciter dicere quia sepe pallor
uultus et rubor et titubatio faciunt ut
minus fidei alicui habeatur. Et etiam
considerandum est utrum plures testes uide
antur unum et eundem premeditatum
sermonem afferre. quia suspitionis est quod docti
sunt. et tu ipse tabellio melius scire potes quan
ta sit fides testibus adhibenda. Item nota
quod si testes de alia prouincia uel ciuitate
sint. potest si uelit iudex et expediat non uocare
coram se sed destinare litteras suas eidem
cui iurisdictioni sunt. ut coram eo sua pro
ferant testimonia. et ea in scriptis redac
ta et sigillata ut nulli partium prodita mit
tat ad eum qui iudicaturus est. et hoc in pec
uniariis causis sed in criminalibus per se co
gendi sunt testes uenire. Ceterum qualiter
ordinentur dicta testium. infra in exempli
ficatione uidebis. Demum productis tes
tibus si partes nolunt plures dare uel si iudex
refrenauerit multitudinem testium uel
si sit transactus terminus peremptorius
datus ad testes producendos uel si hoc de con
sensu partium uoluntate procedat aperiantur testes

et dabuntur exemplati utrique parti si vo
luerint eos. De probationibus que fiunt per instrumenta

NON solum et quo modo instrumenta ica
p testes sed etiam per instrumenta usus edicit
probatur. et ideo uidendum est de instrumentis. Di
citur autem instrumentum uno modo omne id per
quod causa instruitur. unde probatio testium dicitur
instrumentum. Alio modo dicitur instrumentum appa
ratus fundi ut aratrum. Tertio dicitur
instrumentum scriptura in qua continetur id quod in
tendit probare per ducens et sumitur hic ultimo
acceptatum instrumentum diuiditur. quia aliud
publicum aliud priuatum aliud apocha
aliud antipocha aliud forense. Publi
cum instrumentum est illud quod est scriptum manu
publica. scilicet tabellionis siue redactum est in
publicam formam. Priuatum est quod
est scriptum manu persone priuate cuiuslibet.
Apocha dicitur scriptura que est facta ad utili
tatem debitoris ut quia creditor confessus fu
it recepisse a debitore id quod ei debebat. An
tipocha est scriptura que fit ad utilitatem
creditoris. Forense uero instrumentum est quod fit de
his que aguntur in foro. i. in iudicii
uel causis. Fides autem adhibetur publi
cis instrumentis sine alio adminiculo si careat
omni suspitione nisi contrarium probetur.
Priuato autem instrumento non creditur
sine aliis adminiculis. i. nisi per testes et com
parationem litterarum ei fides adhibeatur. non sit
scriptum manu eiusdem contra quem producitur.
sed si scriptum est manu alicuius tertie persone
probari debet per testes per uel per comparationem
litterarum ut dictum est. Apochis et etiam
antipochis et forensibus instrumentis fides ad
hibetur si sint publica uel priuata secundum
ea que dicta sunt. Et creditur publico
instrumento ut dictum est si est autenticum uel
originale. non autem exemplo nisi cum exem
plo proferatur autenticum uel nisi alia suf
ficiens probatio adiungatur. Uolens igitur
ad probationem intentionis sue producere

aliquod instrumentum debet illud in causa edere. et debet
dicere hoc instrumento uolo uti in causa ista. et si ad
uersa pars exemplum illius habere uoluerit. ut
consulat sibi super illo uel si aliquid dicere uoluerit
contra illud debet ei dari exemplum sed quorundam
instrumentorum siue scripturarum debet dari ex
emplum cum annis domini et die et indictione
et testibus et nomine tabellionis et omnibus que in
ea scriptura per ordinem continentur. ut si sint
acta publica hec est scripture in iudiciis
uel sub officio aut auctoritate alicuius iu
dicis facta. uel si sint instrumenta procuratoris. sed sit
alia instrumenta debent dari exemplata. scilicet solus
tenor sine die et consule. i. sine annis domini
et die et testibus et nomine tabellionis. De consilio

POstquam utraque pars saluus datis sicut
partes suas probationes et rationes proposue
rint et iam nichil restat. nisi ferre sententiam
uocatis partibus dicet iudex quoniam hic causam
cum consilio sapientum decidere uolo
si habetis aliquos sapientes suspectos dati
michi in scriptis quibus habitis iudex eliget
unum uel duos ex his qui suspecti dati non
fuerint. et mandabit partibus ut iura et probationes
suas ostendant et allegent coram ipsis sa
pientibus. cum autem a partibus uel ipsorum aduoca
tis fuerint ostensa et allegata iura eorum. sa
pientes illi iuxta probata et allegata. et secundum
quod eis equum et iustum uisum fuerit consi
lium eorum scribent qualiter ferenda sit sen
tentia condempnationis uel absolutionis. et ipsum
consilium secreto iudici dabunt iuxta quod iu
dex formam et scribi faciet sententiam quam partibus
uel una presente et altera absente. dum tamen
legittime et peremptorie citata fuerit ipso
in loco iuditii pro tribunali sedente. Et
nota quod non solum super principali decisione
toti negotii sed etiam super aliqua incidenti
questione. in processu cause que aliquando uertitur.
nisi aduocatos habetur consilium a sapien
tibus et iuxta illud pronuntiatur. ex quo pronunti
atione illa quod diffinitur. Est tamen uerum quod

immediatis questionibus et etiam in magnis
et mediis et in aliquibus terris et locis iudex so
lus etiam super principali decisione audit
allegationes partium et sine alicuius consilio
sententiam profert. et tunc sibi cavendum est illud
verbum quod in sermonibus dicitur. scilicet habito
consilio sapientum. De sententiis. Rubrica.

a Quia sententia controversiis finem imponit.
et quia de qua iudex cognovit iudex ordinarius
ea quoque pronuntiare cogendus est. Ideo
de processibus controversiarum nunc desinens
ipsarum scilicet de sententia est intendendum. Est autem
sententia quamquam iudicantis preceptum non
nature non iuri non bonis moribus contraria.
Sententiarum alia diffinitiva et alia interlo
cutoria. Interlocutoriam sententiam fert iu
dex contra reum contumacem quando citato reo
et non veniente pronuntiat actorem fore mit
tendum in possessionem bonorum rei pro mensura de
biti declarati vel rei petite. ut infra dicetur
ubi tractabitur de processu contra reum contuma
cem. fertur aliquando interlocutoria etiam si
quis aliqua questione emergenti ut puta quando
questio est interpretes vel advocatos. utrum sint
recipiendi vel non testes. vel utrum aliquis
recipiendus sit in testem vel non. aut utrum
dilatio sit danda vel non. Sed ista interlocu
toria possunt retractari ab eodem iudice
qui illa pronuntiat. quia quod iussit vetuitque
pretor. id contrario imperio tollere potest. et quia vi
cem rei iudicate non optinet. neque enim
omnis vox iudicis iudicati continet aucto
ritatem. Sed diffinitiva sententia est que finem
controversiarum pronuntiatione iudicis accipit.
quod vel condempnatione vel absolutione contingit
quia diffinitiva decidit principale negoti
um et fertur lite contestata. et iudex qui eam
tulit revocare non potest. quia sive bene sive
male functus est officio suo. licet aliquando fer
tatur diffinitiva etiam lite non contestata
ut in causa appellationis. Item sententia diffiniti
va debet continere certa et clara quia si incerta

sententiam ferret iudex non valet. aliquando a iu
dice ad quem appellatum est. Et debet ferri
post litem contestatam et post plenissime ha
bitam negotii disquisitionem et actore et reo
presentibus vel eis peremptorie citatis. et in
terminum post litem contestatam. et debet
iudex sedere pro tribunali in loco iudicii
sui edito et debet eam recitare per se in scriptis.
nisi sit brevis litis et maxime vilium
personarum quia tunc sine scriptis recitari
potest. et debet ferri a iudice competenti. qui pre
sit alicui iurisdictioni et in tempore non feriato.
et debet continere absolutionem vel condempnationem.
Sententiarum autem diffinitivarum diversa est
forma iuxta diversas petitiones et absolutiones
actionis. Etenim aliquando fertur sententia super re
ali actione. aliquando super adipiscenda vel reti
nenda seu recuperanda possessione. aliquando super
divortiis vel coniunctionibus matrimo
niorum. aliquando fertur sententia ab uno iudice super
causa coram predecessore iudice incepta et ven
tilata. aliquando fertur sententia ab executore. scilicet a
iudice qui pronuntiat super insolutum da
tione. aliquando a iudice ad quem appellatum
est. et in multis et super multis aliis. Ceterum
quomodo predicte sententie formari debeant et
scribi. non dico de omnibus sed de aliquibus ex
eis infra in exemplificationibus subiungetur.
Erunt tamen ille forme que ibi ponentur
ad cautelas documentum et cetera. De appella
tionibus. Rubrica.

Postquam fuit lata sententia si aliquis b
partium ex ipsa sententia in aliquo credi
derit se gravatum poterit appellare. Est enim
appellatio sententie a minore iudice late per invo
cationem maioris pretextu iniquitatis super
me sententie rescissio. quia appellatio iniquitatem
sententie continet querela. Appellatur autem
ad superiorem immediate. id est ad eum qui est
in gradu primo superior eo qui tulit sen
tentiam sive ad eum qui ad hoc deputatus est.
Item appellationem faciat ille qui succubu
it. sive contra se sive contra suum procuratorem

lata fit sñia. ¶ Appllat etiam ille cui in
te e. ut puta si sñia lata fuit otra emp
torem pot appllare uenditor eo q' te
enictoe tenetur. ¶ Item cohis appellat
a sñia otra suum cohredem lata. ¶ Item
fideiussor appllat a sñia lata otra debi
torem p quo se obligauit q's sua int e.
¶ Item quilibet extraneus pot appellare
p otempnato si ille habebat appllone
infra tempus statutum ad appllandu.
¶ Sz si pl'es fuint otempnati 7 appellat
uñ n non io alii uidentur appllasse. ¶ Ap
pllatur uo a sñia diffinitiua siue a to
ta siue a certo capitulo ei. 7 si appllatur
ab uno capitulo n rescindunt io alia
nisi sint connexa. ¶ Sz ab interlocutoria
n appllatur. nisi qn iudex in ca ciuili l'
criminali que sunt qonem hri aut q
leges uelint. ¶ Item appllatur a sñia
lata sup pprietate. sz non ab ea que lata
e sup pone. quia in iuditio pprietatis
erit saluum ome remedium 7 quia
uictoria pprietatis obsuet uictoriam
poms. ¶ Item appllatur a sñia iudicis
ordinarii 7 delegati. ¶ Uez tn ab executo
re qui sñiam mandat executoi no ap
pellatur. ut aliqs sit licitum finis. n
executor excedat modum in exeqn do
ut qz an tempus statutum exeqtur.
ul' in maiori quantitate qm in sñia
otineatur. ¶ A principe uo ul' a senatu
aut a pfecto ptorio non appllatur. s
ab eis supplicatur. 7 e supplicato peti
tio ueme p priois erroris. ¶ Item n appl'
latur in arbitrio. Item appllare n pot
uere otumax. 7 dr uere otumax ille;
cui pceptum eet a iudice ut ueniret;
ul' staret sñiam auditurus spreto iu
dicis pcepto n uenit ul' recessit. ul' ille
qui trib; edictis ul' uno p quolibet. qd
unum dicitur pemptoru legittime;

cytat. pendit se n uenturum. hic uie co
tumax n appllat. nisi in continenti post
latam sñiam uenit iudice adhuc p tri
bunali sedente. ille aut qui e ficte co
tumax qui ul' ignorauit se cytatu ul'
si sciuit dixit se uenturum. ¶ Item nota
q' appllatur a sñia aliqn illico p' latam
sñiam sola uoce ut si dicat otempnatus
ab hac sñia uiua uoce appllo. aliqn ex
interuallo 7 tunc debet offerri libellus i
scriptis infra tps statutum ad appellad
illud autem temp e. qz infra. x. dies a
die late sñie. appllandum e si otemp
nat fuit p'sens p'sentie. sz si fuit abses
7 non defensus p pcuratorem debet ap
pellare. infra. x. dies ex quo scit sñiam
latam ee. sz si p pcuratorem defensus est:
n auditur si pcurator non appllauit. li
cet o pcuratorem possit hre regressum.
¶ Cetez effectus appllonis e. qz p applo
n em suspenditur pnuntiatum a pen
dete appllone nichil debet innouari. J
tem nota q' in iure canom co n solum
a sñia sz ab omni grauamine appllatu.
¶ Postquam aut applo fuerit facta deb;
iudex eam recipe. 7 dimissorias litteras
transmittere ad eum ad qm appllatu e.
¶ Uez tamen sm statuta 7 osuetudinem
bonon. si appllatum e a sñia iudicis or
dinarii ipe idem iudex comittit cam ap
pllonis uni de iudicib; q p'sit det applo
nib; cognoscendis. sz si appllatum e a
sñia minoris iudicis remittitur ad iu
dicem ordinarium q comittat 7 h cor
missio sm ipa statuta ht fieri. i. xv. dies
a die late sñie. ¶ Ille autem iudex ad q;
appllatum fuit. siue ei ca appellatois
comissa fuit. uocatis ptib; diligent ca
examinabit. 7 licebit utiq; pti nouis
assrtionib; ul' exceptoib; uti que pti eat
n ad nouum capitulum sz ornantur ex

exillis aut illis oui cta sint q ap prio
rem iudicem fuerit pposita. Et licebit
etiam pbationes prstare sup instro ul alle
gatione facta in primo nacti cum tunc n fuerit
copia pbandi. Item nota q sm osue
tudinem et statuta bononiensia appl
las debet refice aduse expensas litis si
succumbat. et debet dare iudici q cogno
scit de applone. siue succumbat siue
obtineat. xii. denar. p qualibet lib qua
titatis unde lis e. et de his debet osignare
iudici sufficiens pign. i. x. dies post co
missionem factam. Postquam autem
omnia facta erunt. et ca diligenter exa
minata. pnuntiabit ipse iudex bn uel
male applatum. et debet hre ca applo
nis finiri. i. xl. dies utiles p prima
sniam. Item nota q ab hac pnuntiati
one etiam potest applari. Et etiam hac se
cunda applone. et idem pcessus potare
suandus ut in prima applone. De ex
Quoniam parum eet ecutione rei iu
sniam ferri. nisi lata manda dicate.
retur executioni. ideo de executione rei iu
dicate subiungendum e. Sz primo
uidendum e ordo. Postquam snia la
ta e. si non appletur ab ea infra temp
statutum ad appellandum expectatur
iiii. menses quibus induti sunt ocepnati
ad soluendum. si snia pcessit ex mera p
sonali actione ut q actum fuit otra aliq
obligatum ex otractu ul qi. licet spatiu
iiii. mensium aliquando artari psit
et prorogari artatur enim in ca alimentor
ut q sententiatum sit o aliqm psstet
alicui alimenta. nam nimis ieiuna
ret si ille cui pstanda sunt alimta per
spatium. iiii. mensium differret come
dere. Sz et prorogatur si iudicatur iudici
ocempnatum solue non potuisse ex a
liqua iusta ca. Si uo snia pcessit ex re
ali actione ut q petita sit res aliqua ab
illo qui eam tenebat. tunc si non fuit
applatum ut dictum e iudex infra c
tum tempus ex ei arbitrio madat re
restitui. Elapsis aut p dictis tminis
mandatur snia executioni. et hoc qn no
fuit applatum ut dcm e. Sz ex tam
si p latam sniam appellatum fuit. q
pendente applone nichil debet inouari
expectatur quousq ca applonis fuit
diffinita. q si p applonem extinguet
et anitabitur snia iam non habebit lo
cum executio. si aut p applonem con
firmabitur. ex tunc mandabitur execu
tioni. Sz uidendum e quid sit executio.
Est igitur executio qdam potas p qua
snie late uigor pducitur ad effectum.
et sit executio a iudice ordinario si snia
lata e ab eo ul sit a iudice ad executiones
deputato. sit autem a iudice in reb
ocempnati. si res sunt in territorio ipius
iudicis aliqn fit relatio ad iudicem i
cui territorio sunt. ut ipse sniam exeq
tur p res et facultates ocempnati debz
fieri executio in bonis ocempnati ut
dcm e. et non alterius dando tenutam
et pponem de bonis ipius illi q obtinuit
ul ei pcuratori. primo enim danda sut
mobilia secundo immobilia tcio pue
nitur ad iura hoc e ad debitores ocepna
ti. Sz ex tam stipendia a. salaria de pu
blico pcepta non capiuntur pignori
dum de aliis rationibus ocempnati sa
tisfieri possit rei iudicate. De his q cora
Quod iudici e p tonibus seu iudi
ut oblato libello ab ex o ordine
et lite otestata pcedatur ad ciuil iudicii
diffinitiuam sniam sm ea q ocurrunt.
supi sunt expssa. et hic pcessus et ordo ad
uisus reum inueniuntem. et se pnegati
onem ul pemptoriam exceptionem defen
dentem regulant e suandus. Sz cu
qn aliqn reus ueniens ofitetur aliqn

vero citatus contumaciter abest. et in hiis conuictis cum ibi non potest civilis iudicii ordo servari in non necessarium est ut quadam alia via extraordinaria procedatur. ideirco tracto de ordinario processu restat nunc de processibus duobus extraordinariis videre. et primo de illo qui servatur adversus reum se contumaciter absentantem. ¶ Notandum tamen quod utriusque istorum processuum plures requirunt ordinem condicere qui in ipso servandus est. quam alicui actus eius expositionem intendere. et enim ea que in utroque processu servatur pro maiori parte sunt exposita in premissis. Reliqua autem quantum dominus dederit exponentur.

De processu adversus reum contumacem. Rubrica.

Reus aliquando citatus non comparet. aliquando vero veniens et libellum recipiens non redit. Unde quandocumque motam litem contestatam contumaciter se absentet adversus eum processus hic modus est servandus. actor enim offerret libellum petitionis sive iudicii et iudex faciat ipsum prestare sacramentum calumpnie quo declarabit omnia vera esse. que in supradicto continentur libello. et quod non animo calumpnie agit vel petit. deinde iudex fert sententiam interlocutoriam contra reum. quando si agitur actione in rem pronuntiat actorem fore mittendum in possessionem rei petite. et subsequenter citat reum ut veniat defensurus tenutam seu possessionem datam actori ex interlocutoria. quod si non venerit mandat actorem poni in possessionem. et iste missus in possessionem rei petite infra annum non possidet. sed lapsus anni facit eum verum possessorem. sed si venerit reus ante annum volens recuperare possessionem auditur. et recuperata possessione procedit hoc modo quia reficiat actori impensas et promittit ei de lite suscipienda. deinde fit contestatio litis. et iurat ipse reus de calumpnia. si autem actor eo quod iuravit tempore interlocutorie late. et proceditur ex tunc ordinario iudicio prout in antecedentibus dictum est. ¶ Si autem agitur actione in personam pronuntiat iudex actorem fore mittendum in possessionem bonorum rei pro mensura debiti declarati primo mobilium si comparuerint alioquin immobilium absenti reo omni legum auxilio reservato. et hec interlocutoria lata facit reum citari ut veniat defensurus tenutam. quod si venerit restituta possessione proceditur ad ordinarium iudicium ut supra dictum est. si vero non venerit tunc iudex exequendo interlocutoriam mandat actorem poni in possessionem. et hic missus in possessionem ex personali actione non possidet sed detinet. et ideo non usucapit vel prescribit. quia sine possessione usucapio vel prescriptio non procedit licet de forma statuti communis bononie missus in possessionem ex interlocutoria lucri faciat fructus. Et nota quod possessio ex interlocutoria data dicitur primum decretum. ¶ Si autem facta diligenti inquisitione per vicinos et notos non inveniuntur de bonis rei de quibus detur tenuta actori. pronuntiat iudex non inveniri de bonis rei ex qua pronuntiatione sequitur hoc quia per eam patet quod facta est diligens discussio bonorum extantium unde cum de certis bonis non inveniatur potest actor agere et petere bona obligata sive sequitur hoc quia postquam non inveniuntur de bonis iudex reo subsequenter facit dari bannum de quo non cancellatur nisi satisfaciat creditori. sed si non inveniuntur bona datur certa tenuta seu possessio ut dictum est. Quam postquam actor habet si non sit recuperata ipsa possessio sive detentio que potius detentio est. que quidem possessio ex actione personali habita semper recuperari potest. quousque non sit processum ad dationem in solutum procedit actor et petit bona de quibus possessionem habet sibi dari in solutum. in qua datione in solutum talis ordo servatur. ¶ Offert enim actor quoddam

dictam possessionem iudici libellum suum quo petit
bona ipsa sibi dari in solutum. Deinde premissus
citatur reus si venerit fit contestatio litis
et prestatio iuramentorum de calumpnia et procedi
tur ordinario iudicio, ut supra in primo
processu. Quod si non venerit, proclamatur in pa
latio comunis et in contrata debitoris quod si quis habet
ius vel interesse in bonis ipsius debitoris
aut illa defendere vult veniat coram
tali iudice. Quod si comparuerint aliqui creditores
vel petitores scribentur petitores eorum sub primo
libello non tamen intelliguntur alii petitores
habere tenutam de bonis debitoris vel in domi
nio primus habet. Et si venerit quisquam di
cens se habere ius in dictis bonis ut quod illa ad
se spectant vel qui velit ea defendere, scribetur
ipsius narratio et ius quod dicit se habere sive qua
ratione illa defendere vult. Qui defensor sa
tisdabit. quia nemo ydoneus defensor nisi
satisdet. Et postea petitores seu actores contes
tabuntur litem et iurabunt de calumpnia
cum ipso defensore et procedetur in lite prout
ut infra dicetur. Quod si non comparuerit
quisquam defensor tunc eligetur alius qui
constituetur curator bonis debitoris absentis
et indefensi prout habetur in instituto curatoris
constituti bonis absentis et indefensi supra in
octavo capitulo. Qui curator perquiret bona
debitoris et de illis inventarium faciet quod inven
tarium scribetur in actis. Qui etiam cura
tor illa bona defendet et contestabitur litem et
iurabitur de calumpnia cum petitoribus
et procedetur in lite cum curatore vel defenso
re hoc modo. Procedetur enim in instantia et
plurationes hinc inde et iudex secreto accipiet a
liquos bonos viros qui sciant bona debito
ris et habito sacramento ab eis prestito extima
bunt illa scilicet ea que scripta erunt in inventa
rio et dabunt extimationem secreti iudici
post hec datis suspectis eliget iudex unum
vel duos sapientes qui visis iuribus et al
legationibus utriusque partis consulent iudici quod
eis videbitur super sententia ferenda. Iuxta quod
consilium formabitur sententia. Et partibus citabitur
peremptorie et pro eo quod absentes erunt ad sententiam a
udiendam. Et partibus presentibus vel una absen
te dummodo tamen citata feret sententiam iudex et eis
adiudicabit in solutum petitori seu petito
ribus de bonis debitoris secundum illam extimatio
nem qua erunt extimata. Adiudicando
isti rem istam et illi illam. Et primo adiu
dicabit ei quem invenerit priorem tempore et
potiorem iure secundo loco ei quem invenerit
secundum in tempore et sic deinceps. Si autem
non sint tot bona quod omnibus satisfieri possit re
servat iudex illi vel illis quibus satisfieri non
potest iura ipsorum contra debitorem et eius bona si
qua per tempore apparuerint. Et hec sententia dicitur
secundum decretum et subsequenter precipiet iudex
nuntio ut inducat actorem in corporalem
possessionem rei sibi adiudicate. Executo decreto
ex quo decreto et possessione efficitur dominus rei
ipsius. Igitur habes quo ordine procedendum
est contra reum contumacem. Sed qualiter predicta
omnia in ipso processu contineantur scribi debeant
in exemplificationibus aspicies ordinate no
tatum.

De processu contra reum confessum.

Contra reum confessum proceditur hoc
modo. quia iudex precipit reo confesso ut
ad certum terminum solvat vel det credito
ri id in quo confitetur se esse debitorem suum
de consuetudine enim et statuto Bononiensi
statuitur eum confesso terminus .x. dierum ad
solvendum et comitatino .xx. dierum ter
minus de voluntate partium prorogatur. Et hoc
preceptum vim gerit sententie. quia sententia fertur
in confessum vel convictum. Quod si tunc non
solverit exequitur iudex ipse vel alter secundum mo
rem Bononiensem ad executionum offici
um deputatus ipsum preceptum sive sententiam
contra reum hoc modo. Faciet enim reum citari et
si comparet. Statuit iterum ei terminum tantum

diez sic est ciuis ul' quin q' diez sic est conmitati
uus ad soluendum q' si tunc non soluit l'
si non comparuit qñ cytatus fuit u' dic
tum nisi obstet rationabilis rei siue de
bitoris exceptio aut iudex facit ipm reu
in banno ponit de quo banno n' cancellat
nisi satisfecerit creditori aut dat actori te
nutam de bonis ipius rei p mensura debi
ti declarati exequendo ipm preceptum p'mo
de mobilibus si comparuint alioquin de
inmobilibus saluo iure omnium que te
nuta dicitur primum decretum ut dcm
est in precedenti rubrica. dcm q' pax p decret
ei data tenuta eo q' ex ea n' possidet s; detinet
r'o non usu capit ul' pscribit. licet d' sta
tuto coïs bon' lucrifaciat fruct' ut supra
in pxime dco pcessu dictum est. pcedit ipe
actor petit ab ipo iudice ul' ab alio qui d'
putatur est ad dationes in solutum ut sit
bon oïe dca bona de quibus hr dcam tenu
tam seu posonem sibi adiudicem in solu
tum in qua datõe in solutum pceditur
in omnibus s'm q' dictum est in antecedenti
rubrica. Sed bene pot reus an bannum
u' tenutam datam ueniret et exceptioes
oppone dicendo tenutam ul' bannum
n' ee dandum q' non sint transacti dies
termini. Item q' sit minor ul' filius fa
milias contra quos n' pot fieri s'i'a sin
curatoris auctre ul' patris ɔsensu ul' q' d
in pcepto non fuit ca ul' q' ipe soluit. et
similia. s; ante q'm audiatur oportebit
eum depone quantitatem in pcepto co
tentam. postea pbabit exceptõem. et si
pbauit non pcedetur in tenuta ul' ban
no. si autem non pbauit ɔdempnatur
de ɔsuetudine bononien. et hoc de except
dcm est gratia illius uerbi q' sup dicitur
nisi obstet rationabil' rei siue debitoris
exceptio. **De criminali iuditio. rubrica**
Quoniam circa principium huius
capituli dcm est q' iuditiorum aliud ciuile a
liud criminale dicto de ciuili restat p co
sequens de criminali iudice uez q' iuditi
um ex quibus debet ɔstare psonis n' sup'i
dcm est sicut in ciuili necessarius est actor re
et iudex sic in criminali reqrant exigitur
accusator accusatus et iudex. Itaq' non impes
su fit ordo. Primo uidendum est que sit
criminalia sup quibus utitur hoc iuditi
um secundo de accusatõe tertio de accusato
re et accusato. quarto et ultimo quo ordine
pcedatur et qualiter accusatio pducatur
ad finem. **De criminibus publicis et priuatis.**
Criminum alia sunt publica alia
sunt priuata. priuata sunt illa quorum
executio .i. accusatio ul' denuntiatio ad
illas tm psonas spectat quibus inferuntur
ut furta et dampna illata et iniurie publi
ca sunt quorum executio cuilibet ex populo datur
q'm ad publicam spectat utilitatem ne
malefitia remaneant impunita ut sunt
homicidia patricidia adulteria crimen lese
maiestatis et hmodi. Item criminum a
lia sunt capitalia ut puta illa quibus pena
sanguinis irrogatur alia n' capitalia
sicut illa que pena pecuniaria affitiunt
delinquentem. **De accusatione. rubrica**
Accusare nichil aliud est quam reum
criminis alium p libellum deferre
et uindicta de eo fieri postulare accusatio
aut in publico et in priuato crimine de
bet fieri p libellum in quo ɔtineatur nom
accusatoris et accusati et crimen de quo fit accu
satio et quo mense dicatur crimen factum. et sub
quibus ɔsulibus in tpre cui rectoris et in q'
loco et debet etiam in eo inseri dies in quo
offertur ipe libellus accusatorius n' aut
dies ul' hora comissi criminis. Item de
bet accusator deuire in accusatione se subscri
be. i. se obligare ad penam talionis nisi
pbet q' intendit q' sin subscribat in libelli

79

gitur tamen astrictus ad hoc de natura actionis
quamuis hoc de consuetudine non seruetur. Se-
cundum licet regulariter necessarius sit accusator
ubicumque criminis uel delicti publici
uel priuati accusatio enim admissa necessario
beat iudex aliquem sine accusatore punire
fallit tamen enim in casibus in quibus sine accusa-
tore procedit criminis cognitio et pene im-
positio. Potest enim iudex sine accusatore
punire maritum de lenocinio quod sibi in
medium ex rectoris obicitur ab uxore ut
puta cum maritus accusasset uxorem de adul-
terio ipsa excipiendo dixit maritum fuisse
lenonem ipsius adulterii. Item producentem
testem suspectum in instrumento quod quidem suspectum
sit uel ex ipsa scriptura uel ex persona producen-
tis uel ex persona scribentis. Item testem
falsum quem ex suo dicto fraude uel falsi-
tate perferent non carere. Item calumpni-
atorem enim qui super accusationem non pro-
bauit. licet ipsius punitio de consuetudine
non seruetur. Item potest sine accusatore tu-
torem non suspectum remouere si liquet
hoc sibi ex apertissimis rerum argumentis. Item
notoria et manifesta facinora potest sine
accusatore punire. De accusatore et accusato.

Accusator debet in accusatione prestrum
publica criminis postquam causa ordina-
ta est .i. postquam contestata est lis persistere et
super ipsa probationes afferre luce clariores.
quia si accusator non probat quod intendit ui-
detur calumpniari. et ideo debet ei de iure
inferri pena calumpniantis que est similitu-
do supplicii accusare autem potest omnis qui
non prohibetur. Prohibentur equidem mu-
lieres quia non debent se immiscere cetibus
uirorum nam accusant nisi de morte liberorum uel
parentum uel nisi suam uel suorum iniuri-
am persequatur in casibus tamen permissum est
mulieribus accusare ut puta de his de quibus
loquitur lex iulia maiestatis. et lex iulia

de annona et corneliana testamentaria et in cri-
mine suspecti. Item prohibentur accusare mi-
lites qui iurauerunt non euitare mortem
pro salute rei publice. Item impubes non
possunt accusare nisi de morte et suppressio tes-
tamento parentum et tunc accusare debet cum
tutoris auctoritate. Pupilles uero auctoritate cu-
ratoris semper accusare possunt nisi de thoro
alieno uiolato. Item qui mero imperio
et potestatem habent non accusant. Item insa-
nies. Item qui pecuniam ob accusandum uel
non accusandum accepit. Item qui fal-
sum testimonium subornati dixerunt. I-
tem liberti patronos suos non accusant. Item
ille qui minus .L. aureis habet in bonis.
predicti tamen omnes accusare possunt si suam
uel suorum propinquorum mortem uel iniuriam
persequantur. Item accusatus non accusat
interim accusatorem suum de pari uel de im-
nori crimine. nisi suam uel suorum iniuri-
am persequatur. et hoc quando accusator non perse-
batur suam iniuriam. Item socii non ac-
cusat socios uel participes eiusdem criminis. I-
tem non accusat quis fratrem uel sororem si
grande crimen eis intendat secus si leue. Item
seruus cum iudicio interesse non possit non
accusat nisi in casibus ut puta si uelit accusare
eum qui suppressit tabulas testamenti in quo
erat sibi relicta libertas uel eum qui fraudauit
uit censum uel eum qui fabricauit mone-
tam falsam uel eum qui uendidit annonam
caristorem uel de morte domini sui. Sed ideo debi-
qui possunt et qui non possunt accusare uiden-
dum est de illis qui accusari possunt uel non.
Accusari quidem possunt regulariter omnes
masculi et femine pubes et etiam impubes
dum tamen capax sit intellectus. Item accu-
santur presentes tantum non absentes tamen contra
absentes potest offerri libellus non autem
procedi de iure licet de consuetudine bononie
accusentur absentes et eis citatis nisi compa

nuntur liminantur. ¶ Item accusationem debent
unum et non in ortum quia si decessit accusator omnis
criminatio est extincta nisi in crimine le
se maiestatis et hereseos et repetundarum
de quibus criminibus etiam in filios et heredes quo
dam pene infliguntur. Et si accusator dece
ssit accusatio cepta expirat. nec enim he
redes accusatoris coguntur crimina prosequi licet
accusatus possit ab alio accusari. ¶ Item si quis
accusatus est de uno crimine non potest pendente
de accusatione ab alio de eodem crimine
accusari. ¶ Preterea si quis accusatus de aliquo
crimine absolutus est de illo non potest de
eodem postea accusari quia in criminibus sententia
facit ius. Item servus accusari non potest super
aliquo de quo imponitur pena pecuniaria
cum servus non habeat bona. nec etiam accusari potest
de aliquo de quo imponitur pena amissi
onis civitatis quia servus civitatem non habet
nec accusatur de parricidio quia servus licet pa
trem non habet immo censetur spurius.
Item non accusantur ad tempus quidam.
scilicet dum habent publicum honorem et ad
ministrationem ut legatus imperatoris et
magistratus populi romani et qui abest causa
rei publice. ¶ Ceterum accusatus post litem
contestatam exceptiones suas debet opponere
et etiam ante litem contestatam illas excep
tiones que sunt declinatorie iudicii. ut
de exceptionibus dictum est supra. **De ordine**

In civitate bononiensi. si **accusationis**
causa est que clamor nominatur et **qualiter accusato**
tur aliter legis innata prima. **procedatur ad**
et quam in observantia civitatis huius **finem.**
posita est toti mundo speculum et exemplum
tale ordo in accusationibus observatur. accusa
tor enim offert ut plurimum libellum.
accusationis sive iudici vel notario. quo recep
to in continenti exhibet sacramentum ca
lumpnie. quo iurat in accusando et prose
quendo veritate uti. et etiam in defendendo

si fuerit reconventus. et quod non animo calump
nie accusat. et quod super processu cause precepta iu
dicis observabit. deinde protinus prestet secu
ritatem de accusatione prosequenda. ¶ Post
hec citatur accusatus domum sive proprium ha
bitum et si non fuerit inventus citatum se
quenti die per alium nuntium in contrata sua
coram duobus testibus ad hunc citatis ipsi de
fensio hec quod si quis eum defendere vult. quod
veniat tali die coram tali iudice ipso.
Si vero non venerit ipse nec alius pro eo ad sui
am defensionem bannitur accusatus accu
bus nos autem formas tam in civili
quam in criminali in exemplis habebis.
¶ Sed si obtulit se aliquis ad defensionem
accusati distingue quia si ille accusatus est
de crimine quod exigat penam pecuniariam
admittitur defensor. et satisdatione prestita
de solvenda condempnatione. si ille qui eum de
fendit fuerit condempnatus procedatur cum
eo in causa. si autem ille accusatus de crimine
quod exigat penam sanguinis non admittitur
defensor nisi forsitan ut ad allegandas cau
sas absentie. ¶ Si vero in persona sua comparuerit
accusatus prestabit in continenti sacramentum
quo iurabit precepta potestatis vel iudicis.
et veritate uti super accusatione de eo facta. et
etiam super facienda ab eo si accusatorem
suum reconvenire voluerit. et quod in hiis
omnibus nichil animo calumpnie dicet vel
faciet. et subsequenter percipietur ei ut securi
tatem prestet. per bonos fideiussores de con
dempnatione solvenda si fuerit condempna
tus vel de persona condempnati representanda
et hoc quando accusatio erit super crimine quod exigit
penam pecuniariam. Sed si fuerit super crimi
ne quod exigat penam sanguinis accusatus
personaliter detinetur. et traditur sub custodia
et aliquando compedibus ferreis et catenibus
mancipatur. et prestita securitate vel facta de
tentione ut dictum est legitur accusato accusatio

de eo facta et recipitur et scribitur ipsius con
fessio uel negatio. et si confessionem accu
sati non patebit uentilanda erunt dilationes ad
probandum concedenda et probationes. et di
cuntur hinc inde. ille ut probet accusationem
iste ut probet defensionem. ¶ Verum si aliquando
de criminali causa scilicet cum capitali agitur
atrociora crimina aliter explorari non
possint seu ueritas aliter inuestigari adhi
bendi sunt tormenta in persona accusati
seu rei criminis non tamen quantum accusator postu
lat. sed ut moderate rationis tempera
menta desiderant. licet confessio facta in tor
mento non ualeat. nisi in ea depositus per
seueret. ¶ Cum autem super his omnibus dili
gens discussio facta erit. debet procedi ad
condempnationem uel absolutionem. etenim si
per confessionem accusati non patebit id de quo
accusatus est. aut si accusator intentionem
suam non probauit. uel si semiplene pro
bauit. aut si accusatus defensionem suam
ostendit plene absoluendus est accusatus
quia pene sunt mollienda iuris interpretati
one et non exasperandum. et quia melius est
nocentem absoluere quam innocentem
condempnare. ¶ Si uero accusatus inuentus
fuerit reus criminis puniendus est. aut
pena pecuniaria aut pena sanguinis
secundum quod enormitas delicti exposcat. quia iu
stum est ut respondeant pene culpis. hoc
tamen summa cautela prouidendum est ne
quid aut durius aut remissius constitu
atur in pena quam causa deposcat. nec enim
aut seueritatis aut clementie gloria af
fectanda est. sed perpenso iuditio prout que
que res postulat statuendum. ¶ Sane in
leuioribus causis proniores iudices ad
lenitatem esse debent. in grauioribus autem
seueritatem legum cum aliquo tempe
ramento benignitatis exequi. De ex
traordinariis iuditiis criminalibus. R.

¶ Multa preter ordinem supradictum in
criminalibus causis secundum diuersas ter
rarum consuetudines et statuta contingere
solent. ex quibus condempnatur uel absol
uitur criminator. Nam aliquando in ciui
tatibus nocturni preferuntur custodes
ut si quos nocturnos fures aut aliquos
alios ultra inhibitam horam noctis silen
tio euntes inuenerint. capiant uel deten
tient puniendos. ¶ Preponuntur etiam
quidam ad custodiam aliquorum passuum ut
si qui cum rebus uetitis exeuntes transierint
denuntient uel representent. ¶ Item ponu
tur aliquando ad custodiam pratorum ut depo
pulatores uel raptores fructuum et eti
am quadrupedes in aliorum possessionibus dam
num dantes denuntient. ¶ Hii uel cor
similes quando ex officio eis commisso aliquos
denuntiant non opus est ut accusent. uel
in actione sacramentum calumpnie pre
stent. sed ut simpliciter denuntient. eorum enim
denuntiationi sub sacramento quod prestiterunt
de officio exercendo statur. et ex ipsa denunti
atione sine alia probatione denuntiatus
quisque nisi suam legittime defensionem
ostenderit condempnatur. quia ipsorum inuen
tio pro plena probatione habetur. ¶ Item
aliquando contingit maleficium committi quod
cum nemo insurgat denuntiator uel
accusator iudex uel rector ciuitatis ex suo
officii rigore prosequitur. ¶ Vocat enim clan
destine illos qui fuerunt circa locum tempore
commissi maleficii. et quos ipse suspicatur
ueritatem scire. quorum attestationibus
receptis si per illas scire potest eos qui male
ficium commiserunt citat eos ad sua man
data et si uenerint bonis securitatibus ab
exhibitis nisi suam defensionem legitti
me probauerint puniunt eos. De exemplifica
tionibus. scilicet qualiter et qua forma scribenda
sunt ... singula ... ... et ... ...

r POSquam in ant(e)cedentib(us) dic
tum e(st) quid iuris sit in utroq(ue)
iuditio. (et) in quolibet actu ei(us). et
quo sit ordine p(ro)cedendum res
tat nu(n)c ad plenam tabellionum do
ctrinam exemplificie singula qual(iter)
forma a tabellionib(us) sint scribenda.
Ve(rum) quia in iudicias aditione nichil oc
currit scribendum nisi fortassis quia
aliq(ui)s qui causam suam impetrauit co
mitti alicui delegato p(re)sentat ip(s)i de
legato litt(er)as commissionis i(de)o circo ip(s)i(us)
rep(re)sentationis primo e(st) forma pone(n)
da. forma p(re)sentationis litt(er)ar(um) (com)missio(n)is.

b C. ORadus f(ec)it iudici delegato l(i)b(er)de
obtulit p(re)sentauit (et) dedit d(omi)no legato. b
sca. litt(er)as d(omi)ni pape ul(el) domini imp(er)a
toris ul(el) talis principis sup(er) delegatio
ne (et) commissione sibi facta. roboratas
bulla papali ul(el) sigillo cereo imp(re)sso
aut sigillo cereo ad cordulam s(er)ica(m)
pendenti h(ab)ente in circulo has litt(er)as. ✠
S. Sigillum ottonis romanor(um) imp(er)a
toris (et) semp(er) aug(usti). (et) in(tra) circulum
sculptam imaginem imp(er)atoris su
p(er) solio imp(er)iali sedentis. (et) in capite re
gale diadema in manu dextra septru(m)
(et) in sinistra pomum rotundu(m) h(ab)entis.
Quar(um) litt(er)arum tenor talis e(st). Otto
dei gr(ati)a romanor(um) imp(er)ator (et) s(em)p(er) aug(ustus).
(et) c(etera). ponendo totum litt(er)ar(um) tenorem.

a ANTonium de cytationib(us) (et) relatio
nib(us) nu(n)tior(um). A inue(n)tum ul(el) non
inuentum ut hodie ul(el) cras ueniret
coram tali iudice responsur(us) corado l(ibel)
lo actione accusationis de se f(a)c(t)e a corado.
Braci nu(n)t(ius) comunis retulit se cytasse.

d ANTonium inue(n)tum ul(el) n(on). Vel sic.
A inuentum ut hodie ul(el) cras tali
hora ueniret coram tali iudice ad uide(n)
dum iurare testes coradi. ul(el) coram ne
aptiure testium p(ro)ductor(um) int(er)esse (et) corad(um)
ul(el) p(er)emptorie s(ente)ntiam auditurus int(er)esse
(et) coradum. Braci nuntii co(mmun)is bon(onie) (et)c. se
citasse. (et) dixisse eidem ul(el) familie sue q(uod)
nisi ueniret ex tu(n)c recipientur testes ul(el)
apientur. ul(el) feretur s(ente)n(t)ia. Et sic no
ta q(uod) scribendum e(st) diligent(er) ad quid ci
tatur aliquis. (et) quid in relatione sua di
xit nuntius. Cytationes tam coram iudi
cib(us) ecclesiasticis fiunt p(er) litt(er)as quas in
ep(isto)lis habebis. Item nota q(uod) s(ecundu)m (con)sue
tudinem bononi(e) si inuentus e(st) reus q(uod)
sufficiat una citatio si aut(em) non inuent(us)
cytatur bis (et) hoc si ciuis e(st). s(ed) si comitati
nus e(st) sufficiat si semel cytatur inuent(us)
ul(el) non inuentus. p(ro)clamatio defensio(nis). e

BRacti nuntius co(mmun)is uel alicuius
B bonon(ie) (et)c. se mandato tal(is) iudic(is)
ad petitionem coradi alta uoce clamasse
ul(el) citasse in (con)t(r)a antoniu(m). q(uod) si q(ui)s ip(su)m
antonium defendere uult tali die ul(el)
hora coram ip(s)o iudice compareat. P
BRacti nunti clamatio defensionis
B co(mmun)is bonon(ie) (et)c. se accusati ex forma statuti. f
mandato talis iudicis p(er)sona co(mmun)is bon(onie).
uoce clamasse hodie ul(el) heri in (con)t(r)a anton(ium)
p(re)sentib(us) petro (et) martino testib(us) ad h(oc)
adhibitis (et) uocatis q(uod) si q(ui)s ip(su)m antoni
um sup(er) accusatione de ip(s)o facta a corado
defendere uult. hodie ul(el) cras ul(el) tali ho
ra coram ip(s)o iudice compareat aliogn(in)
bannietur. P(ro)clamatio s(u)b(h)astationis alic(uius)
BRacti nuntius rei pupillar(is) u(en)dende. g
B ul(el) p(re)co co(mmun)is bonon(ie) (et)c. se mandato
tal(is) iudicis ad petitionem antonii tuto
ris henrigitti pupilli filii q(uon)dam petri
p(re)cona uoce clamasse in palatio co(mmun)is bo
non(ie). (et) in (con)trata ei(us)dem pupilli. q(uod) cum do
m(us) ip(s)ius pupilli sita in tali (con)trata ne
cesse h(ab)eat uendi. Et ex ip(s)a h(ab)eri possit pre
tium. C. lib. si q(ui)s eam em(er)e (et) plus dedo

p̄tiodare uult hic ad tertiam diem co
ram ipso iudice comparat. q̄m plus
offerenti dabitur. Si reus suenies hora
a Antoni cytat᷑ sibi statuta stat et ex
ad petitionem petat et actor obē
coradi. Quia ueniēs licentiatur rē
et iudicis se offerēs diu ul' et stabitur h̄
tota die stetit cora do ñ compa mō. p̄
rente ul' nichil aduersus eum dicēte
licētiatus fuit a iudice. De iudicitu s
b Questa piculosum ē secularis re
et tristis sortiri solet. cusatione.
euent sub iudice litigare suspecto. Jo
cardo dñe. sca iudex et ass̄ dñi. R. de inl
la potātis boñ. Ego antoni in causa
quam habeo ul' hr̄e intendo cum co
do eo q' suspectum uos hāin. Audi ēti
am uram recuso. et alium michi iudi
cem dari peto. Recusatio iudicis d'legati
c Questa piculosum ē l' sb delegati.
et tristes sortiri solet euentus sb
Judice litigare suspecto. J dcardo dñe
philippe summi pontificis delegate.
ul' talis delegati subdelegate. Ego ā
toni in cā quam habeo ul' hr̄e intēdo
cum corrado. Audi ētiam uram in hc
suspectam eo q' estis alti pti affinita
te ɔiunctus recuso. Cetis exceptiōibȝ
iuribȝ et obiectiōibȝ meis in omībȝ et p
oīa michi saluis. Vez q' h' except̄ recu
satiōis p̄banda ē coram arbitris et nō
coram iudice ne forte p̄ueccat̄ obeet;
Jo cardo. Ego antoni in e dcam excepti
cem recusatiōis coram arbitris ad hoc
eligendis offero p̄baturum arbitrum
autem p parte p te mea eligo talem. R
d Antoni Oppōitio exceptiōis declīato
coram tali iudice ad pe ne iuditii.
tiroem coradi cytat in ipsius iudicis
p̄sentia excipiendo pposuit et pponendo
excep̄ ac p testatus ē q' cum non sit d
ipsi iudicis foro ul' q' cum ipse iudex sit
aduerse pti affinitate ɔiunctus. ipius
declinādo iuditium ñ uult. nec rōna
bilit̄ cogi debet sub ipso iudice respon
dē. ul' sic si fiat ɔtra p sonam actoris;
Antoni coram tali iudice ad petitiōe
coradi p curatoris filippi cytat in ipi
iudicis p̄sentia excipiendo pposuit et p
ponendo excep̄ ac p testatus ē ipm co
radum eo q' ē minor. xxv. ānis non
p̄se p curatorem eē. et cum h'm ōch p cu
ratore nullum eē iuditium et pp tea
cum ipso iuditium declinādo ñ uult
nec tenere se credit teñ sibi in iudiciō
respondere. Oppōitio except̄. dilatorie e
Antoni solonis ul' p emptorie.
coram tali iudice ɔstitut. excipi
endo pposuit et pponendo excep̄ ac p tes
tat̄ ē q' cum t̄mīnus. iiii. mensium
qui debitore datur. hīi qui sūt p diffini
tiuam siñam ɔdempnati transactus
ñ sit. non debet adhuc cogi soluē. co.
illas. C. lib. boñ. in quibȝ ipse antonius
eidem extitit ɔdempnat̄. Similiō oppōat
p emptoriam exceptiōem dices. Anto
ni coram tali iudice ɔstitut̄ excipien
do pposuit. et pponendo excep̄ non eē p
cedendum ɔtra eum sup eo q' petit co
radus ab ipso antonio. C. lib. boñ. cum
hoc sit q' ipse coradus ei fecit pactum
de nō petendo in ppetuum. ul' cum h'
sit q' ipse antonius fuit de ipis. C. lib
p siñam absolutus. Et ita tā p dcās
exceptiōes quam alias q'scum q' sub si
mili casu scribe potis. Interrogatiōes f
Ante litem ɔtesta ante litē ɔte
tam interogatus anto statā ter
minus in iuditio coram tali iu scribit.
dice si possideret rem in libello petitam
respondit et ɔfessus fuit se ipam rem
p̄sidere ul' non p̄sidere. Vl' sic ān litē

ꝯtestatam in t'rogat' antoni corā tali
iudice sic ē h's boetii ꝯfessus fuit se ipi
boetii h'redem ēē ul' non ēē. ⁊ sic de certis
interrogationibꝫ q̄ ant litem ꝯtestatā
fiunt. **Satisdatio pstita a reo q n possidet**

Quidam in cā que mt' **imobilia.**
antonium ⁊ coradū coram tali
iudice u'titur: sup petitione quam idē
coradus fecit. ipi antonio de. C. lib. qo
poneretur ei dem antonio q' immobili
a n possidet. ⁊ ob id eum satisdare debe.
Item antoni quia imobilia n possi
det. pmisit ipi corado siue michi notr
uice ⁊ noīe dc̄i coradi stipulanti de iudi
tio sisti ⁊ iudicato soluendo s'm for
mam iuris ⁊ statuti cōis bon̄ in cā ⁊
sup cā p̄dcā. Insup andreas ipius ā
tonii p'ci bꝫ dc̄o corado ul' michi notr p
ipso corado recipienti de p̄dc̄is extitit
fideiussor. **N**ota tn̄ q' hoc q' dicitū
de iudicato soluendo n̄ ē in casu p̄dc̄o
s'm iuris ordinem. sꝫ solum s'm for
mam statuti cōis bonon̄. **Satisdatio**

Quidam in cā **pstita a pcuratore actor**
que mt' ātonium **qn dubitat'**
⁊ coradum siue ipius coradi **d̄ mādato.**
pcuratorem coram tali iudice u'titū
sup petitione que ipi antonio fit de. C.
lib. bon̄. ul' de una petia terre offerret
⁊ dicēt philippus se ipius coradi ac
toris pcuratorem ēē. q'r tn̄ dubitat'
de mandato. ꝓpt'ea ipe pcurator sati
dare tenetur: Item philipp' pmisit ⁊
dc̄o antonio ratam rem ipm corad'
hiturum ⁊ q' defendet ipm in iudicio
si idem antoni eum reconuenire uo
luit. Insup andreas dc̄i philippi pre
cibꝫ de p̄dictis omnibꝫ eidem antōio
extitit fideiussor. **Satisdatio pstita**

Quidam in cā que **a pcuratore rei.**
mt' antonium ul' ei pcurato
rem ex una pte. ⁊ corad' ex altā corā tali
iudice u'titur: sup petitione quam fac̄
idem corad' dc̄o antonio de tali re offē
ret ⁊ dicēt philipp' se ipius antonii p
curatorem ēē. q'r pcurator rei sui dubi
tetur: siue ētum sit de mādato satisda
re tenetur. Item philipp' pcurator an
tonii pmisit dc̄o corado iudicatū sol
ui ē dnm defendere ⁊ nichil doli mali i
defensione committē. Insup ipe idem ā
toni dc̄i philippi p'cibꝫ ipi corado extit'
fideiussor de omnibꝫ ⁊ singulis supra
scriptis. **Satisdatio pstita a b eo q defensioī**

In cā que u'titur **alius se offert.**
⁊ uti sperat inter antonium ⁊
coradum coram tali iudice sup
petitione quem facit ul' facere intēdit
dc̄s coradus ipi antonio de quadam
domo posita in tali ꝯtrata philipp' ipi
antonii defensioni se offerēs. q'r nēo
p deēus defensor nisi satisdet. pmisit ⁊
dc̄o corado iudicatum solui in cā ⁊ sup
cā p̄dcā in omnibꝫ clausul' iudicatum
solui. Insup andreas ipius. phy. p'ci
bꝫ. ⁊c̄. ut supra de fideiussore. **Satisda**

Cum in ex'mf locu **tio pstita a reo re**
ctoria ꝯtra ātonii **cu p'ite tenuta**
p corado lata. Item corad' **ex it' locutoria**
missus fuit in possessione bōr' **ꝯ ei lata.**
ipius antonii ualentium quātitatē
in libello petitam. siue talis rei in libel
lo petite. ipe antonius ad defensionem
sine ⁊ tenute ueniens. refectis s'm for
mam statuti impensis libelli sine et
tenute. pmisit dc̄o corado litem susci
pe. ⁊ in ea usq' ad finem pseuerat' statie.
nec non eidem corado s'm formam sta
tuti fructus p̄stare p ea pte tpis qua fu
it in posone p̄dicta. Insup andreas ipi
ātonii p'cibꝫ. ⁊c̄. ut s' de fideiussore. **Sa**
tisdatio pstita a b illo q petit re' ꝯ seq' stm.

a QVOD res talis penes Antonium inquieta ad petitionem Conradi mandato talis iudicis fuerit sequestrata veniens ipse Antonius et eandem rem dissequestrari petens promisit ipsi Conrado vel michi notario nomine ipsius Conradi stipulanti rem ipsam saluare et custodire usque ad cognitam rationem. et eam restituere et consignare eidem quam mandaverit ipse iudex. Insuper Andreas ipsius Antonii precibus et cetera ut supra de fideiussore.

Satisdatio de damno infecto.

b QVONIAM domus quedam Antonii que dicitur domus Conradi ruinam et precipitium minabatur. et ob hoc idem Conradus ageret et peteret sibi de dampno infecto caveri. Idem Antonius talis iudicis mandato promisit ipsi Conrado satisfacere ei ad voluntatem de omni damno quod inde contigerit ex ruina domus eius predicte. Insuper talis extitit fideiussor ut supra.

Satisdatio de opere demoliendo.

c QVOD Conradus nuntiasset Antonio novum opus eo quod credit ipsum edificare talem murum. vel tale edificium super solo suo idcirco Antonius quia in opere procedere non audet. nisi satisdatione prestita promisit coram domino tali iudice potestatis ipsi Conrado de opere demoliendo hoc est quod admovebit quicquid edificatum fuerit apparuerit super solo suo. Insuper talis extitit fideiussor ut supra.

Quomodo ubi fit litis contestatio et iuramentum calumpnie et quomodo scribitur.

d AD litis contestationem hiis verbis. Interrogat enim iudex vel notarius primo actorem hoc modo credis iuste petere. et ipse respondebit credo. Deinde interrogat reum credis iuste defendere. et ipse respondeat credo. Et ita hiis verbis litis contestatio facta. facit iudex actorem et reum iurare de calumpnia. scilicet primo actorem hoc modo. Tu iuras quod bona fide et non animo calumpniandi agis falsis probationibus vel instrumentis in hac causa non utens. Veritatem quoties interrogatus fueris respondebis. si aliquam partem veritatem dicentem audieris ut eam probationibus oneres non negabis. et illam probationem ab adversario non exiges quam necessariam non putabis. nec michi nec alteri pro me non obtulisti nec offeres aliquid ut pro te debeat iudicari sicut ego dixi ita verum est. et pro te servabitur. si deus te adiuvet et sancta dei evangelia. Deinde facit iurare reum hoc modo. sicut ille iuravit pro se in agendo ita tu iuras verum esse et observare pro te in defendendo si deus te adiuvet et sancta dei evangelia. Scribitur autem litis contestatio et prestitis sacramentis calumpnie ut dictum est. scribes tu notarius in quaterno hoc modo. die tali lis contestata est. et iuratum de calumpnia a Conrado ex una parte et Antonio ex altera super infrascripto libello. Agit Conradus adversus Antonium petens ab eo. C. libras et cetera. ponendo totum libelli tenorem. Et nota quod super exceptionibus oppositis iuratur ab utraque parte de veritate dicenda et etiam eodem modo iuratur a minore qui est doli capax de veritate dicenda.

Quomodo scribuntur termini sive dilationes.

e STatuit iudex terminum vel statutus fuit terminus tali die et utrique parti. sive Conrado ex una parte et Antonio ex altera ad probationes eorum inducendas sive ad docendum de iure eorum sive ad exceptiones eorum opponendas vel probandas. vel ad faciendum ut testes iurati deponant. sive ad faciendum apertionem dicta testium vel ad placitandum sive ad sententiam audiendam. vel ad aliud tale quid faciendum. vel ut edant instrumenta eorum si aliquibus uti voluerint. Et si dabitur terminus peremptorius ad aliquod predictorum negotiorum sive aliud quodcumque dices statutus fuit terminus peremptorius

cto die r. &c. Si aut dabitur terminus
solum mo uni pti ut puta ad respon
dend libello alterius ptis ul ad aliqd
aliud scribes dat' ul statuit fuit ter
min' ad quatuor dies ul hinc ad diem
iouis actori ad respondend libello
coradi sibi ab eo oblato et dato. Et sic
de singulis ad q statuetur terminus.

A ctor ul reus *Qualit scribunt in*
facit interrogatones *rogatões siu po*
siue pōitões suas in una cedula *sitões.*
et ostendit eas iudici. et siu dex approbat
eas fuit alti pti competitur ab illo psac
mentum qui interrogationes fecit. si
uer' credit q ponit. dein sapitur p
sacramentum alti q ad unam quaq
respondeat q credit uerum ee h mo.
Ponit coradus q antoni' p misit ei
dare ex ci mutui. C. lib. credit antoni
us ul ofitetur ul negat. Item pon
q ex hoc e publicum instrm. Credit
ul n credit antonius ul petit termi
ad delibandum. Et sic de singul' po
sitonib'. ponendo pōitões actoris in u
na pte. et positões rei in alta. et incipi
endo semp quamlibet positõem a ca
pite uirgule. Et nota q in istis 3 respo
sionib' credulitatis habetur p ofessio
ne ul non credulitas p negatõe. Itē
nota q aliqn datur respondenti termi
nus ad delibandū spāliter qn interro
gatur de negotio q ali gessit. et de quo
ipse dubitat. *Forma sub qua recipiunt*

P Artib' psentib' *t' dicta testium.*
ul una psente et alta absente
dum tn cytata iurabunt testes
de ūitate dicenda. et computabitur
eis sacramentum hoc mo. tu iurab' ūi
tatem dicē nulla mixta falsitate. tā
p una pte qm p alta bona fide remo
to odio amore timore p̄ce ul' pretio

lucro ul dāno tuo ul alieno. et testio
nium tuum tenē secretum donec fuit
publicatum. sicut ego dixi ita pte s
uabitur sic deus te adiuuet et sci dei e
uangelia. Postqm autem iurauerint
testes scribetur titulus hoc mo. Teste
pducti a corado c antonium ad pba
dum q antoni' p misit dō corado dare
ul face hoc et h sm intentōem pducenti
Sub examine tal' iudicis. Anno dni
millo ducent. &c. ponendo annos dni
et indictōem. deinde scribetur dies i q
iurauit testis. et testificatio sua h mo.
Die quinto intrante iunio. philipp
iurat dixit q antoni' p misit corado
solue ei. C. lib. deinde ad ser menses. i
trogatus quo mō hoc sit. r. q psens
fuit et uidit. Intrrogatus ex qua ca p
misit. r. ex ca mutui. et hic idem testi
psens fuit ubi tem et uidit dō antoio.
Intrrogatus quo anno mense et die et
quib' psentib' fuit hoc. r. q fuit a
no pterito de mense iunii. s3 de die nō
recordatur. psentes uero fuerunt pe
trus et martinus &c. ponendo quicqd
dixit testis. et faciendo eum redde cam
scientie dicti sui. et etiam faciendo illas in
rogatões que negotio uidens expedie
put supra sub rubrica de testib' habetur.
Postquam aut pducti fuerint testes a
pientur. ul de iudicis mandato ul de
ptium uoluntate. et tunc in fine post
ultimum testem scribes h mō die ta
li apti sunt dicti testes de mandato tal'
iudicis ul de ptium uoluntate. *Primum*

S i dabitur osilium *tiatio alicui'*
sup principali decisi *osalii supi*
one totius cae formabitur. *a dicti qce.*
diffinitiua snia sup illo osalio p ut
sup habetur in snis diffinitiuis. S3
si dabitur osilium sup aliq incidenti

qone ut puta si sunt testes a piendi l'n
ul' si e danda dilatio ul' non. 7 similib'
pnuntiabitur solum illud csilium
hoc mo. In xpi nomine am postea scribe
totum csilium de u'bo ad u'bum sm
q' dabitur tibi a sapiete. 7 in fine ita
dices. Qua ppt' dns scachauellus iu
dex 7 ass' dni. R. de villa potis bonon.
sb eius examine pdca questio u'tebat'.
csilii formam exeqns sup dca puts
p dcm ul' dcos sapientes csultum e. i
uocato dei nomine pnuntiauit. V
traq; pte psente ad hac pnuntiatoe
audiendam ul' antonio psente ad
hac pnuntiatoem audiendam. cora
do uo absente licet peremptorie cytato
cui absentia dei psentia repleatur. De
in incipies a capite uirgule hoc mo
Lata fuit dca pnuntiatio in palatio
coīs bon. sub anno dni millo. 7 c. po
nendo annos dni in dictoem. diem te
stes 7 nomen tuum. Setetia diffini
In xpi nomine am. tiua sup per
Ego scachauellus sonali actoe.
iudex 7 ass' dni. R. de villa potis
bon cognitor petitionis fce a corado
in hunc modum. Agit coradus ad
u'sus antonium. 7 c. ponendo totu
libellum p ordinem quo scripto in
mediate ctinuab. Lite nam q; cora
me ipo iudice ctestata 7 de calupnia
hic inde pstitis iuramentis u'stis i
sup 7 auditis rationib; 7 allegatoi
b; utriusq; ptis. Habito q; etiam co
silio sapientum cum deliberatoe sollep
ni dei nomine inuocato pdcm antoi
um cpcuratorem dci antonii pcurato
rio nomine ei pso m. C. lib. bon noie
sortis. 7 in decem lib. bonon nomie
pene ipa pena ad legittimum modu
usurar redacta. 7 in quinq; lib' bon.

noie expensar ab ipo corado factar
taxatoe sup expensis a me iudice fca
ipo corado ctempno. ab aliis uo peti
tionib; ipm coradum absoluo. Vt
traq; pte psente ul' tali psente 7 tali
absente. 7 c. ut supra pxime dictu
e. Et si non fuit ipe antonius in ali
quo absolutus tacebis illud u'bum.
s. ab aliis uo petitionib; ipm u'so coradi
ipm antonium absoluo. Si absol
Si Reus absoluitur uitur re b
ab omni petitoe actois i totu.
p illud u'bum dei noie inuocato.
dices ipm antonium ab oi petitoe
dci coradi absoluo utraq; pte prese
te 7 cetera. Si sup reali actoe feret' snia.
Si fertur snia diffinitiua sup c
reali actoe p illud u'bum dei
noie inuocato dices ipm antoniu
in restitutoe p dicte petie t're in libel
lo petite. 7 in. xx. corbib; frumti p
fructib; pceptis a tali tpe citra ipi
corado ctempno utraq; pte psete. 7 c.
Si Per adipi Si sup adipiscēda d
scenda pone l' recupāda ul' reti
feratur snia dices nenda possone. pr.
dcm antonium in pstatoe pōnis 7 q
pōnis pdce domus in libello petite t
ipi corado ctempno utraq; pte. 7 c. ut
sup. Si si sup recupanda pone fert'.
dices dcm antonium in restitutoe
pdce petie uinee i libello petite cum
fructib; a tpe citra pceptis ipi cora
do ctempno. Si aut sup retinēda
pone feret': dices dictum antoniu
ut sinat dictum coradum pacifice p
sidere. 7 quasi possitoe pdcam petie terre
de qua fit mētio in libello sicut psidē
bat tpe litis ctestate condempno u
traq; pte. 7 cetera. Si ui absoluit' n ce p
nat reus si pnuntiatur in dictum illu

c Quando contingit quod pronuntiatur
Iudicium nullum. et tunc post tenorem
dixisti dei nomine invocato dices pronuntio
decernendo iudicium nullum. et hoc ideo quod talis
contractus sine consensu patris sui contestatus
est litem in iuditio supradicto vel utraque parte
presente et cetera. Quando fertur sententia a iudice

f In Christi nomine de suppressu coram preceptore
amen. Ego sca. iudex scientiae iudice fcto.
et assessore domini .ix. de villa post lonon
cognitor petitionis facte a corrado
contra antonium sub examine talis
iudicis in hunc modum. Agit. con et cetera.
exposito toto libello dices. lite namque
coram ipso domino tali iudice abutrinque
parte contestata. et de calumpnia hinc inde prestitis
iuramentis visis insuper et cetera. po
nendo postea sententiae cursum. Si iudex de

g Quando iudex legatus vel subdelegatus
delegatus vel subdelegatus fert sententiam
sententiam fert. facienda est mentio tertia.
persone delegantis et etiam delegatoris in
hunc modum. Ego scachauellus iudex
domini pape delegatus vel domini phi. summi
pontificis delegati subdelegatus ut
apparet litteris commissionis mine facte.
quarum tenor talis est et cetera. scribendo totum
litterarum tenorem. quo scripto dices
cognitor petitionis facte in hunc modum
ponendo totam petitionem et procedendo per
cursum sententiae. De sententia a iudice ecclesia

h In Christi nomine stico lata super divortium
amen. Ego phy. tio vel conuictione
Bononiensis archidiaconus viri et uxoris vel sponsi et sponse
vel archipresbyter cognitor cause talis vel bin vel
matrimonialis inter antonium ex male
una parte et dianam. M. ex alia super petitionibus fideis.
que ab ipso antonio oblata in hunc modum
postulat a vobis domine archidiacone bononiensis
antonius et cetera. et posita tota petitione subsequitur
dices. abutraque namque parte veritate
dicendi prestitis sacramentis visis insuper
et auditis testibus et allegationibus utrius
que partis habito que etiam super his consilio sapientium.
dei nomine invocato postea decernimus an
tonium a matrimonio dicte. M. et dictam
M. a mimno. dicti antonii per censuram
ecclesiasticam absoluo sententians et pronuntians
ansutum quisque eorum ex nunc cum vult
nubat in domino. Si autem pronuntiatum
fuerit matrimonium esse legittimum. dices dei no
mine invocato pronuntio matrimonium. intervenisse
et esse legittimum inter eos. et propterea
quod mandatum evangelicum habemus vir
homo non separet quos deus coniunxit sententio
et diffinio ipsos ex nunc cohabitare et
invicem et carnali copula commisceri nec
non coniugali affectu se in omnibus et per omnia
pertractare. In sponsalibus vero dices pronuntio
sponsalia inter ipsos ratione abiuit processisse.
et ob id esse complendum seu perficiendum.
matrimonium. inter eos. Et si pronuntiatum est
contrarium dices pronuntio sponsalia inter eos
legittima non fuisse. et ob id esse unicuique
que eorum ex nunc nubendi in domino cum cuique
vult alteri legittimam facultatem. Et
nota quod in his spiritualibus causis de calumpnia
non iuratur. sed solum de veritate dicen
da. Ceterum nota quod in qualibet sententia est
sex in universo regulariter continentur. primo
nomen iudicis et offitium eius ut quod sit
iudex potestas vel ad talem offitium deputatus
vel delegatus vel subdelegatus et
sic de singulis offitiis secundum nomina li
tigantium ut ibi cognitor petitionis facte
a corrado contra antonium. Tertio tenor
petitionis super qua sententia lata est causa. quarto
ut fiat mentio processus cause. ut ibi lite
namque coram me ipso iudice contestata et
cetera. Quinto condempnatio vel absolutio sive
alia pronuntiatio. Sexto et ultimo quod fiat
mentio utrum partes presentes sint vel una

presens et alteri absens. Et hec omnia colligi possunt ex forma prime sententie. Item nota quod aliquando fertur sententia a iudice super causa appellationis cuius sententie forma infra habetur sub rubrica. sententia super causa appellationis lata. Item aliquando fertur sententia ab executore hoc est ab eo qui mandat sententiam executioni mandato in solutum debitoris condempnati vel debitoris et forma huius sententie continetur infra in scriptura sententiis de processu habito contra contumacem. Preterea multe pronuntiationes fiunt extra ordinarie a iudice ut puta quia pronuntiat aliquem gaudere privilegio septuagenario vel quod datur licentia reproducendi et multe alie de quibus ad que ponentur infra pro omnia exempla antequam procedantur ex pleno.

De appellationibus. Rubrica.

Aliquando condempnatur presens sententie illico post latam sententiam appellat et tunc scribetur appellatio hoc modo. Antonius presens sententie late contra eum pro Corrado a domino Scachavello iudice potestatis scripte manu mei talis notarii illico post latam sententiam ab ipsa sententia et ab omni eius gravamine viva voce appellavit. Si autem non appellaverit tunc sed postea ex intervallo debet fieri appellatio in scriptis et porrigi iudici libellum appellationis qui quidem libellus fiet hoc modo. Ego Antonius sentiens me gravatum a sententia vestra domini Escachavelle iudex et assessor domini R. de Villa potestatis Bononie qua condempnastis me Corrado vel Corradinum a me ea petitione absolvistis ab ea sententia tamquam iniqua et vitiosa appello et eam instantia michi appellationem dari peto. Hunc autem libellum appellationis recipiet iudex et tu notarius illum scribes in quaterno quod scripto dices. Die quinto libellus appellationis oblatus fuit ab ipso Antonio dicto iudici et ab eodem iudice receptus. Sub anno domini millesimo etc. ponendo publicationes.

Item aliquando appellatur non solum a sententia iudicis delegati vel subdelegati verum etiam ab omni gravamine quod intendit pars sibi esse illatum ab ipso iudice. ut puta quia non admittat exceptiones suas vel quia in aliquo processit contra eum pendentibus dilationibus aut quia inordinate contra eum procedat. Et offeretur hec appellatio in scriptis hoc modo. Coram vobis domino Philippo archidiacono Bononiensi quos dicitis executorem litterarum domini pape. Ego Antonius dico propono atque protestor quod revocetis gravamen per vos michi illatum ex eo quod exceptiones meas non admittitis vel quod pendentibus dilationibus contra me processistis cum paratus sim exceptiones meas rationabiles opponere et probare. Et nisi gravamen predictum revocaveritis cum ex eo indebite sentiam me gravatum in scriptis ad dominum papam appello et appellationes instanter peto et iterum peto. sub protectione sedis apostolice me suppones. Et nota quod apostoli dicuntur littere dimissorie quas litteras mittit iudex a quo appellatum est domino pape sive ei qui delegavit scribens quomodo talis appellavit a sententia sua quarum litterarum formam infra habebis in contrarietu litterarum.

Commissio appellationis a sententia diffinitiva lata. Rubrica.

Dominus ... sancti ... iudex et assessor domini R. de Villa potestatis Bononie. cum appellationis facte ab Antonio a sententia lata a se iudice vel a tali iudice contra ipsum Antonium pro Corrado scripta manu talis notarii utraque parte presente vel tali presente vel tali absente licet peremptorie citato committit domino Matheo iudici super appellationibus pro quarterio porte Ravennatis secundum iuris ordinem cognoscendam et fine debito terminandam.

Nota tamen quod iudex delegatus aliquando

cause sibi commisse intendere non ualeas commit-
tit et subdelegat eam alii que quidem
subdelegatio et commissio ut plurimum per
litteras fit. et idcirco ipsius forma infra
in titulo de litteris reseruatur. *Sententia sup*

In xpisti nomine amen. *ca appellationis*
Ego matheus iudex *lata. precia.*
presidens auctoritate comunis bon. *minim.*
officio appellationum porte et de porta
steria uenatis cognitor cause appella-
tionis facte ab antonio a sententia lata a do-
mino scachauello contra ipsum antonium
pro corrado scripta manu talis notarii cuius
sententie tenor talis est. In xpisti nomine amen
etc. Ego scachauellus etc. ponendo to-
tum sententie tenorem quo posito subse-
quenter dices. Visa namque appellatione
predicta scripta manu talis notarii et etiam
commissione ipsius cause appellationis in
me facta ab ipso domino scilicet scripta ma-
nu talis notarii. Visis insuper et auditis
rationibus et allegationibus utriusque partis
habito quoque etiam super hiis consilio sapien-
tis cum deliberatione sollempni dei no-
mine inuocato predictam sententiam a dicto
domino scachauello latam confirmo.
et pronuntio bene iudicatum et male
appellatum. Vel sic dictam sententiam a dicto
domino scachauello latam quantum est
pro quinquaginta libris ex quantitate. C.
libris in quibus dictus antonius ipsi corrado
fuit per dictam sententiam condempnatus con-
firmo et pronuntio pro dicta quantitate. L.
librarum bene iudicatum et male iudi-
catum, pro reliquis uero. L. libris ipsam sen-
tentiam infirmo et in ea quantitate pronun-
tio male iudicatum et male appella-
tum. lata fuit hec sententia etc. *Possessio seu*
tenuta data per executionem rei iudicate.

Dominus. scilicet iudex et assessor domini N.
de illa potestatis bon. exequendo
sententiam diffinitiuam a se uel a tali iu-
dice latam scriptam manu talis notarii
precepit bratoni nuntio comunis ut det corrado
tenutam et corporalem possessionem talis
rei petite in cuius restitutione antonius
est dicto corrado diffinitiue ex dicta sententia con-
dempnatus. uel sicut det corrado tenutam
et corporalem possessionem in bonis et de bonis
antonii ualentibus. C. libris nomine sortis
et decem libris nomine expensarum in quibus
ipse antonius est pro dicto corrado per diffini-
tiuam sententiam condempnatus scilicet
primo de mobilibus si comparuerint a-
liquin de immobilibus quod si mobilia
uel immobilia non comparuerint. uel non
sufficerent det uel suppleat de mobili-
bus seu de iuribus antonii supradicti. *Rela-*

Relator nuntius *tio nuntii referen-*
comunis bonon. retulit *se dictam te-*
se mandato talis iudicis ex*tam et po-*
equendo sententiam diffinitiuam *nem de-*
ab ipso uel tali iudice latam de*disse. re*
disse tenutam et corporalem possessionem *mini*
nem corrado de tali domo posita de *mini*
tali contrata infra tales confines in cuius
restitutione antonius ut dictum est dicto. con-
per eandem sententiam condempnatur. Vel sic de-
disse tenutam uel corporalem possessionem. con-
dempnatam scriptis bonis antonii. pro. C. libris
nomine sortis et decem libris nomine expensa-
rum in quibus ut dictum est dictus antonius ipsi
corrado per eandem sententiam condempnatus
scilicet primo de uno tinatio et de duabus ue-
getibus uel de tali uinea posita in tali loco
infra tales confines et sic de singulis rebus.

Nota quod aliquando non inueniuntur in iuris-
dictione iudicis exequentis sententiam de bonis
condempnati. unde tunc fit relatio ad iu-
dicem in cuius iurisdictione sunt bona con-
dempnati ut ipse sententiam exequatur per
res et facultates condempnati. que quidem

relatio per plenam fit ut in tractatu de plis
continetur. Et h(ec) de scriptis q(ue) fiunt in or
dine processu dicta sufficiant. Sententia interlocu
In Christi nomine amen. toria lata contra reum
Ego .s. iudex et ass(essor). contumacem.
domini .r. de uilla potestatis bon(onie). ir cccco.
cognitor petitionis facte a corado in hunc
modum. Agit coradus contra antonium
petens ab eo et c(etera). scribendo totum libellum
quo scripto subsequenter dicens. ipso namque
quia antonio legittime cytato et non uen
iente. uel ipso nam quia antonio per libellum
receptum ad terminum sibi datum non
redeunte prestito ab ipso corado de calump
nia sacramento quo declarauit ueram esse quod
in eadem petitione continentur. et ea se decle
ratione habiturum posse petere. pronuntio dictum
coradum fore mittendum in possessione rei
in libello petite. et hoc quando agitur actione
in rem. Sed si agitur actione in personam
dicens fore mittendum in possessione bonorum
dicti antonii ualentium quantitatem in li
bello petitam primo mobilium si com
paruerint alioquin immobilium ab
senti omni legittimo auxilio reseruato.
Baltius nuntii Cytatio rei ut ueni
comunis bon(onie). retulit se cy at defensurus tenuta
tasse et inuenisse antonio ex interlocuto
rium ut hodie ueniat coram ria dicti.
tali iudice defensurus tenutam dictam
ex interlocutoria lata contra eum per corado.
Alioquin dabitur ipsa tenuta in bonis
eius siue de re in libello petita. Unde nota
quod si uenerit recta ctabitur interlocutoria
et satisdabit reus de lite suscipienda ut
supra in satisdationibus continetur. Si autem
non uenerit procedetur ad tenutam que
scribetur hoc modo. Tenuta data ex inter
Baltius nuntii locutoria. retulit eum
comunis. retulit se mandato talis iudicis
exequendo interlocutoriam uel ab ipso iudi

ce latam dedisse corado tenutam de ista
scriptis bonis antonii .s. de tali et tali et
re. Et ipsum tenutam sibi de dictis bonis
et rebus dedisse saluo iure omnium. Re
Balti nuntii comunis latio nuntii refe
bon(onie). retulit de mandato rentis se non inue
talis iudicis exequendo interlocuto nisse de bo
riam ab ipso iudice latam iussit dare nis.
tenutam corado in bonis dicti antonii et
diligentem inquisitionem fecisset in contrata
et inter uicinos et notos ipsius antonii
nichil de ipsis bonis inuenit. de quo possit
dictam tenutam dare possit. Unde et nich
omnino in eadem contrata per preconia uoce clama
uit quod si quis sciret aliquid de ipsis bonis
hinc ad tertium diem dicto iudici nunti
aturus ueniret. Pronuntiatio facta audi
In Christi nomine amen. ce quod non inuenitur de bo
Ego .s. iudex et nis rei de quibus debet te
ass(essor) domini .r. potestatis bon(onie). nuta dari ex interlocuto
Cum ex interlocutoria a me lata contra an ria.
tonium per corado in quantitate centum
lib(rarum). ipso antonio legittime citato ut
tenutam ex interlocutoria dictam deffe
simus ueniret. et eo non ueniente manda
uerim ipsam sententiam exequendo dictum co.
in possessionem inducere bonorum eiusdem antonii
pro mensura debiti declarati. Dominique bra
ti nuntius comunis bon(onie). ipsius mandati
mei executor iussit dictam possessionem dare.
et facta diligenti inquisitione in contrata ip
sius antonii. et inter uicinos et notos eius ni
chil inuenisset de bonis ipsius antonii.
Unde et nichil omnino proclamata uoce pre
conia per ipsum nuntium in dicta contrata non
si quis de bonis dicti antonii quicquam sciret
ad certam diem michi iudici nuntiatu
rus ueniret non comparuisset aliquis quod
de dictis bonis aliquid nuntiaret. dico et in
terloquendo pronuntio nichil inuentum in
bonis et de bonis dicti antonii supradicti.

Gu in aliquo dcā tenuta ipo dan pos
sit. Et io dcō corado sbonor possesso
res integra iura tsuo. Lata fuit hec p
nuntiatio in palatio cois bon. sub an
no dni. &c. Forma banni dati reo qn de bois
Qua facta diligenti ei n inuenit. uni
inquisitione n fint dei tenuta exi
mi uel tum de bonis antonii. & locutoria.
Gu possit dan corado po tenuta extit
locutoria quam in quantitate. C. lib quas
ab ipo petebat. & in eiunt otra eum &
qr pt ipam inquisitionem dco antonio
legittime cytato & ei defensione legitti
me pclamata non uenit ipe nec ali
pco ad ei defensionem. Jdcirco exinuc
sit in banno cois bon. in quo quidem
banno citatus fuit demandato talis
iudicis p iurmanum pconem dic
tali. Si hita tenuta petat ei deu ob bois s
Atq ob dne adiudicari insolut scilicet
tali uel inter siue petitorei, sua b mo.
Aliob extimatori bo cois bon. Petit
coradus sibi insolutum dari. & adi
iudicari in bonis & de bois antonii tm
q ualeat. C. lib. bon. nomine sortis
& duplum uel tm nomine pene. & ex
pensas factas & faciendas. & hoc petit
exigore plurium instror siue exigo
re instri sine tenute. Aliqn autem
otingit q uxor uel pat uxoris petit s
insolutum dari in bonis uiri p dote.
eo q ipe uir urgit ad inopiam. & tunc
dices tm q ualeat. C. lib. bon. quas
ei dedit in dotem & expensas fcas & fi
ciendas cum hoc sit q male utatur
sustantia sua & urgeat ad inopiam.
Multe aut alie petitioes fiunt p q b
petitur datio insolutum quas scri
bes sm q tibi offerentur. Pclama
Jtiam pcotio u opareat ali cclito
cois bon. pclamauit reg ei h intec.
uel retulit se pcona uoce clamasse i pa
latio cois bon. q si quis ht ius i bois
antonii uel ei defendere uult. ueniat hic
ad tertium diem coram tali iudice uel
coram extimatoribus cois bon. Et si uol
pclamatio fiet in otrata debitoris a dco
nuntio uel ab alio. & simult scribetur.
Jobes offerens Si opareat aliqs ui
se coram tali hns i ipis bois & ei de
iudice dix & p fendere uolens. ita
testatus e se hre ius in bonis scribes.
antonii exca debiti. L. lib. quas ab
ipo antonio recipe debet. uel ex tali a
lia ca. Vel sic offerens se coram iudi
ce talem ptulit petitionem. Quob dne
tal uel inter petit iobes. &c. & sic scribentur
petitioes omnium una post aliam. Et si
uenit qui illa bona defendere uelit.
dices iobes offerens se coram tali iu
dice dixit & ptestatus e. q bon antonii
otra cora dum & quem cum q petitore
& otra dictorem defendere uult ne eis de
tur insolutum tali roe quo scripto
satisdabit ipe defensor ut supra habes
ubi notatum e qualit scribuntur sa
tisdationes. Quod si non apparuit defensor
tunc ostituetur curator ipis bonis pro
ut docet in rubrica curatoris dati in bois
alicui absentis & in defensi in octauo
capitulo. Et ipe curator p quisitis bo
nis de illis inuentarium faciet. q scri
betur in actis ut infra apparet. Inuentarii
Hoc e inuentarium fcm a curato
fcm a bandita re bois absentis & i
curatore ostituto bonis antonii defensi.
absentis & in defensi de bonis ei dem ca
tonii. Jnprimis quod dix se inuenisse
in dictis bonis unam domum posita
in tali otrata infra tales ofines. Jtem
unam petiam tre positam in tali loco.
Jtem unum sedimeum. &c. Extimato

facta de bonis in inventario contentis. rubrica.

Iacobus et Iohannes electi et constituti a tali iudice ad extimanda bona Antonii scripta in inventario facto a B. andrea curatore ipsis bonis constituto. Sacramento ab eis prestito de dictis bonis fideliter extimandis. primo extimaverunt domum positam in tali loco .xx. lib. bon. extimaverunt per qualibet domata et sic de singulis rebus.

In Christi nomine amen. **Forma sententie super in solutum datione.** Ego .S. iudex et assessor domini .R. potestatis bon. cognitor in infrascripta petitione.

Petit Corradus sibi in solutum dari et adiudicari etc. ponendo totum tenorem petitionis. Et subsequenter pones petitionem secundi petitoris et sic de singulis petitionibus quibus scriptis continuabis ita. Facta quoque proclamatione in palatio communis bon. per Iohannem preconem eiusdem communis et in contrata ipsius Antonii per brachium nuntium ipsius communis quod si quis habet ius in bonis Antonii aut illa defendere vellet certa die coram me compareret. et nemine alio preter ante dictos petitores comparente dato insuper dicto curatore dictis bonis et viso inventario ab eo confecto. et etiam extimatione de bonis in eodem inventario contentis facta concorditer a Iacobo et Iohanne. qui iuraverunt eadem bona fideliter extimare. Lite predicta contestata inter ipsos petitores et curatorem predictum et de calumpnia ab utroque prestito iuramento quo declaraverunt petitores predicti se credere rationabiliter posse petere. et quod debitis que in eorum continentur petitionibus non erat eis in aliquo satisfactum. et visis instrumentis et rationibus et allegationibus auditis eorumque deliberatione habita quoque etiam super his consilio sapientium cum deliberatione sollempni. dei nomine invocato et communis bon. et mei auctoritate officii. Quia dictum Corradum inter creditores ipsius Antonii invenio priorem tempore et ideo iure potiorem. primo loco do ei et adiudico in solutum domum unam positam in tali loco infra tales confines pro pretio extimationis qua extimata est ab extimatoribus supradictis. s. pro C. lib. bon. Item unum tinatium et unam vegetem pro C. s. bon. nomine expensarum taxatione a me iudice facta. Secundo loco quia Martinum invenio post dictum Corradum aliis creditoribus dicti Antonii potiorem do ei et adiudico in solutum talem petiam terre pro pretio extimationis etc. ut supra. et sic de singulis. Si autem non erunt tot bona quod posteriori possit satisfieri dices pro dicto vero Phylippo quia nichil aliud in bonis ipsius Antonii reperio quod eidem Phylippo adiudicare valeam in solutum condempno ipsum Antonium et eius bona et bonorum possessores. et etiam contra futura eius bona. si quando ad fortunam pervenerit pinguiorem integra iura re suo. Lata fuit hec sententia in palatio communis bon. etc. ¶ Nota tamen quod si hoc modo sententia ferretur ab extimatoribus communis bon. qui presunt dationibus in solutum. dices in principio. Nos .P. et .G. extimatores communis cognitores petitionis vel petitionum etc. loquendo in plurali numero. ubi de iudice fit mentio in singulari. Et etiam si unus solus fuerit petitor faciendo est mentio de uno petitore et una petitione solum in singulari numero. **Possessionis data exsecundo decreto. rubrica.**

DOMINUS talis iudex vel tales extimatores dicti communis bon. precepit vel preceperunt Bratio preconi nuntio communis ut induceret Corradum in corporalem possessionem talis domus sibi per eundem iudicem date et adiudicate in solutum exsecundo decreto. quando autem nuntius ipsum in possessionem dabit fiet publice

instrum hoc modo. Berardi inuti com bon.
de mandato tal' iudicis ul' talium ex
timatorum com bon. induxi corradum i
corporalem possessionem tal' domi posite in
tali loco in qua tales confines sibi date 7
adiudicate in solutum exsecutione dec
to psitiam ab eodem iudice latam 7
scriptam manu talis not. Et hec dicta
sunt de scriptum processum contra reum
contumacem. Preceptum facti debitori

Dominus talis iudex confesso. Ita.
Precepit antonio ut det 7 soluat
corrado hinc ad decem dies viginti lib.
bon. quas ex causa mutui se ipsi corrado
debere confessus est. 7 hoc continetur in publi
co instrumento scripto manu talis not. Et
si sunt duo debitores dices precepit an
tonio 7 philippo 7 cuilibet eorum i solido
uno tamen soluente alium sive alii liberent
ut dent 7 soluant corrado hinc ad sex men
ses de manu voluntate partium prorogan
do. C. lib. bon. quas ex tali causa se ipsi corrado
debere. prout instrumentum scriptum manu talis
not. confessi sunt diebus feriatis 7 feri
arum renuntiantes. Et si fiat precepti
ex delatione iurisiurandi ita scribes.
Precepit antonio ut det corrado hinc ad
viginti dies. X. s. ex tali causa per delationem
iurisiurandi ab ipso corrado prestiti. 7
sic de singulis preceptis inserendo
quod precipiatur 7 terminum 7 causam pre
cepti. Item tamen nota quod aliquando in ista
7 diversa precepta fiunt a iudicibus ex eorum
officio ut puta quod aliquis presentet ei
tale quid ul' quod non teneat in domo
sua talem. que quidem ita scribenda
sunt. simpliciter sicut iudex ea dixerit.
Aliquando vero ad petitionem alicuius man
dat iudex res aliquas poni in seque
strum quod quidem preceptum scribi potest.
si pro maiori parte solet scribi sola relatio
nuntii hoc modo. Berardi nuntius com bonon.
retulit se mandato talis iudicis ad petitio
nem corradi sequestrasse penes philippum
unum sternium ul' tale quid ul' totas se
getes quas invenit in tali campo ul'
apud talem. 7 precepisse ipsi filippo ut
res ipsas custodiat 7 saluet quousque
placuerit iudici ul' usque ad cognitionem ro
nem. Si autem tenutam ul' bannum ueniat reus

Antonius excipiendo opponat contra preceptum.
Antonius excipiendo opponens contra preceptum ita scri.
sibi factum a tali iudice de. C. lib. sibi
soluendis corrado scriptum manu tal'
not. dixit 7 protestatus est non esse contra eum
exequendo precepto procedendum eo quod est minor
xxv. annis 7 sine curatoris auctorita
te fuit dictum preceptum factum in iu
ditio contra eum ul' eo quod est filius fami
lias 7 ipsum preceptum in iuditio sine pa
tris auctoritate recepit. ul' eo quod factum fuit
contra eum in mutuum 7 non confessum. 7 sic de
singulis causis quare pretextu dicet proce
dendum non esse. Ceterum nota quod arbitrium ei
terminus ad probandam exceptionem. pe
remptorium vero pronuntiabitur hoc modo.

Quoniam Pronuntiatio utrum preter
antonius exceptionem procedendum
coram me tali iudice sit contra reum ul' non.
exceptionem opposuit in hunc modum
Antonius excipiendo opponens. 7 cetera ut supra
ponendo totam exceptionem qua posita
ita continuabis. Et hanc exceptionem ipse an
tonius legittime probauit. Ideo ego talis
iudex pronuntio non esse exequendo precepto contra
dictum antonium procedendum. Vel sic 7
hanc exceptionem ipse antonius legittime
probauit. Id circo habito super hoc consilio sapi
entis pronuntio contra eum fore exequendo pre
cepto non obstante dicta exceptione legittime
procedendum. 7 illud preceptum fore ex
ecutioni mandandum. Unde nota quod

pnunciatore fcã de pcedento ul' dabitur
tenuta in bonis ei qm scribes ut supra
habes de tenutis h' mutato q' i hac
tenuta dices executo pceptum factu
a tali iudice. ul' dabitur reo bannum h
modo. **Bannum datu reo occa debiti.**
Antoni q' non soluit a domino
corrado. C. lib bon. in quib; tenet
ei occa mutui p instrum ul' pceptum scp
tum manu tal' not. 7 q' legitime s'm
formam stat' cytat' 7 cridat' nõ uenit
n' ecipe nec aliqs p eo. Ideo eu nunc
sit in banno cõis bon. in quo ei datus
fuit de mandato talis iudicis p nuntia
num preconem ipius cõis die tali. **De scp**
De Eo tertio **tis iuditii criminal' 7**
inntiante **prima forma libelli ac**
madio antoni accat. co. que **ciatoris.**
dicit insultum fecisse 9 eum 7 euagi
nato gladio pcussisse eum cum ipo e
gladio in capite 7 grauit' uulnerasse
Vl' sic qm dicit comisse adulterium cu
berta ei filia. Vl' sic quem dicit ubi iui
nosa sibi dixisse dicendo q' erat latro 7
leno. 7 hec fuisse tpr' e regiminis dñi. R.
de uilla pot bon dominense madii sub põ
tici domus phylippi. Vñ petit eum s
puniri s'm formam iuris statutor 7
bonum regimi potis. Et si accatus ue
nies accatorem suum reconuenire
uoluit. dicetur ita. corradus iuratus
reconueniendo accat. atonium que
dicit. 7c. Itaq' libello accatoris pstab
oblato accator sacramentum calupnie
q' sibi computabitur ut sup habes e
sub. rc. de ordine accationis quo sac
mto facto exempl ab accatione m
quat'no 7 a dies post nomen accatori
hac dictõem iuratus hoc mõ. Anton
iurat accat corradum 7c. dem pstab
accator securitatem de psequi accatõe

hoc mõ. Insup dõs antoni pmisit m
not stip. uice 7 nomine cõis bon on.
accatõem psequi sup dcam sub pena 7
banno. xx. sold. bon. Et si fideiussore
dederit dices. 7 ipius antonii p eo b; fi
lippus de his exstitit fideiussor sb ead
pena. Pt hec cytabitur accatus 7 si n
uenit dabitur ei defensio. cui cyta
tõis 7 cridationis formam sup habe
de cytatõib; 7 relationib; nuntior.
Et nota q' si fiet denuntiatio ab aliq
custode ul' offitiali tuc ille non iura
bit. s; simplicit' dicitur talis custos
n ecturnus ul' saltarius ex offitio suo
denuntiauit se inuenisse talem pt
terituum sonum campane de nocte l'
tor pecudes tal' dantes dãnum i tali
campo. 7c. Item nota q' si accato
ul' accatus ẽ filius familias debet i
iuditio ẽe cum patris 9sensu qui scri
betur hoc mõ. Dñs boetius pat' anto
nii supiuditio accationis faciendo
ab antonio ei filio de corrado 7 etiam
reconuentõis si dem antonius fuit
reouenet ipi antonio ei filio agenti
7 fugienti 9sensit. Et iste 9sensus d
bet fieri añ quam iuretur. Et h' 9sen
su fcõ dices postea in accatione. Anto
nii patris sui 9sensu iuratus accat co
radum. 7c. Et eodem mõ scribetur p
accato filio famil'. **Si uõ uenit accat**
Corradus accatus **nec defensor ba**
de tali 9tra accatus **mietur ipse ac**
ab antonio filio 9tum bo **cusat' hec**
eni de tali cita ul' 9tiata fecisse **modo.**
insultum in ipm antonium 7 eua
ginato gladio pcussisse eum. 7c. pcen
do teno 7 em accusatõis quo posito c
dices quia legitime cytatus fuit
die tcio intrante madio p brachiu
nuntium cõis bon. ut ipa die coram

dicte accusationis coram tali iudice com
pareret. Item et alia uice citatus die quinto
intrante madio per martinum nuntium
comunis bon. ut eadem occasione coram eodem
iudice ipso die ueniret. Insuper et quia
die quinto intrante madio fuit per pre
dictum nuntium comunis bon. de ipsius iudicis
mandato in contrata ipsius coradi scilicet
in parrochia sancte lucie presentibus filippo et
andrea testibus ad hec adhibitis et uocatis
preconia uoce publice proclamatum quod
si quis ipsum coradum defendere uellet
super accusatione predicta deinde ad certum
diem coram ipso iudice compareret. et
non uenit ipse coradus nec alius pro
eo ad eius defensionem. Idcirco in supradicto co.
aut aliter pro eo hinc ad certo dies uenit sta
re et obedire mandatis potestatis uel dicti iu
dicis sententia sit in banno comunis bon. pro
malefitio supradicto. de quo banno exire
non possit nisi secundum formam statuti
comunis bon. et nisi soluerit ipsi comuni. C. lib.
bon. et se concordauerit cum antonio pre
dicto. in quo quidem banno citatus fuit
de mandato dicte potestatis per iunianum
preconem dicti comunis in consilio speciali et
generali comunis bon. in palatio eiusdem comunis
campana ad sonitum more solito congrega
to. die quinto decimo intrante madio.

Nota tamen quod quando banna cancellantur de
bet inseri causa cancellationis et cuius man
dato sit hoc modo. Ego. R. imperiali auc
toritate notarius et nunc comunis bon. ad offiti
tum bannitorum notarius. nomen et bannu
m suprascripti coradi cancellaui de manda
to domini. P. iudicis et domini. M. militis
presidentium offitio bannitorum exeque
tium consilium sapientum. scilicet dominorum ta
lium cuius consilium tenor talis est. pone
to totum consilium tenorem quo posito
dices. Et quia etiam dictus co. soluit mi

nor. pro comuni bon. recipienti tres. s. pro banno
sub anno domini millesimo ducentesimo quinquagesimo
septimo indictione quinta decima die tali
presentibus talibus testibus. **Si obtulit aliquis**

Se super accusatione predicta **se ad defensionem**
facta ab antonio **accusati in crimine**
de corado. phylippus ad quod exigat per eum
ipsius coradi defensionem **procuratorem ita scilicet.**
ueniens et se offerens promisit michi. R.
notario stipulanti et recipienti uice et nomine
comunis bon. ipsum coradum defendere et
michi uel aliis malis in defensione committere
et si tamen coradus occasione predicte accusationis
fuerit condempnatus ipsam condempnatio
nem soluere. uel ipsius personam representa
re sub pena et banno. C. lib. et plus arbitrio
potestatis. Insuper andreas ipsius phy
lippi precibus se principalem constituens pro
misit michi notario stipulanti ut dictum est
se facturum et curaturum quod dictus philippus
predicta omnia et singula faciet. attendet
et obseruabit. alioquin ipse idem andreas
et de suo ea faciet et obseruabit. sub pena et
banno. C. lib. et plus arbitrio potestatis.
renuntians noue constitutioni benefitio de fideiusso
ribus et omni alii auxilio. Ceterum nota
quod hec que dicta sunt de banno dato uel de
defensore recipiendo locum habent quando per
sonaliter non comparet accusatus. Set si
personaliter ueniat. tunc incontinenti
prestabit sacramentum secundum formam que di
cetur supra sub rubrica de ordine accusati
onis quo sacramento prestito precipietur
ei securitatem prestare. quod preceptum scribe
tur hoc modo. **Preceptum facti de securitate**

Post uniuersitatem factam a corado **predicto.**
super accusatione predicta de eo facta presti
tum precepit dominus talis iudex
ipsi corado ut hodie uel hinc ad certum
diem faciet uel prestet bonam securitatem.
C. lib. bon. **Securitas ab accusato prestita**

Conradus promisit michi notario
recipienti et nomine communis Bon[illegible] recipienti. quod
si pro causa accusationis fuerit condempnatus
condempnationem ipsam solvet sub pena et
banno. C. lib. et plurium arbitrio potestatis.
Insuper Phylippus ipsius Conradi frater promisit
michi notario recipienti ut dictum est.
quod si dictus Conradus condempnationem eandem
non solverit. solvet ipse de suo sive eundem Conradum
in personam representabit. sub pena et banno
C. lib. et plurium arbitrio potestatis. R. nove
constitutionis beneficio de fideiussoribus et omni alii auxilio.

Et nota quod aliquando ex officio potestatis vel
iudicis precipiuntur alicui securitates
et iuratores quod sic sibi consueverunt. Conradus
ante presentiam domini R. de villa potestatis
Bon[illegible]. constitutus. cum idem potestas
precepisset eidem ut sibi iuraret obedientiam
et pareret mandatis promisit michi. Ro.
notario et nomine communis Bon[illegible]. stipulanti
et corporaliter iuravit ad sancta dei evangelia
parere obedire omnibus mandatis que potestas
ei per se vel suum nuntium fecerit in persona
vel rebus sub pena et banno. C. lib. et plurium
arbitrio potestatis. Cum autem ipse potestas
in continenti precepisset eidem quod duos iuratores
et fideiussores sibi consignaret ad
ipsius Conradi preces. dominus P. et dominus Mar[illegible].
promiserunt se unusquisque principaliter et
in solidum obligando michi notario stipulanti
ut dictum est. et corporaliter iuraverunt
se facturos et curaturos quod dictus Conradus
precepta potestatis que eidem quasi sibi fecerit
in persona vel rebus attendet et observabit
ab aliquo ipsi et de suo observabit.
et faciet ei sub pena et banno. C. libr.
et plurium arbitrio potestatis. Renuntiantes nove
constitutioni et epistole divi Adriani beneficio et omni
alii auxilio. Post hec igitur dictus potestas in continenti
dicto Conrado precepit ad penam C.
lib. ut hodie det massario communis pignora
mantinentia de. C. lib. vel quod faciat hinc
et hinc precepit dictis fideiussoribus vel sub eadem
pena ut faciant et caveant. quod dictus Co.
predicta pignora det ipsi massario dicto termino
alioquin dent ipsi de suo salvis reliquis preceptis que potestas tam ipsi
Conrado quam dictis eius fideiussoribus
dixerit facienda. Et homicida precepit potestas
et actione que dicatur ipsum Conradum
dixisse vel inimicos tali homini Conrado
vel fecisse tale quid. viii. idem potestas
in continenti statuit terminum. viii. dierum
dicto Conrado ad probandum quicquid
vult. **Si enim fuerit tale quod exigat plenam**

Conradus **detentus est ita scribes.**
actione accusationis de se facte ab Antonio
occasione homicidii quod dicitur perpetrasse
in personam Martini personaliter detentus
traditus fuit et positus a talii iudice in manibus
et custodia Iuliani et Bratii nuntiorum
communis qui ibidem eundem receperunt
diligenter custodiendum et salvandum et ipsi
iudici vel potestati restituendum et representandum
quotiens fuerit petitum
ab eis usque quo negotium per condempnationem
vel absolutionem fuerit diffinitum.
sub pena et banno arbitrio potestatis. R.

Conradus lecta
sibi seriatim accusatione predicta subsequenter
ab eo prestito omnia que in prefata
accusatione continentur. negavit vel confessus
est. vel dixit hoc et hoc et sic scribes que eius
que dixit. Et nota quod aliquando solet fieri
professio ab aliquo non ex accusatione vel
denuntiatione. Sed ut sciatur veritas alicuius
facti ab eo vel ab alio perpetrati que quidem
recipitur sub hac forma. Conradus
iuravit precepta potestatis et veritate dicenda
que sua confessione dixit hec et hec scribendo que
dixit. **Confessio facta sine questione propter contentum acubi**

Conradus detentus actione homicida **tatez.**

dū q̄ dicatur ꝑpetratum in ꝑsonam
martini uicanito ab eo ꝑstito deuerī
tate dicenda sua ꝯfessione dix̄ se nō
occidisse martinum nec scire qs occi
dit. deīn faciente sibi ei interrogatiōes
q̄ fieri debuntur iudici sup h̄. ⁊ sibi ꝑe ui
debitur in responsiōe sua uacillare l̄
suspectus eē subiicietur qōnib; ⁊ tor
mentis q̄ subsequent ita scribetur.
Qui coradus ꝑpositus ad tormentum
eo in tormito existente interrogat̄ quis
martinum occidit. dix̄ ⁊ ꝯfessus ē q̄
ipe martinum occidit die tali ⁊ i tali
loco. Et depositus de tormito post int̄
uallum in eadem ꝯfessiōe ꝑseuerās
dix̄ q̄ ipm martinum occidit. ul' sic:
⁊ depositus de tormito post intuallū
negauit se deīn martinum occidis
se. ⁊ dixit se nescire qs eum occiderit. ⁊
sic scribenda ē spetialiter confessio q̄
faciat depositus de tormento. q2 illi cō
fessioni adhibetur fides ⁊ ñ ei quam
facit in tormito. Et nota q̄ ñ debet q̄
rere iudex fecisti tu tale homicidiū
ul' fecit iohēs tale homicidium uel
tale delictum. Sz gn̄alit̄ interrogā
dus ē qui commisit tale homicidiū
ul' fecit tale delictum. forma absolutionis. iv.

e Coradus accusatus
q̄ ab antonio fecisse insultum
in ipm antonium. ⁊ euaginato gla
dio ꝑcussisse ipm in capite. q2 nich
de hoc ad ūsus ipm coradum ꝓbatū
ē io absolutus. ul' io talis potestas
eum absoluit. forma ꝯdēpnatiōis.

f Coradus accusatus ab ātonio
q̄ ūba iniuriosa dix̄ ꝯtra eū
uidelicet q̄ erat latro ⁊ leno. quia h̄
plene ꝓbatum ē. io dcto dn̄s talis
potās boñ ipm coradum in decem
lib' boñ ꝯdempnat. Et si non fuit
accusatio ul' denuntiatio fc̄a. sz fuit in
quisitio p officium ul' aliq̄ causa pu
blicum ⁊ notorium sup quo fiat cō
dempnatio ita dices qm̄ coradus in
ꝑsentia dn̄i talis potis boñ cum agē
tur q̄dam questio int̄ ipm ātonium
coram dc̄o potestati. dixit dc̄o antonio
ūba ꝯtumeliē ⁊ iniuriē dicendo q̄ ipe
mentiebatur p os. ⁊ q̄ adhuc cum dica
ret se dc̄o ⁊ hec non solum ex auditu ꝯ
potestatis. Ūez etiam p eos qui ibi erāt
ꝑsentes quoz testimonia sup hec in
scriptis redacta sunt. plene ꝓbatum ē
⁊ qm̄ res mali exempli dicē dedecus
alicui coram domino ⁊ rectore suo. Jo
dcto dn̄s talis potestas ipm coradum
in. l. lib'. boñ ꝯdempnat mitigata pe
na ꝓpt̄ paupertatem ul' ꝓpter simplici
tatem ei'. Et si fiat ꝯdempnatio in ꝑsonā
pecuniā quē exigat penam sanguinis
dices ita. Qm̄ guido de tali loco insul
tum fecit deliberate in ense madū ꝑx̄ transac
ti in martinum cum una lācea ⁊ per
cussit eum cum ipa lācea in pectore. e
ex qua ꝑcussione ipe martinus cecid̄
incontinenti mortuus. Et h̄ p ꝯfessiōez
ipius guidonis plene ꝓbatum ē. Jo
dcto dn̄s talis pot' boñ ipsum guidonē
ut abscindatur ei caput ita q̄ moriatur
ꝯdempnat. Igitur nota q̄ in qualibet
ꝯdempnatiōe facienda ē mentio nego
tii seu malefitii ex quo sequitur ipa ꝯ
dempnatio ut ex p̄dictis exēplis apparet.

g Quia coradus citat̄ Forma mulcte.
fuit ⁊ inuentus p bracchium
nuntium cōis boñ. ⁊ eidem p̄ceptum
extitit ab ipo nuntio ex pte potestatis
ad penam decem lib' boñ die tertio intrāte
madio ut ipa die coram eadem potāte
ueniret occasione talis negotii. ⁊ uenire
ꝯtempsit. io dc̄s potestas ipm coradū

nisi hic ad titulum uenit mandatis sed
puniendo mulctatur et mulctando punit
m. x. lib. bon. ¶ Igitur quoniam in sex di
uersis ciuitatum et locorum statutis diuersa
offitia ordinentur. quorum offitiorum scrip
turas ponere. iuxta humanam intentionem
impossibile foret. hec tamen que in hoc
opere scripta sunt. circa ciuilia et criminalia
iudicia suffitiant prenotata. que si per
fecte quisque tabellio sciuerit certa quorum
cumque offitiorum nisi cor lapideum habeat
plana erunt. Verum quoniam quedam specialiter
occurrunt scripture ex forma statutorum
communis bon. que notariis bononiensibus
utiles sunt et necessarie uehementer.
¶ Ut puta priuilegium septuagenariorum
et debilitatorum et in tradictio bonis prodigi et
etiam licentia representar. ioc. (?) auto (?) tellis
suscipiente et bireantur et intendum. Priui

legium Antonii ante legum quod septuagenarii
presentiam talis iudicis sibi conceditur.
Antonius constitutus septuagenarium fore se asse
rens petit sibi priuilegium ex forma statuti
communis bon. senibus huius temporis debitum
exhiberi. Igitur cum ex aspectu appareat
ipsum antonium in dierum longitudine
processisse. et quia corporaliter iurauit ad sancta dei
euangelia se habere septuaginta annos
et ultra. Idem iudex ipsi antonio qui ex
nunc a personalibus honeribus sit exemptus
et ut in omnibus et per omnia septuagenari
orum priuilegio gaudeat sua et communis bononiensis
auctoritate concessit. ¶ Sed nota quod debilitatis
in seruitio communis conceditur priuilegium isto
ordine. Offert enim debilitatus petitio
nem suam iudici hoc modo. Postulat a uo
bis domine talis iudex antonius boetii quod
cum ipse existens in seruitio et honore communis bononiensis
in prelio debellationis Regis henrici in
ito inter comune bon. et ipsum regem fuit in dex
tra manu grauiter uulneratus ex quo uul

nere ita debilitatus est in membro predicto quod eo
soluta est uirtute priuatus. nec se de eo iuua
re potest. pronuntietis eum gaudere priuile
gio quod est ex forma statuti communis bon. debi
litatis in eius seruitio debitum et concessum
uidelicet eum ex nunc immunem esse a publi
cis factionibus et illa posse habere offitio scilicet
eum esse super guardiam uel custodiam noc
tis uel nuntium communis que ex forma sta
tuti communis eiusdem debilitatis conceduntur.
Qua petitione oblata producet ille antonius
testes qui uiderunt eum in ipso prelio uul
neratum. et etiam producet inde testes me
dicos qui dicant eum debilitatum esse in
dicto membro ex ipso uulnere. deinde habito
consilio pronuntiabit iudex hoc modo. In no
mine patris et filii et spiritus sancti amen. Ego ta
lis iudex cognitor petitionis facte ab anto
nio in huiusmodi. Postulat a uobis
domine tal. iudex antonius boetii. et cetera. et po
sito toto tenore petitionis dices. Viso namque
quod dicto statuto et testibus ab ipso antonio
productis habito quod super hiis consilio sapientis
cum deliberatione sollempni dei nomine inuo
cato iuxta formam eiusdem statuti pronun
tio dictum antonium ex nunc immunem
et exemptum esse a publicis factionibus communis
bon. et posse habere illa offitia que debilitatis
secundum formam statuti eiusdem conceduntur.
scilicet super guardiam et custodiam noctis
aut esse nuntius communis. et in omnibus gau
dere priuilegio quod ex ipso statuto debilitatis
conceditur. ipso antonio et etiam procurato
ribus communis bon. presentibus ad hanc pronuntia
tionem audiendam. Interdicatur autem
bonis prodigi hoc ordine aliquis enim a
micorum eius offeret petitionem suam iudi
ci hoc modo. Postulat a uobis domine talis
iudex antonii boetii quatinus bonis
philippi interdicta publice faciatis et quod
nullus mutuet ei aut pignori det suum

alio quocumque modo contrahebat cum eo cum ipse sit prodigus dilapidando et ptra bonas utendo et in malos usus suam substantiam consumendo. Dominus tamen producet testes quibus probabit qualiter ipse Phylippus male utitur substantia sua et super hiis habebitur consilium alicuius sapientis qui pronuntiabitur ut supra dictum est sub .x. pronuntiatio alicuius consilii super iam dicta questione. Et hac pronuntiatione facta subsequenter faciet inter per preconem pronuntiari tenorem hoc modo. Nuntiamus Stephanus et Oddolinus et Matheolus precones communis Bononie retulerunt se de mandato domini Scarauelli iudicis domini R. de Villa potestatis Bon. exequendo pronuntiationem ab ipso iudice latam per preconia ad decem publice per totam civitatis Bon. interdixisse bonis Phylippi proclamando quod nullus ex nunc mutuet aut pignori det ei. sive alio quocumque modo contrahat cum eo cum pronuntiatum sit eum prodigum esse et male uti substantia sua. Et si quod cum eo contra hoc fiet irritum sit et cassum et omni iure privatum. Ordo et forma represaliarum.

Contingit aliquando aliquem bononiensem civem in iurisdictione alicuius civitatis vel loci depredatum esse vel aliquid debere recipere a communi ipsius civitatis vel aliquo cive et quod non sit ei debita iustitia a communi illius civitatis ponit querimoniam coram suo communi civitatis Bononie. Unde bononiensis rector per litteras suas et etiam per ambaxatores iuxta formam statuti sui requirit et rogat illud commune ut satisfaciat vel satisfieri faciat cum suo quod si non sit tunc ipse civis bononiensis meretur sententiam et licentiam a communi Bon. satisfaciendi sibi super bonis hominum illius terre usque in quantitatem sibi debiti cuius summe forma hec est. Ordo et forma represaliarum.

Cum Antonius bononiensis civis per districtum Ravenne transitum faceret. fuisset in eodem districtu talibus mercationibus suis vel tanta quantitate pecunie depredatus. Vel si cum Antonius a communi Ravenne vel a domino Petro cive Ravenne tantam quantitatem pecunie ex tali causa recipere deberet et diceret. se per multam instantiam nullam ab ipso communi habere iustitiam potuisse. cumque dictum commune Bon. querimonia et petitione ipsius Antonii recepta fecerint dictum commune Ravenne per plures litteras et nuntios et tandem per ambaxatores communis Bononie sollempniter et diligenter requiri ut ipsi Antonio predictas mercationes aut pecuniam restituerent vel restitui faceret. quod facere omnino contempsit. Vel si cum ipsi Antonio dominum Petrum cogeret ipsam pecunie quantitatem exsolvere vel ei debito cum suo contra ipsum Petrum iustitiam faceret. quod facere omnino contempsit. Idcirco nos B. de Villa potestas Bon. habita plena fide tam per testes et instrumenta publica quam nuntiorum et ambaxatorum relationes hec omnia vera esse. et visis testibus quibus ipse Antonius plene probavit se predatum fuisse in districtu Ravenne et predicte pecunie quantitate vel talibus mercationibus valentibus C. libras et dampnum quod ei occasione sustinuit tantundem esse. Et visa forma statuti communis Bon. super represaliis editi que forma tam in requirendo dicto communi quam in omnibus que circa hec fieri debuerit. diligenter et sollempniter est servata. Cum deliberatione sollempni dei nomine invocato de nostra et communis Bon. auctoritate et de voluntate consilii eiusdem communis damus et concedimus predicto Antonio plenam et liberam potestatem licentiam et auctoritatem capiendi sequestrandi detinendi et sibi accipiendi de mercationibus rebus et bonis communis et hominum civitatis districtus et separatis

Rauenne. Ubicumque eam inuenerit in ciui
tate districtu uel episcopatu bon. usque in quan
titatem. CC. lib. bon. pro satisfactione eorum que sunt
in districtu rauenne. ab ea lata fuerint
cum pignore et expensas et cetera ut ibi est usque in fin. Ter
TIO. Tertia pars capituli iudi
Postquam tractatum est super epistolis
pro ut iam locus de in officiis oportu
nis ut illis citationibus iudicis. Ter
tio et secundo qualiter ipsorum iu
ditiorum acta scribantur supra ius
dictum est. Restat nunc tertio de e
pistolis quas dicimus conscribere tabellionibus
in officiis necessarias ualde. Littere cytationis
IACOBUS diuina coram ordina
a permissione bononiensis episcopus nouo iudice ec
presbitero iohanni capellano clesiastico.
ecclesie sancte marie de ... salutem et cetera.
in domino. Presentium tibi auctoritate precipi
endo mandamus quatinus die tali uenias
coram nobis domino corrado in iustitia respon
deresurus. Alioquin contra te procedemus pro
ut exigit ordo iuris. Littere cytationis
PHYLIPPUS ar coram iudice de
chidiaconus executor legato et cetera.
litterarum. P... corrado salutem
in domino. Nouiris nos a summo ponti
fice recepisse litteras sub hac forma.
Alexander episcopus seruus seruorum dei et cetera. ponen
do totum litterarum tenorem quo posito
ita dices. Volentes igitur mandatum
apostolicum exequi reuerenter tibi qua fun
gimur auctoritate mandamus quatinus
per te uel per tuum responsalem octauo die
post receptionem presentium quem termi
num tibi pro uobis edictis et tertio peremptorio
no assignamus apud canonicam sancti pe
tri nostro conspectui te presentes domino antonio
iustitia responsurus. alioquin procedemus
in te prout exigit ordo iuris. Quod si dies tim
nus in diem citatum feriatam sequentem
diem non feriatam tibi pro peremptorio
termino assignamus. Littere cytationis
PHYLIPPUS archi coram iudice sub
diacono bononiensi. de legato. et cetera.
P... corrado salutem in domino
Nouiris dominum henricum a summo
pontifice recepisse litteras in hunc
modum alexander et cetera. Cum igitur ipse
dominus henricus nobis totaliter commisit in
ces suas ut ei tam commissionis publico
instrumento contentis continetur. Vel sic nobis
suas litteras commisit nobis in ces suas ti
bi qua fungimur auctoritate mandamus
quatinus octauo die et cetera ut supra. Littere
PHYLIPPUS quibus contumax ex
archidiaconus communicari mandatur.
bononiensis executor litterarum domini pape. et cetera
dilecto uiro archipresbitero de pastino
salutem in domino. Cum auctoritate
nobis a domino papa commissa corradum de
tali loco coram nobis litteris nostris cytari
fecerimus. Item corradus mandato
nostro deducto penitus in contemptum
termino sibi termino assignato uenire negle
xit. propter quod ipsum contumacem ei exigente
malitia reputantes decreuimus eum ex
communicationis sententie subiacere. Quo circa
ne idem corradus commodum de sua repor
tet contumacia quia nichil humilitas
prodesse uidetur. humilibus si contemptor con
tumacibus non obesset. Discretioni tue qua
fungimur auctoritate sub excommunicationis pena
precipiendo mandamus quatinus ipsum corra
dum singulis diebus dominicis et festiuis cam
panis pulsatis et candelis extinctis denunti
es coram populo excommunicationis uinculo
innodatum donec sue culpe inobedi
entiam recognosceret. et de predicta contumacia
satisfecerit ut tenetur. Si autem mandatum
nostrum neglexeris quod non credimus ad im
plere in scriptis excommunicationis uinculo

in modum. Littere commissionis facte a dele-
H. Anco gato in subdelegatum.
miseratione divina ymolen. episcopus
discreto viro domino Phylippo archidia-
cono Bonon. salutem in domino. Noveritis
nos a domino papa recepisse litteras sub
hac forma. Alexander etc. Cum igitur
variis et diversis negotiis impediti co-
gnitioni et decisioni ipsius cause intendere
non possimus, de vestra prudentia et sol-
licitudine plenius confidentes super ip-
sius cause cognitione tenore presentium
vobis integraliter committimus vices
nostras. In cuius rei testimonium presentes
litteras nostri appensione sigilli fecimus
roborari. Et nota quod aliquando committi-
tur sola cause cognitio usque ad diffini-
tivam sententiam quam delegatus sibi re-
servat. et tunc dices super ipsius cause cogni-
tione usque ad diffinitivam sententiam tenore
presentium vobis committimus vices
nostras eadem nobis diffinitiva sententia
reservata. Item nota quod huiusmodi commis-
sio vel subdelegatio aliquando fit per publi-
cum instrumentum quod ex forma predicta satis le-
viter sumi potest. Littere dimissorie
Sanctissimo que appellantur
patri domino Alexandro apostoli.
sacrosancte romane ecclesie summo pon-
tifici Phylippus Bononiensis archidiac.
se ipsum ad pedum oscula beatorum. Gl
sanitate vestra recepi litteras in hunc mo-
dum etc. Cum igitur ad executionem
mandati vestri humiliter et devote proce-
dens partes easdem coram me legittime
fecerim evocari. Item Antonius in cause
processu sub hac forma vestram audientiam
appellavit coram vobis domine Phylippe
etc. ponendo appellationis formam. Ve-
rum sanctissime pater communicato consilio
sapientum ipsi appellationi non duxi aliquatenus
deferendum. nec ipsum Antonium
ab examine meo audivi revocari. Prefi-
xi eidem ut usque ad .xx. dies cum huius
litteris vestro se conspectui presentaret. In cuius
testimonium presentes litteras proprii si-
gilli munimine roborari. Littere ut a
Nobili et prudenti domino quod absens est cau-
viro domino Phylippo in nomine lis est con-
potestati Mediolani. R. de testata recipi
villa potestas Bon. salutem et ad te calumpnia
sincere dilectionis effectum. iuramentum.
Andreas procurator Antonii civis vestri super
libello quem presentibus mittimus interclu-
sum cum cotaro cive vestro est litem sub
domini Petri iudicis nostri examine contestatus.
Verum quia ut lis sine suspitione procedat
necessarium est principalem personam prestare
calumpnie iuramentum dilectionem tu-
am amicabiliter requirimus et rogamus.
quatinus ab ipso Antonio super ipso libello
secundum ordinem iuris iuramentum calump-
nie recipi facientes. Receptionem eandem
in publicam formam fideli tabellionis
manu redactam nobis per latorem presen-
tium transmittatis. Littere ut testes dica
Nobili viro sua presertim coram
domino P. potestati illo iudice dicant
Mantue. R. potestas Bon. iurisdictione sint.
salutem ad votum. Inter Antonium et
cotarum sub examine prudentis viri domini
M. assessoris nostri agitur causa quedam in qua
idem Antonius ad sue intentionis probatio-
nem legittimam quosdam ut asserit
vestre iurisdictioni subditos testes habet. I-
gitur ne iuris executio probationum defec-
tu vel occultatione pereat vestram prudentiam
vestram intenta prece rogamus quatinus
citatis hiis quos ipse Antonius vel procu-
rator eius vobis duxerit nominandos iur-
amentum eos subire cogatis ac super in-
tentione vestra presentibus interclusa suo

10

ipsius iuramenti fide uallatam testimonium
perhibere ipsorum testimonia per fidelem recepta
tabellionem et in publicam formam
redacta nulli quo ad presentium cognitionem por-
ta nobis sub uestri secreto sigilli quam totum
transmittentes. Littere responsiue ad

a Multiplicate uirtutis predictas.
Domino R. potestati bononiensi P. potestas
mantue suum regiminis feliciter progressum
et exitum cum salute. Precibus uestris illam
et grato intendentes affectu eos quos
antonius ciuis uester producere uoluit ad no-
stram cytatos presentiam inferendo te-
stimonio super intentione transmissa sub-
ire coegimus iusiurandum. Et ecce sub
ipsorum attestationes et dicta per fidelem recep-
ta notarium in forma publica sub nostri
impressione sigilli prudentie uestre per ipsum
latorem presentium destinamus. Littere

b Magne requisitionis alicuius co-
nobilitatis minus uel satisfaciatur
prudentie uiro domino P. potestati de precato.
Consilio et communi rauenne. B. potestas bononiensis salutem
et uotiuorum successuum ubertatem. Po-
tenti et [illegible] ciue nostro domino antonio nu-
per tuta fiducia per [illegible] dictionem uestram ui-
rum amplius quam in nostra suspicabatur
insidias transeunte occurrerunt ei latro-
nes in facie qui equo pecunia et rebus ali-
is quas habebat fuerunt cum ipsius
amare querele narratione didicimus depreda-
ti. Cum igitur enormitas huiusmodi
contigit qui est sub manus uestre curare
gendus dignum est ut de manu uestra ip-
sius enormitatis condigna satisfactio re-
quiratur. Itaque dilectionem uestram a-
micabiliter requirimus et instanti prece ro-
gamus quatinus eidem ciui nostro sic ab-
lata si placet expedite ac integre resti-
tui faciatis quod ipse dignam restitutionem con-
tus si de causa uoluit de recuperatione letetur.

et nos uobis semper ad gratias et gratiarum multas
obligamur. Scientes pro certo quod si preces nostre
petentur quod non credimus in hac parte
repulsam. Licet inuite coacti tamen ex spe-
ciali nostri regiminis iuramento prouide-
bimus contra uestrates in temporalitatibus ci-
uis nostri. Vel sic de simili requisitione sed su-

c Uenerat in ciuitatem per alio casu salu-
tatem uestram in ciuitate omissa.
bitabili fiducia cum mercatoribus
suis et rebus dominus antonius potens et ciui-
simus ciuis noster sed uos prout ipsius nar-
ratione didicimus ad ciuitatem uestram conci-
uis petitionem cui aduersus nos et nostras
represaliarum licentiam contulistis mer-
catores et res ipsas auctoritate fecistis p-
pria sequestrari. Uerum cum uirtutis
egregie sit amicitiam sibi fidelem acqui-
rere graue tamen habitam conseruare. Sed grauis-
simum reparare corruptam. Et ex huiusmo-
di represaliis etiam inter communia una dilec-
tionem coniuncta sepe caritas refrigescat et con-
surgat aliquando scintilla que cum pullulat.
amantur omnis et iargonis(?) caram dilec-
tionem uestram instanter requirimus et rogamus
quatinus licentia contra nos ciui uestro exhibita
non obobstante quam manifeste credi-
mus obtentam fuisse cytata uestrate. Ue-
litis mercatores et res predictas ipsi domino a-
tonio libere relaxare. Ne propterea in a simi-
li contra uiros insurgere compellamur.
quod ex speciali uinculo sacramenti committere
non possemus. Item alia de requisitione

d Uir prudens ut fiat expeditum
dominus antonius lator presentium scitia.
[illegible] ciuis noster quosdam habitantes
uiros ut ex publicis apparet documentis
in quadam summa pecunie debitores qui
pro solutionis diu dum elapsum terminum
et requisitionem instantem contra promissi-
onis et pacti fidem usque adhuc solue-

contempserit. Cum igitur rigori iuris
plerumque sit equitas preferenda nec
dicatur iustitie preiudicium fieri si aliquando
de stricto iuris ordine pretermisso dum mo-
do ueritas facti non cedat in recte decisionem
cuique quod suum est. cursu celeri prouidentiam.
Prudentiam uestram multis precibus ex-
oramus quatinus eosdem tamen ciues nostri
debitores sic expedito processu eidem sa-
tisfacere compescatis ne ipse dominus actor
ductus per prolixas litis angustias quam
fiat ex desperatione resiliat et omisso foro
rei proprium sui actoris forum qui turbato
iuris ordine ultimo remedio petere
compellatur. Dubiam non ciuitatis mu-
nicipalis nostri iuris ordine petio sua
contra ... tes in rem iudicatam quam cito
se facultas offerret pertransibit et contigit
fortassis sicut in consimilibus moris est quod
aliquis ex ciuibus qui culpam non commisit
ferret penam. Responsiua que generaliter ad quoli-
Diuina man bet potest predic
dat auctoritas quod proxi tari trium.
mum suum unusquisque diligat ut
seipsum nichil in obseruantia caritatis si-
bi homine ultra petens. Cum igitur ciuita-
tes et uniuersitates nostri regantur sicut ceteri hominum
legibus et statutis sic eodem iuris et equi-
tatis beneficio prosequimur ceteros homines
quo nos ipsos. et sic quod nobis facimus aliis
impertimur. iam nichil est quod diuina uel
humana ratio plus requirat. Itaque
ut desit nobis omnis contra nos calumpni-
andi materia certe cum uestro eodem ordi-
ne potentia quo regitur uita nostra plenitudinem
tudinem offerimus uobis quam admodum
fieret uobis ex potentioribus terre uestre ad-
dentes etiam quod quecumque humanitatis exigere
potuimus iustitia tamen et honestate seruata
impertiemur eidem. Littere ut comites
arbitri eligantur pro questionibus sedandis.

Licet hostis humani generis nostre semper
unitati discordiam caritatis insufflet et sug-
gerat quantum potest quod dulce ecclesie dilectionis
quam inuicem iungimus amarescat non
tamen qui eum cognoscimus talem hostem
qui non potest uincere nisi uolentem debe-
mus ei sincera et integra resistere uoluntate
ac amorem qui inter nos est timore sol-
licito conseruare. nempe quia scriptum est
res est solliciti plena timoris amor. Dolen-
tes itaque quod actione represaliarum quantum
uestra ad uos et uestra ad nos consuetus interditur
accessus quod damnis inflictus ex quo
mutuis priuari obsequiis et profec-
tibus consuetis decernimur si prudentie uestre
placet. quod aliqui utriusque ciuitatis in-
ter prudentes arbitri constituantur in me-
dio qui causas represaliarum ipsarum ab ipsa radi-
ce discutiant et perquirant et credendo u-
nicuique quod est suum omnem diffiniant
questionem. ut pacis discordiis sumimus
reducant in statum pristinum pacem
nostram. Itaque si hec statuitis faciendum
certum locum nobis rescribatis et diem super
quo huiusmodi arbitri simul adsint. Littere
Nobilibus et generales quibus omnes ad
potentibus uiris nundinas inuitantur.
potestatibus rectoribus et consilibus ciui-
tatum atque locorum ad quos presentes littere per-
uenerint. amicis dilectis. R. potestas et con-
silium salutem cum felicitate ... Iux-
ta morem ciuitatis antiquam consuetudinem
generales a dominica ... celebrare
brare nundinas disponentes uniuersos
ad easdem uolentes mercatorum causas
uenire exceptis hiis qui non sunt digni con-
uictu fidelium uidelicet latronibus pre-
donibus falsariis hereticis et bannitis pro
maleficiis nostris quorum nolumus admix-
tione fedari mercatores ... et uocatos
dos omnibus et singulis mutatis plenam i-

personis et rebus securitatem et fiduciam .xv.
diebus ante principium et toto ordine post finem
et toto tempore nundinarum nullis represaliis
obstantibus quibus silentium imponimus
quas [illegible] inefficaces et irritas infra dicta
tempora decernimus accedentes. Quam igitur
dilectionem vestram instanter requirimus et precamur
quatinus predictas vestras per bona vice hoc
publicum et notorium facientes univer-
sos ad ipsas nundinas exceptatis quos
excepimus invitetis facientes de huiusmodi
provocatione latori presentium fieri et dari pu-
blicum instrumentum. **Littere quibus aliquis iudex ro-**
PR. Vicenti **gat ut pres et facultates**
provido viro iuris perito domino p. **condempnati sententia-**
Pynole potestati .M. bononiensis **ab exequatur.**
potestatis assessor salutem. ad vota.
Ut diffinitivam sententiam pro Antonio ad-
versus Coradum super actione personali lata
executioni secundum iuris ordinem demandari auc-
toritate officii mandaverim ipsi Coradi
bona in iurisdictione vestra diligenter exequi fe-
cimus et perquiri. Sed nullis repertis ubi
pro eo dicitur in vestra iurisdictione ipsius
Coradi aliqua bona fore. Cum igitur ad
nos secundum iuris formam huiusmodi sit re-
latio facienda. Prudentiam vestram atten-
te rogamus quatinus eandem sententiam ad
ipsius Antonii petitionem in ministerium
iuris pres et facultates condempnati ex-
equamini sicut decet. **Littere ut aliquis**
Potens et nobilis **fur cui restitua-**
cavis(?) noster dominus .co. **detineatur. et mit-**
quendam servientem nequitia **tatur. p.x.**
habebat qui dum exterius fidem
domesticam ostentaret. gerens tamen interius
latrocinii facinore cor corruptum nocturno
silentio quendam domini sui equum ferentem
furtive subripuit fugiens cum ipso ad
vestram ut accepimus civitatem. Verum quia
cum ministri iustitie recitantes in delictor-

pulsorum ad reprimenda huiusmodi transgres-
sorum nequitiam sibi invicem quotiens
opus est in decus et decorem iustitie mu-
tuis subministrare auxiliis teneantur.
Prudentiam vestram instanter requirimus et
precamur quatinus ad inquirendum in iuris-
dictione vestra de furtive predicto latori prese-
ntium aliquos ex vestris fideles et sollici-
tos adiutores. et esse super hoc necessarium
auxilium impendentes furem ipsum si
reperiri contigerit cum re furtiva captum ad
nos sub fida custodia si complacet remit-
tatis ut ubi deliquit ibidem debitam
sibi secundum iuris ordinem recipiat talio-
nis(?) licentiam. **Littere quibus alicui nobili potestatie**
Multi pluralitate fidei **nuntiatur electio.**
Mac examinate virtutis domino o. Al-
lamano de laturre. R. de villa potestas
consilium et commune bononie salutem et prosperos ad
vota successus. Licet in latitudine
libertatis naturaliter conditio suspiret
humana. quia tamen ut plurimum examine
rationis omisso in precipitium prosiliens la-
bitur voluntatis oportet ut eius vincu-
lis discipline restricta sub iugo domini o-
bedientie collum ponat. et ut homo pre-
feratur hominibus ad mores illicitos
coercendos iustitie refrenatos. Hinc est quod ho-
die plus solito propter corruptas affectiones
hominum et invalescentes nequitias prius for-
mi(?) nichil potest inveniri quam populo esse beatius
nichil maius quam bono duce provido bene
duci. Cum igitur hinc rei sollicitudine
multa providerent nostro regimini dignum
preferre rectorem per brevium sollempnita-
tem iuxta municipalis observantias le-
gis nostre viros fidelissimos et prudentes
electionis auctoritas forte venit. Qui vir-
tuosos et tales viros et huiusmodi dignos
offitio prelature sollicita examinatione
querentes tamen considerationis virtutibus quas

in uobis affluentur adeo omnium predicatio
primo celebris et communis presentium uitam a
kalendis ianuarii proxime uenturis ad unum
annum nobis et ciuitatis nostre in potestatem
rectorem et dominum electione concordi et una
nimi perfecerunt. Quapropter cum ex ipsa e
lectione sit ponimen medium mirabi
liter satisfactum affectionibus cordis nostri
eo quod scimus uos adeo uirum doctum ut
sciatis equa libra ponere iuditium in
ponte ac iustitiam in mensura et iniu
dicium facinorum iustitie uibrare gladi
um tam prudentiam et donationem uestram
instanter et instantissime in litteris presentibus
exoramus quatinus regiminis nostri locum
et offitium quod uobis ea cordis affectione
quam nulla maior offerimus si placet cum
salario duorum milium librarum et cum illis
conditionibus quas tam ea uobis
publica forma quam per latorem presentium
mittimus quam alia communis nostri statuta
declarant illarum et libaliter admittatis.
Secreti atque quatuor iudicibus duobus
militibus et duobus notariis suis dum
(nobilibus ortis) taxat natalibus quorum fide ac prudentia
honorum uestrum gloriosus appareat. ueni
entes ita quod xv. diebus ante kalendas ianuarii
uestram et uestrorum in ciuitate nostra presentiam
habeamus. Itaque si assentiendo duxeritis uel
non duxeritis uotis nostris infra triduum
post harum presentationem responsum lato
ri presentium pariter publicum c
tum detis. **Alie littere eiusdem tenoris**

QUoniam **sed breuiori forma.**
ex manibus cum rectoris et ducis
toti sibi commissi populi pendet salus
eo quod uniuersa membrorum compago ex
dispositione capitis informatur multo
infra ceteras sollicitudines debet esse
scilicet bonum sibi preficere rectorem
in ciuitate communis pectore cura maior.

Hii igitur desiderii feruore solliciti uiri
prudentes qui electionem sub incertam sortis
euentu iuxta nostrorum statutorum continentiam
acceperunt considerantes uirtutibus quibus ce
lebri nominis uestri fama decente affluitis et
fulgetis queque uos hominum ducatum
suscipere dignos reddunt per presentem uitam a
kalendis ianuarii proxime uenturis ad unum
annum in nostrum potestatem rectorem et do
minum consensu et uoluntate unanimi
elegerunt. Quocirca prius nostri regiminis
offitium nobilitati uestre cum ea salarii
quantitate ac aliis conditionibus quas tran
missa uobis etiam alii communis nostri statuta
declarant. totis cordium nostrorum affectionibus
offerentes prudentie uestre instantissime
supplicamus quatinus ipsam electionem
et oblatum offitium acceptantes ter
mino quem innuunt statuta per tota huius so
ciatus iudicibus militibus et notariis quod
per ipsorum actus laudabiles uos honorent si **responsiua.**
complacet ueniatis. **De acceptatione anti**

NObili et sapienti **electoris et anni**
uiro domino P. potestati **sioni et regi et**
consilio et communi bon. Alamannus **minus. x.**
delaturus salutem et totius felicitatis aug
mentum. Cum omnes homines equales
natura genuit. non nature uitio sed acti
onum deformitate processit. quod propter affec
tus et actus nouos iustitie limitibus
cohercendos homo homini hominum nature sit
uirtutis preferatur. Verum tamen ad hoc per du
bio tam precellens offitium solus ille cen
setur ydoneus solus dignus quod subiectos
preesse sciat merito et uirtute. Illi enim re
giminis locus debet regendus offerri cu
ius merita loco congruant et honori et cuius
humeri subtracti non sint ferre ponderi si
bi illes quia licet cum regiminis ad
seruatur honori habet tamen adnexam hone
ris et pericli grauitatem. Verum quoniam sola

12ª

dei sufficientia faciat hominem in honori officio sufficientem. et dignum tenuia ne-
quaquam uirtute consiri. Sed in soli diui-
ne bonitatis auxilio spem ponentes et
considerantes etiam quod nobilium pruden-
tia populi constantia nec non omnium et singulorum
ciuitatis bonorum fides et munita nobiscum sol-
licitudinis nostre honoria partientur. et reddantur
ea facili obedientia leuiora. Ecce inuo-
cato nomine ihesu christi de uestrorum animorum
beneplacito et assensu regiminis uestri no-
bis oblatum honorem qui maiori toti
ytalie uiro exultationis et glorie cederet i-
augmentum iuxta uestram continentiam lit-
terarum gaudenter et illariter acceptamus. Itaque
auxiliante domino tamen non quamuis uestra no-
bis epistola prefixerit uenimus regiminis
uestri utinam leto principio feliciter pro-
gressu et fine laudabili honores et honera
subituri. Responsio qua se excusat electus et elec-

Quod dignitas toti renuntiat.
et offitium prefecture ceteris in hoc pre-
seculo precellat honores non potest gens populus
uel ciuitas aliqua uiro exultationis et glorie
plus conferre quam ex proprie uoluntatis ar-
bitrio cum infra ceteros discernere eligere
ac sibi preponere dominum et rectorem et sue se
subicere potestati. Hec nempe signum euidens
est in dubitabilis constantie ac intime
dilectionis eligentis populi ad electum. hec
etiam in perpetuum cedit decorem. et
decam non solum ipsi electo sed uniuerse ip-
terius stirpi eius. Talem igitur esse collatam
nobis a dominatione uestra recognoscimus
et confitemur gratiam et honorem. et eo ma-
gis excellentem et humilem quo infra ce-
tera mundi uestri regiminis locum maioris
glorie culmen habet. de quo quidem tanto et tali
beneficio et honore licet dignas et pares
gratiarum nequaquam sufficiamus exsoluere ac
tiones eas tamen quas sumus uniuerse nostri affectus
et animi uires profitetur dominationi uestre dixi-
mus referendas pura et clara confessione in
nostri honoris titulum cum gaudio profiten-
tes nos et nostros pro tanti fore beneficii de-
bito. uobis exnunc obligatos et perpetue de-
uoxios debitores. Verum quamuis non
solum in hoc nostri honoris tanti negotio
sed etiam circa uniuersa obsequia commo-
da et beneplacita uestra totos nos dare ac
exponere summo desiderio feruiamus
quia tamen in acceptione de oblati assumptione
offitii uestris assentire mandatis grandis
causae obstaculo impedimur. dominationi
uestre instantissime supplicamus
pro dono gratie postulantes quatinus nobis
uelitis quod regimen uestrum non admitti-
mus indulgere certi quod magna est excu-
satio que affectum nostri feruorem ab ob-
sequiis uestris presentialiter subtrahit. et
auertit. littere quibus potestas aliquis subiecto

Ricardus ut capitaneo sibi dato
ciuitas illa potius obediat et intendat
Bon. prudis uiris consilio et hominibus dant. reg.
nnnibus castri stagni salutem. de uestro sa-
lubri statu et maiori cura solliciti quoque
uos infra ceteros nobis subditos gratia
prosequimur. specialem dominum coradum ui-
rum utique prudentem magnanim-
em et fidelem capitaneum uobis de-
sollicitudine uestra prouisum ad uos pro
uestri tuitione ac fideli ducatu duximus
dirigendum. Cum igitur eidem domino
corado in nostri communis honorem et
uestrum profectum commisimus in ecclesiae of-
fitio gerere uices nostras presentium uobis
auctoritate ad penam. C. libr. et pluris nostri ex-
tantum arbitrium uoluntatis distric-
te tradimus in mandatis quatinus ipsi
intendatis ac fideliter obedire curetis et deinde quod
offitium timore ac honore debito
pareretis. Scientes quod nunc imponendis

bannis et mandatorum suorum transgressoribus
penis debitis puniendis. et omnibus fide-
liter faciendis que alibi commissum spec-
tabunt. offitium eius plenam concessimus
potestatem. Littere generales de securitate sco-

Ricardus de Villa laribus ad studendum
potestas Bon. universis Bono presentia.
niensi iurisdictioni subiectis presentes
litteras inspecturis salutem. Cum specialis
forma statuti et omnis etiam debitum
exigit equitatis ut eos qui studiorum
causa in civitate degunt vel degere civitate
disponunt. specialiter prosequamur gratia et
favore ac eodem privilegio quo ceteros
cives nostros sub alarum nostrarum tegmine pro-
tegamus. Cum igitur viro prudenti
domino Corrado Bergamensi in civitate nostra
studere volenti cum omnibus libris et re-
bus suis dum venerit moram traxerit
et discedet per totam iurisdictionem nostram
nullis represaliis vel aliis quibuscumque
casibus obstantibus plenam securitatem
fiduciam et licentiam duxerimus conceden-
dam presentium vobis auctoritate mandamus
ipsum debeatis prouenire a quibuscumque hominibus
et favoribus studeatis. Littere quibus man-

Ricardus de Villa datur bannitos
potestas Bon. providis viris detinen. i-
nis massarii et communi capognam salutem. Rca.
Iure adicitur pena culpe ut unius afflic-
tio multorum metum existat. et quos non
attrahit amor iustitie coerceat timor
pene. Et propterea de mandato statutorum for-
ma contra bannitos nostros et iussionum nostrarum
temerarios contemptores pene precipue sunt
indicte. Igitur ex sacramenti quo vinculo
tenemur statuta eadem exequentes
presentium vobis auctoritate ad penam xxv.
lib. districte tradimus mandatis. quatenus
Phylippum et Antonium cohabi-
tatores nostros communis nostri bannitos pro debi-
to xx. lib. ad quas Corrado tenentur presentibus litteris capi-
entes detentos et captos ad nos sub fida cus-
todia transmittatis. Quos si capi neglexeritis
et bannitos eosdem prosequimini toto posse ipsos in
vestris habitare finibus non sinentes quo-
usque satisfecerint ut tenentur. Littere quibus

Ricardus de Villa mandatur alicui cor-
potestas Bon. Nobili quod fecit compaciat
viro domino Uguitioni de Brixiano iustitia
salutem. Mulier vidua et afflicta respon-
Maria Iohannis coram nobis lacrima sum.
biliter est conquesta quod eandem super quibus Rca.
dam possessionibus et rebus suis indebite molesta-
tis. Cum igitur sumus a deo in medio con-
stituti ut violentiam reprimamus. et tam
potentium quam pauperum inordinatos af-
fectus et actus sub iuris debito refrenemus presentium
vobis auctoritate districte precipiendo
mandamus quatinus de cetero ab ipsius vidue
molestie desistentes quicquid in iuris est post
iuditium actum est in statum pristinum
reducatis. Scientes si quid iuris adversus
ipsam habetis illud de mandato nostro et animo
examine petitum. ubi leonis ferocitas
et agni mansuetudo quantum ad defectum
iustitie ambulant pari gradu. Littere quibus

Ricardus de Villa subiecto iudici q-
potestas Bon. domino P. contra pect. redditur et ir-
iudici iurisdictionis clausi dicit processus
salutem. Laurentii de ... super cause
causa quam Iohannes de Barri coram vobis mo-
vet vel movere intendit. audientiam
vestram suspectam asserit se habere. Cum igitur
periculosum sit et tristes sepe sortiatur even-
tus sub iudice litigare suspecto. presentium
vobis auctoritate mandamus quatinus a becde
Laurentio recusationis sue recipientes
libellum ipsum responsurum sub vobis in eo-
dem litigiorum cogatis. Si ad nostram presen-
tiam partem remittatis a vestram ubi sine
suspitionis anxietate in rectitudo iuman

q; q· ē sinum nō declinatur ul' in dexte
ram ul' sinistram. Littere q'b' mādat' s'biec
Ricardus de ulla to cōi ne iuuenē
pot' bon. pudisunius qdā sup col
lec ɔsulib(us) ⁊ cōi butini salut'. Eos qui p(ro)ti
tal' uiliati sūt b(e)n(e)fitio septuagenariis de
exacbito ⁊ ɔcesso cōis nr̄i sp(eci)ale statutum a
tōe. p(ro) sua lib(us) reddit fatōib(us) libos ⁊ exeptos
p(ro)m̄ ē q(uod) cum iacob(us) cohitator ur̄ lator
p(re)sentium p(ri)uilegiat' b(e)n(e)fitio an̄ dicto
q(ua)m in omam posuit coram nob' q(uod) sup
exactōe collecte octone cu(iu)sdam operis
impo(s)ite ɔtra legem sibi ɔcessi p(ri)mi legi
eum indebite molestatis p(re)sentium uob'
auctē ad penam. xxv. lib' s(u)b pien do oñ
dam q(ua)tin(us) ul' ab ea exactōe ɔtra eum nō
fistatis ɔ oiou l' si sup hoc hr̄e uos creditis
cām iustam. Et nūta cāe hi ptium as
stitce p(ro)cedantur. die tali coram nob' p(er)so
nam q(ui) in uniu(er)sitati ur̄e in certem gerat le
gittimam trāsmittatis. Littere q(ui)b' ē anos
Magne nobilitatis mittit' a d(omi)na
⁊ industrie uiro dn̄o. i. oēz iudice q
R. bon potati. p. potas. B. iudex ht̄ gladii
⁊ R. not' iurisdictōis cyxi salutez ⁊ toti po
tāl honoris augm(en)tum dep(re)hensum nouit
tēm funti facinore. ac alias multis crimi
b(us) infamatum. martinū iohis iuxta
uob' ex offitio nr̄o tradictam potātem!
debita iuris sollempnitate s(er)uata ui ex
ore ip(s)ius poueret in ditium q(uo)d omib(us) s(u)b
iecem ⁊ tormentis. Ecce declucti s oib(us)
in scripturam que sua sp(on)te de tormento
dep(os)itus ē ɔfessus ⁊ que p(er) sollēpnem i
quisitōem hr̄e potuimus ɔtra eū ⁊ ip(su)m
martinum cum actib(us) ⁊ scriptis in q(ua)si
tōis p(er) dēp losium ⁊ filippum nūtios
nr̄os ad uos qui sup iurisdictōez bono(n)
meum h(ab)etis impium ⁊ gladii potāte
duximus transmittend(um). Vt ex nuc offitii
ur̄i p(ro)cedat au(ctori)tas p(er) ut prudentie ur̄e;

suggeret ordo iuris. Decimu capituli
POst QVā de exēplatōi
Tres PRIN b(us) ⁊ infecti
Cipales tabelli onib(us)
OMNATus p(ar)tes scrip
SUNT In Noti
u em p(re)cedentib(us) capitul' xix.
p dei grām explicate. Jam xx.
sup(er)ē de doctrina exemplatiōu(m)
⁊ refectōuum scripturaz q(uo)d p(ro)des
ɔ in sr̄ia suspecta ⁊ etiam cōpa
tōis litterarum hoc decimum ⁊
ultimum capitlm intentionez
p(er)stitiat ⁊ claudat auctoris. Ideo q(ue)
aūt h' doctrinam in hoc ultimo s(i)bi fert.
q(uia) cum n(on) sit de p(r)incipalib(us) artis h' ē.
tn̄ quodam pleniū q(uia) c(er)ta omnia p(re)cedentia
oportunum. Et enim x(...) ⁊ ultime uo
luntates ⁊ iudicor(um) acta referuntur ⁊
exemplantur: put in s(u)bseq(ue)ntib(us) oste
detur. Vez ut hi capitulu p(ro)cessum in
des illud ēē tripticum attente. Primo
enim agitur: qualit' aliena scriptura
q(ua)libet exempletur: ⁊ q(uo)d in exemplatōe
sit op(er)s secundo quo m(od)o scriptura p(ro)pria
exempletur ⁊ refitiatur amissa. t(er)tio ⁊
ultimo quo m(od)o ɔtra suspectum p(ro)cedi
tur: ⁊ falsum arguitur instrum(en)tum. ⁊ q(ua)lit' c̄
fiat comparatio litterarum. Quid sit exēplar
EXemplar dicit' ⁊ q(uo)d exemplu(m) ⁊ q(uo)d
ip(s)a originalis scriptur(a) lit(ter)e q(ue) fides u
tura gen(er)ali uidelicet ex quo gn̄a tri q(uia) adhi
tur: ul' sumitur exemplum. q(uo)d q(uo)d b(ea)t'.
exemplar appellatur. etiam originale
⁊ auten(ti)cum. Exemplum uō q(uo)d etiaz
uocatur index ul' sup(ra)ptum ē scriptura
exemplata gen(er)ata ul' sumpta ex p(ro)to(col)
siue originali scriptura. Vn(de) u(er)sus Ex
emplar gen(er)at ē exemplum q(uo)d tra(n)s h(ab)is m(e).
ul' sic Exemplar generāt exemplum
q(uo)d gn̄atur. Adhibetur aut fides soli;

publico instrumento originali videlicet dummodo sine vitiperatione appareat, id est sine abolitione vel rasura vel cancellatione, nisi probetur contrarium, id est nisi huius contraria que in proferatur ut probet falsum. quomodo instrumentum falsum arguatur infra habetur sub rubrica quibus ex causis redditur instrumentum suspectum. Exemplo vero non est habenda fides ut possit quis aliquem exactionem cum ipso exemplo facere nisi cum exemplo proferatur autenticum vel nisi alia sufficiens probatio adiungatur. Si quis enim in aliquo documento alterius documenti faciat mentionem nulla ex ea memoria fiat exactio(?) nisi aliud documentum cuius memoria in secundo facta est proferatur aut alia probatio quantitatis debite exhibeatur. Hoc tamen verum est quia exemplo non adhibetur fides et quia ex eo non potest fieri exactio nisi illud cum insinuatione et iudicis decreto auctoritate interposita sit factum. Si si fuerit illud exemplum presentibus litteratis testibus tabellionibus videlicet se subscribentibus coram iudice auctoritatem suam interponente ad autenticum ascultatum et concors inventum adhibetur ipsi exemplo plena fides. et potest ex eo exactio fieri. Verum tamen quomodo fiat cum insinuatione et quomodo sine insinuatione ex subsequentibus apparebit.

Quomodo exemplatur aliena scriptura.

Circa exemplandam scripturam talis est consideratio et distinctio adhibenda videlicet quia scriptura illa aut extra iudicium aut in iudicio exemplatur. Item si in iudicio considerandum est utrum sit acta iudicii aut sit alia scriptura de quibus omnibus per ordinem est intendendum. Quando aliena scriptura extra iudicium exemplatur due solent concurrere rationes una videlicet ut per exemplum habeatur memoria eorum que in autentico continentur. et tunc incipies hoc modo. Hoc est exemplum cuiusdam instrumenti cuius tenor talis est. Sive hoc est exemplum quarundam litterarum domini pape quarum tenor talis est. Vel hoc est exemplum cuiusdam scripture que reperitur in quodam quaterno actuum scriptarum sive que scripta dicuntur manualia notarii. sic intitulato et pones titulum totum si titulum habuerit quo posito dices cuius scripture tenor talis est. Et subsequenter in eadem linea nullo vel modico intervallo relicto. Incipies et per ordinem exemplabis prout in autentico invenies usque ad ultimam litteram ponendo etiam si instrumentum est nomen tabellionis illius qui illud autenticum scripsit. licet non tenearis ponere signum eius. Demum posito signo tuo scribes hoc modo. Ego R. quondam florentie [margin: rodolfini] imperiali auctoritate notarius hoc instrumentum autenticum scriptum manu predicti talis notarii fideliter exemplavi nichil addens vel minuens quod sensum mutet vel intellectum. Vel has litteras autenticas bulla papali plumbea pendenti munitas fideliter exemplavi nichil addens etc. Vel predictam scripturam ex quaterno predicto sumpsi et fideliter exemplavi nichil addens etc. Et hiis modis usus est et in nostris non magni facti adhiberi solet. Sed si volueris aliquid sollempnitatis plus addere tenere potes istam viam. Incipies enim et intitulabis exemplum prout supra dictum est. et subsequenter per ordinem exemplabis prout in originali invenies. Cum autem omnia scripta erunt et etiam nomen tabellionis originalis preter signum eius quod nullo casu scribere teneris habebis duos vel tres tabelliones cum quibus diligenter ascul

tabellionibus ipsum exemplum cum autentico et si
inventum fuerit concordare se subscribet unus
quisque illorum tabellionum posito signo suo
hoc modo. Ego Iacobus filius Adam talis im
perialis auctoritate notarius hoc exemplum una cum
infrascriptis Alberto et Rolandino nota
riis ad autenticum instrumentum scriptum per
manum talis notarii diligenter et fideliter ascul
tavi et quia utrumque concordare inveni
me testem subscripsi. Et alii tabelliones sub
scriberent ita. Ego Albertus imperiali auctoritate
notarius hoc exemplum una cum suprascrip
to Iacobo et infrascripto R. notariis
ad autenticum scriptum manu talis
notarii et cetera ut supra proxime dictum est. Postre
mo autem tabellio qui exemplasti posito
signo tuo te subscribes hoc modo. Ego R.
imperiali auctoritate notarius hoc instrumentum ad auten
ticum scriptum manu predicti talis notarii
fideliter exemplavi et per terminum cum pre
dictis Ia. et Alberto notariis diligenter
ascultavi et quia utrumque concordare
inveni me testem subscripsi. No
tandum quod predicti duo modi non prebent ex
emplo plenam fidem nec ex tali exem
plo potest exactio fieri licet ad solam me
moriam fiat. Secunda ratione exem
plantur scripture non tantum ut habeatur me
moria eorum que in autentico continetur
sed ut etiam adhibeatur exemplo plena
fides et possit ex tali exemplo exactio fieri
et tunc talis est sollempnitas observanda.
Inchoabis enim et intitulabis exemplum
secundum quod supra dictum est. Doctrinam quidem per
predictam intitulabis quorumlibet exemplo
rum semper potis imitari. et procedes per
ordinem usque ad ultimum exemplan
do ut sepe dictum est. quo facto adhibitis qua
tuor vel quinque tabellionibus insinu
abitur iudici ut coram eo legatur et
ascultetur. et coram ipso iudice cum ipsis

tabellionibus diligenter ascultabitur et si concor
inventum fuerit iudex ipse auctoritatem suam
interponet. quam scribes in tuo illo univer
sali nec per nomen tabellionis origina
lis tituli hoc modo. In nomine domini amen
Anno eiusdem millesimo. CC. lviii. Indictione
quinta decima die tali hoc exemplum
per me Ro. notarium subscriptum ex autentico
scripto manu predicti talis notarii domino Scalza.
iudici et assessori domini R. de Villa potestatis Bononie.
insinuatum fuit. et in eius presentia per me
ipsum Ro. et alios subscriptos notarios dili
genter cum autentico ascultavi. et cum
iudex cognovit illud cum ipso autenti
co per ordinem concordare. ut adhibeatur
eidem exemplo decreto plena fides suam
et communis Bononie auctoritatem interposuit et de
cretum. Post modum subsequenter se u
nusquisque illorum tabellionum ita se sub
scribet. Ego Iacobus imperiali auctoritate no
tarius hoc exemplum una cum infrascrip
tis Alberto Manfredino Ior. et Rolandino
notariis coram ipso iudice diligenter et fideli
ter ascultavi et quia utrumque concordare i
nveni de precepto eius iudicis mandato in ei
dem exempli plenam fidem et testimo
nium me subscripsi. et eodem modo
ceteri se subscribent. In fine vero tu tabel
lio qui exemplum scripsisti pones per
nomen tuum hoc modo. Ego Ro. imperiali
auctoritate notarius hoc exemplum ex autentico
scripto manu predicti talis notarii fideliter
sumpsi. et per terminum in presentia dicti
iudicis cum dictis tabellionibus Ia. Al.
Ma. Ior. diligenter cum ipso autentico
ascultavi et quia utrumque concordare inve
ni de precepto eius iudicis mandato ad eiusdem
exempli plenam fidem et testimonium
me subscripsi. Sed nota quod aliquando pro
pter in exemplis litterarum adhibetur
auctoritas domini episcopi vel alterius autentice

presentie que quidem presentia in testimonium
et fidem ipsius exempli faciat illud suo
sigillo muniri et scribitur hoc modo. In
nomine domini amen. Anno eiusdem millesimo
ducentesimo quinquagesimo septimo Indictione
quinta decima die tali. Hoc exempli
prime Ro. notarius sumptum ex autentico
litteris domini talis sigillo munitis fuit
in presentia venerabilis patris domini Ja.
bononiensis episcopi a me ipso Ro. et aliis subscrip
tis notariis diligenter cum autenticis lit
teris ascultatum. Et cum idem venerabilis
pater cognovit illud cum ipsis autenticis
concordare in ipsius exempli plenam fidem
et testimonium suam auctoritatem interpo
suit. iubens illud sui sigilli appensione
muniri. Verum in fra certa hoc pretermitten
dum est. quod rogationes seu protocolla tabel
lionis alicuius qui decessit exemplari et
in publicam formam reduci non possunt
nisi auctoritate domini vel communis illius terre alicui
tabellioni hoc specialiter fuerit commissum. Fi
et autem commissio ista forma. Cum do
minicus filius et heres quondam Antonii decesse
rit petro notario rogationes patris sui ex
emplandas et in formam publicam
reducendas ipso petro hoc sibi communis bononie
auctoritate committi cum instantia postulante
dominus. B. de villa potestas bononie de voluntate
consilii generalis et specialis communis bononie cam
panarum sonitu in palatio eiusdem communis
more solito congregati. Ipsi petro notario pre
dictas rogationes olim Antonii supradicti
legittime ac fideliter exemplandas et in
formam publicam et autenticam redu
cendas iuxta tenorem infrascripti fa
cta mihi suam et communis bononie auctoritatem commi
sit. Qui petrus corporaliter tactis ad sancta
dei evangelia rogationes predictas eas vi
delicet que cancellate non erunt. quo
tiens opus fuerit fideliter exemplare et
in publicam formam redigere. eas soli
modo in quibus quorum intererit exibendo cancella
tas vero per cancellatis scribere quomodo et sic
exegit ius et eius michi addere minuere
vel mutare. nisi quantum ad modum in ipsis
rogationibus scriptum invenerit et notatum.
Et in hiis omnibus omni dolo et fraude remo
ta fidem debitam observare. Itaque tabel
lio cui talis commissio facta fuerit. rogationes
sibi commissas quando opus erit exemplar
hoc modo scribet eum rogationem de verbo ad ver
bum prout eam in quaterno invenerit ni
chil minuendo vel addendo quo facto ta
liter se subscribet. Ego. P. imperiali auctoritate
notarius ex commissione michi communis bononie auctoritate facta
prout in rogatione cancellata vel non cancellata
olim Antonii notarii inveni ita fideliter de ordi
nem exemplavi scripsi et in publicam for
mam redegi. Quod si in rogatione illa non
fuerint anni domini vel dies in quibus tabel
lio in quaterno vel libro sibi fuerint anni
domini scripti in quibus est si in aliqua roga
tione precedenti scriptus est dies quasi invenerit
posito signo et nomine suo et tota subscrip
tione predicta ut primo dictum est addet hec.
Quam quidem rogationem sumpsi et exem
plavi ex quaterno in cuius primo folio vel
secundo vel tertio erant scripti anni domini
hoc modo scribendo annos domini sicut inve
net in rogatione vero que precedebat presen
tem rogationem erat scriptus hoc modo. die
quinto decimo intrante madio. licet quo
dam in principio instrumenti illos annos do
mini ponant quos primus invenerit
precedere rogationem ipsam sicut facerent in
propriis rogationibus quas quidem facere pos
suit. sed predictus videtur michi tutior
modus et minus ex eo possit offendere veritas.
Et hec de scripturis alienis extra iudicium
exemplandis dicta sufficiant. Si autem
aliena scriptura in iudicio exemplatur.

17

et fuerit illa scriptura acta publica, id est scriptura in iuditio facta aut instrumentum procurationis vel sindicatus aut tutele vel cure vel huiusmodi debet et post illa per ordinem exemplari cum die et consule, id est cum annis domini et nomine tabellionis et omnibus per ordinem que in eo descripta continentur premisso titulo huiusmodi. Hoc est exemplum cuiusdam instrumenti cuius tenor talis est. Et exemplans tabellio talis se subscribet huiusmodi. Ego R. O. imperiali auctoritate et nunc communis bononie notarius predictum instrumentum de mandato talis iudicis ad autenticum scriptum manu talis notarii prout in eo inveni per ordinem fideliter exemplavi. Si vero fuerit alia scriptura quam acta publica ut puta scriptura privata sicut est instrumentum emptionis vel donationis aut locationis vel simile et petet ad usus proprios in iuditio illud sibi exemplari adhiberi exemplabitur illud sine die et consule, id est sine publicationibus instrumenti, non enim debet ad usus proprios diem et consulem exemplatum habere nisi velit illud de falso arguere. Igitur sine die et consule exemplabitur huiusmodi. Hoc est exemplum cuiusdam instrumenti cum die et consule pretermissis tenor cuius talis est. Et omissis annis domini inditione die loco testibus et nomine tabellionis exemplabitur solus tenor et in fine taliter exemplans tabellio se subscribet. Ego R. O. imperiali auctoritate et nunc communis bononie notarius predictum instrumentum die et consule pretermissis de mandato talis iudicis ad autenticum scriptum fideliter exemplavi. Si autem exemplabitur cum die et consule dicetur simpliciter hoc est exemplum cuiusdam instrumenti cuius tenor talis est. Et scriptis per ordinem omnibus a principio usque ad finem taliter se subscribet tabellio. Ego R. O. imperiali auctoritate et nunc communis bononie notarius predictum instrumentum de mandato talis iudicis ad autenticum scriptum manu talis notarii cum die et consule et omnibus per ordinem in eo contentis fideliter exemplavi. Et nota quod in scripturis que in iuditio exemplantur sufficit subscriptio solius notarii exemplantis.

Si propriam, id est arte **Quomodo exemplare** facietam scripturam **vel scriptura p**liter exrogatoribus tuis exem**pla et restitua**plabis et summes. post illam **vel amissa.** auctoritate propria quotiens opus erit et causa exigent. scribe per ordinem sicut primam non facta de prius non scriptura aliqua mentione. dummodo illi soli prosequeris ipsum exibeas ad quam spectet. et cum in te est eam habere ut puta privilegia instrumenta emptionalia et cum eumque datoris rerum mobilium et immobilium testamenta procuratores cum capacites tutelas et curas et omnes alias similia scripturas illas intellect de quibus et per quibus nullum imminet periculum nec alicui ptur prejuditium fuerit etiam si plura inveniretur unius et eiusdem tenoris. Hoc tamen nota quod si aliquis sextra te voluerit instrumentum autenticare scripti debes illud ei dare cum voluntate eius cuius est. et tunc eumdem formabis in exemplato modum quem servandum est in alienis scripturis exemplandis prout supra docetur in precedenti rubrica. Textum si scriptura vel instrumentum tale fuerit in quo contineatur debitum sive in pecunia sive in re aliqua debetur. quod res totiens peti possit quotiens instrumenta ex illa re debita apparet. unum ex his debitori possit periculum imminere eo quod propter multiplicatum instrumentorum debitum pluries peti possit, non debet illud instrumentum reficere et iterum exrogatoribus exemplari nisi animus sui sit. et tunc debet sollempnitas huiusmodi observari. Creditor enim debet adire iudicem et coram eo citari facere debitorem. Quod si debitor veniens confitebitur se debitorem esse, et adhuc ipsi creditori teneri in ea quantitate pecunie seu

parte autem eius qui in instrumento debiti continetur.
et quod non vult contradicere vel se opponere re-
fectioni illius instrumenti perditi. Iudex ipse
tale ab ipso creditore exiget sacramen-
tum. Tu iuras quod hoc instrumentum quod refici
petis illud habere vel possidere non desiisti.
et quod illud non postulas refici fraudulen-
ter. et quod si quo tempore illud ad manus tuas
pervenerit vel habere potens restitues notario
qui illud scripsit cancellatum et adni-
chillatum nec eum amplius uteris in
preiudicium debitoris et quod nunc etiam
cassum et irritum et nullius valoris esse
ius. Quo facto iudex precipiet tabelli-
oni qui scripsit instrumentum illud restituat
ipsum et exhibeat creditori prefato ex quo pre-
cepto et toto processu predicto ipse tabellio ad
executionem sui faciet sibi fieri publi-
cum instrumentum per manum alterius tabelli-
onis sibi tamen presentis quod quidem ita fiet.
Cum Coradus coram domino Sichaue
iudice domini R. potestatis Bononie peteret
sibi quoddam refici instrumentum debiti. C. lib.
ad quod teneretur Antonius eidem Corado
ut patet scriptum manu R. notarii. eo quod
illud se perdidisse dicebat. ipso Antonio
citato et coram ipso iudice confitente
se debitorem esse Coradi predicti in predicta
quantitate. et refectioni ipsius instrumenti con-
tradicere nolle. et ecclam Corado iurante
quod illud vere perdidit et in fraudem refi-
cere non petit. et quod illud si ad manus suas
pervenerit ipsi notario restituet cancellatum
dominus iudex predicto Ro. notario precepit ut il-
lud instrumentum reficiat et exhibeat Corado
predicto. Ita quod notarius qui illud instrumentum de
debiti scripsit. exemplabit et scribet
ipsum de verbo ad verbum sicut fecit pri-
mum. Sed subscriptionem nominis
sui taliter scribet. Ego Ro. imperiali a-
uctoritate notarius his omnibus interfui

et rogatus scribere scripsi. et hoc instrumentum quod alia
vice creditori prefato exhibui. iterum de roga-
tione cancellata ex mandato talis iudicis ex-
emplavi et refeci et ipsi creditori dedi eo quod
ipso debitore citato et se debitorem confi-
tente et refectioni instrumenti non contradicente et
dicto creditore iurante illud sine fraude a-
misisse prout in ista scriptura publica
facta manu talis notarii patet continetur.
Si autem debitor legittime citatus et non
comparuerit ipse vel alius contradicere nolens
refectioni instrumenti probabit creditor item sa-
cramentum ut supra hoc addito quod iurabit
quod non est sibi de dicto debito satisfactum vel
tantum ex eo recipere debet. et post hec fiet preceptum
notario qui scripsit ut supra hoc mutato quod
in instrumento precepti dicetur: ipso debitore le-
gittime citato et non comparente. et hoc idem dicetur
in subscriptione notarii. Sed si debitor ve-
niens et neget se debitorem et refectioni
instrumenti se opponat dicens simpliciter se
solvisse. non tamen ostendens principale
instrumentum debiti cancellatum penes se esse
statuet iudex ipsi debitori terminum in-
fra quem solutionem probet. quem si non probaverit
recepto sacramento predicto a dicto creditore
precipietur: et fiet refectio instrumenti. Si vero
probabit solutionem non fiet refectio instrumenti.
Verum si debitor principale instrumentum debi-
ti cancellatum penes se esse ostendat. tunc
incumbet honus probationis ei qui affirma-
tivam proponit. quod per rem nam affirman-
tis non autem negantis aliqua est probatio.
Si enim dicet debitor ecce habeo instrumentum
debiti cancellatum quod quidem redditum est. et
cum per cancellationem cyrographi tollatur
obligatio naturalis sum a debito liberatur. quod quidem
neget creditor dicens instrumentum red-
ditum non fuisse. iudex imponet ipsi debito-
ri ut probet redditionem instrumenti. Si autem cre-
ditor dicet se perdidisse instrumentum. et illud

16

ad debitorem sine causa peruenisse. interpretatur
probatio creditori ut probet se pecuniam dedisse. Et
ideo in huiusmodi non est tutum affirma
tiuam imponere. prestitum uel quam iustam causam
fouet. et dubitatur de perfectione probationis.
cum plerumque omnis honor probationis impli
catum sit et graue. Ceterum nota quod si uel
debitor confiteatur. siue cautionem non ueniat.
siue solutionem uel redditionem non probaue
rit. siue alia causa interuenerit. quare restitui
atur instrumentum semper tamen in instrumento precepti
quod fiat uidetur nota defectionem instrumenti. et etiam
in subscriptione nominis notarii restituentis
instrumentum faciendam esse mentionem quo processu
et qua causa instrumentum restituatur. Quibus ex causis
reddatur instrumentum suspectum et quo modo arguitur falsi.

Licet soli originali publico in
strumento fides adhibeatur ut dictum est supra.
in ultimo capitulo quod sit exemplar et quid exemplum
aliquibus tamen casibus derogatur fidei instrumenti
et suspectum redditur. Primo ex persona
producentis. id est propter eum qui instrumentum
produxit in causam. qui quod consueuerit. uel
aliquando conuictus falsa in causis aliis produ
xisse instrumenta. Secundo ex persona scribentis.
idem notarii qui illud instrumentum scripsit.
eo quod falsa consueuerit scribere instrumenta. Tertio
suspectum est instrumentum ex ipsa scriptura. uidelicet
quia in ea est aliqua anticipatio. id est abolitio
uel rasura. uel cancellatura et tunc opor
tet eum qui producit probare ueritatem quod
si non fecerit presumitur falsarius. Calump
niosam enim scripturam uim optinere
non oportet. Si uero aliquis dicat se pati
esse aliquod instrumentum contra se productum fal
sum arguere. et propterea illud postulet si
bi adhiberi debet prius inscriptionis
paginam apud iudicem competentem depo
nere. id est se obligare ad penam talionis
nisi probauerit quod intendit. licet hec inscrip
tio de consuetudine non seruetur. Item debet
iurare quod existimans se posse arguere fal
sum petitur illud sibi exhiberi. Et hoc
secundo debet iudex necessitatem imponere.
illi qui produxit instrumentum ideo uidetur contra
xisse ut iterum producat. nisi iuret se non
habere illud. nec dolo malo desiisse habere.
et quod reuera ipsa carta sine dolo suo dep
dita est et quod productio illius sibi est impos
sibilis. Quod si ita iurare noluerit aliam
quod non patitur penam sed instrumento uel ca
pitulo producere nulla habetur fides. Si
autem produxerit instrumentum ille contra quem
opposita est exceptio de falso comprobare uo
luerit fidem et ueritatem instrumenti. licebit
ei contra quem productum est probare falsitatem.
si tamen ante sententiam uel post sententiam pendente
appellatione quia si non ita fiunt quo falsitas
ante sententiam et non est appellatum uel si est
appellatum si confirmata est per appellatio
nem prima sententia si licet postea de fal
sitate proponere querelam et ideo quia sententia
approbauit fidem instrumenti. Si uero autem sen
tentiam non fuit habita quod de falso licet
postea proponere et si probabitur falsitas retrac
tabitur sententia enim si non fuit appella
ta. Nota tamen quod ad improbandum aliquod
publicum instrumentum non sufficiunt duo uel
tres testes quia saltim in quolibet instrumento
sunt duo testes et tabellio qui pro tertio tes
te censetur. Sed si quatuor uel quinque te
stes habere opinionis dicerent contra publicum in
strumentum magis credendum est testibus quam instrumento
sunt tamen quedam publica instrumenta contra que
probationem in contrarium non recipimus. scilicet
contra confessionem a tutore in inuentario. per
conscripto. et a tribus testibus subscripto facta.
et etiam contra confessionem a muliere factam
in publico instrumento in quo confessa fuit se
aliquid pro intercessione recepisse. Porro
contra priuatum instrumentum potest probari contrarium
etiam per duos testes omni exceptio

ne maiores. **De comparationibus litterarum. Rubrica.**

QUIA comparatio litterarum fidem facit aut complementum que derogat instrumentis publicis et privatis, ideo videndum est scilicet quomodo et quando fiat et per quos et quis sit eius effectus. Fit autem comparatio litterarum ex publico instrumento hoc modo. Tu produxisti contra me instrumentum alicuius tabellionis. Ego vero derogare fidei illius instrumenti dico illud non esse scriptum manu illius tabellionis cuius nomen subscriptum est in eo, et ad hoc probandum induco aliud instrumentum quod vere constat scriptum esse manu illius tabellionis, quod apparet esse dissimilis forme et littere. Et probo intendo quod ille qui scripsit istud non scripsit illud. Item e contra ego induco aliquod instrumentum quod quidem dicitur esse suspectum et scriptum alterius manu quam illius qui scriptus est. Ego ut plenum esse verum induco aliud instrumentum quod vere constat esse scriptum manu illius eiusdem tabellionis qui nullo suspecto subscriptus est, et est consimilis littere et forme cum illo suspecto. Unde probo fidem facio quod verum est. Fit autem ipsa comparatio litterarum quando non superest, id est quando non vivit vel haberi non potest ille tabellio cuius nomen subscriptum est in instrumento, et tunc est facienda comparatio litterarum tabellionis et signorum vel notarum ad plenam fidem. Quando vero tabellio superest non est facienda comparatio litterarum, quia per auctorem instrumenti declaratur fides. Sufficiat enim quod ipse dicat se scripsisse vel non. Est autem comparatio facienda ab illis et per illos qui bene noverunt formas et figuras litterarum et varietates, et debet prestari sacramentum ab eis quod non lucri causa, non inimicitiis, non gratia ipsam comparationem facient. Item debet iurare ille qui instrumentum producit ad comparationem et ille qui petit fieri comparationem quod quia non habet aliam ydoneam probationem et fidem venit ad comparationem faciendam, et quod nichil egit vel machinatus est per quod possit veritas abscondi. Effectus autem comparationis est ut ex ea secundum plena colligatur fides, licet quandoque prudentia videtur omnino credatur comparationi. Et est ratio quare soli collationi et comparationi non sit habenda plena fides, quia litterarum dissimilitudinem sepe quidem tempus facit. Aliter enim scribit quis iuvenis et robustus, et aliter senex et tremens. Sepe autem et langor hoc facit. Item calami et atramenti mutatio aufert per omnia similitudinis puritatem.

De operis conclusione et actione gratiarum.

ECCE IAM quicquid ego Rolandinus humilis notarius minister circa tabellionatus offitium a principio huius operis in mente concepi, est ad affectatum finem de habundanti Christi misericordia et bonitate deductum. Et quoniam multa male vel bene minus bene dicta sunt esse non ambigo, illa legens quilibet sciat mei scribentis venisse de proprio. Siquid autem in hoc opere bonum est, de solius divine misericordie munere processisse. Itaque defectus et errores michi, bona vero soli bonorum omnium tribuantur auctori, cui laus et gratiarum actio, honor et gloria in secula seculorum. AMEN.

Rubrica de gloriosa virgine beata Maria.

O DULCISSIMA gloriosa virgo beata Maria, sicut habuisti maximam compassionem filii tui domini nostri Ihesu Christi cum vidisti eum in cruce pendentem et deprecor ut habeas maximam compassionem mei in omnibus necessitatibus et angustiis meis et omnibus filiis

et sororibus mei

TRACTATURI de arte notarie primo
videamus quid sit notaria et quid notarius et
quot nominibus nuncupetur. Secundo quot
et que sint principales partes notarie. No-
taria est negotia hominum publice et au-
tentice notare. quia non omnis scriptum notariorum publicum
et autenticum est. sed illa solummodo que in publicam et au-
tenticam redigitur formam. et dicitur notaria a noto no-
tas quia in notis debet redigi. Unde in aliquibus locis
rogatarii appellantur notarii quia sunt note instrumentorum. Qui
ideo etiam vocantur rogatarii eo quod illas rogatur ta-
bellio scribere. et ex illis rogatur facere instrumentum. Dici-
tur etiam protocolla a prothon primum et collatio. id est prima
collatio. Conferunt enim primo ad invicem partes
quod velint facere. et ex illa collatione fit protocollum sive
rogatio. dicitur autem a notaria notarius. Et est notarius persona pri-
vilegiata ad negotia hominum autentice conscribenda
qui etiam diversis nominibus nuncupatur. sed quantum ad sub-
iectum et essentiam una est diffinitio quecumque.
nomine nuncupetur licet in nominibus aliquando vel sit diffe-
rentia secundum differentes actus. Dicitur enim notarius tabel-
lio sive tabellarius ab hoc actu quia notabant olim in ta-
bulis. Dicitur scrinearius quia scripta eorum olim ubi
nunc tenebuntur reponebantur in scriniis vel quia ita-
bellio sicut in scrinio debet secretum et tutum esse
quicquid ei in fide committitur. Dicitur etiam servus publicus
quia eius offitium est ad publicam utilitatem inventum.
Dicitur librarius quia sicut libra debet omnia ad suum offitium
spectantia equa lance iuste et fideliter ponderare. Et
dicitur scriba a scribendo semper tamen ut dictum est una est dif-
finitio. Sunt autem tres principales partes nota-
rie. quia notarii offitium in tribus principaliter consistit.
scilicet primo in contractibus secundo in ultimis voluntatibus
tertio in iudiciis de quibus tribus partibus per ordinem est
videndum. et primo de contractibus. Sed quia contractus fiunt ex pacto
inito inter partes. et ex contractibus et pactis fiunt scripture. publi-
ce que appellantur instrumenta. Idcirco primo videndum est
quid sit contractus et de contractuum divisionibus et quot et que in contrac-
tibus exigantur. Secundo de pactis et pactorum divisi-
onibus. Tertio de instrumentis et instrumentorum fide. Quid sit contractus.

CONTRACTUS est proprie ultro citroque obligatio. Et dicitur contractus quasi
citroque. id est hinc inde contrahitur obligatio. contractus
ligatio. ideo dicitur proprie. quia contractus aliquando sumitur communiter.
proprie. et secundum dictam diffinitionem. aliquando improprie.
aliquando magis improprie. Proprie dicitur contractus quando ul-
tro citroque. id est hinc inde contrahitur obligatio ut emptio
venditio locatio conductio. Venditor enim obli-
gatur emptori ad rem tradendam. et emptor ob-
ligatur venditori ad pretium solvendum. Item locator
obligatur conductori ut sinat eum uti re locata. et conduc-
tor obligatur locatori ad mercedem solvendam.
Et generaliter proprie dicuntur contractus ubi sunt mutue permissio-
nes et obligationes hinc inde interveniunt. ut est contractus emptionis
predictus videlicet librorum. Improprie dicitur contractus quando
solum una pars alteri obligatur et non econverso. quia licet ibi
oriatur obligatio hinc inde tamen contractus tamen dicitur licet im-
proprie et abusiva significatione. Magis improprie dicitur
contractus quando ex nulla parte oritur obligatio sed liberatio
ut est in transactione ex qua non oritur obligatio im-
mo facta dissolvitur. Item contractuum alii sunt no-
minati alii magis innominati. Nominati sunt emptio
venditio locatio conductio commodatum depositum
mutuum societas et pignus. qui ideo nominati dicuntur
eo quod unum quodque eorum vocabulorum alteri significationem
suam attribuere non potest. et quodque nomen suum ita pro-
prie et stricte sibi attributum est. ut illud alteri contractui
accomodari non possit. Unde emptio et venditio non
potest dici locatio vel commodatum nec econverso. In-
nominati contractus sunt do ut des facio ut facias do ut
facias et facio ut des. de primo contractu innominato scilicet
do ut des est exemplum in permutatione do enim tibi
domum meam ut tu des michi vineam tuam. de
secundo scilicet facio ut facias potest poni exemplum ut
permitto tibi scribere librum eo quod tu permittis michi
edificare domum. De tertio scilicet do ut facias est exem-
plum ut do tibi equum eo quod permittis scribere librum.
de quarto scilicet facio ut des est exemplum ut permitto te
docere artem pellipariae et tu permittis michi dare .x.
corios fuinarum. Qui ideo dicuntur innominati contractus
eo quod nomina eorum sunt ita vaga quod aliis nominatis contractibus
possunt accomodari. Unde do ut des potest accomodari emp-
tioni et venditioni. Venditor enim dat rem ut emp-
tor det pretium. Item do ut facias potest accomo-
dari locationi et conductioni quia conductor dat mercedem
vel pensionem eo quod locator faciat. id est permittat sibi pati-
entiam utendi. Magis innominati contractus dicuntur
pacta que ideo dicuntur magis innominati eo quod accomo-
dari possunt nominatis et innominatis contractibus. Unde emptio
et venditio est pactum. et do ut des et ceteri innominati con-
tractus sunt pactum quia pactum est adeo generale nomen
quod omnibus contractibus potest accomodari. et quia omnia continet que
fiunt cum obligationis contrahende vel tollende. Visis
igitur diffinitione et de divisionibus contractuum restat
videre quot et que in contractibus exigantur. et ex quibus consistunt.
Sed quando contractus constant ex tribus. scilicet ex personis rebus et
obligationibus ideo de unoquoque videndum est. et primo de per-

sonis 7 eaz diuisionibꝫ 7 q pso[n]e se obligare p[os]s[un]t
q[ue] [con]tra[c]tum reddu[n]t inutilem. Exp[osi]t[i]o[n]is diuisi

Expo[s]i[ti]o[n]is sex diuisio[n]es [con]ti[n]et. De p[er]so[n]is 7 p[ri]ma
sunt. Prima diuisio e[st] talis. diuisio[n]ib[us].
O[mn]es ho[min]es aut su[n]t masculi aut femine aut her
mofrodite. Masculi su[n]t q[ui] agu[n]t 7 gignu[n]t. fe
mine q[ue] patiuntur 7 pariu[n]t. Hermofrodite q[ui]
clinat utrumq[ue] sexu[m] masculinu[m] uidelic[et]
7 femininu[m] in stru[m]. (habent) S[ed] si magis incalesca[n]t 7 p
ualet femineus sex[us] censetur femina. Si u[er]o
p[re]ualet masculin[us] sex[us] censet[ur] masculus. Secu[n]
da diuisio e[st] q[ui]a p[er]so[n]e alie su[n]t nate alie nascitu[r]e.
Nate su[n]t que ab utero matris sep[ar]ate e[st] et deuenit i[n]
lucem. Nascituri q[ui] [con]cepte su[n]t in utero matris.
7 p[ro] iam natis habetur. Tercia diuisio e[st] quia
o[mn]is homo aut e[st] lib[er] aut e[st] s[er]uus. S[er]uus e[st] q[ui] nasci[tu]r
de ancilla u[e]l qui capit[ur] de hostium potestate qui
s[er]ui etiam ma[n]cipia dicuntur .i. ma[n]u capta.
Ite[m] etiam s[er]uus e[st] minor .xx. annis q[ui] ad p[re]ciu[m] p[ar]
ticipa[n]dum u[e]l alio iusto titulo patit[ur] se uendi
dari u[e]l alio iusto titulo alienari alicui lib[er]e u[e]l
com[m]ercitati 7 ca[usa] n[on] ignarus sue [con]dic[i]o[n]is si e[m]ptor
u[e]l acceptor illi [con]dic[i]onem ignoret. 7 uenditor
in u[er]itate p[re]cium p[er]cipet. S[ed] 7 s[er]uor[um] multe
diuisio[n]es su[n]t de quib[us] nichil ad p[re]sens. Lib[er]i
dicuntur nati de lib[er]is parentib[us] u[e]l saltem de
libera matre. q[ui]a lib[er]i secuntur [con]dic[i]onem matris
7 n[on] patris. Lib[er]or[um] alii sunt ingenui alii libertini.
Ingenui su[n]t q[ui] statim ut nati su[n]t. lib[er]i su[n]t si
ue nascantur ex duob[us] ingenuis siu[e] ex duob[us]
libertinis siue ex alt[er]o ingenuo 7 alt[er]o libertino.
S[ed] 7 si q[ui]s nascat[ur] ex matre lib[er]a 7 patre s[er]uo inge
nuus lib[er] e[st]. Libertini dicitur q[ui] ex iusta s[er]uitute
manumissi su[n]t. Quarta diuisio e[st] q[ui]a p[er]so[n]e
alie su[n]t sui iuris alie iuris alieni. Sui iuris
su[n]t lib[er]e p[er]so[n]e patres familias 7 matres q[ue] f[ac]te
su[n]t sui iuris morte parentum u[e]l p[er] emancipa
tionem u[e]l alio legittimo modo. Alieni iuris s[un]t
s[er]ui. Item filii familias q[ui] ex iustis nuptiis
p[ro]creati su[n]t. siue obtineat primu[m] locum filio
r[um] .s. q[ui] s[un]t nati ex nob[is] 7 uxorib[us] n[ost]ris. siue ul
teriorem locum ut nepotes 7 p[ro]nepotes 7 dein
ceps [con]ti[nu]e ex masculino sexu descendentes. Ite[m]
(om[n]es) cum ho[min]es sit u[e]l s[er]uiu[n]t filii fit quinta diuisio
filior[um]. q[ui]a filior[um] alii su[n]t legittimi 7 n[atur]ales a
lii legittimi t[antu]m alii n[atur]ales t[antu]m alii nec legit
timi nec n[atur]ales. Legittimi 7 n[atur]ales su[n]t q[ui] pro
creantur ex legittimo [matri]monio. Legittimi t[antu]m

su[n]t adoptiui. N[atur]ales t[antu]m q[ui] nati su[n]t ex [con]cubina
unico 7 indubitato affectu [con]uicta. Nec le
gittimi nec n[atur]ales su[n]t spurii ex incestuoso
coitu nati. Item fit sexta diuisio q[ui]a p[er]so[n]e aut
su[n]t legittime etatis aut n[on] legittime. Legittima
etas e[st] a .xxv. annis sup[ra] 7 hi etatis ho[min]es dica[n]t[ur]
maiores. n[on] legittima etas e[st] a .xxv. annis infra
7 ho[min]es hi etatis dicantur minores 7 n[on] legitti
me etatis. Hor[um] minor[um] alii dicantur pub[er]es a
lii impub[er]es. Pub[er]es su[n]t a quatuordecim annis
s[upra] masculi 7 a .xii. annis s[upra] femine. 7 hii etiam
dicantur adulti 7 adolescentes. Impub[er]es u[er]o
su[n]t masculi minores .xiiii. annis 7 femine
minores .xii. 7 hii [etiam] uocantur pueri 7 puelle
7 si patrem n[on] h[abe]nt uocantur pupilli 7 pupille.
Hor[um] impuber[um] alii su[n]t infantes 7 hii su[n]t a die
natiuitatis masculi 7 femine usq[ue] ad septimu[m]
annum. Alii su[n]t p[ro]ximi infanti 7 hii su[n]t a septi
mo anno sup[ra] usq[ue] ad nouem 7 dimidiu[m] femi
ne 7 usq[ue] ad .x. 7 dimidium masculi. Ab inde u[er]o
usq[ue] ad .xiiii. masculi 7 usq[ue] ad .xii. femine
dicantur p[ro]ximi pub[er]tati. Et h[ec] de p[er]sonar[um] 7 etatu[m]
diuisionib[us]. Igitur uidendu[m] e[st] que p[er]so[n]e reddu[n]t
[con]tractum inutilem. De [con]tractibus inutilibus rat[i]o[n]e p[er]

Obligi[ri] possu[n]t ex uniu[er]so .xiii. so[n]ar[um] .xx.
P[er]so[n]e quar[um] r[ati]one [con]tractus ab eis initus
regulant[er] initiatur 7 inutilis redditur. Sol[um] re
gulant[er] dictum e[st]. q[ui]a aliqui ex eis in aliq[ui]b[us] se p[ossu]
su[n]t casib[us] obligare. ut inferius apparebit. Su[n]t
aut[em] ex ill[is] quedam q[ue] [con]tractum uitiant r[ati]one etatis
ut infans 7 maior infante 7 p[ro]ximi pub[er]tati
7 pub[er]es quedam r[ati]one [con]dic[i]o[n]is ut filius fa.
7 s[er]uus. Quedam r[ati]one morbi ut furiosus mu
tus 7 surdus. Quedam r[ati]one delicti ut p[ro]dig[us]
h[er]eticus apostata [com]mittens crimen lese maiesta
tis 7 eq[ui]b[us] o[mn]ib[us] p[er] ordinem e[st] uidendu[m]. Infans
i. minor .vii. annis nec naturalit[er] nec ciuilit[er]
obligatur. nec alium sibi obligare pot[est]. Ma
ior infante tenetur solum de sp[on]salitiis [con]t[ra]
[ctu] n[on] de alio. P[ro]ximi pub[er]tati aut h[abe]nt tutore[m]
aut n[on]. Si h[abe]nt tutorem [con]t[ra]h[en]t cum ipso tutore
nec n[atur]alit[er] nec ciuilit[er] adstringitur. Si u[er]o [con]t[ra]
h[abe]t cum extraneo auct[orita]te tutoris obligat[ur] ciui
lit[er] 7 n[atur]alit[er]. licet si deceptus sit possit restitui.
S[ed] si careat tutore obligatur n[atur]alit[er] t[antu]m 7 n[on]
ciuilit[er]. 7 sola n[atur]al[is] obligatio e[st] inefficax ad a
gendu[m]. Exceptis duob[us] casib[us] in quib[us] n[atur]alit[er]
7 ciuilit[er] obligat[ur]. q[ua]m tutore careat. s. de [con]tractu d[e]

s[oluto] a... p[otes]t ... obligari

quo factus est locupletior. et qui dolum commisit. quia ratione doli tenentur in solidum. Pubes .i. maior .xiiii. annis masculus vel .xii. femina. sed tamen minor .xxv. sive pater familias sit. sive filius familias tenetur ex contractu inito a principio sine suo et ex consensu tutoris facto cum de eo. nisi in duobus casibus. scilicet si grande damnum passus sit .i. maius dimidia iusti precii vel fraude ipso solum interesse sit .i. quod dolose deceptus sit a tutore in quibus duobus casibus non tenetur ex contractu inito a tutore. De his autem que gesta sunt cum ipso pube sive adulto distingue quia aut habet curatorem aut non. si habet curatorem non obligatur sine curatoris auctoritate. Si sine habet curatorem obligatur ipse adultus civiliter et naturaliter. Verum tamen si deceptus est. etiam pro modico dampno vel etiam minori dimidia iusti precii dummodo non sit minima quod pretor iudicet maiori vel summe esse restitutionem in integrum petere potest. toto tempore minoris etatis. et ea finita infra quadriennium continuum. Et hanc restitutionem petere potest de rebus quas amisit sive est de re quam dedit et de his que non acquisivit sive de lucro omisso sive hoc est si delatam hereditatem repudiavit. Item de eo quod alicui honori se implicavit. hoc est si pro alio fideiussit. Et adhuc restituetur debet probare se minorem esse et se deceptum. quia non eo ipso quo minor est deceptus intelligitur. Sed fallit in quinque casibus in quibus minor de contractu ab eo inito non restituitur etiam si probet se deceptum. Primus casus est si mutaverit statum vendendo se vel alteri alienando adoptivum vel licentia principis quod quia mutatur non restituitur. Secundus casus est si maiori parte rei vel summe propositum gerentur .i. si petit restitutionem pro minima parte in qua dicit se deceptum. quia melius est quod dampnum recipiat in ulla minima parte quam tot contractus infringatur. Tertius casus est si minor sit usus et iure communi ut quia adiit hereditatem locupletem vel emit fundum in communi et prius nate res cum perierunt vel fundus mortuus est non enim tunc restituitur quia non videtur esse deceptus. si usus est iure communi. Nam non est licet damnum. sed in consulta facilitas probet restitutionem. Quartus casus est si dolum commisit quia deceptis et non decipientibus iura subvenerunt. Quintus casus est si corporaliter iuravit se non venturum contra actione minoris etatis. quia sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum perpetuum inviolabiliter custodiri. Sextus si iuravit per eum vivum dolum se maiorem non restituitur nisi probet per argumenta scripta ista .i. per instrumentum publicum factum de die nativitatis. qui

qui dolo tenentur iuravit non habebit .xxv. annos. Sed si habet uller probare protestationem non auditur. Filius familias qui subiectus est potestati patris vel avi vel proavi cum ipso patre avo vel proavo nec naturaliter nec civiliter obligatur. quia unius in potestate eadem est persona patris et filii nisi de castrensi vel quasi castrensi peculio quia de his cum patre contrahere potest. eo quod in castrensi est quasi tanquam pater familias habetur. Sed si cum alio quocumque quis contrahit naturaliter et civiliter obligatur non tamen eciam patris pro mittit obligare sine suo consensu. Verum tamen fallit in voto et in mutuo de quibus non obligatur. quia si vovet aliquid rei publice se daturum non tenetur secus si vovet deo vel pro ta si monasterium sit ingressus quia ad hoc astringitur etiam patre non consentiente. In mutuo vero licet naturaliter et civiliter obligetur. defenditur tamen per exceptionem macedonianam senatus consulti quod quidem est odiosa inventa .s. in odium feneratorum. et propterea non potest filius familias eam remittere. nec ipsi exceptioni renuntiare quia non in suum favorem sed in odium feneratorum inventa est. Unde si pecuniam vel eam fecerit eo tempore quo erat filius familias accepit mutuo non tenetur ad eam reddendam ipse vel pater eius. Fallit tamen in hiis sequentibus casibus in quibus ipse vel pater de mutuo contracto a filio tenetur. Primus est si filius familias se patrem familias publice mentitum dicit. Secundus est ratione publice ignorantie. ut quia publice pater familias plerisque videbatur sic agebat sic contrahebat sic muneribus fungebatur. Tertius si pupillus sine tutoris auctoritate vel adultus sine curatoris auctoritate mutuavit filio familias. Quartus si mutuatum in rem patris versum sit. ut quia dotavit sororem. vel familiam patris nutrivit. vel quia solvit creditori patris. quia tunc tenetur pater ad illam pecuniam reddendam. Quintus si mutuum accepit usque ad illam quantitatem quam pater non debet recusare ei dare quando alibi degebat causa legationis vel causa studiorum. Sextus si pater consensit vel mutuum accepit vel presens non contradixit. vel si filius destinavit patri litteras quod mutuum accepit pater non improbavit actum filii. Et intellige de patre qui habet filium in potestate filius enim familias suo filio consentiendo qui est in avi potestate non facit ut cesset exceptio macedoniana. Septimus si mutuum accepit ut liberaret se ab alio creditore quem non poterat removere. Et nota quod licet in appellatione pecunie large omnia sumptum contineatur. quicquid est in numero pondere vel mensura hic tamen stricte sumitur. solum pro illa pecunia que est

Et nota quod pubes .i. maior .xiiii. annis masculus et .xii. femina semper debet interrogari si habet curatorem an non in quo libet contractu quia si dixit se habere necessarium est consensus curatoris sed si dixit se non habere facienda est mentio hoc modo. Interrogatus interrogatus si curatorem habet ipso vero respondente se non habere dedit vendidit et cetera et cetera.

immuo et hoc e q dicit filium famili as n teneri de mutua pecunia .s. de illa q consistit immuo sed si accepit aliquid q consistat in pondere ul mensura q tunc tenebitur nisi fuit adhibita fit a creditore. ut puta q credit filio famili as frumentum uinum uel oleum ut huius distinctis ultra pecunia. Jt nota q exceptio macedoniani datur n solum filio familias sed et heredi et fideiussori. Vn eadem exceptione defenditur fideiussor. Jtem nota q qn filius fa. ht castrense ul quasi castrense peculium tunc cessat macedoniani usque ad quantitatem peculii. Seruus cum dno suo ciuilit n obligatur. sz cum extraneo pactum pot acquirendo. na expressum dni ht in stipulandi. Alienum uo efficaciter non obligatum cum pmi orum reputetur. Sz ex eo qtu dns quatur de peculio suo. ul de eo q in rem .i. utilitate dni uersum e. ul q iussu .i. de qtu fco ab eo in filii dni. fallit tn in tribus casibus in quibus dns fr de peculio suo n tenetur. Si cum suis dedit ul uouet. ul fideiubet extra cum peculiarem. Furiosus ul mente captus tpre furoris contrahe n pot eo q cum qtc fieri non possit sine consensu ipse expressi ul tacite consentire n pot. Verz tn si cohibit mente capta ul sibi dilucida interualla qtc tunc ab eo initus ualet. Mutus. Surdus q in pus morbis n ablaborat contrahere non psunt q stiplo ht pmissionem et pensionem fieri. et hui qui stiplatur uerba pmittentis. et qui sol audire debet q pmittit fuit n psunt. et h intelliguntur de ipsis in mitto surdo q tpre qtc pcedo morbo laborabat. Prodigus cui bonis e interdictum non obligatur. Heretici. Apostata. Comutes cum lese maiestatis n possunt ohere q hui psonis interdictum e a lege contrahendi commertium. et n contracte cum eis inutiles sunt.

Ceterz licet mulier n sit de pdictis .xiii. psonis q se obligare n psunt. et licet mulier se suo nomine obligare psit. q tn in fideiussione regula n obligatur adiuuatur bnficio uelleiani senat consulti. Videndu e qn in fideiussione obligatur et qn n. i. qn se iuuare pot hoc beneficio et qn n. Igitur si mulier fideiubeat pro alio ul si pro ber fideisorem pro alius obligatur. aut si pro alio se constituit debitricem aut si rem suam pro alio pignori obligauit. nec tenetur ipsa nec ei fideiussor nec res sua a pignore pro alio obligata etiam si sit uir ul filii p quibus h fecit. Sunt tn sex speciales casus in quibus mulier fideiubendo tenetur et h bnficio n iuuatur. Primus e si mulier fideiussit pro pecunia illa q data e alicui dno ad manumittendum pro pro manumittendi. sui. Secundus si intercessit pro dote alicuius mulieris. Tertius si mulier renuntiauit auxilio uelleiani senat consulti q suo fauore e inductum e. et tn ualet renuntiatio. si ceteroqui tenetur deinde ipsi bnficio. Quartus si acceperit ptium ul aliquid loco ptii pro intercessione. Quintus si uoluit decipere creditorem sciens se tuta. hoc senat consulto cum creditor ignoraret singularitatem enim eam n calliditati subuenitur. Sextus si intercessit ul pignus ad fideiussorem dedit pro alio. et pt biennium a pa cautione numerandum. iterz ad eadem obligauit ul pignus ul fideiussorem dedit. Sibi enim debet imputare si ultro firmauit q sepius potuit cogitare et cauere. Videtur enim ex talibus pluralitate tpris n pro aliena obligatione sz pro sua se alligare et ex secunda cautione se obnoxiam facere. Jnfra biennium aut si iterz se ad idem obliget n sibi pudicere. q ex sequentia sue singularitatis in secundam uidetur incidisse iacturam. Vn ursus de casibus .vi. cum hoc. Casibus in senis mulier spondendo tenetur. Pli bertate. pro dote renuntiet et si Accipiat ptium capiat caueat q secundo. Jtem nota q mulier fideiube ul se obligare n pot pro uiro etiam q literz cum q renuntiet. q tunc uidetur donare. Viro et uxore et uxorem prohibitum e donatio inter se pro nuptias ul cum mortis non e tn prohibitum uir non pse obligari pro uxore n precessit in comodum mulieris. Et nota q ubi cum q n e fideiussio mulieris cessat bnficium uelleiani. Igitur in sol de psonis que qtcm reddunt inutilem q n solu rone psonarum immo et natura rerum qtc uitiantur. indendu e de rebus sup quibus et de quibus obi n potest.

Res q quam sunt de inutilibus qtcbus tractat sup quibus inter phibetur et quam nra Rex. inhibere contrahi n pot. Jure phibitum e alienatio ptium minoris .i. impuberis et omnium rerum ipsi minoris et eque suaruo suari possunt. ut auri argenti ptosarum uestium et omnium illarum rerum q tpris pluralitate n pereunt. nisi illa interueniant q in hi medi alienationibus debent solemnitate interuenire solent que q dem sunt ista videlicet. Primo ut fiat alienatio ob e alienum .i. immineat debitum q sibi solui urgeat creditor ul ex quo ad minori usurarum one pgrauetur. Secundo q fiat cum auctoritate tutoris. Tertio ut iudicis decretu interueniat. q decretum cum multa iudicis diliberare interponi debet. quibus aut discussis omnibus e de

uertere duo folia ubi tractat hoc

tem interrogatione in continenti antequam ad aliud actum divertant debet fieri responsio. Et ideo neque mutus neque surdus neque infans stipulationem contrahere possunt. nec etiam absentes quoniam exaudire se invicem debent. Item inutilis est stipulatio ratione dissensus ut si stipulor unum et tu promittis aliud. Item inutilis est stipulatio contracta super impossibili conditione ut si celum digito tetigero. Item est inutilis si ex causa turpi descendit. ut puta si stipulor fieri homicidium vel sacrilegium. Item est inutilis stipulatio si fiat per metum vel dolum. Item est inutilis detractione conditionis vel adiectione inutilis vel adiectionis ut si stipulor pure et tu respondes sub conditione. Item nulla est stipulatio ratione apposite persone ut si stipulor alteri cuius iuri subiectus non sum. Invicem enim sunt stipulationes inventae ut unusquisque sibi acquirat quod sua interest. Sed si stipuletur quis alteri cuius iuri subiectus est. ut puta filius patri vel servus domino valet stipulatio et ex illa stipulatione acquiritur patri et domino. Sed alteri quam predictis personis non potest quis stipulari nisi sua intersit. Unde si stipulor alterius dari cuius nomine dari mea interest tenet stipulatio. ut puta si stipulor dari creditori meo vel procuratori vel tutori vel similibus personis. licet ex tali stipulatione solus ego agere possim et non ille cui stipulatus sum dari. In casu tamen ex mea stipulatione agit ille cui dari pactus sum. ut si tutor paciscatur dari pupillo vel curator furioso vel actor universitati. Item et si procurator absentis stipulatus est dari domino. Verum tamen licet alteri stipulari vel paciscari nemo possit. nisi ut dictum est supra sit tamen. adiciat penam stipulatio pene tenet sibi dabendi. ut si ita stipuletur promittis quod dabis ticio C. et si non dederis ei dabis michi duplum pene nomine ultima stipulatio pene tenet licet principalis non teneat. Unde cogetur ille nisi dedit ticio C. dare michi penam. Quando autem pena possit exigi et quando non habetur infra ubi tractatur de pactis. Verum quia interdum obligationes non tenent nisi renuntiationibus appositis ideo circa de renuntiationibus subinfertur.

De renuntiationibus. R.

Defensiones exceptiones et beneficia a legibus sunt quedam in favorem quedam in hodium introducta. Unde contingit quod ille pro quo quibus vel quarum occasione introducta sunt per illa convincetur ne teneantur de illis obligationibus quas fecerunt. Verum quamvis regulariter traditum quod licitum est renuntiare hiis que pro se sunt introducta. Aliquando tamen sunt defensiones exceptiones et beneficia quibus renuntiari non potest. et si renuntiatum renuntiatio non impedit. quominus ipsa beneficia et exceptiones opponi possint. Aliquando vero sunt quibus renuntiari potest. et renuntiatio factum tenet. et ille per se quem ante renuntiationem per illa beneficia iuvabatur. Aliqua autem sunt quibus quo ad quod renuntiari potest et quo ad quod non. Est igitur de singulis videndum et primo de illis quibus renuntiari non potest. Beneficium macedoniani senatusconsulti competit filiofamilias qui pecuniam mutuo accepit sine patris voluntate et non solum competit ei interim dum est in potestate patris verum etiam postquam factus est sui iuris et etiam competit heredi ipsius filii fa. et ei fideiussori. Et huic beneficio quia introductum est in hodium feneratoris renuntiari non potest. Beneficium restitutionis competit minoribus toto tempore minoris etatis. et eo finito infra quadriennium continuum si in minori etate decepti fuerint eorum facilitate vel adversarii calliditate. Et huic beneficio non potest renuntiari quia eo ipso deciperetur si renuntiaret minor. Beneficium ut quis condempnetur in quantum facere potest et non ultra. i. habita ratione ne egeat. competit marito et ei patri quando convenitur ab uxore et competit uxori et ei patri quando convenitur a viro. Item competit patrono quando convenitur a liberto. Item competit socio quando convenitur a socio. Item competit patri quando convenitur a filio vel a filia. et huic beneficio non potest renuntiari. Beneficium quod dicitur quod dicit ne liber homo ob es alienum obligetur. et huic beneficio renuntiari non potest. quia hec renuntiatio esset dampnosa et contraria libertati. Beneficium seu privilegium fori quod competit forensi. dicitur quod reus debet conveniri sub suo iudice. quia actor sequitur forum rei et non reus forum actoris nisi in quibusdam casibus. Et huic privilegio fori solo pacto non renuntiatur: sed adhuc ut reus possit etiam alibi quam in suo foro conveniri promittet solutionem facere ubicumque fuerit petitum ab eo. quia ibi tenetur solutionem facere ubi se convenit. Beneficium seu privilegium fori quod competit clericis dicitur quod licet clericus de iure communi subiectus sit iudici seculari per privilegium tamen potest declinare et dicere quod velit tamen coram suo episcopo respondere. Et huic beneficio iure canonico non renuntiatur: quia est introductum in favorem totius clericatus et non alicuius clerici specialis. Exceptio non numerate pecunie sive non tradite vel reddite rei aliquando competit. infra duos

N

renuntiatio facta postea non [illegible]

annos aliquando infra .xxx. dies aliquando infra annum aliquando infra tres menses. Ecce enim debitor qui confitetur se mutuo pecuniam accepisse quam non recepit potest opponere exceptionem non numerate pecunie infra duos annos a die confessionis facte. Creditor enim qui confessus est se sub spe future numerationis creditum suum recepisse a debitore habet exceptionem non solute pecunie infra .xxx. dies. Maritus autem qui confessus fuit sub spe future numerationis dotem accepisse habet exceptionem non numerate dotis que est opponenda infra annum post solutum matrimonium et hoc si matrimonium duravit minus duobus annis. vel est opponenda infra tres menses si matrimonium duravit plus biennio sed minus decennio. Et predictis exceptionibus non potest renuntiari et si renuntiatur: renuntiatio non impedit quin infra dicta tempora opponi possit. Ceterum tamen in hoc prodest renuntiatio. quia si non esset facta renuntiatio deberet probare adversarius confitentis se pecuniam ipsam solvisse. At postquam facta est renuntiatio incumbit confitenti et renuntianti probare pecuniam non esse solutam. et ita renuntiatio convertit honus probationis in renuntiantem.

Lex illa rubrica et nigri tituli codicis ne fideiussores vel mandatores dotium dentur. prohibet fideiussorem dari pro dote restituenda in eventum restituende dotis. Unde licet quidam faciat hominem dici fideiussorem renuntiare rubro et nigro tituli codicis que ne fideiussores vel mandatores dotium dentur: ipsa tamen renuntiatio facta non valet. quia talem fideiussorem dari prohibetur a lege. et illud quod fit contra legem pro infecto debet haberi. Sed hoc viso videamus de beneficiis illis quibus renuntiari potest. et quorum renuntiatio impedit ne opponi possit. Est quoddam beneficium quod vocatur nova constitutio de pluribus reis debendi. que constitutio dicit quod si plures sunt rei debendi hoc est plures debitores. dicitur enim reus ille qui debet. qui omnes sint ydonei et solvendo huic beneficium divisionis quia potest dicere unusquisque quod pro sua tantum parte tenetur. Set ad hoc ut unusquisque teneatur in solidum duo necessaria sunt. scilicet quod promittant et se obligent in solidum et renuntient dicto beneficio. scilicet beneficio nove constitutionis de pluribus reis debendi. Epistola divi adriani est quedam lex cuius beneficium competit pluribus fideiussoribus et dicit quod si plures sunt fideiussores et sint ydonei et solvendo debeat unusquisque conveniri pro parte sibi contingente. id est pro rata. Sed adhuc ut unusquisque teneatur in solidum renuntiet beneficio epistole divi adriani. Est quoddam beneficium nove constitutionis quod competit fideiussori seu fideiussoribus quod quidem dicit quod si principalis et fideiussor ambo in debito et sint ydonei et solvendo debet primo conveniri principalis quam fideiussor. Sed adhuc ut fideiussor possit quandocumque voluerit creditor conveniri renuntiet beneficio nove constitutionis de fideiussoribus. Et nota quod quandocumque duo vel plures principales se principaliter et in solidum obligent: habent locum ibi omnes predicte tres renuntiationes. et debent poni hoc modo. Renuntiantes nove constitutioni et epistole divi adriani beneficio. Unde enim periculo intercedit. qui se obligat ultra partem sibi contingentem. Condictio indebiti dicit quod si aliquis indebite solverit utpote non tenebatur solvere potest illud repetere. et huic conditioni bene renuntiatur. Condictio sine causa dicit quod si aliquis ab initio obligatus est sine causa vel ex iniusta causa non teneatur. et huic beneficio potest renuntiari nisi fieret propter dolum. Exceptio doli mali est quod aliquis dicit se dolo et calliditate alicuius inductum esse. Et huic exceptioni ob dolum preteritum potest renuntiari. Est beneficium fori quod competit scolaribus. scolaris enim qui bononie moratur: subiectus esse deberet communi iudici bononiensium. eo quod bononie habitat. sed per privilegium potest declinare et dicere quod velit coram suo doctore conveniri. et huic beneficio potest renuntiari. Est beneficium quod dicitur conditionis incertum quod habet locum quando aliquis institutus heres rogatus est hereditatem vel certam partem alteri restituere. sive quando aliquis institutus est heres. et si ipse decesserit sine liberis substituitur ei alius. quia substitutus habet ius in ipsa hereditate eo quod adveniente conditione debet in eum venire hereditas. et hoc tale fideicommissum dicitur incertum conditionis. quia incertum est an institutus decedat sine liberis. et huic conditioni potest substitutus renuntiare. Beneficium iuris ypothecarum competit uxori in bonis suis quia omnia bona mariti sunt tacite obligata uxori pro dotibus suis. et huic beneficio potest uxor renuntiare et viro contrahentibus si tamen certificatur mulier quod illud beneficium competit sibi et dicatur ei expressim quid in eo continetur. debet enim mulier semper certificari de iure suo quia licitum est mulieribus ignorare iura. Item predictum beneficium iuris ypothecarum competit et creditori si bona debitoris sui sint expresse vel tacite obligata. et huic beneficio

pot creditor renuntiare. Beneficium uelleia
ni senatus consulti competit mulieribus intercedenti
bus seu se obligantibus pro alio. et dicitur illud benefi
tium quod si mulier fideiubet. uel pro alio se obligat
non tenetur regulariter. et huic beneficio potest
mulier renuntiare si tamen certificetur ex eo. Et
nota quod quando mater recipit tutelam filii uel auia
tutelam nepotis debet renuntiare secundis nup
tiis. Ceterum uidendum est de illis beneficiis quibus
quo ad quid renuntiari potest et quo ad quid non.
Est quoddam beneficium redibitorie quod competit ei
qui ignorans emit rem morbosam uel uiti
osam ex hoc enim beneficio potest agere contra ue
ditorem ut reddat sibi pretium et recipiat rem
et hec redibitoria competit infra sex menses. Item
est aliud beneficium quod appellatur quanto minoris
quod dicitur quod si aliquis emit animal uel rem uitiosam
quam nesciebat uitiosam esse potest agere contra uendi
torem petendo illam partem pretii sibi reddi quam
non dedisset si sciuisset illud animal adeo uitiosum
et hoc beneficium competit infra annum. et beneficio
predictarum actionum potest emptor renuntiare. et renun
tiatio predicte uenditori si ipse uenditor rei mor
bum uel uitium ignorabat. Si autem rei mor
bum uel uitium sciuit et illud subtacuit non
emptorem certificauit ratione doli a uenditore commi
ssi non ualet renuntiatio predictarum actionum. Est
quoddam beneficium ne quis cogatur in diebus fe
riatis. Aliquando tamen contingit quod potest renuntiari fe
riis et diebus feriatis et aliquando non. Nam si fuerint
feriati sunt ratione messium uel uendimiarum
uel uoluntate litigantium potest ipsis feriis
renuntiari. Sed si sunt feriati in honorem dei
ut dies paschales et natales domini et circumcisi
onis et dies dominica non potest renuntiari. quia pac
to priuatorum reuerentia diuini numinis remit
ti non potest. Et hec de renuntiationibus dicta suffici
ant. Igitur uiso de contractibus et contractuum par
tibus et diuisionibus superest uidere de pactis. De pac
tis.

Quia hic tractatur de pactis intendo est.
primo quid sit pactum et unde dicatur. R.
Secundo de pactorum diuisionibus. Tertio quibus
et super quibus pactum et quando pena in pactis
apposita committatur. Pactum est consensus
duorum uel plurium in idem alteri ab altero paciscen
dum dandum uel faciendo. Et attende dilige
ter singula uerba diffinitionis. Pactum enim
consensu perficitur. ut in emptione et uenditione. et

et hoc ad differentiam stipulationis in qua non solum
consensus sed et uerba necessaria sunt. Item necessari
um est. ut in pacto sint duo uel plures et quod sentiant in
idem dandum uel faciendum. et bene dixit in idem
et non in eodem. quia si ego et tu consentiamus quod secta
tes est lapis non est pactum quia talis consensus non
obligat unum alteri nec est de dando uel facien
do. Dixit etiam alteri ab altero quod si consentiamus
quod unus nummum det titio uel quod titius det unum no
strum non est pactum cum alteri stipulari uel
pacisci nemo possit. et cum non obligetur aliquis
regulariter negotium alterius promittendo. Et
dicitur autem pactum a pactione. i. pactis a cti
hoc est a pace et actu. nam qui paciscuntur ex diuer
sis et diuersis animorum motibus post multa uaria
que certamina in unam consonantem deducuntur
sententiam. Vel dicitur pactum a palmarum percussi
one. quia consentientes adinuicem palmas sibi so
lent percutere. Et est pactum generale ad omnia que a
guntur causa obligationis contrahende uel tollende.
Pactorum multe sunt diuisiones. sed de aliquibus
hic tangitur. Prima diuisio est quia pactorum
quedam sunt utilia quedam inutilia. Utilia
pacta sunt pacta uestita que ratione personarum et ratio
ne rerum secundum iuris ordinem fiunt. hoc est quod persone que
pactum faciunt. sint tales que se obligare pos
sint. et res super qua fit pactum sit talis que non sit
prohibita a lege alienari. et in obligatione fuerint
ordo iuris ut supra dictum est de personis et rebus
et obligationibus. Inutilia uero sunt que fiunt contra
leges constitutiones edicta pretorum et in fraudem. Con
tra leges dicitur fieri pactum quia alienatur pre
dium minoris sine decreto uel quando alienatur fun
dus dotalis. Constitutiones fit quando aduocatus
paciscitur cum clientulo de quadam parte litis
habenda pro salario suo. Contra edictum pretoris
fit ut si fiat pactum quod liceat alicui facere fur
tum sine pena. In fraudem autem fit pactum
diuersis modis quia aut fit fraus de persona ad perso
nam aut de re ad rem aut de contractu ad contractum
alterum. Aut de contractu ad contractum eundem.
Aut de nomine ad nomen. Aut de facto ad factum.
De persona ad personam fit fraus ut puta ego tu
tor uel curator quia prohibeor aliquid emere de bonis
pupilli uel adulti mei illud non emo per me. sed
per interpositam personam sicut per uxorem uel filium
uel etiam extraneum meo tamen nomine. De re ad
rem fit fraus. scilicet cum prohibitum sit mutuare

pecuniam filio familias. ego pecuniam non mutuo sed aliquam rem do sibi ut ipse illa vendita utatur pecunia. ¶ De contractu ad contractum alterum fit fraus ut puta vir et uxor constante matrimonio prohibentur invicem donare. unde non donat sed donationis causa vendit. ¶ De contractu ad contractum eundem fit fraus ut puta cum deb[eo ea]ndem pecuniam mutuare titio et mulier velet fideiubere pro eo. ergo e converso ne mulier defendatur velleiano mutuo pecuniam mulieri et titium [eius] fideiussorem accepi. ¶ De nomine ad nomen fit fraus ut si prohibetur aliquis esse procurator alicuius et ipse facit se eligi non in procuratorem sed in defensorem vel curatorem quod idem est mutato tantum nomine. ¶ De facto autem ad finem fit fraus ut puta vendidi tibi ancillam meam eo pacto ne prostitueres eam in lupanari ad faciendum questum sui corporis. tu vero in lupanari non reposuisti eam. sed in caupona ut ibi ministraret quod idem est quantum ad effectum. ¶ Item nota quod non solum predictis [...]rationibus sed etiam quibusdam aliis occasionibus pacta redduntur inutilia. Ecce enim si pactum factum est inter debitorem et creditorem ne liceat creditori pignus distrahere non valet. et est ratione debitoris inutile est ad delinquendum i. solutionem denegandam. ¶ Item pactum in quo quis generaliter in se suscepit casus fortuitos non valet. Et est ratio quia quis generaliter et sub involucro verborum suscepit quod specialiter suscepturus non esset. ¶ Item de dote pactum ulteriore die reddenda non valet. et est ratio quia dampnosum est doti et publice utilitati. ¶ Item pactum factum ut maritus dampnetur uxori ultra id quod facere possit non valet. et est ratio quia contra bonos mores esset. ¶ Item pactum factum inter militem et eius adversarium quod miles possit esse procurator non valet. ea videlicet ratione quia contrarium esset publice utilitati. eo quod milites non debent scire arma et non iura. ¶ Item pactum quo remittitur expressim sacramentum calumpnie non valet. et hoc ideo quia publice utile est ut lites sine omni suspicione procedant. ¶ Item pactum factum de pena non revocando non valet. quia legibus statutum est ut non obstante huiusmodi pacto penam revocari possit. Secunda divisio est quia pacta alia sunt vestita alia nuda. ¶ Pacta nuda sunt illa que non continent causam. nullus enim est efficatie alicuius rei traditio sine causa. et etiam dicuntur nuda illa que non vestiuntur aliquo modo sicut scriptor sex vestimentorum. Et hec nuda pacta non sunt efficatia ad obligandum vel agendum licet prosint ad defendendum quia nudum pactum regulariter non parit actionem vel exceptionem. ¶ Pacta autem vestita sunt efficatia et utilia ad obligandum et ad agendum. et dicuntur pacta vestiri [sex] modis s. re. verbis litteris consensu. coherentia contractus et interventu rei. Sed de predictis iiii. primis modis supra habemus exempla ubi tractatur quibus modis contrahitur obligatio. ¶ De quinto vero hoc est coherentia contractus est exemplum ut puta vendidi tibi domum et in ipsa venditione intervenit pactum quod ego debeam morari in domo usque ad annum. istud ultimum pactum per se factum non valet quia nudum est. sed coherentia et gratia illius pacti vestiti i. venditionis in qua positum est valet. De sexto autem i. rei interventu est exemplum ut puta promisi tibi dare aliquid ut tu michi dares aliquid vel faceres. unde in continenti cum tibi dederim quod promisi statim vestitum est pactum ex parte mea et non interventu eius quod dedi es michi obligatus ad id dandum quod promisisti. Et nota quod quatuor primis modis non dicatur proprie pactum vestiri quia illud dicitur vestiri quod nudum est. Sed pactum quod fit re verbis vel litteris vel consensu ab ipso instanti nativitatis sue procedit vestimentum et cum suo esse accipit vestimentum. Pactum vero quod vestitur coherentia contractus et interventu rei primo erat nudum sed huiusmodi intervenientibus accipit vestimentum.

¶ Tertia divisio est quia pacta alia consistunt in dando alia in faciendo. In dando ut si conveni tibi dare .C. vel equum vel aliam rem. In faciendo ut si conveni tibi facere foveam vel domum. Quarta divisio est quia pacta alia sunt expressa alia tacita. ¶ Expressum est ut si conveni tibi aliquid dare vel facere. Tacitum est ut si conduxi domum tuam et in eam res meas induxi tacite videor pepigisse tecum ut inventa et illata sint tibi obligata pro pensione. ¶ Item tacitum pactum est ut si creditor restituit debitori cyrographum sive instrumentum debiti quia tacite videtur ei fecisse pactum de non petendo. ¶ Item tacitum pactum est ut si habebam tres debitores qui michi tenebantur in quindecim et erat unusquisque in solidum obligatus. unde ego recepi ab uno eorum v. et ita videor renuntiasse eum solidi et pactum fecisse tacite non petere ab uno quoque aliorum nisi ⁊

⁊ NB. verba hic abrupta, sequuntur fol. 83.

liberationibus. iudex in hiis procedere debeat non nunc est
sed iudicum officium. Contingit tamen quod predium
minoris aliquando sine decreto alienari potest. videlicet
quando defunctus ex cuius bonis predium illud peruenit.
ad minorem hoc in ultima uoluntate iussit. Vel si
minor hoc a principe impetrauit. Alie uero res mino-
ris que seruando seruari non possunt ut sunt uestes usu de-
trite uel corrupte et fructus ut poma uinum oleum
frumentum et animalia superuacua uendi possunt a tuto-
ribus sine decreto. Ceterum nota quod appellatione prediorum in-
telliguntur urbana et rustica predia. Item pro-
hibita est alienatio filio familias de rebus patris si-
ne iussu patris. Patri uero familias prohibita est
alienatio rerum que obuenerunt filio ex aduenticio pe-
culio. et dicitur aduenticium peculium quod filio familias ob-
uenit ex successione matris uel alicuius sibi coniuncti per
lineam maternam uel ex aliqua prospera fortuna et non ex substantia
patris uel eius contemplatione. quod etiam aduenticium
a filio alienari non potest nisi consensu patris cum ipsius
peculii proprietas sit filii et usus fructus patris. In
fraudem tamen. scilicet quando filio imminet ex alieno potest pa-
ter aduenticium alienare. Primo mobilia postea
inmobilia ne filius familias usurarum onere pregrauetur.
De profecticio uero peculio non potest filius familias con-
trahere cum nichil ad eum sed totum ad patrem pertine-
at pleno iure. et dicitur profecticium quod obuenit filio ex
substantia uel ex rebus patris. De castrensi autem et quasi
castrensi peculio potest filius familias tam cum patre
quam cum alio quocumque contrahere et paciscí quia in hiis
ut pater familias habetur. et totum scilicet proprietas et us-
fructus ad filium spectat et nichil ad patrem. Et dicitur
castrense peculium id est militare id quod dici potest quod filius
familias acquisiuit in castris stantium. Quasi castrense
dicitur id est quod militare quod acquirunt filii familias aduocati
et magistri liberalium artium et medici et principum offi-
tiis. Item prohibita est alienatio fundi dotalis scilicet in-
estimati dati in dotem quia si extimatus esset non diceretur
dotalis sed empticius. hic fundus dotalis uendi aut
donari aut alio modo alienari non potest neque ab uxo-
re neque a uiro etiam consentiente et uolente uxore quia
hoc prohibet lex. et id quod fit contra legem pro infecto habi-
tum debet. Item est in fundo qui dotalis et dicitur fun-
dus qui dotalis ille qui legatus est suo inextima-
to dato in dotem. Verum tamen licet fundus dotalis uo-
luntarie alienari non possit. permittitur tamen ip-
sius alienatio si ex necessitate contingat. scilicet quando mu-
lier dedit in dotem portionem fundi pro indiuiso
inextimatam et maritus prouocatus est ad diuisio-
nem a socio fundi tunc enim ex necessitate contin-
git uidetur alienare quando prouocatus est. sed secus quando prouocauit
quia tunc esset uoluntaria alienatio. item est necessa-
ria alienatio quando maritus noluit cauere in terminos
de dampno infecto cum dotale predium minabatur
ruinam. et ob hoc uicini missi sunt in possessionem ex primo
et secundo decreto. Verum hec alienatio non est uoluntaria
sed necessaria. quando quia etiam fit alienatio fundi do-
talis ut puta si mulier expediat quod fundus commuta-
tur in pecuniam ut quia uxor illum uendat pro redimen-
do uiro filia parente patre. et soror parente fratre
laborantibus inopia. Item fit et alienatio
fundi dotalis illius scilicet quando loco ipsius alium fundum
accipit maritus in dotem. Item prohibita est alienatio
illius rei quam testator in sua ultima uolunta-
te prohibuit alienari si ipse expressit causam quare
noluit eam alienari. uel si ipsa causa apparet cuius
occasione prohibita est alienatio. Item prohibita est aliena-
tio rei litigiose. Et dicitur litigiosa de cuius dominio res
causa mouetur inter petitorem et possessorem. Fit autem
res litigiosa in continenti oblato libello. Huius liti-
giose rei prohibita est alienatio adeo ut magne impo-
site sint pene danti et accipienti litigiosam rem.
Et enim ille qui accipit emptionis uel donationis ti-
tulo uel alio quocumque contractu rem litigiosam siqui-
dem sciebat rem esse litigiosam cogitur rem reddere.
et nichilominus priuatur pretio. quod ille qui alienauit
et ipsum pretium recepit cogitur prestare fisco et tantundem
de suo. Si autem ille qui accepit ignorabat rem li-
tigiosam esse. rem omnino reddere debet. et pretium si-
bi restituetur a uenditore. que uenditor tantundem de suo
dabit emptori et fisco. scilicet emptori tertiam partem quia eum
decepit debuit enim sibi dicere rem in lite esse. Re-
liquas uero duas partes dabit fisco. Et hec pena etiam
locum habet in donatione rei litigiose. ut secundum ueram
extimationem ea puniatur utique ut dictum est in emptione.
In casibus tamen permittit lex rem litigiosam aliena-
ri. scilicet causa dotis uel donationis propter nuptias uel trans-
actionis uel diuisionis. Item inutilis est contractus
si quis rem suam pure stipuletur. uel emat secus uero
si sub conditione emat. quia in euentu conditionis ualebit
emptio ut puta si emat si res desinet esse sua.
quia tunc adueniente ipsa conditione. tenetur rem emere
et dare ei. alioquin dare extimationem rei. Item
etiam ualet emptio rei proprie ratione possessionis quam
emptor non habebat. uel ratione alterius iuris quod de-
ficiebat emptori in re sua. Emptio tamen rei alie-
ne permissa est. quia rem alienam uendere quis potest

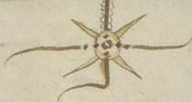
nulla dubitatio est. Sed hoc primum est in preiudi
tium uendentis et non in preiuditium uerum domini. quia
cum uenditor rem tradere debeat et rem alienam
tradere non possit ei erit preiuditium. quia tenetur de
euictione si recepit pretium. Et nota hic quod uenditor
debet rem tradere i. facere quod emptor habeat rem uacu
am possessionem. hoc est dicere quod emptor potior sit in ea pro
prietate ita quod deuinci ab eo non possit aduocari. nam
si quis aduocauit eam prius est ac si non esset tra
dita. et si non sit aduocata. si potest aduocari non
uidetur esse tradita. Hec autem traditio facit em
ptorem dominum si uenditor erat dominus sed si non erat ob
ligatur nomine euictionis si pretium sit solutum.
Sed distingue hic de euictione aut emptor sciens
alienam rem emit aut ignorans. si sciens emit
alienam rem item distingue quia aut fuit sibi
cautum de euictione aut non. si non si non fuit sibi
cautum non aget de euictione contra uenditorem immo
pretium quod dedit perdet. Sed si fuit cautum per
promissionem stipulatam tunc tenebitur
uenditor ad pretii restitutionem et ad omne id quod
promissum erit per stipulationem. siue illud sit duplum siue
triplum. et etiam ad interesse. Si autem ignorans emit
rem alienam et fuit sibi cautum per stipulatam pro
missionem idem iuris est. Si uero non fuit sibi ca
utum aget ad pretium et interesse non ad duplam
sed ad simplam. et hec exempla contra eius. Item nota quod
rei aliene prohibita est obligatio uel pignoratio sine
consensu et uoluntate illius cuius est. et creditor qui alienam
rem in pignore accepit non habet in ea ius pignoris
uel ypothece in aliena re constituere non potest.
eo quod nemo potest plus iuris in alium transferre quam
ipse habet. Dicitur autem pignus proprie res mobilis
que obligatur et creditori datur. unde res pignorata
quasi pugno tradita. ubi autem non transit possessio in
creditorem dicitur ypotheca uel obligatio. unde sim
plici appellatione obligationis bonorum continetur mo
bilia et inmobilia presentia et futura. In pi
gnore tamen nota quod si inter creditorem et debitorem
interuenit pactum. ut si debitum non fuerit solu
tum ad terminum liceat creditori distrahere pi
gnus potest creditor ex precio pignoris distrahere termino
acto transacto. Sed si quid ultra id quod sibi debetur
ex pignore acceperit tenetur id debitori restituere.
Si uero minus contra debitor ad supplementum tenetur.
Si autem nullum pactum in pignore distra
hendo interueniat. tunc elapso die solutionis debi
ti debet creditor denuntiare debitori ut luat

pignus quod si non fecerit extunc elapsis duobus
annis poterit creditor illud distrahere. Et nota quod
si fiat pactum inter eos quod nisi debitor ad terminum
soluat pignus sit creditoris hoc pactum omnino non
ualet. quia contra bonos mores est. et ideo prohibitum a lege.
Sed si fiat pactum ut si in statuto termino non
sit soluta pecunia iure emptionis possideat creditor
rem pignoratam iusto pretio extimandam tenet
pactum quia est quedam conditionalis uenditio.
Item inutilis contrahitur super rebus que in rerum natura non sunt
nec fuerunt. ut si stipuletur quis ypotecentaurum uel cy
meram. Item si quis stipuletur res que sunt impossi
bile est dari ut lunam uel solem uel aureos mon
tes. Item si quis stipuletur rem que licet fuerit tamen
modo non est ut si stipuletur stichum mortuum non
ualet stipulatio nisi mora precessit mortem. ut quia
aliquis promisit dare stichum et non dedit die consti
tuta si fuit in mora et postea mortuus est stichus
tenetur in extimatione stichi qui fuit in mora.
Item si quis stipuletur stichum mortuum ab eo
qui fuit in mora uel impuit stichum quia tenetur in extimatione
stichi. Valet tamen si quis stipuletur rem que non
est sed futura speratur. ratione spei ualet stipulatio ut
puta stipuletur futurum partum ancille uel futuros
fructus. uel si emit iactum retis quia in eo dicto
ut si quid capiatur illud debeatur. Item prohibita
est alienatio mancipii christiani iudeorum quia non
licet iudeo possidere mancipium christianum. Item
prohibetur alienatio illarum rerum que a commertio omnium
sunt exempte ut sunt res sacre religiose sancte publice.
et liber homo. Sunt autem res sacre que publice et
non priuatim per pontifices sunt dedicate ut ecclesie.
Religiose non sunt sepulcra in quibus homines infe
runtur. Sancte sunt muri et porte ciuitatum et
municipiorum. ideoque pena capitis imponitur ui
olatoribus earum rerum. si quis uidelicet ingreditur ci
uitatem uel municipium alibi quam per portas.
Publice sunt flumina et portus. et que sunt dedica
ta usibus populi ut forum et stadium. Est igitur contractus
inutilis inter supradictis rebus. et hoc si emptor et uen
ditor sciuerunt res tales esse. immo emptor qui sci
enter huiusmodi rem accepit perdet pretium et rem. Sed
si emptor ignorans a uenditore sciente comparauit te
netur sibi uenditor in id quod sua interest se deceptum
esse. Verum tamen fallit in super fundis uasis ecclesie que si
debitum imminet uendi possunt integra aliis
uenerabilibus locis uel conflata priuatis personis. Item
fallit in libero homine qui uendi potest et alio modo

alienari non intueniant ea que in alienatione liberi hominis intuenire debet ut notatum est supra in personarum diuisionibus. ¶ Cetere autem res ecclesie prohibite sunt alienari. nisi urgeat debitum quod ex mobilibus solui non possit. quia tunc res ecclesie immobilis dari potest. primo impignorare creditori ut ipse creditor tam diu teneat eam quod de fructibus sibi sit pro sorte et usuris satisfactum et si non inuenitur qui pignori uelit accipere tunc rector domini coram episcopo debet iurare presente maiore parte ibidem seruientium quod debitum urget. et quod illud de mobilibus solui non potest. et hoc facto debet res subhastari et stare uenalis .xx. diebus ut plus offerenti detur. et tunc demum debet uendi plus offerenti cum auctoritate episcopi et cum consensu ibidem seruientium uel maioris parte fratrum interueniente de predictis omnibus sollempnitatibus et hec secundum leges. Sed secundum iura canonum ualet uenditio rei imobilis ecclesie et si solum intueniat ille sollempnitates que intueniunt in emphiteoticas concessionibus. scilicet quod intueniat auctoritatem episcopi et consensus capituli et assignetur utilis causa. quod si non inuenitur emptor debet dari in solutum creditori adiecta decima in precio unum se extimationis hoc est si ualet res .x. debet dari pro .xi. ¶ Item potest uendi predium ecclesie inutile propter honus fiscalium. id est propter euitandum honus tributorum debendorum hoc iurante prelato quod ex hac causa uendit et non ex alia. Sed in quibusdam casibus omnio prohibetur alienatio rei ecclesie. scilicet alienato monasterii uel ecclesie que sit ad hoc ut redeat in antiquum et secularem statum. ¶ Item illius rei quam princeps donauit ecclesie. ¶ Item illius rei que data est ecclesie eo pacto ne alienetur. ¶ Item prohibetur alienatio rei ecclesie in hereticum. ¶ Et hec de inutilibus contractibus ratione rerum dicta sufficiant. Restat ergo uidere quibus modis nobis rerum dominia acquiruntur.

Quibus modis dominia rerum adquiruntur

Dominia rerum acquiritur nobis aut iure gentium aut iure ciuili. ¶ Est autem ius gentium quo omnes fere gentes utuntur. siue omni humano generi commune ut sunt bella captiuitates seruitutes et huiusmodi. ¶ Ius uero ciuile est quod quisque populus uel ciuitas sibi proprium constituit. Sed quoties non addimus nomini ciuitatis cuius sit Romanorum ius intelligimus. ¶ Acquiruntur itaque nobis dominia rerum iure gentium multis modis. sed nobis sufficiat de quinque quidem. ¶ Nam acquiritur nobis dominium iure gentium occupatione ut si feras bestias uel uolucres uel pisces uel alia animalia que in celo terra mari que nascuntur capiamus. quia cum illa in nullius bonis sint naturali ratione occupanti conceduntur nec interest utrum quis capiat ea in suo fundo an in alieno. ¶ Item inuentione ut si quis in fundo alieno thesaurum non data opera ad hoc. si fortuito casu inuenerit dimidium est inuentoris et dimidium est domini fundi. ¶ Item alluuione ut cum alluuio aliquid agro tuo adiecit id tibi acquisitum est. Sed per alluuionem id uidetur adici quod ita paulatim adicitur ut intelligere non possis quantum ex quo momento temporis adiciatur. quia alluuio est latens incrementum. ¶ Item captione quia si de bonis hostium nostrorum aliquid capimus id nostrum est. Item traditione quia si ille qui est dominus rei et est abilis persona ad tradendum ut quia sit legitime etatis et sane mentis et liber homo tradit rem suam ex causa abili ut puta uenditionis donationis dotis uel similis transfert dominium in accipientem. ¶ Iure uero ciuili acquiritur nobis dominium usucapione. Et est usucapio acquisitio dominii per continuationem possessionis temporis lege diffinito. ¶ Usucapimus enim dominium rei mobilis per continuatam annis possessionem triennii si ista intueniantur. videlicet quod res illa careat uitio. id est non sit furtiua uel ui possessa. et quod ille qui uendit uel alio modo tradit. licet non sit dominus bona tamen fide dat credens se dominum. et ille qui accipit bona fide accipiat credens se a uero domino accipere. ¶ Acquiritur nobis dominium rerum immobilium per longam prescriptionem. scilicet .x. annorum inter presentes et .xx. inter absentes. Et est prescriptio exceptio ex tempore causam trahens uel ita diffinitur sicut usucapio. Inter presentes autem intellige. id est si actor et reus sint in eadem prouintia. Inter absentes si sint in diuersis prouinciis. et hoc quando actor nullo tempore prescriptionis fuit presens. ¶ Ad hoc autem ut prescribamus rem immobilem ista necessaria sunt. scilicet bona fides ex parte dantis et accipientis uel ille qui dat bona fide credat se dominum et ille qui accipit bona fide hoc idem credat. ¶ Item iustus titulus. scilicet quod detur ex titulo uenditionis uel donationis aut dotis siue alio iusto titulo. Item continuata possessio. id est quod continuo possedit infra dicta tempora. Item quod res non sit uitiosa. id est non ui possessa non sacra religiosa uel publica uel que non sit pupilli et que non sit presidi data contra legem ab eo qui subiectus erat siue potius quia res iste prescribi non possunt. Item acquiritur nobis dominium iure gentium arrogatione. quia si pater familias hominem sui iuris in filium arrogat

ipsi arrogati transeunt in patrem arrogatorem.
Item in monasterium clausum quem ingressum monasterium se et sua deo dedicat. et ideo eorum bona in monasterio acquiruntur. Item per successionem ex testamento vel ab intestato et etiam aliis quibusdam modis. sed de predictis sufficiat. ergo cum in summa sit de duobus ex quibus contractus constat. scilicet de personis et rebus restat nunc de tertio videre. scilicet de obligationibus. **De obligationibus et earum divisione. rubrica.**

Obligatio est iuris vinculum quo necessitate astringimur ad aliquid dandum vel faciendum secundum romane civitatis iura. id est ut secundum ius romanum fiat et non contra. Obligationum autem alia naturalis tantum alia civilis tantum alia naturalis et civilis simul. Naturalis obligatio est que naturalem equitatem in se continet. et hac naturali sola obligatione se obligat pupillus proximus pubertati sine tutoris auctoritate. non factus locupletior nec dolum committens. Item servus cuilibet persone. Item pater filio in eius potestate existenti. et filius patri. his sola naturali obligatione sed se obligat set non tenentur. quia naturalis obligatio est inefficax ad agendum. Civilis obligatio est cum quis sollempnitate iuris astrictus est. sed naturalis equitas eum teneri non suadet. sicut est in his qui confessus fuit per scripturam se ex causa mutui pecuniam recepisse sub spe future numerationis quam tamen non recepit. Unde licet secundum ius civile sollempniter facta sit obligatio naturalis tamen equitas non vult quod ipse teneatur solvere quod non recepit. Unde infra biennium potest opponere exceptionem non numerate pecunie quam si non opposuerit infra biennium extunc vult naturalis equitas quod sibi imputetur et tenetur naturaliter et civiliter. Vides ergo quod naturalis per se et civilis per se est inefficax ad agendum. Naturalis et civilis simul obligatio est. cum persona habilis que potest efficiatur obligari cum iuris sollempnitate et se obligat. id est quando naturalis equitas vult eum teneri et iuris sollempnitates intervenerunt. Et hec est efficax ad agendum. Obligationum que sunt naturalium et civilium. alia est ex contractu alia ex quasi contractu. alia ex maleficio alia ex quasi maleficio.
Est autem obligatio ex contractu que ex pactione contrahitur. et que ex ipso pactione contractu descendit. ut emptio venditio locatio conductio. et donatio et huiusmodi. Ex quasi contractu est quando aliquis gerit negotium alicuius sine mandato ut tutor et curator et similes persone. isti non contraxerunt cum illo cuius negotium gerunt. Unde quia non tenentur ex contractu

Restat ut ex quasi contractu teneantur. Ex maleficio est quando aliquis furtum rapinam vel iniuriam alicui fecit hic tenetur ex maleficio. Ex quasi maleficio est quando aliquis directe non deliquit sed quasi ut est quando ex domo sua vel in qua habitabat aliquid effusum est vel deiectum quod alicui nocuit. Contrahuntur autem obligationes aliquando re aliquando verbis aliquando litteris aliquando consensu. Re contrahitur obligatio in mutuo commodato deposito. et in pignore. ex re enim mutuata teneris michi ad similem rem reddendam. et ex re commodata deposita vel pignorata teneris michi ad eandem rem restituendam. quia intuitu ipsius rei obligatur qui rem recepit. Verbis contrahitur obligatio per interrogationem precedentem et responsionem in continenti subsequentem. Unde nisi interrogatio precedat responsionem non valet obligatio ut puta cum coram duobus ita stipuletur ab antonio promittis michi dare. C. vel facere h. et antonius incontinenti respondeat promitto. Est autem stipulatio verborum conceptio quibus his qui interrogatus datur suum nomine id quod interrogatur est respondet. Et dicitur stipulatio a stipulo stipulum enim. id est firmum a stipite descendentes. unde stipulatio per interrogationem ponitur. Et nota quod debet fieri responsio per se sine suspensione voluntatis. Litteris contrahitur obligatio quando aliquis scripsit litteris se ex causa mutui habuisse. x. que non recepit sed hoc fecit spe future numerationis similiter licet infra biennium possit opponere exceptionem non numerate pecunie elapso tamen biennio astrictus est naturaliter et civiliter ipsis litteris ad dictam pecuniam solvendam. Consensu solo contrahitur obligatio pure aliquando in diem aliquando sub conditione.
Pure contrahitur obligatio quando non appositio diei vel conditionis promittitur aliquid dari vel promitto tibi dare. x. ex causa mutui. Unde hoc pure debetur. id est incontinenti ut promissor non debeat expectare tantum diem quo commode solvi possit. In diem contrahitur obligatio ut puta promitto tibi dare. x. hinc ad adpascha resurrectionis. Unde licet statim promissio incontinenti debitor fuerit sibi non tamen potest antea peti nisi adveniente die. Sub conditione fit obligatio ut promitto tibi dare. x. si navis venerit ex asia. Unde licet pendente conditione non oritur obligatio vel actio ea tamen secuta orta est actio. Ceterum nota quod stipulationes inutiles redduntur multis de causis. Aliquando enim stipulatio redditur inutilis ratione rei alii imposite nisi in tuo illum sit in odio vel aliquo momentum nature. quia sicut dictum est supra

alia quinque. Quinta divisio est quia pacta alia
sunt clara alia obscura. Clara sunt in quibus obs-
curitas vel ambiguitas non versatur: et hec si sol-
lempniter facta sunt servari debent. quia nichil est
quod magis hominibus conveniat quam pacta
servari. Obscura sunt que possunt habere du-
plicem intellectum. Ut si dixit venditor stil-
licidia sicut sunt rei vendite ita sint. et intellige-
bat venditor quod servitus stillicidii recipiendi
deberetur a re vendita. Emptor vero intelligebat
quod deberetur rei vendite. et hec obscura pacta inter-
pretanda sunt contra proferentem quia in eius potestate
fuit legem apertius conscribere. Sexta divisi-
o est quia pacta alia sunt gratuita et alia non gratui-
ta. Gratuitum pactum est. ut cum nullo da-
to vel promisso gratis debitum remittitur. Non
gratuitum est. transactio quia debet fieri aliquo da-
to retento vel promisso. Prosunt autem et obs-
tringuntur pacta ad illas tantum personas inter
quas facta sunt. et aliis personis regulariter non
valent. Sed fallit hoc in infrascriptis casibus.
Quia pactum de non petendo factum reo princi-
pali prodest fideiussori. nisi in paciscendo actum
sit ne prosit fideiussori. vel nisi fideiussisset ani-
mo donandi. vel nisi in rem suam fideiussisset
quia hiis tribus casibus pactum rei non prodest fideius-
sori. Sed e contra pactum fideiussoris non prodest
reo. quia licet rei intersit a fideiussore non peti eo
quod fideiussor habiturus est regressum contra eum. non
tamen interest fideiussoris a reo non peti cum reus
contra fideiussorem non sit habiturus regressum
nisi fideiussor in rem suam fideiussisset. quia
tunc fideiussor pro reo accipiendus est. et tunc et
pactum rei prodest fideiussori et pactum fideius-
soris accepti in rem suam prodest reo. Pactum
vero confideiussoris non prodest confideiussori sed si expres-
sim agatur quod prosit reo vel confideiussori prodest eis.
Item pactum unius rei debendi prodest alteri. I-
tem pactum factum cum venditore vel donatore.
prodest emptori vel donatario quia succedit in rem
ipsam. Item pactum factum cum filio vel servo
prodest patri et domino. Pactum autem procuratoris
prodest domino. et non nocet nisi in tribus casibus. scilicet
si vel habet speciale mandatum vel si in rem su-
am constitutus est. vel si habeat liberam et generalem
administrationem. Item pactum tutoris vel
curatoris prodest pupillo et etiam nocet si fiat
bona fide et non animo depredandi. Nunc

demum videndum est quando in pactis pena apposita
committitur. Et igitur sciendum quod pena in pac-
tis apposita aliquando committitur: et aliquando non.
Si enim conventio incepta a conditione ut puta si
stichum non dedero. x. dabo committitur pena
cum certum est conventum dari non posse. Si
vero incipit a precedenti pactione. ut puta promitto
stichum dare alioquin pene nomine. x. dabo. tunc
si precedens pactio est obligatoria. ut quia sit pactum
vestitum committitur pena ex quo dare potuit et
non fecit. Aut precedens pactio non est obligato-
ria et tunc non committitur pena nisi demum lite
contestata super eo quod in pacto deductum est. Item
nota quod pacta aliqua fiunt secundum leges aliqua preter
leges alia contra leges. Quando fit pactum secundum
leges ut puta quia promittitur aliquid dari vel
fieri quod lex permittit tunc si est pena promissa potest
peti vel res vel pena. id est alterum eorum solum nisi
sit dictum quod pena soluta ratum maneat pac-
tum. quia tunc utrumque potest peti. Quando
autem fit pactum preter leges. scilicet quando pacto a-
liquid promittitur. quod neque a lege expressum per-
mittitur neque expressim prohibetur: ut puto cum
promitto factum alienum et si non fiat promitto
penam vel paciscor alicui dari et si non detur stipu-
lor penam tunc licet non valeat principale
quia factum alienum promittere non possum nec
etiam alteri pacisci. valet tamen pene promissio.
Quando vero fit pactum contra leges ut quia pro-
mittitur aliquid quod lege prohibetur: scilicet res sacra vel
religiosa vel liber homo. nec neutrum valet. ne-
que principale neque pene promissio. quia quod fit lege
prohibente pro infecto habetur. Item nota quod pena
aut adicitur quantitati aut speciei aut facto. Si
pena adicitur quantitati ut puta promitto dare.
x. sub pena dupli tunc ipsa pena quantacumque
quia et qualiscumque sit reducitur ad legittimum
modum usurarum sortis promisse. et hoc ideo quia
ex quantitate pecunie solet committi fenus. Si
vero adicitur speciei ut promitto tibi dare equum
vel aliam speciem sub tali pena. x. lib. illa pena ex-
igitur tota. Item est et si adicitur facto ut puta pro-
mitto tibi facere domum vel foveam quia pena ad-
iecta speciei vel facto quantacumque sit exigitur tota.
Et hec de pactis nunc autem restat videre de istis.

Quia in summa in titulo De instrum-
[illegible] sub rubrica de probationibus tis.
que fiunt per instrumenta continetur de diffinitione

et diuulgatione instrumentorum et quibus instrumentis fides est adhibenda idcirco ne huiusmodi reiteratio fastidium generet hic omittendum duxi. quia si hec scire uolueris ad illam recurre rubricam. Sed quoniam in publico instrumento hoc est a publica manu facto duo principaliter continentur scilicet publicationes et negotii tenor qui quidem negotii tenor dicitur ipse contractus qui inter partes contrahitur et ordinatur. et omnium fere negotiorum tenores in summa ordinate inueniuntur. ibi enim est tenor emptionis et uenditionis ibi tenor constitutionis dotis ibi tenor debiti et sic de singulis. Ideo hic de solis publicationibus est uidendum. hoc est de hiis que publicum et autenticum faciunt instrumentum. Ideo enim publicationes dicuntur quia publicam et autenticam et fide dignam reddunt scripturam et que in instrumentis apponi debent et scribi solum per manum publice persone hoc est notarii qui est publica persona eo quia ipsius officium est ad publicam utilitatem inuentum. Sunt autem hee publicationes regulariter sex. scilicet annus domini Indictio dies locus. testes et nomen tabellionis licet septima publicatio in quibusdam locis et terris addi consueuerit. scilicet nomen pape uel imperatoris eo tempore regnantis quo fuit conditum instrumentum. Sed hac septima omissa de predictis sex per ordinem est uidendum. Ante quam ponantur anni domini solet poni inuocatio nominis eiusdem domini nostri hoc modo. In nomine domini amen. uel In nomine domini nostri Jhesu Christi. uel In nomine patris et filii et spiritus sancti. Hec autem inuocatio ponenda est semper in magnis et perpetuis instrumentis. Sed in minoribus et in breue tempus duraturis potest omitti. Incipiendo simpliciter anno domini etc. licet in omni instrumento et maxime et precipue inuocatio nominis domini apponi possit. quia secundum beatum paulum quicquid dicimus et quicquid facimus totum in nomine domini Jhesu Christi. Subsequenter ponuntur anni domini qui currunt tunc quando fit instrumentum hoc modo. In nomine domini amen. Anno eiusdem millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto. et si non precedit inuocatio nominis domini ponitur simpliciter ut dictum est supra. Anno domini millesimo ducentesimo etc. Et aliquando dicitur: Anno a domino millesimo etc. et aliquando dicitur: Anno ab incarnatione domini millesimo etc. et hoc secundum morem quarundam ciuitatum que incipiunt annos domini ab incarnatione. Post annos domini subsequenter ponitur indictio hoc modo. In nomine domini amen. Anno eiusdem millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto. Indictione quartadecima. Dicitur autem indictio ab indicendo idest precipiendo. Unde indictio idest preceptio uel preceptum. Cesar enim augustus descripsit uniuersum orbem sub tributo sibi exhibendo singulis .xv. annis diuidens orbem in tres annis partes. Cuilibet parti imposuit ut primo quinquennio daret ei certam quantitatem ferri. Alteri parti ut secundo quinquennio daret ei certam partem argenti. Alteri tertie parti ut ultimo quinquennio daret ei certam quantitatem auri. et finitis tribus quinquenniis. scilicet .xv. annis fiebat reiteratio ad primum et propterea nulla indictio transcendit quintamdecimam. Omnis enim indictio aut est prima aut est secunda aut tertia aut quarta. et sic deinceps usque ad quintamdecimam. Post quintamdecimam autem fit reiteratio ad primam. Et dicitur unusquisque annus quindene indictio. Fuit primo uero inuenta ista indictio siue fuit factum istud preceptum a Cesare augusto tribus annis antequam dominus de uirgine nasceretur. et propter hoc diuisis annis domini per quindenas si quid a quindenis superest ei quod superest debent addi tres et quot fuerint illi anni qui superant a quindenis cum tribus additis tanta erit indictio. Ut in hoc exemplo ponamus enim quod anni domini sint sexaginta unus diuide .lxi. per quindenas superest unus illi unum adde tres faciunt quattuor. et ita erit quarta indictio. Sed si nichil a quindenis superest nichilominus adde tres et erit indictio tertia. Sed si ab omnibus quindenis superant .xiii. anni. adde illis .xiii. tres faciunt .xvi. de illis .xvi. trahe unam quindenam superest unus. et ita erit prima indictio. Unde uersus. Si tribus adiunctis domini diuiseris annos. Per ter quinque solet indictio certa manere.

Post indictionem subsequenter ponitur dies hoc est quo die mensis factum fuerit instrumentum. ponitur autem dies in instrumentis et diuersimode. Uno modo secundum consuetudinem bononiensium. ut in hoc exemplo primo die madii. Secundo die intrante madio. Ter

tio die intrante madio. et sic de singulis usque
ad .xvi. transactis autem .xvi. ponuntur per ex
euntem hoc modo. Quinto decimo die exeunte ma
dio. Quarto decimo die exeunte madio. et sic
de singulis usque ad penultimum. In penulti
mo dicit penultimo die madii. et in ultimo
dicit ultimo die madii. Et ita de singulis
illis mensibus qui habent .xxxi. dies. In illis autem
qui habent .xxx. dies procedunt similiter usque ad
quindecim per hanc dictionem intra. et finitis .xv.
primis descendit per alios .xv. cum hac dictione
exeunte. Semper tamen in prima die cuiuslibet men
sis non ponitur intrante. et in penultimo et ulti
mo non ponitur exeunte. Alio modo secundum con
suetudinem quorundam provintiarum. et locorum
ponitur dies mensis semper per assensum hoc
modo prima die madii secunda die madii ter
tia die madii quinta decima die madii vi
gesima die madii trigesima die madii. et sic
de singulis diebus et mensibus. Sed necessarium
est tibi scire quot dies habeat unusquisque men
sis quod colligitur ex hiis duobus versiculis. Juni
aprilis septem que nouemque triceni os. Plus uno
reliqui febrius habet octo viceni os. Tertio modo po
nitur dies mensis per kalendas nonas et idus quod
colligitur ex hiis duobus versiculis. Sex no
nas maius october julius et mars. Quatuor
at reliqui tenet idus quilibet octo. Sed quia doctri
na hec et expositio istorum versuum longa est
et implicata et ut bene exponeretur et exemplifi
caretur per singulos menses longam exigeret
scripturam. ideo hic omittitur et ad locum ali
um reservatur. ut de ea specialis fiet tractatus.
Item in instrumentis debet poni locus in quo lectum
est instrumentum. et iste duplex scilicet nomen civitatis vil
le vel castri. et ille etiam specialis locus in quo
factum est hoc modo. Actum bononie in palatio
communis vel in domo talis sive sub portici talis do
mus. Post locum ponuntur testes aliquan
do per ablativum casum hoc modo presentibus
petro et martino testibus ad hoc vocatis et rogatis. Aliquan
do per genitivum precedente hac dictione presentia
hoc modo. In presentia petri et martini testium ad
hoc vocatorum et rogatorum. Aliquando per nomina
tivum hoc modo. Interfuerunt petrus et martinus
testes ad hoc vocati et rogati. Veruntamen licet
de consuetudine tabelliones in omni instru
mento apponant quod testes vocati sunt et rogati

non tantum in omni contractu deinde hoc necces
sarium est solummodo enim in testamentis et in
in divortiis et in confessione creditoris confiten
tis creditum sibi solutum esse. exiguntur testes
vocati et rogati. Item nota quod ubicumque non est
certus testimoniorum numerus diffinitus suffi
ciunt duo testes cum pluralis elocutio duorum
numero sit contenta. Ubi autem diffinitus sit
certus numerus videbis in tractatu de ultimis
sub rubrica de testibus. Post testes ponitur si
gnum et nomen tabellionis. et debet poni nomen
et pronomen tabellionis. et cuius auctoritate est ta
bellio. et quod rogatus scripsit. hoc modo. Ego Ro
landinus Rodolfini florentie imperiali auctoritate
notarius hiis omnibus interfui et rogatus scripsi. In
testamentis autem dices. Ego talis imperiali
auctoritate notarius predicta omnia de mandato dicti
testatoris publice scripsi. et si fueris in offitio communis
dices. Imperiali auctoritate et nunc communis bononie
notarius puplice scripsi. In scripturis vero exempla
tis suis vel alienis qualiter tabellio se subscri
bere debeat habetur in decimo capitulo summe
ubi tractatur de scripturis exemplandis et resti
tuendis. Nota tamen quod quidam ponunt in
principio instrumenti omnes publicationes
excepto nomine tabellionis. Sed michi melius
videtur quod tres ponantur in principio. scilicet ille que
notant tempus instrumenti. id est anni domini
et indictio et dies. et alie tres scilicet locus testes
et nomen tabellionis ponantur in fine. Et hec de
contractibus pactis instrumentis a principio
huius tractatus huc usque dicta sufficiant. De
ultimis vero voluntatibus et iudiciis nichil tibi
plusquam dictum est in summa requiras etc.

DEO GRATIAS AMEN. AMEN.

Gloria tibi domine qui natus es de virgine.

Venerabili in Christo patri et domino. O. dei gratia patriarche
anthiocheno. Guillelmus magister scolarum Parmensis. Sacrosancte
Romane ecclesie Vicecancellarius salutem et sincere dilec
tionis affectum. Pro eo quod Guillelmo portitori presentium
dilecto meo tam mee devotionis obtentu quam divine
pietatis intuitu tam in pecunia quam in aliis pluri
mis contulistis grates ac honore paternitati vestre ad omnes
quas possum gratiarum actiones inclinans expono me
totaliter ad omnia vestra beneplacita et mandata. supplic
co etiam licet ex habundanti quod eundem. G. qui vobis
viva voce que aguntur in curia declarabit semper ha
beatis in omnibus suis negotiis commendatum. Data etc.

Quoniam positio dierum contentis in instrumentis et litteris per kalendas nonas et ydus est non nullis et presertim populo et illis penes quos insueta est aliqualiter implicita et obscura. Idcirco ad quorumdam iuvenum et rudium instantiam super ipsius positionis notitia hec conscripsi. Quot

Quatuor primum quantum materie et quare circa cognitionem presentis expetit considerandum. nem huius doctrine occurrunt. scilicet primo quot dies habet quilibet consideranda mensis. Secundo quid sit kalende. none. et ydus et quare sic dicuntur. Tertio quibus diebus cuiuslibet mensis conveniat quelibet predictarum denominationum. Quarto et ultimo quomodo hec scribuntur. et qualiter dies per kalendas nonas et ydus. in instrumentis vel litteris scripte quot sit in mensis introitu vel exitu cognoscitur. Quot dies habet

Attende quod quatuor sunt menses quilibet mensis. a quorum quilibet habet .xxx. dies tantum. scilicet aprilis Junii. septembris. et novembris. Item septem alii sunt quorum quilibet habet .xxxi. dies. scilicet januarius. martius. madius. Julius. augustus. octubris. et decembris. Sed februarius habet .xxviii. licet quando bisextus est. habet .xxviiii. Unde versus Junius aprilis. septem quoque novem quoque tricenos. plus uno reliqui sed febris habet octo vicenos. Quid sit kalende nonis et ydus.

Sunt autem kalende prima et unde quilibet horum dicatur dies cuiuslibet mensis et dicuntur kalende. quasi kalende apud antiquos enim rome colebantur. Prima dies cuiuslibet mensis. None vero quasi nundine dicuntur quia transactis kalendis cuiuslibet mensis celebrantur nundine. et hec in aliquibus mensibus durabant per .vi. dies et in aliquibus per quatuor. Et ideo dicuntur aliqui menses habere sexto nonas et aliqui quarto nonas. Sed ydus dicuntur ab yduo ydu as .i. divido dividis quia advenientibus ydibus fiebat divisio nundinarum. Et nota quod quilibet mensis habet post suas nonas octo dies qui vocantur ydus. Quibus di

Sicut dictum est supra ebus conveniat hec nominatio hec nomina kalende convenit kalende et quibus none et primo dies cuiuslibet mensis. quibus ydus et eorum. post primam vero diem sequitur none. Sunt enim .iiii. menses qui habent post kalendas suas sex dies qui vocantur None. scilicet madius. octubris. julius. et martius. Ceteri autem omnes habent quatuor dies transactis suis kalendis qui vocantur etiam None. Similiter omnes menses habent post suas nonas [illegible] qui vocantur ydus. Unde versus. Sex nonas madius. octuber. iulius. et martius Quatuor at reliqui tenet ydus quilibet octo. Qua

Ad hec cognoscenda liter cognoscitur dies per oportet te quod computet kalendas nonas et ydus in hec respectu in retro quod computas instrumentis vel litteris scripturis de natura et conditione mensium. quot sit in introitu vel exitu mensis. Sunt igitur ut perfectius et una via collis quatuor mensis sibi qui habent sexto nonas et .xxxi. dies. sicut est marcius

octubris Julius et marcius. Aliorum vero mensium qui habent quarto nonas quidam sunt qui habent .xxxi. dies sicut est Januarius. Augustus. et decembris. et in hiis est secundus respectus et quidam qui habent solos .xxx. sicut est iunius aprilis. septembris. et novembris. et in hiis est tertius respectus. et quidam est alius mensis sicut est februarius qui habet solummodo .xxviii. dies. et quando est bisextus habet .xxviiii. et in hoc mense est quartus respectus. Habent enim primi .iiii. menses qui sunt in prima distinctione inter kalendas suas nonas et ydus .xv. dies. et ita restant .xvi. dies in quibus est tota difficultas quia illi .xvi. dies non denominantur a suis kalendis neque per nonas vel ydus. sed denominantur a kalendis sequentis mensis et additur istis .xvi. diebus dies kalendarum sequentis mensis et ita faciunt .xvii. Dicatur ergo in sexto decimo die madii decimo septimo kalendas Junii. et in decimo septimo die madii. dicitur sexto decimo kalendas Junii. et in decimo octavo die madii. dicitur quinto decimo kalendas Junii. et sic de singulis descendendo usque ad kalendas sequentis mensis. quia in descriptione nonarum et yduum. et kalendarum sequentis mensis. semper inchoatur a maiori numero et procedit descendendo sicut manifeste videbis in exemplis. Menses vero secunde et tertie distinctionis. habent inter kalendas suas nonas et ydus .xiii. dies quibus transactis sumuntur dies qui supersunt et additur illis dies kalendarum sequentis mensis supersunt. enim augusto. et aliis mensibus sue distinctionis .xviii. dies. Unde additis kalendas sequentis mensis faciunt .xviiii. et sic habet .xviiii. kalendas sequentis mensis. In aliis autem mensibus tertie distinctionis. scilicet in iunio. et aliis tribus consimilibus. supersunt .xvii. dies. Unde addito die kalendarum sequentis mensis faciunt .xviii. et sic habent .xviii. kalendas sequentis mensis. Demum februarius habet .xiii. dies computatos per sua kalendas. nonas. et ydus. Unde supersunt .xv. quibus addito die kalendas sequentis mensis faciunt .xvi. et ita habet sexto decimo kalendas sequentis. Verumtamen quando habet .xxviiii. dies tunc habet decimo septimo kalendas sequentis mensis.

Igitur ex predictis omnibus collige quod menses prime distinctionis. scilicet madius. octubris. julius. et martius. habent .xxxi. dies et sexto nonas. et octavo ydus. et septimo decimo kalendas sequentis mensis. Menses vero secunde distinctionis. scilicet Januarius. augustus. decembris. habent .xxxi. dies et quarto nonas. et octavo ydus. et decimo Nono kalendas sequentis mensis. Menses autem tertie distinctionis. scilicet Junius. aprilis. septembris. et novembris. habent .xxx. dies et quarto nonas et octavo ydus et decimo octavo kalendas sequentis mensis. Sed februarius qui ponitur in quarta distinctione habet .xxviii. dies. et quarto nonas et octavo ydus. et sexto decimo kalendas sequentis mensis. De exemplificatione omnium mensium

Sed quia plerique magis proficiunt exempla et singulorum dierum cuiuslibet et etiam sicut dicit seneca longum iter est per precepta facile et tamen efficax per exempla. Idcirco de quolibet mense a singulis diebus cuiuslibet mensis exemplificare dispo

sicut misit me pater et ego mitto vos in mundum estote ergo prudentes sicut serpentes estote ut columbe simplices

sim ut si n[on] potuint no[n]as et notas p[ro]pt[er] ... in mente tenere ad h[oc] p[er]tinere exempla in q[ui]b[us] ordinate describit[ur] q[ua]lit[er] q[ui]libet dies mensis poni debeat p[er] k[a]l[end]as nonas et ydus.

Januarius.

Hic mensis h[abe]t xxxi. dies, et q[ua]rto nonas, octavo yd., et decimo nono k[a]l[end]as februarii. Scribes ig[itur]. Januarius.

Prima die intrante Januario.	kalend[is] Januarii.
Secunda die intr. Jan.	Quarto nonas Jan.
iii. die intr. Janu.	Tertio nonas Jan.
iiii. die int. Jan.	Pridie nonas Jan.
v. die int. Jan.	Nonis — Jan.
vi. die int. Jan.	Octavo ydus Jan.
vii. die int. Jan.	Septimo yd. Jan.
viii. die int. Jan.	Sexto yd. Jan.
viiii. die int. Jan. Quinto yd Jan.	Quarto yd. Jan.
x. die int. Jan.	Tertio yd. Jan.
xi. die int. Jan.	Pridie yd. Jan.
xii. die int. Jan.	Idib[us] — Jan.
xiii. die int. Jan.	Decimo nono k[a]l[end]as feb.
hic xiiii. die int. Jan.	decimo octavo kl. feb.
incipe xv. die int. Jan.	Decimo septimo kal. feb.
notare xvi. die int. Jan.	Sexto decimo kl. februa.
sequentem xv. die exeunt. Jan.	Quinto decimo kl. febru.
mensem xiiii. die exeunt. Jan.	Quarto decimo kl. feb.
xiii. die exeunt. Jan.	Tertio decimo kl. feb.
xii. die exeunt. Jan.	Duodecimo kal. feb.
xi. die exeunt. Janu.	Undecimo kal. feb.
x. die exeunt. Jan.	Decimo kal. feb.
viiii. die exeunt. Jan.	Nono kal. feb.
viii. die exeunt. Jan.	Octavo kal. feb.
vii. die exeunt. Jan.	Septimo kal. feb.
vi. die exeunt. Jan.	Sexto kal. feb.
v. die exeunt. Jan.	Quinto kal. feb.
iiii. die exeunt. Janu.	Quarto kal. feb.
iii. die exeunt. Jan.	Tertio kal. feb.
penultimo die exeunt. Jan.	Pridie kal. feb.
ultimo die exeunt. Jan.	

Februarius.

Hic mensis h[abe]t xxviii. dies, et q[ua]rto nonas, et octavo yd., et xvi. k[a]l[end]as m[ar]tii. Sc[ribes] ig[itur].

Prima dies februarii.	k[a]l[end]is feb.
ii. die intr. feb.	Quarto nonas feb.
iii. die. int. feb.	Tertio nonas feb.
iiii. die. int. feb.	Pridie nonas feb.
v. die. int. feb.	Nonis — feb.
vi. die. int. feb.	Octavo yd. feb.
vii. die. int. feb.	Septimo yd. feb.
viii. die. int. feb.	Sexto yd. feb.
viiii. die. int. feb.	Quinto yd. feb.
x. die int. feb.	Quarto yd. feb.
xi. die. int. feb.	Tertio yd. feb.
xii. die int. feb.	Pridie yd. feb.
xiii. die. int. feb.	Idib[us] — feb.
hic xv. die. int. feb.	Sexto decimo kl. martii.
incipe xiii. die exeunt. feb. (xiiii. die ext. feb.)	Quinto decimo kl. mar.
notare xii. die. ext. feb.	Quarto decimo kl. ma[rtii].
sequentem xi. die. ext. feb.	Tertio decimo. kl. ma[rtii].
mensem x. die. ext. feb.	Duodecimo. kl. ma[rtii].
viiii. die. ext. feb.	Undecimo. kl. ma[rtii].
viii. die ext. feb.	decimo. kal. ma[rtii].
vii. die. ext. feb.	Nono. kl. ma[rtii].
vi. die. ext. feb.	Octavo. kal. ma[rtii].
v. die. ext. feb.	Septimo. kal. ma[rtii].
iiii. die. ext. feb.	Sexto. kal. ma[rtii].
iii. die. ext. feb.	Quinto. kl. ma[rtii].
penultimo die. feb.	Quarto. kal. ma[rtii].
ultimo die. feb.	Tertio. kal. ma[rtii].
	Pridie. kal. ma[rtii].

Sed nota q[uod] q[ua]n[do] feb. bisextus e[st], h[abe]t xxviiii. dies, et q[ua]n[do] dicas sexto decimo k[a]l[end]as martii dicas septimo decimo et p[ro]cedes ordinate descendendo.

Martius.

Hic m[en]sis h[abe]t xxxi. dies, et sexto nono, octavo yd., et septimo decimo k[a]l[end]as apl. Scribes igitur.

Prima die martii.	kalendis martii.
ii. die int. mart.	Sexto nonas mart.
iii. die int. mart.	Quinto nonas mart.
iiii. die int. mart.	Quarto nonas mart.
v. die int. mart.	Tertio nonas mart.
vi. die int. mart.	Pridie nonas mart.
vii. die int. mart.	Nonis martii.
viii. die int. mart.	Octavo yd. martii.
viiii. die int. mart.	Septimo yd. mart.
x. die int. mart.	Sexto yd. mart.
xi. die int. mart.	Quinto yd. mart.
xii. die int. mart.	Quarto yd. mart.
xiii. die. int. mart.	Tertio yd. mart.
xiiii. die. int. mart.	Pridie yd. mart.
xv. die int. mart.	Idib[us] martii.
hic xvi. die int. mart.	Septimo decimo. kl. apl.
inci xv. die ext. mart.	Sexto decimo kl. apl.
pe. xiiii. die ext. mart.	Quinto decimo kl. apl.
sume xiii. die exet. mart.	Quarto decimo kl. apl.
sequentem xii. die exet. mart.	Tertio decimo. k[a]l[end]as apl.
mensem xi. die exet. mart.	Duodecimo. kaled. apl.
extra. x. die. exet. mart.	Undecimo. kl. april.
viiii. die exet. mart.	decimo. k[a]l[end]as april.
viii. die exet. mart.	Nono. k[a]l[end]as april.
vii. die exet. mart.	Octavo. kl. april.
vi. die exet. mart.	Septimo. kl. apl.
v. die exet. mart.	Sexto. kl. apl.
iiii. die exet. mart.	Quinto. kl. apl.
iii. die exet. mart.	Quarto. kl. apl.
penultimo die exet. mart.	Tertio. kl. apl.
ultimo die exeunt. mart.	Pridie. kl. apl.

Aprel.

Hic mensis h[abe]t xxx. dies, et q[ua]rto nonas, et octavo yd., et decimo octavo k[a]l[end]as madii. Scribes ig[itur].

Prima die aprilis k[a]l[end]as apl.	Quarto nonas apl.
ii. die int. apl.	Tertio nonas apl.
iii. die int. apl.	Pridie nonas apl.
iiii. die int. apl.	Nonis — apl.
v. die int. apl.	Octavo ydus apl.
vi. die int. apl.	Septimo yd. apl.
vii. die. int. apl.	Sexto yd. apl.
viii. die int. apl.	Quinto yd. apl.
viiii. die int. apl.	Quarto yd. apl.
x. die int. apl.	Tertio yd. apl.
xi. die int. apl.	Pridie yd. apl.
xii. die [int.] apl.	Idibus — apl.
hic xiii. die int. apl.	decimo octavo kl. madii.
inci xiiii. die int. apl.	Decimo septimo kl. madii.
pe. xv. die int. apl.	Sexto decimo k[a]l[end]as madii.
sume xv. die exet. apl.	Quinto decimo k[a]l[end]as madii.
sequentem xiiii. die exet. apl.	Quarto decimo kl. madii.
mensem xiii. die exeunt. apl.	Tertio decimo. kl. madii.
extra. xii. die exet. apl.	Duodecimo. kl. madii.
xi. die exet. apl.	Undecimo. kl. madii.
x. die exet. apl.	Decimo. kl. madii.
viiii. die exet. apl.	Nono. kl. madii.
viii. die exet. apl.	Octavo. kl. madii.
vii. die exet. apl.	Septimo. kl. madii.
vi. die exet. apl.	Sexto. kl. madii.
v. die exet. apl.	Quinto. kl. madii.
iiii. die exet. apl.	Quarto. kl. madii.
iii. die exet. apl.	Tertio. kl. madii.
penultimo die apl.	Pridie. kl. madii.
ultimo die apl.	

Madius.

Hic mensis h(abe)t xxxi dies. (et) sexto nonas octavo yd. (et) septimo decimo kl'as iunii. scribes igit(ur).

Prima die Madii. — kl'is madii.
ii. die Madio int. — Sexto nonas madii.
iii. die int. madio. — Quinto nonas madii.
iiii. die int. madio. — Quarto nonas madii.
v. die int. madio. — Tertio nonas madii.
vi. die int. madio. — Pridie nonas madii.
vii. die int. madio. — Nonis — madii.
viii. die int. madio. — Octavo yd. madii.
viiii. die int. madio. — Septimo yd. madii.
x. die int. madio. — Sexto yd. madii.
xi. die int. madio. — Quinto yd. madii.
xii. die int. madio. — Quarto yd. madii.
xiii. die int. madio. — Tertio yd. madii.
xiiii. die int. madio. — Pridie yd. madii.
xv. die int. madio. — Idib(us) — madii.
hic xvi. die int. madio. — Septimo decimo kl' iunii.
ma xv. die exe. madio. — Sexto decimo kl' iunii.
pe. xiiii. die exe. madio. — Quinto decimo kl' iunii.
xiii. die exe. madio. — Quarto decimo kl' iunii.
xii. die exe. madio. — Tertio decimo kl' iunii.
xi. die exe. madio. — Duodecimo kl' iunii.
x. die exe. madio. — Undecimo kl' iunii.
viiii. die exe. madio. — decimo kl' iunii.
viii. die exe. madio. — Nono kl' iunii.
vii. die exe. madio. — Octavo kl' iunii.
vi. die exeunt. mad. — Septimo kl' iunii.
v. die exe. madio. — Sexto kl' iunii.
iiii. die exe. madio. — Quinto kl' iunii.
iii. die exe. madio. — Quarto kl' iunii.
penultimo die madii. — Tertio kl' iunii.
ultimo die madii. — pridie kl' iunii.

Junius.

Hic mensis h(abe)t xxx. dies. quarto nonas octavo ydus (et) decimo octavo kl'is iulii. ig(itur) scribes.

Prima die Junii. — kl'as — Junii.
ii. die int. Junio. — Quarto nonas Junii.
iii. die int. Junio. — Tertio nonas Junii.
iiii. die int. Junio. — Pridie nonas Junii.
v. die int. Junio. — Nonis — Junii.
vi. die int. Junio. — Octavo yd. Junii.
vii. die int. Junio. — Septimo yd. Junii.
viii. die int. Junio. — Sexto yd. Junii.
viiii. die int. Junio. — Quinto yd. Junii.
x. die int. Junio. — Quarto yd. Junii.
xi. die int. Junio. — Tertio yd. Junii.
xii. die int. Junio. — pridie yd. Junii.
xiii. die int. Junio. — Idib(us) — Junii.
hic xiiii. die int. Junio. — decimo octavo kl' Julii.
ma xv. die int. Junio. — Septimo decimo kl' Julii.
pe. xv. die exe. Junio. — Sexto decimo kl'as Julii.
xiiii. die exe. Junio. — Quinto decimo kl'is Julii.
xiii. die exe. Junio. — Quarto decimo kl' Julii.
xii. die exe. Junio. — Tertio decimo kl'is Julii.
xi. die exe. Junio. — Duodecimo kl'as Julii.
x. die exe. Junio. — Undecimo kl'as Julii.
viiii. die exe. Junio. — decimo. — kl'as Julii.
viii. die exe. Junio. — Nono kl'as Julii.
vii. die exe. Junio. — Octavo kl'as Julii.
vi. die exe. Junio. — Septimo kl'is Julii.
v. die exe. Junio. — Sexto kl'is. — Julii.
iiii. die exe. Junio. — Quinto kl'is Julii.
iii. die exe. Junio. — Quarto kl'is Julii.
penultimo die Junii. — Tertio kl'as Julii.
ultimo die. Junii. — pridie kl'as Julii.

Julius.

Hic mensis h(abe)t xxxi. dies (et) sexto nonas octavo yd. (et) septimo decimo aug(us)ti. Igitur scribe sic.

Prima die Julii. — kalendis Julii.
ii. die int. Julio. — Sexto nonas iulii.
iii. die int. Julio. — Quinto nonas Julii.
iiii. die int. Julio. — Quarto nonas Julii. — Tertio nonas iulii.
v. die int. Julio. — pridie nonas Julii.
vi. die int. Julio. — Nonis Julii.
vii. die int. Julio. — Octavo ydus Julii.
viii. die int. Julio. — Septimo ydus Julii.
viiii. die int. Julio. — Sexto ydus Julii.
x. die int. Julio. — Quinto ydus Julii.
xi. die int. Julio.
xii. die int. Julio. — Quarto ydus Julii.
xiii. die int. Julio. — Tertio ydus Julii.
xiiii. die int. Julio. — Pridie ydus Julii.
xv. die int. Julio. — Idus Julii.
hic xvi. die int. Julio. — Septimo decimo kl'as aug(us)ti.
ma xv. die exe. Julio. — Sexto decimo kalend(as) aug(us)ti.
pe. xiiii. die exe. Julio. — Quinto decimo kl'as aug(us)ti.
xiii. die exe. Julio. — Quarto decimo kl'as aug(us)ti.
xii. die exe. Julio. — Tertio decimo kl'as aug(us)ti.
xi. die exe. Julio. — Duodecimo kl'as aug(us)ti.
x. die exe. Julio. — Undecimo kl'as aug(us)ti.
viiii. die exe. Julio. — decimo kl'as augusti.
viii. die exeunt. Julio. — Nono kl'as augusti.
vii. die exe. Julio. — Octavo kl'as augusti.
vi. die exe. Julio. — Septimo kl'as aug(us)ti.
v. die exe. Julio. — Sexto. kl'as aug(us)ti.
iiii. die exe. Julio. — Quinto kl'as aug(us)ti.
iii. die exe. Julio. — Quarto kl'as aug(us)ti.
penultimo die Julii. — Tertio kl'as aug(us)ti.
ultimo die Julii. — pridie kl'as aug(us)ti.

Augustus.

Hic mensis h(abe)t xxxi. dies. quarto nonas octavo yd. (et) decimo nono kalendas sequentis mensis scribes ig(itur).

Prima dies aug(us)ti. — kalendis augusti.
ii. die int. aug. — Quarto nonas aug.
iii. die int. aug. — Tertio nonas aug.
iiii. die int. aug. — Pridie nonas aug.
v. die int. aug. — nonis augusti.
vi. die int. aug. — Octavo ydus aug.
vii. die int. aug. — Septimo yd. aug.
viii. die int. aug. — Sexto ydus aug.
viiii. die int. aug. — Quinto ydus aug.
x. die int. aug. — Quarto ydus aug.
xi. die int. aug. — Tertio ydus aug.
xii. die int. aug. — pridie ydus aug.
xiii. die int. aug. — Idib(us) augusti.
hic xiiii. die int. aug. — Decimo nono kl'is septemb.
m xv. die int. aug. — decimo octavo kl'is septemb.
pe. xvi. die int. aug. — Septimo decimo kl'is septemb.
xv. die exe. aug. — Sexto decimo kl'as septemb.
xiiii. die exe. aug. — Quinto decimo kl' septemb.
xiii. die exe. aug. — Quarto decimo kl' sept.
xii. die exe. aug. — Tertio decimo kl'is sept.
xi die exe. aug. — Duo decimo kl' sept.
x. die exe. aug. — undecimo kl' sept.
viiii die exe. aug. — decimo. kl' sept.
viii. die exe. aug. — nono. — kl' sept.
vii. die exe. aug. — Octavo. kl' sept.
vi. die exe. aug. — Septimo. kl' sept.
v. die exe. aug. — Sexto. kl' sept.
iiii. die exe. aug. — Quinto. kl' sept.
iii. die. exe. aug. — Quarto. kl' sept.
penultimo die aug. — Tertio. kl' sept.
ultimo die augusti. — pridie. kl' septemb.

Hic mensis setēb. hēt. xxx. dies. Quāto nonas octauo id(us) et decimo octauo k(a)l(end)as octub. scribes igitur.

Prima dies septemb. — kl(end)as septemb.
ii. die int. septemb. — Quarto nonas septēb.
iii. die int. septemb. — Tertio nonas septēb.
iiii. die int. septemb. — Pridie nonas septēb
v. die int. septemb. — Nonis septemb.
vi. die int. septemb. — Octauo yd(us) septemb.
vii. die int. septemb. — Septimo yd(us) septemb.
viii. die int. septemb. — Sexto ydus septemb.
viiii. die int. septēb. — Quīto yd(us) septembr.
x. die int. septemb. — Quāto yd(us) septemb.
xi. die int. septemb. — Tertio yd(us) septemb.
xii. die int. septemb. — Pridie yd(us) septemb.
xiii. die int. septemb. — Idib(us) septemb.
hic xiiii. die int. septemb. — Decimo octauo kl. octub.
in xv. die int. septemb. — Septimo decimo kl. oct.
cip xv. die exet. septemb. — Sexto decimo kl. octub.
xiiii. die exet. septemb. — Quīto decimo. kl. octub.
xiii. die exet. septemb. — Quarto decimo. kl. octb.
xii. die exet. septemb. — Tertio decimo. kl. oct.
xi. die exet. septemb. — Duodecimo. kl. octub.
x. die exet. septemb. — Undecimo. kl. octub.
viiii. die exet. septēb. — Decimo. kl. octub.
viii. die exet. septemb. — Nono. kl. octub.
vii. die exet. septemb. — Octauo. kl. octub.
vi. die exet. septemb. — Septimo. kl. octub.
v. die exet. septemb. — Sexto. kl. octub.
iiii. die exet. septemb. — Quīto. kl. octub.
iii. die exet. septemb. — Quarto. kl. octub.
Penultimo die septēb. — Tertio. kl. octub.
Ultimo die septemb. — Pridie. kl. octub.

octub.

Hic m(en)sis hēt. xxxi. dies. Sexto nonas octauo yd(us) et septimo decimo kl(end)as octub. Igitur dices.

Prima die octub. — kalendis octub.
ii. die int. octub. — Sexto nonas octub.
iii. die int. octub. — Quīto nonas octub.
iiii. die int. octub. — Quāto nonas octub.
v. die int. octub. — Tertio nonas octub.
vi. die int. octub. — Nonis octubris. Pridie non. octub.
vii. die int. octub. — Octauo ydus octub.
viii. die int. octub. — Septimo yd(us) octub.
viiii. die int. octub. — Sexto ydus octub.
x. die int. octub. — Quīto ydus octub.
xi. die int. octub. — Quāto ydus octub.
xii. die int. octub. — Tertio yd(us) octubris.
xiii. die int. octub. — Pridie yd(us) octubris.
xiiii. die int. octub. — Idibus octubris.
xv. die int. octub. — Idib(us) octubris.
hic xvi. die int. octub. — Septimo decimo kl. noūb.
ina xv. die exet. octub. — Sexto decimo kl. noūb.
pe xiiii. die exet. octub. — Quinto decimo kl. noūb.
xiii. die exeūt. octub. — Quāto decimo kl. noūb.
xii. die exet. octub. — Tertio decimo. kl. noūb.
xi. die exet. octub. — Duodecimo. kl. nouemb.
x. die exet. octub. — Undecimo. kl. noūb.
viiii. die exet. octub. — Decimo. kl. nouemb.
viii. die exet. octub. — Nono. kl. nouemb.
vii. die exet. octub. — Octauo. kl. nouemb.
vi. die exet. octub. — Septimo. kl. noūb.
v. die exet. octub. — Sexto. kl. nouemb.
iiii. die exet. octub. — Quinto. kl. nouemb.
iii. die exet. octub. — Quarto. kl. noūb.
Penultimo die octub. — Tertio. kl. noūb.
Ultimo die octub. — Pridie. kl. nouemb.

Hic m(en)sis hēt. xxx. dies. et quīto nonas. octauo yd(us). et decimo octauo sequentis m(en)sis. Dices igitur.

Prima die nouemb. — kl(end)as nouemb.
ii. die int. nouemb. — Quarto nonas noūb.
iii. die int. nouemb. — Tertio nonas nouemb.
iiii. die int. nouemb. — Pridie nonas noūb.
v. die. int. nouemb. — Nonis nouembris.
vi. die int. nouemb. — Octauo yd(us) nouemb.
vii. die int. nouemb. — Septimo yd(us) noūb.
viii. die int. nouemb. — Sexto ydus noūb.
viiii. die int. nouemb. — Quinto ydus noūb.
x. die int. nouemb. — Quarto ydus noūb.
xi. die int. nouemb. — Tertio ydus noūb
xii. die int. nouemb. — Pridie ydus noūb
xiii. die int. nouemb. — Idibus nouembr.
hic xiiii. die int. nouemb. — Decimo octauo kl. decemb.
ina xv. die intn. nouemb. — Decimo septimo. kl. decemb.
pe. xv. die exet. nouemb. — Sexto decimo. kl. decemb.
xiiii. die exet. nouemb. — Quinto decimo. kl. decemb
xiii. die exet. nouemb. — Quāto decimo. kl. decemb.
xii. die exet. nouemb. — Tertio decimo. kl. decemb.
xi. die exet. nouemb. — Duodecimo. kl. decemb.
x. die exet. nouemb. — Undecimo. kl. decemb.
viiii. die exet. nouemb. — Decimo. kl. decemb.
viii. die exet. nouemb. — Nono. kl. decemb.
vii. die exet. nouemb. — Octauo. kl. decemb.
vi. die exet. nouemb. — Septimo. kl. decemb.
v. die exet. nouemb. — Sexto. kl. decemb.
iiii. die exet. nouemb. — Quinto. kl. decemb.
iii. die exet. nouemb. — Quarto. kl. decemb
Penultimo die noūb. — Tertio. kl. decemb.
Ultimo die nouemb. — Pridie. kl. decemb.

decemb.

Hic mensis hēt. xxxi. dies et quarto nonas octauo yd(us). et decimo nono kalendis januarii. scribes igitur.

Prima die decemb. — kl(end)as decembr.
ii. die int. decemb. — Quarto nonas decemb.
iii. die int. decemb. — Tertio nonas decemb.
iiii. die int. decemb. — Pridie nonas decemb.
v. die int. decemb. — Nonis decembris.
vi. die int. decemb. — Octauo ydus decemb.
vii. die int. decemb. — Septimo yd(us) decemb.
viii. die int. decemb. — Sexto ydus decemb.
viiii. die int. decemb. — Quinto yd(us) decemb.
x. die int. decemb. — Quarto yd(us) decemb.
xi. die int. decemb. — Tertio ydus decemb.
xii. die int. decemb. — Pridie ydus decemb.
xiii. die int. decemb. — Idib(us) decembris.
hic xiiii. die int. decemb. — Decimo nono kl. januarii.
ina xv. die int. decemb. — Decimo octauo kl. januarii.
pe xvi. die int. decemb. — Decimo septimo kl. januar.
xv. die exet. decemb. — Sexto decimo. kl. januarii.
xiiii. die exet. decemb. — Quinto decimo. kl. januar.
xiii. exet. d. decemb. — Quarto decimo. kl. januar.
xii. die exet. decemb. — Tertio decimo. kl. januar.
xi. die exet. decemb. — Duodecimo. kl. januar.
x. die exet. decemb. — Undecimo. kl. jan.
viiii. die exet. decēb. — Decimo. kl. jan.
viii. die exet. decemb. — Nono. kl. jan.
vii. die exet. decemb. — Octauo. kl. jan.
vi. die exet. decemb. — Septimo. kl. jan.
v. die exet. decemb. — Sexto. kl. janu.
iiii. die exet. decemb. — Quīto. kl. jan.
iii. die exet. decemb. — Quāto. kl. jan.
Penultimo die decemb. — Tertio. kl. jan.
Ultimo die decemb. — Pridie. kl. jan.

Januarius

KL

Principium iani sancit tropicus capricornus.
Jam prima dies et septima fine tenetur.
Januarius habet xxxi. dies et luna. xxx.

a. Mi. N. Circumcisio dni. festum duplum. V
b. iiii. N. Octaua sci stephi
c. iii. N. Octaua sci iohis.
d. ii. N. Octaua scor innocentium
e. Non. N. Octaua sci thome mart. Vig. epiphanie.
f. viii. Id. Epiphania domini. dup.
g. vii. Id. Sc
a. vi. Id. Scor mart. luciani pbri et sociorum eius.
b. v. Id.
c. iiii. Id.
d. iii. Id.
e. ii. Id.
f. Idus. Octaua epiphie et sci illarii sci.
g. xix. kl. februarii. kl. Sci felicis. ix.
a. xviii. kl. Sci mauri abbatis.
b. xvii. kl. Sci marcelli pape et mart.
c. xvi. kl. sci antonii.
d. xv. kl. Sce prisce uirginis. —— Sol in aquario.
e. xiiii. kl. Scor fabiani et sebastiani. mar. iferius una lectio.
f. xiii. kl. Sce agnetis uirginis et mar. iferius una lectio.
g. xii. kl. Sci uicentii. mart.
a. xi. kl. Sci uicentii mart.
b. x. kl.
c. viiii. kl.
d. viii. kl. Conuersio sci pauli. Sci proiecti. mar. V
e. vii. kl.
f. vi. kl. Sci iuliani epi.
g. v. kl.
a. iiii. kl.
b. iii. kl. Sce Baltildis Regine.
c. ii. kl. festum sci Germani. sol in aquario.

februarius mensis.

KL

Martis nume et soli distat sydus aquarii.
Et februi quartam precedit tertia finem.
Februarius habet dies. xxviii. luna. xxix.

febr. d. febr. M. Sce Brigide uirg. et mar. Sci seueri. febr.
e. iiii. N. Purificatio sce Marie. festum duplum.
f. iii. N. Sci Blasii epi. et mart.
g. ii. N. V
a. Non. Sce agathe uirginis et mar.
b. viii. Id.
c. vii. Id. Sce eliana.
d. vi. Id.
e. v. Id.
f. iiii. Id. Sce scolastice uirg.
g. iii. Id.
a. ii. Id.
b. Idus.
c. xvi. kl. martii. kl. Sci ualentini. mar.
d. xv. kl. Sol in piscibus.
e. xiiii. kl. Sce Iuliane uirg. sci uictoris.
f. xiii. kl.
g. xii. kl.
a. xi. kl.
b. x. kl.
c. viiii. kl.
d. viii. kl. Cathedra sci petri.
e. vii. kl.
f. vi. kl. Sci mathie apli. locus bisexti. Bisextus.
g. v. kl.
a. iiii. kl. V
b. iii. kl.
c. ii. kl. sol in piscibus secundum astronomos. hore diei.

Memento quod anno bisextili luna februarii dies xxx computes, ita tamen quod luna martii habet dies xxx. sic semper habet ne pascalis lune ratio uacillet.

Martius

KL

Procedit duplices in martia tempora pisces.
Martis prima necat cuius sub cuspide quarta est.
Martius habet dies. xxxi. luna. xxx.

d. Mar. N. Martius hic mittunt sementes. V
e. vi. N.
f. v. N.
g. iiii. N.
a. iii. N.
b. ii. N.
c. Nonas. Scar perpetue et felicitatis uirg. et mar.
d. viii. Id.
e. vii. Id.
f. vi. Id.
g. v. Id.
a. iiii. Id. Sci gregorii pape.
b. iii. Id.
c. ii. Id.
d. Idus. Id.
e. xvii. kl. Aprilis. kl.
f. xvi. kl.
g. xv. kl.
a. xiiii. kl.
b. xiii. kl.
c. xii. kl. Sci Benedicti abbatis. Equinoctium.
d. xi. kl.
e. x. kl.
f. viiii. kl. Claues xlme (?) initium.
g. viii. kl. Annuntiatio sce Marie. et crucifixio dni.
a. vii. kl.
b. vi. kl. Resurrectio dni. prima.
c. v. kl. V
d. iiii. kl.
e. iii. kl. Sol in ariete secundum astronomos.
f. ii. kl.

Aprilis mensis.

KL

Respicis aprilis aries frixee kl. las.
Aprilis decima est undena a fine tenetur.
Aprilis habet dies. xxx. luna. xxviiii. ix.

apl. g. Apriel. K. Aprilis. kl.
a. iiii. N.
b. iii. N.
c. ii. N. Sci ambrosii epi. et confess.
d. Nonas.
e. viii. Id.
f. vii. Id.
g. vi. Id.
a. v. Id.
b. iiii. Id. V
c. iii. Id. leonis pape.
d. ii. Id.
e. Idus. Sce eufemie.
f. xviii. kl. Madii. kl. Sci thiburtii et ualeriani. mar.
g. xvii. kl.
a. xvi. kl.
b. xv. kl. Sol in tauro.
c. xiiii. kl.
d. xiii. kl. Sci aelfegi archiepi. et mar.
e. xii. kl. V
f. xi. kl.
g. x. kl.
a. viiii. kl. Sci georgii mart.
b. viii. kl.
c. vii. kl. Sci marci euangeliste.
d. vi. kl. cleti. pape.
e. v. kl.
f. iiii. kl. Sci uitalis mart.
g. iii. kl. Claues pentecoste.
a. ii. kl. Sol in tauro secundum astronomos. post dies ascensionis

Madius

KL Mai agenorei miratur cornua tauri.
Tertia in madio lupus est et septima anguis.
Madius habet dies xxxi. luna xxx.

b Mad. N. Apostolorum phylippi et iacobi. Madius kl.
c vi. N.
d v. N. Inuentio sancte crucis. dup. festum.
e iiii. N.
f iii. N.
g ii. N. Sancti johannis euangeliste ante portam latinam.
a Nonas. Marcellini et agustini.
b viii. Id. Victoria sancti michaelis.
c vii. Id. Translatio sancti nicholai epi.
d vi. Id. Sanctorum gordiani et epymachi et sancte cristine.
e v. Id.
f iiii. Id.
g iii. Id.
a ii. Id.
b Idus.
c xvii. kl. Junii.
d xvi. kl.
e xv. kl. Sancti Venancii. Sol in geminis.
f xiiii. kl.
g xiii. kl. Sancti ostasii
a xii. kl.
b xi. kl.
c x. kl.
d viiii. kl.
e viii. kl. Festum sancti saluatoris.
f vii. kl. Sancti augustini primi anglorum apostoli.
g vi. kl.
a v. kl. Sancti germani epi et confess.
b iiii. kl.
c iii. kl.
d ii. kl. Sancte petronille virg. sol i[n] ge[minis] s[ecundum] astrono.

Junius

KL Junius equatos celo videt ire laconas.
Junius in decimo quindenum a fine salutat.
Junius habet xxx. dies. luna xxx.

e Jun. N. Festum sancti pauli. Junii kl.
f iiii. N. Sanctorum marcellini et petri mart.
g iii. N.
a ii. N.
b Nonas. Sancti bonifatii epi et mart.
c viii. Id.
d vii. Id.
e vi. Id.
f v. Id. Sanctorum primi et feliciani mart.
g iiii. Id. Sol
a iii. Id. Sancti barnabe apostoli. in cancro.
b ii. Id.
c Idus. Festum sancti antonii de padua.
d xviii. kl. Julii. kl.
e xvii. kl.
f xvi. kl.
g xv. kl.
a xiiii. kl. Sanctorum marci et marcelliani. mart.
b xiii. kl. Sanctorum geruasii et prothasii. mart.
c xii. kl. Festum sancti juliani. Solstitium.
d xi. kl. Vig. sancti johannis batiste.
e x. kl. Natiuitas sancti johannis batiste.
f viiii. kl. vig.
g viii. kl. Natiuitas sancti johannis bapt.
a vii. kl. Vig. ...
b vi. kl. Sanctorum johannis et pauli. mart.
c v. kl.
d iiii. kl. Sancti leonis pape.
e iii. kl. Sanctorum apostolorum petri et pauli. natiuitas.
f ii. kl. Commemoratio sancti pauli. Sol in cancro.
Sol in cancro.

Julius

KL Sol solstitio ardens cancri fert iulius austrum.
Tredecimus iulii mactat, decimus labefactat.
Julius habet dies xxxi. luna xxx.

g Julii. N. Octaua sancti johannis bapt. processi et martiniani.
a vi. N.
b v. N.
c iiii. N. Translatio sancti martini et ordinatio eius.
d iii. N.
e ii. N. Festum sancti ysaie prophete. Oct. apostolorum.
f Nonas. Translatio sancti thome.
g viii. Id.
a vii. Id.
b vi. Id.
c v. Id. Translatio sancti benedicti abbatis.
d iiii. Id.
e iii. Id.
f ii. Id. Dies caniculares incipiunt.
g Idus.
a xvii. kl. Augusti. kl.
b xvi. kl.
c xv. kl. Sancti theophili. Sol in leone.
d xiiii. kl.
e xiii. kl. Sancte margarite virginis et mart.
f xii. kl. Sancte praxedis virg.
g xi. kl. Sancte marie magdalene.
a x. kl. Sancti apollinaris. epi et mart.
b viiii. kl. Sancte cristine virg. et mart. Vig. sancti jacobi.
c viii. kl. Sancti jacobi apostoli. Sancti xpofori.
d vii. kl. Sanctorum.
e vi. kl.
f v. kl.
g iiii. kl. Sanctorum felicis et floris? et ...
a iii. kl.
b ii. kl. Sancti germani epi et confess. Sol in leone s[ecundum] astro.

Augustus

KL Augusti mense leo feruens igne perurit. Augusti nepa prima fugat de fine secunda.
Augustus habet dies xxxi. luna xxviiii.

c Aug. N. Ad uincula sancti petri. machabeorum.
d iiii. N. Sancti stephani pape et mart.
e iii. N. Inuentio sancti stephani prothomartiris.
f ii. N. Festum sancti martiniani
g Nonas. Sancti dominici confess.
a viii. Id. Sanctorum sixti et felicissimi et agapiti.
b vii. Id. Sancti donati. epi et mart.
c vi. Id.
d v. Id. Sancti romani militis et mart. Vig. sancti laur.
e iiii. Id. Sancti laurentii martiris et leuite.
f iii. Id.
g ii. Id.
a Idus.
b xix. kl. Septembris. Vig. sancte marie virg.
c xviii. kl. Assumptio sancte marie virginis. dup.
d xvii. kl.
e xvi. kl. Octaua sancti laurentii.
f xv. kl. Sol in virgine.
g xiiii. kl.
a xiii. kl.
b xii. kl.
c xi. kl. Octaua sancte marie. virg.
d x. kl. Vig. sancti bartolomei. apli.
e viiii. kl. Sancti Bartolomei apostoli.
f viii. kl.
g vii. kl.
a vi. kl. Sancti ruffi. mart.
b v. kl. Sancti agustini epi.
c iiii. kl. Sancti johannis. decollatio sancti johannis Batiste.
d iii. kl. Sanctorum felicis et audacti. mart.
e ii. kl. Sol in virgine hora diei.

Septemb.

KL Syd[us] virgo tuo lucum Septemb[er] opimat.
Tercia septembris & den[us] fert mala membris.
Septemb[er] h[abe]t dies. xxx. luna. xxx.

f Setemb. K. Sci egidii abbis. sce prisce & regli . m. K. p.
g .iiii. N.
a .iii. N.
b .ii. N. Translatio sci cuthberti epi & confess.
c Nonas. Sci bertini abbatis. Dies caniculares finiuntur.
d .viii. id.
e .vii. id.
f .vi. id. Natiuitas sce marie. festu dup.
g .v. id. Sci gorgonii.
a .iiii. id.
b .iii. id.
c .ii. id.
d Idus.
e .xviii. kl. Octubr. Exaltatio sce crucis.
f .xvii. kl.
g .xvi. kl.
a .xv. kl. Sci lamberti epi & m. Sol in libra.
b .xiiii. kl.
c .xiii. kl.
d .xii. kl. Vig. sci mathei apli.
e .xi. kl. Sci mathei apli.
f .x. kl.
g .viiii. kl. Sce tecle virginis.
a .viii. kl. Conceptio sci iohis.
b .vii. kl. Sci firmini epi & m.
c .vi. kl. Sci cypriani epi & m. & iustine virg. & m.
d .v. kl. Scor cosme & damiani m.
e .iiii. kl. Sci michaelis archangeli.
f .iii. kl. Sci michaelis archangeli.
g .ii. kl. Sci ieronimi presbiteri. Sol in libra.

KL Equat & octub[er] sementis t[em]p[o]re libram.
Tercius & decimus gladi[us] decimu[s] ordine nectet.
Octub[er] h[abe]t dies. xxxi. luna xxviii.

a Octub. Scor remigii & germani epor. kl. oct. p.
b .vi. N. Sci leodegarii epi & m.
c .v. N.
d .iiii. N. Sci francisci confess.
e .iii. N.
f .ii. N.
g Nonas. Scor marci & marcelli & apullei m.
a .viii. id.
b .vii. id. Scor dionisii rustici & eleutherii m.
c .vi. id.
d .v. id.
e .iiii. id.
f .iii. id.
g .ii. id.
a Idus.
b .xvii. kl. Nouemb. Sci michael' in monte tumba.
c .xvi. kl.
d .xv. kl. Sci luce euangeliste. sci iusti m. Sol in scorpione.
e .xiiii. kl.
f .xiii. kl.
g .xii. kl. Scor undecim milium virginum.
a .xi. kl.
b .x. kl. Sci romani epi & confess.
c .viiii. kl.
d .viii. kl.
e .vii. kl.
f .vi. kl.
g .v. kl. Apostolor simonis & iude.
a .iiii. kl.
b .iii. kl.
c .ii. kl. Vig. omium scor. Sol in scorpione.

Nouemb.

KL Scorpi[us] h[ic] hiemi p[re]cept[or] uber in nouembre.
Quinta nouembris acus uix tercia mansit in urna.
Nouemb[er] h[abe]t dies. xxx. luna. xxx.

d Nouemb. K. Sollempnitas omium scor. in die festu. kl. p.
e .iiii. N. Comemoratio omium fidelium defunctor.
f .iii. N.
g .ii. N. Sci vitalis & agricole.
a Nonas.
b .viii. id. Sci leonardi confess. & abbatis.
c .vii. id.
d .vi. id. Scor quatuor coronator. m.
e .v. id. Sci theodori & sci saluatoris.
f .iiii. id.
g .iii. id. Sci martini epi & confess.
a .ii. id.
b Idus. Sci bricii epi & confess.
c .xviii. kl. decemb. kl.
d .xvii. kl.
e .xvi. kl.
f .xv. kl. Sol in sagittario.
g .xiiii. kl. Octaua sci martini.
a .xiii. kl.
b .xii. kl.
c .xi. kl.
d .x. kl. Sce cecilie virginis.
e .viiii. kl. Sci clementis pp. & m. & sci columbani.
f .viii. kl. Sci petri.
g .vii. kl. Sce katerine virg. & m.
a .vi. kl.
b .v. kl. Primu aduent.
c .iiii. kl.
d .iii. kl. Vig. sci andree.
e .ii. kl. Sci andree apostoli. Ultimu. Sol in sagittario.

KL Terminat architenens medio sua signa decembri.
Septimus exanguis uirosus denus & anguis.
Decemb[er] h[abe]t dies. xxxi. luna. xxx.

f Decemb. K. Decemb. kl. prima. eg.
g .iiii. N.
a .iii. N. Ultimu aduent.
b .ii. N. Festum sce barbare.
c Nonas.
d .viii. id. Sci nicholai archiepi & confess.
e .vii. id. Sci ambrosii. Octaua sci andree.
f .vi. id. Conceptio beate marie.
g .v. id.
a .iiii. id.
b .iii. id.
c .ii. id.
d Idus. Sce lucie virginis & m.
e .xix. kl. Ianuarii. kl.
f .xviii. kl.
g .xvii. kl.
a .xvi. kl.
b .xv. kl. Sol in capricornio.
c .xiiii. kl.
d .xiii. kl. Vig. sci thome apli.
e .xii. kl. Sci thome apli.
f .xi. kl.
g .x. kl.
a .viiii. kl. Vig. Natiuitatis dni nri ihu xpi.
b .viii. kl. Natiuitas dni nri ihu xpi.
c .vii. kl. Sci stephi prothomartiris & leuite.
d .vi. kl. Sci iohis apli & euangeliste.
e .v. kl. Scor innocentum.
f .iiii. kl. Sci thome archiepi & m.
g .iii. kl.
a .ii. kl. Sci siluestri pp. natiuitate.

Sacratissimo in xpo [illegible] ac dno
d. [illegible] sacrosancte romane eccl(es)ie summo
pontifici [illegible] et rector
[illegible] eccl(es)ie capit
[illegible] subiectis venerari
pedum oscula [illegible] istud
[illegible] herbertum
[illegible]

[illegible] k[illegible] [illegible] Ludene. p[illegible] [illegible] in [illegible] halgestowe
ii. mans[illegible] [illegible] inge [illegible] [illegible] [illegible] mansu
[illegible] [illegible] ii. ma[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] man[illegible] [illegible] iiii. [illegible] [illegible] [illegible]

